

UNIVERZITET U NOVOM SADU

FILOZOFSKI FAKULTET

JEZIK I KNJIŽEVNOST

**DOSLOVNA I PRENESENA
ZNAČENJA GLAGOLA JEDENJA I
PIJENJA U ENGLESKOM I
SRPSKOM JEZIKU:
KOGNITIVNOLINGVISTIČKA
ANALIZA**

DOKTORSKA DISERTACIJA

Mentor:

Prof. dr Sonja Filipović Kovačević

Kandidat:

msr Jelena Biljetina

Novi Sad, 2020. godine

**UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET**

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	msr Jelena Biljetina
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	prof. dr Sonja Filipović Kovačević
Naslov rada: NR	Doslovna i prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku: kognitivnolingvistička analiza
Jezik publikacije: JP	srpski
Jezik izvoda: JI	srpski, engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Novi Sad
Godina: GO	2020.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Novi Sad, dr Zorana Đinđića 2, Filozofski fakultet

Fizički opis rada: FO	7 poglavlja / 241 stranica / 42 tabele / 108 referenci
Naučna oblast: NO	lingvistika
Naučna disciplina: ND	kognitivna lingvistika, kontrastivna lingvistika
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	kognitivna lingvistika, glagoli jedenja, glagoli pijenja, doslovno značenje, preneseno značenje, pojmovna metafora, pojmovna metonimija, kontrastivno, engleski, srpski
UDK	
Čuva se: ČU	FILOZOFSKI FAKULTET, Centralna Biblioteka
Važna napomena: VN	<p>Istraživanje se bavi kontrastivnom analizom glagola u engleskom i srpskom jeziku u dva međusobno povezana semantička polja jedenja i pijenja, pri čemu se u obzir uzimaju samo glagoli. Konkretan predmet istraživanja jesu doslovna i prenesena značenja definisanih glagola u dva jezika. Ispituju se sličnosti i razlike u pogledu konceptualizacije pojmova koji se izražavaju glagolima jedenja i pijenja, kao i njihova leksikalizacija u dva jezika.</p> <p>S obzirom na to da su domeni jedenja i pijenja deo našeg svakodnevnog iskustva i da proizilaze iz našeg čulnog, telesnog doživljaja, pretpostavka je da postoji značajan broj različitih tipova leksikalizacija ovih radnji u oba jezika. Polazna hipoteza je da su prenesena značenja izučavanih glagola motivisana pojmovnom metaforom i/ili metonimijom, pri čemu semantičke komponente glagola jedenja i pijenja služe kao osnov za uspostavljanje asocijativne veze sa pojmovima izraženim prenesenim značenjima. Shodno tome, u analizi se ispituju sledeće hipoteze: (1) unutar domena jedenja i pijenja postoje različiti tipovi leksikalizacija ovih radnji, koje karakterišu specifična semantička obeležja, i (2) domeni jedenja i pijenja, kao utvrđena semantička obeležja glagola jedenja i pijenja, služe za izražavanje apstraktnih značenja, odnosno kao izvorni odmeni u teoriji pojmovne metafore ili sredstva u slučaju pojmovne metonimije. Analiza se vrši u dve glavne etape, pri čemu se ukrštaju savremeni pristup leksičkom značenju, koji podrazumeva tradicionalnu komponentnu analizu modifikovanu teorijom prototipa za</p>

	<p>utvrđivanje doslovnih značenja s jedne strane, i kognitivnolingvistički pristup značenju, tj. primena teorija pojmovne metafore i metonimije za utvrđivanje prenesenih značenja. Građa koja čini korpus ovog istraživanja odnosi se na glagole kojima se izražavaju procesi konzumiranja hrane i tečnosti u engleskom i srpskom jeziku. Korpus za glagole na engleskom jeziku ekscerpiran je iz referentnih onlajn i oflajn jednojezičnih rečnika engleskog jezika, dok su glagoli iz korpusa na srpskom jeziku prikupljeni iz relevantnih jednojezičnih rečnika srpskog jezika, a primeri upotrebe ekscerpiranih glagola uzeti su iz rečnika i elektronskih korpusa engleskog i srpskog jezika.</p> <p>Doslovna značenja glagola ispituju se razlaganjem semantičkog sadržaja glagola na njihove semantičke komponente koje služe za potonje konstatovanje prenesenih značenja koja neki od ovih glagola razvijaju, jer predstavljaju osnov za asocijativno povezivanje sa drugim pojmom (ili pojmovima), odnosno motivacionu bazu metaforičkih ili metonimijskih veza sa pojmovima koji nisu iz domena jedenja ili pijenja. Drugi deo analize utemeljen je u kognitivnoj lingvistici, odnosno u teorijama prototipa, pojmovne metafore i metonimije. Utvrđuju se konkretna prenesena značenja izučavanih glagola u oba jezika i ispituje se koji elementi dobijeni dekomponovanjem semantičkog sadržaja predstavljaju motivaciju za nastanak prenesenih značenja ovih glagola. Konstatuju se pojmovne metafore i/ili metonimije koje motivišu utvrđene semantičke ekstenzije. U istraživanju se koristi i postupak kontrastivne analize kako bi se utvrdile sličnosti i razlike u dva jezika u pogledu leksikalizacije i konceptualizacije kako doslovnih, tako i prenesenih značenja.</p>
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	
Datum odbrane: DO	

<p>Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO</p>	<p>predsednik: član: član:</p>
---	--

**UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF PHILOSOPHY**

KEY WORD DOCUMENTATION

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	monograph documentation
Type of record: TR	textual printed material
Contents code: CC	doctoral dissertation
Author: AU	Jelena Biljetina, MA
Mentor: MN	Sonja Filipović Kovačević, PhD, Associate professor
Title: TI	Literal and Transferred Meaning of Verbs of Eating and Drinking in English and Serbian: A Cognitive Linguistic Approach
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	English / Serbian
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Novi Sad
Publication year: PY	2020
Publisher: PU	author's printing
Publication place: PP	Novi Sad, dr Zorana Đinđića 2, Faculty of Philosophy

Physical description: PD	7 chapters / 241 pages / 42 tables / 108 references
Scientific field SF	linguistics
Scientific discipline SD	cognitive linguistics, contrastive linguistics
Subject, Key words SKW	cognitive linguistics, verbs of eating, verbs of drinking, literal meaning, transferred meaning, conceptual metaphor, conceptual metonymy, contrastive, English, Serbian
UC	
Holding data: HD	Faculty of Philosophy, Central Library
Note: N	
Abstract: AB	<p>The analysis in this thesis compares and contrasts verbs in two mutually related semantic fields, the fields of eating and drinking, in English and in Serbian. More specifically, the subjects of the research are literal and transferred meanings of the analysed verbs in the two languages. The thesis analyses similarities and differences in concepts and the lexicalisation of verbs of eating and drinking in English and Serbian.</p> <p>Since the domains of eating and drinking represent an integral part of our everyday bodily experience, it is hypothesised that there is a number of various types of lexicalisations of the actions of eating and drinking in both the languages. The initial hypothesis is that the transferred meanings of the analysed verbs are motivated by conceptual metaphor and/or metonymy, whereas the semantic components of the analysed verbs represent the basis for associative relations with the concepts expressed by the transferred meanings. Accordingly, the thesis analyses the following hypotheses: (1) within the domains of eating and drinking there are various types of lexicalisation of the actions of eating and drinking, characterised by specific semantic features, and (2) the domains of eating and drinking or, their semantic features, are used to express more abstract meanings as they represent the source domains in the theory of conceptual metaphor or the vehicle domain in the theory of conceptual metonymy. The analysis is conducted in two main stages, on the</p>

	<p>grounds of the modern approach to lexical meaning with the traditional componential analysis modified by the theory of prototypes, used to determine the literal meanings of the verbs, and on the grounds of the cognitive linguistic approach to the meaning of lexemes and the theory of conceptual metaphor and metonymy used to determine the transferred meaning.</p> <p>The corpus in this research is related to the verbs expressing the processes of consuming food and liquid in English and Serbian. The corpus for the verbs in English language has been excerpted from the referential online and offline dictionaries of the English language, while the corpus for the verbs in Serbian language has been excerpted from the relevant monolingual dictionaries of Serbian language. The examples of contextual usage of the verbs are taken from the dictionaries and from the electronic corpuses of the English and Serbian languages.</p> <p>The literal meanings of the verbs are analysed by decomposing their semantic contents into semantic components that serve to determine the transferred meanings that some of the verbs develop, as they represent the basis for establishing associations with other concept (or concepts); in other words, they represent motivation basis for metaphoric or metonymic relations with the concepts other than eating and drinking. The other part of the analysis is based on cognitive linguistics, the theory of prototype and the theories of conceptual metaphor and metonymy. The specific transferred meanings of the analysed verbs in both the languages are established by analysing the decomposed elements of their semantic contents and by determining which of the decomposed elements serve as the motivation for the transferred meanings of these verbs. The conceptual metaphors and/or metonymies are also defined. The research uses the method of contrastive analysis in order to establish the similarities and differences in the two languages in terms of lexicalisation and conceptualisation of both the literal and the transferred meanings of the analysed verbs.</p>
Accepted on Scientific Board on: AS	

Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	president: member: member:

Sažetak

Istraživanje se bavi kontrastivnom analizom glagola u engleskom i srpskom jeziku u dva međusobno povezana semantička polja jedenja i pijenja, pri čemu se u obzir uzimaju samo glagoli. Konkretan predmet istraživanja jesu doslovna i prenesena značenja definisanih glagola u dva jezika. Ispituju se sličnosti i razlike u pogledu konceptualizacije pojmova koji se izražavaju glagolima jedenja i pijenja, kao i njihova leksikalizacija u dva jezika.

S obzirom na to da su domeni jedenja i pijenja deo našeg svakodnevnog iskustva i da proizilaze iz našeg čulnog, telesnog doživljaja, pretpostavka je da postoji značajan broj različitih tipova leksikalizacija ovih radnji u oba jezika. Polazna hipoteza je da su prenesena značenja izučavanih glagola motivisana pojmovnom metaforom i/ili metonimijom, pri čemu semantičke komponente glagola jedenja i pijenja služe kao osnov za uspostavljanje asocijativne veze sa pojmovima izraženim prenesenim značenjima. Shodno tome, u analizi se ispituju sledeće hipoteze: (1) unutar domena jedenja i pijenja postoje različiti tipovi leksikalizacija ovih radnji, koje karakterišu specifična semantička obeležja, i (2) domeni jedenja i pijenja, kao utvrđena semantička obeležja glagola jedenja i pijenja, služe za izražavanje apstraktnih značenja, odnosno kao izvorni odmeni u teoriji pojmovne metafore ili sredstva u slučaju pojmovne metonimije. Analiza se vrši u dve glavne etape, pri čemu se ukrštaju savremeni pristup leksičkom značenju, koji podrazumeva tradicionalnu komponentnu analizu modifikovanu teorijom prototipa za utvrđivanje doslovnih značenja s jedne strane, i kognitivnolingvistički pristup značenju, tj. primena teorija pojmovne metafore i metonimije za utvrđivanje prenesenih značenja.

Građa koja čini korpus ovog istraživanja odnosi se na glagole kojima se izražavaju procesi konzumiranja hrane i tečnosti u engleskom i srpskom jeziku. Korpus za glagole na engleskom jeziku ekscerpiran je iz referentnih onlajn i oflajn jednojezičnih rečnika engleskog jezika, dok su glagoli iz korpusa na srpskom jeziku prikupljeni iz relevantnih jednojezičnih rečnika srpskog jezika, a primeri upotrebe ekscerpiranih glagola uzeti su iz rečnika i elektronskih korpusa engleskog i srpskog jezika.

Doslovna značenja glagola ispituju se razlaganjem semantičkog sadržaja glagola na njihove semantičke komponente koje služe za potonje konstatovanje prenesenih značenja koja neki od ovih glagola razvijaju, jer predstavljaju osnov za asocijativno povezivanje sa drugim pojmom (ili pojmovima), odnosno motivacionu bazu metaforičkih ili metonimijskih veza sa pojmovima koji nisu iz domena jedenja ili pijenja. Drugi deo analize utemeljen je u kognitivnoj lingvistici, odnosno u teorijama prototipa, pojmovne metafore i metonimije. Utvrđuju se konkretna prenesena značenja izučavanih glagola u oba jezika i ispituje se koji elementi dobijeni dekomponovanjem semantičkog sadržaja predstavljaju motivaciju za nastanak prenesenih značenja ovih glagola. Konstatuju se pojmovne metafore i/ili metonimije koje motivišu utvrđene semantičke ekstenzije. U istraživanju se koristi i postupak kontrastivne analize kako bi se utvrdile sličnosti i razlike u dva jezika u pogledu leksikalizacije i konceptualizacije kako doslovnih, tako i prenesenih značenja.

Ključne reči: kognitivna lingvistika, glagoli jedenja, glagoli pijenja, doslovno značenje, preneseno značenje, pojmovna metafora, pojmovna metonimija, kontrastivno, engleski, srpski.

Abstract

The analysis in this thesis compares and contrasts verbs in two mutually related semantic fields, the fields of eating and drinking, in English and in Serbian. More specifically, the subjects of the research are literal and transferred meanings of the analysed verbs in the two languages. The thesis analyses similarities and differences in concepts and the lexicalisation of verbs of eating and drinking in English and Serbian.

Since the domains of eating and drinking represent an integral part of our everyday bodily experience, it is hypothesised that there is a number of various types of lexicalisations of the actions of eating and drinking in both the languages. The initial hypothesis is that the transferred meanings of the analysed verbs are motivated by conceptual metaphor and/or metonymy, whereas the semantic components of the analysed verbs represent the basis for associative relations with the concepts expressed by the transferred meanings. Accordingly, the thesis analyses the following hypotheses: (1) within the domains of eating and drinking there are various types of lexicalisation of the actions of eating and drinking, characterised by specific semantic features, and (2) the domains of eating and drinking or, their semantic features, are used to express more abstract meanings as they represent the source domains in the theory of conceptual metaphor or the vehicle domain in the theory of conceptual metonymy. The analysis is conducted in two main stages, on the grounds of the modern approach to lexical meaning with the traditional componential analysis modified by the theory of prototypes, used to determine the literal meanings of the verbs, and on the grounds of the cognitive linguistic approach to the meaning of lexemes and the theory of conceptual metaphor and metonymy used to determine the transferred meaning.

The corpus in this research is related to the verbs expressing the processes of consuming food and liquid in English and Serbian. The corpus for the verbs in English language has been excerpted from the referential online and offline dictionaries of the English language, while the corpus for the verbs in Serbian language has been excerpted from the relevant monolingual dictionaries of Serbian language. The examples of contextual usage of the verbs are taken from the dictionaries and from the electronic corpuses of the English and Serbian languages.

The literal meanings of the verbs are analysed by decomposing their semantic contents into semantic components that serve to determine the transferred meanings that some of the verbs develop, as they represent the basis for establishing associations with other concept (or concepts); in other words, they represent motivation basis for metaphoric or metonymic relations with the concepts other than eating and drinking. The other part of the analysis is based on cognitive linguistics, the theory of prototype and the theories of conceptual metaphor and metonymy. The specific transferred meanings of the analysed verbs in both the languages are established by analysing the decomposed elements of their semantic contents and by determining which of the decomposed elements serve as the motivation for the transferred meanings of these verbs. The conceptual metaphors and/or metonymies are also defined. The research uses the method of contrastive analysis in order to establish the similarities and differences in the two languages in terms of lexicalisation and conceptualisation of both the literal and the transferred meanings of the analysed verbs.

Key words: cognitive linguistics, verbs of eating, verbs of drinking, literal meaning, transferred meaning, conceptual metaphor, conceptual metonymy, contrastive, English, Serbian.

Sadržaj

1. Uvodna razmatranja	1
1.1. Predmet i ciljevi istraživanja	1
1.2. Struktura korpusa	2
1.3. Metodologija istraživanja	3
1.4. Organizacija daljeg izlaganja	5
2. Prethodna relevantna istraživanja	6
2.1. Istraživanja glagola jedenja i pijenja	6
3. Teorijski okvir	14
3.1. Strukturna semantika	14
3.2. Teorija prototipa	18
3.3. Pojmovna metafora i metonimija	24
3.4. Polisemija	29
3.5. Rekapitulacija pristupu značenja lekseme	33
4. Analiza doslovnih značenja glagola jedenja i pijenja	35
4.1. Glagoli u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘jesti’	35
4.1.1. Glagol <i>to eat</i>	35
4.1.2. Glagol <i>to binge</i>	38
4.1.3. Glagol <i>to breakfast</i>	39
4.1.4. Glagol <i>to chomp</i>	39
4.1.5. Glagol <i>to chow</i>	40
4.1.6. Glagol <i>to crunch</i>	41
4.1.7. Glagol <i>to devour</i>	41
4.1.8. Glagol <i>to diet</i>	42
4.1.9. Glagol <i>to dine</i>	43
4.1.10. Glagol <i>to gobble</i>	43
4.1.11. Glagol <i>to gorge</i>	44
4.1.12. Glagol <i>to gulp</i>	45
4.1.13. Glagol <i>to lunch</i>	46
4.1.14. Glagol <i>to nibble</i>	47
4.1.15. Glagol <i>to nosh</i>	47
4.1.16. Glagol <i>to munch</i>	48
4.1.17. Glagol <i>to scoff</i>	49
4.1.18. Glagol <i>to slurp</i>	49

4.1.19. Rekapitulacija semantičkih komponenti engleskih glagola jedenja	50
4.2. Glagoli u srpskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘jesti’	53
4.2.1. Glagol <i>jesti</i>	53
4.2.2. Glagol <i>večerati</i>	55
4.2.3. Glagol <i>doručkovati</i>	55
4.2.4. Glagol <i>glodati</i>	56
4.2.5. Glagol <i>žderati</i>	57
4.2.6. Glagol <i>krkati</i>	58
4.2.7. Glagol <i>kusati</i>	58
4.2.8. Glagol <i>mezetiti</i>	59
4.2.9. Glagol <i>mljackati</i>	60
4.2.10. Glagol <i>mrljaviti</i>	61
4.2.11. Glagol <i>obedovati</i>	62
4.2.12. Glagol <i>prezalogajiti</i>	62
4.2.13. Glagol <i>ručati</i>	63
4.2.14. Glagol <i>slistiti</i>	64
4.2.15. Glagol <i>smazati</i>	65
4.2.16. Glagol <i>srkati</i>	65
4.2.17. Glagol <i>užinati</i>	66
4.2.18. Glagol <i>čalabrcnuti</i>	67
4.2.19. Rekapitulacija semantičkih komponenti srpskih glagola jedenja	68
4.3. Glagoli u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘piti’	70
4.3.1. Glagol <i>to drink</i>	70
4.3.2. Glagol <i>to booze</i>	72
4.3.3. Glagol <i>to guzzle</i>	73
4.3.4. Glagol <i>to imbibe</i>	74
4.3.5. Glagol <i>to lap</i>	74
4.3.6. Glagol <i>to quaff</i>	75
4.3.7. Glagol <i>to quench</i>	76
4.3.8. Glagol <i>to sip</i>	77
4.3.9. Glagol <i>to suck</i>	77
4.3.10. Glagol <i>to swig</i>	78
4.3.11. Glagol <i>to tipple</i>	79

4.3.12. Glagol <i>to toast</i>	80
4.3.13. Rekapitulacija semantičkih komponentih engleskih glagola pijenja	80
4.4. Glagoli u srpskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘piti’	83
4.4.1. Glagol <i>piti</i>	83
4.4.2. Glagol <i>gutati</i>	84
4.4.3. Glagol <i>eksirati</i>	85
4.4.4. Glagol <i>iskapiti</i>	85
4.4.5. Glagol <i>ispiti</i>	86
4.4.6. Glagol <i>lokati</i>	87
4.4.7. Glagol <i>napiti se</i>	88
4.4.8. Glagol <i>opiti se</i>	89
4.4.9. Glagol <i>cevčiti</i>	90
4.4.10. Glagol <i>cognuti</i>	90
4.4.11. Glagol <i>šljemati</i>	91
4.4.12. Glagol <i>šljokati</i>	91
4.4.13. Rekapitulacija semantičkih komponenti srpskih glagola pijenja	92
5. Prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku	95
5.1. Prenesena značenja glagola jedenja u engleskom jeziku	96
5.1.1. Glagol <i>to eat</i>	96
5.1.2. Glagol <i>to binge</i>	100
5.1.3. Glagol <i>to crunch</i>	102
5.1.4. Glagol <i>to devour</i>	104
5.1.5. Glagol <i>to gobble</i>	108
5.1.6. Glagol <i>to gorge</i>	111
5.1.7. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola jedenja u engleskom jeziku	112
5.2. Prenesena značenja glagola jedenja u srpskom jeziku	114
5.2.1. Glagol <i>jesti</i>	114
5.2.2. Glagol <i>žderati</i>	120
5.2.3. Glagol <i>glodati</i>	123
5.2.4. Glagol <i>kusati</i>	126
5.2.5. Glagol <i>mrljaviti</i>	127
5.2.6. Glagol <i>slistiti</i>	128
5.2.7. Glagol <i>srkati</i>	132

5.2.8. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola jedenja u srpskom jeziku	135
5.3. Prenesena značenja glagola pijačnja u engleskom jeziku	136
5.3.1. Glagol <i>to drink</i>	137
5.3.2. Glagol <i>to guzzle</i>	141
5.3.3. Glagol <i>to imbibe</i>	143
5.3.4. Glagol <i>to quench</i>	145
5.3.5. Glagol <i>to suck</i>	148
5.3.6. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola pijačnja u engleskom jeziku	150
5.4. Prenesena značenja glagola pijačnja u srpskom jeziku	151
5.4.1. Glagol <i>piti</i>	152
5.4.2. Glagol <i>gutati</i>	156
5.4.3. Glagol <i>ispiti</i>	165
5.4.4. Glagol <i>lokati</i>	170
5.4.5. Glagol <i>napiti se</i>	173
5.4.6. Glagol <i>opiti (se)</i>	177
5.4.7. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola pijačnja u srpskom jeziku	181
6. Glagoli čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’ i ‘piti’	183
6.1. Glagoli u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’	183
6.1.1. Glagol <i>to bolt</i>	183
6.1.2. Glagol <i>to demolish</i>	186
6.1.3. Glagol <i>to peck</i>	188
6.1.4. Glagol <i>to pig</i>	190
6.1.5. Glagol <i>to polish</i>	193
6.1.6. Glagol <i>to shovel</i>	196
6.1.7. Glagol <i>to stoke</i>	198
6.1.8. Glagol <i>to wolf</i>	201
6.1.9. Rekapitulacija glagola u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’	203
6.2. Glagoli u srpskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’	206
6.2.1. Glagol <i>tamaniti</i>	206
6.3. Glagoli u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’	208
6.3.1. Glagol <i>to drain</i>	208
6.3.2. Glagol <i>to neck</i>	211

6.3.3. Rekapitulacija glagola u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’	214
6.4. Glagoli u srpskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’	215
6.4.1. Glagol <i>nategnuti</i>	215
6.4.2. Glagol <i>potegnuti</i>	217
6.4.3. Glagol <i>trgnuti</i>	218
6.4.4. Rekapitulacija glagola u srpskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’	221
7. Zaključna razmatranja	222
7.1. Rekapitulacija	222
7.2. Perspektive	230
Literatura	232

1.Uvodna razmatranja

1.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Ovo istraživanje predstavlja analizu glagola koji se odnose na dva međusobno povezana semantička polja, semantičko polje jedenja i pijenja. Predmet istraživanja jesu doslovna i prenesena značenja glagola koji se odnose na uzimanje hrane i tečnosti u engleskom i u srpskom jeziku. Glavni ciljevi analize odnose se na utvrđivanje doslovnih i prenesenih značenja ovih glagola, kao i na utvrđivanje kognitivnih mehanizama koji dovode do stvaranja prenesenih značenja. Sama analiza glagola je dvojaka, budući da se glagoli prvo ispituju sa semantičkog stanovišta (sa aspekta komponentne analize) kako bi se utvrdilo koje komponente značenja ulaze u njihov sastav, a potom i sa stanovišta kognitivne lingvistike (prvenstveno teorije pojmovne metafore) kako bi se utvrdilo koja od semantičkih komponenti dalje razvija svoje značenje i putem kog kognitivnog mehanizma. Analiza je kontrastivnog tipa, s obzirom na to da se glagoli jedenja i pijenja u engleskom jeziku porede sa glagolima u srpskom jeziku, kako u pogledu osnovnih, tako i u pogledu samih prenesenih značenja koja ovi glagoli ostvaruju.

S tim u vezi, ciljevi rada su sledeći: (1) ispitati semantičke komponente glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku, (2) utvrditi sličnosti i razlike u semantičkim komponentama ovih glagola u dva jezika, (3) ispitati prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku i mehanizme njihovog nastanka i (4) utvrditi sličnosti i razlike u prenesenim značenjima ovih glagola, njihovoj konceptualizaciji i leksikalizaciji. U prvom delu istraživanja, pri analizi osnovnih značenja glagola, koristi se postupak komponentne analize, dok se u drugom delu, pri analizi prenesenih značenja, primenjuju postavke kognitivne semantike, prvenstveno teorije pojmovne metafore i metonimije. Različiti teorijski okviri unutar kojih se vrši analiza doslovnih i prenesenih značenja, koriste se zbog različite prirode ciljeva koji su postavljeni. Postupkom komponentne analize utvrdiće se elementi značenja glagola unutar korpusa, a potom će se, primenom teorije pojmovne metafore, utvrditi koji značenjski elementi dovode do prenesenih značenja glagola.

Potreba za istraživanjem ovakve vrste ogleđa se u činjenici da procesi jedenja i pijenja predstavljaju osnovne biološke i fiziološke procesa koji se odvijaju u ljudskom telu, dok ljudsko telo, prema kognitivističkom shvatanju, predstavlja prizmu kroz koju se prelamaju sva čovekova iskustva, pa se tako i procesi jedenja i pijenja doživljavaju i poimaju preko

čulnih, emotivnih i psihičkih iskustava (Evans—Green, 2006). Stoga, polazna hipoteza u ovom radu jeste da jedenje i pijenje, kao primarne ljudske potrebe, zapravo predstavljaju osnovu za razumevanje drugih pojmova i imaju svoje uporište u kognitivnoj lingvistici.

Sami glagoli koji se odnose na jedenje i pijenje nalaze se u širokoj svakodnevnoj upotrebi, te je precizno utvrđivanje njihovog značenja neophodno za njihovo pravilno korišćenje. Semantika ovih glagola će dalje poslužiti pri utvrđivanju njihovih proširenih, odnosno prenesenih značenja, i na taj način pružiti bolji uvid u konceptualizaciju pojmova na koje se ovi glagoli odnose. S obzirom na to da je rad kontrastivnog karaktera, rezultati do kojih se dođe tokom analize bi trebalo da, sa jedne strane, omoguće preciznije definisanje ovih glagola (prvenstveno u srpskom jeziku) i na taj način doprinesu leksikografiji srpskog jezika, a sa druge strane da sistematski sagledaju načine konceptualizacije i potonje leksikalizacije proširenih značenja ovih glagola u engleskom i u srpskom. Utvrđivanje značenja glagola iz semantičkih polja jedenja i pijenja zasniva se na adekvatnim leksikografskim definicijama ovih glagola iz kojih se, ukoliko su dovoljno precizne, potom može izvesti i metaforična upotreba glagola koja služi kao osnova pri konceptualizaciji i objašnjenju mnogih apstraktnih pojmova. Rezultati ovog istraživanja bi, dakle, praktičnu primenu mogli imati prvenstveno pri prevođenju ovih glagola, bilo da je reč o prevođenju njihovog osnovnog, doslovnog značenja, ili njihovih proširenih, prenesenih značenja.

1.2. Struktura korpusa

Građa koja čini korpus ovog istraživanja odnosi se na glagole kojima se izražavaju procesi unošenja hrane i tečnosti u engleskom i srpskom jeziku. Korpus za glagole na engleskom jeziku je uzet iz jednojezičnih rečnika engleskog jezika, i sadrži ukupno 40 glagola jedenja i pijenja. Korišćeni su sledeći onlajn rečnici engleskog jezika *American Heritage Dictionary* (AH)¹, *Cambridge English Dictionary* (CD)², *Chambers Dictionary* (ChD)³, *Collins English Dictionaries* (CC)⁴, *Longman Dictionary Online* (LD)⁵, *Macmillan Dictionaries* (MM)⁶, *Merriam-Webster Dictionary* (MW)⁷, *Oxford Living Dictionaries*

---

¹ <https://ahdictionary.com/>

² <https://dictionary.cambridge.org/>

³ <https://chambers.co.uk/>

⁴ <http://www.collinsdictionary.com>

⁵ <http://www.ldoconline.com>

⁶ <http://macmillandictionary.com>

⁷ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/>

(OD)⁸, *Your Dictionary* (YD)⁹, kao i oflajn rečnici *The Sage* (TS), *WordNet* (WN) i *WordWebPro* (WW). Korpus glagola jedenja čine sledeći glagoli: *to binge, to bolt, to breakfast, to chomp, to chow, to crunch, to demolish, to devour, to diet, to dine, dispose of, to gobble, to gorge, graze, to gulp, guzzle, to lunch, to munch, to nibble, to nosh, pack away, to peck, to pig, to polish, put away, to scoff, to slurp, to shovel, to stoke, to wolf*. Glagoli pijenja su sledeći: *to booze, to drain, to drink, to guzzle, to imbibe, to lap, to neck, to quaff, to quench, to sip, to suck, to swig, to tipple, to toast*.

Glagoli u srpskom jeziku prikupljeni su iz jednojezičnih rečnika srpskog jezika, šestotomnog *Rečnika Matice srpske* (RMS) i *Rečnika srpskoga jezika* (RSJ), kao i *Rečnika sinonima* Pavla Ćosića (RS)¹⁰. *Rečnik Matice srpske* i *Rečnik srpskoga jezika* korišćeni su kako bi se na osnovu rečničkih definicija utvrdile semantičke komponente i značenja glagola, dok je *Rečnik sinonima* poslužio prvenstveno kao referenca koja upućuje na žargonizme i kolokvijalizme koji se odnose na jedenje i pijenje. U delu korpusa koji se odnosi na srpski jezik nalaze se 34 glagola jedenja i pijenja. U grupu glagola jedenja spadaju sledeći glagoli: *večerati, glodati, doručkovati, žderati, jesti krkati, kusati, mezetiti, mljackati, mrljaviti, obedovati, prezalogajiti, ručati, slistiti, smazati, srkati, tamaniti, užinati, čalabrcnuti*. Glagoli pijenja su sledeći: *gutati, eksirati, iskapiti, ispiti, lokati, napiti se, nategnuti, opiti se, piti, potegnuti, trgnuti, cevčiti, cugnuti, šljemati, šljokati*.¹¹

1.3. Metodologija istraživanja

Kao polazni jezik u ovom istraživanju uzet je engleski. Prvo su analizirana doslovna značenja glagola iz engleskog dela korpusa. Doslovno značenje se utvrđuje metodom komponentne analize, odnosno razlaganjem značenja na značenjske komponente, kako bi se odredile komponente koje karakterišu svaki glagol ponaosob. Potom se istovetnom metodom

---

⁸ <http://en.oxforddictionaries.com>

⁹ <https://yourdictionary.com/>

¹⁰ Premda postoji i mnogo obimniji i detaljniji *Rečnik Srpske akademije nauka i umetnosti* (RSANU), on u ovom istraživanju nije korišćen usled činjenice da je do sada objavljeno 19 knjiga (www.isj.sanu.ac.rs/projekti/rsanu – 5.maj 2018.). RMS je najobuhvatniji i najkompletniji rečnik srpskog jezika do sada objavljen, te je upravo iz tog razloga i odabran za istraživanje.

¹¹ Treba napomenuti da je prvobitno prikupljen i za analizu planiran znatno veći broj glagola jedenja i pijenja, ali mnogi od njih nisu uvršteni u analizu jer se, i pored toga što se nalaze navedeni kao sinonimi pojedinih glagola jedenja i pijenja, pokazalo da oni u ispitanim relevantnim rečnicima engleskog i srpskog jezika nisu definisani u smislu jedenja/pijenja ili, ukoliko i jesu definisani, nije pronađen nijedan primer njihove upotrebe, ni u navedenim rečnicima, ni u jezičkim korpusima engleskog, odnosno srpskog jezika. Neki od tih glagola su, na primer, *to down, to sup, to lush, to kill* i još čitav niz glagola u engleskom jeziku, odnosno *pregristi, tući* ili *drmnuti* u srpskom jeziku.

analiziraju doslovna značenja glagola iz srpskog jezika, a u cilju kontrastiranja sa engleskim glagolima. Analiza treba da pokaže u kojoj meri se značenja preklapaju, kao i da ispita na koji način se radnje vezane za jedenje i pijenje leksikalizuju u engleskom i srpskom jeziku.

Semantičke komponente služe i za potonje konstatovanje prenesenih značenja koja neki od ovih glagola razvijaju na osnovu asocijativnih veza jedne ili više komponenata sa različitim domenima jezičke i vanjezičke stvarnosti. Na taj način utvrđuje se i vrsta kognitivne motivacije koja se nalazi u osnovi prenesenog značenja. Prvo se utvrđuje koja prenesena značenja razvijaju glagoli u engleskom jeziku, kao i na osnovu kojih kognitivnih mehanizama dolazi do disperzije njihovog značenja. Glagoli u engleskom i srpskom jeziku podeljeni su u dve grupe: prvu grupu čine glagoli čije je doslovno značenje jedenje i pijenje, a koji su proširili svoje značenje na neki od drugih domena. U prvu grupu spada, na primer, glagol *to devour*, čije je doslovno značenje ‘uzimati hranu velikom brzinom usled gladi, proždirati’ (‘to eat very fast because you are hungry’ (MW)), dok u svom prenesenom značenju on može da označava ‘čitati knjige sa velikom željom i interesovanjem, proždirati knjige’ (‘to read, watch or listen with a lot of interest’ (MW)). Prvo se analiziraju prenesena značenja glagola na engleskom jeziku i njihova kognitivna motivacija, a potom i glagoli iz dela korpusa na srpskom jeziku. Zabeležena prenesena značenja upoređuju se sa značenjima u engleskom jeziku. U drugu grupu spadaju glagoli čija doslovna značenja nisu u domenu jedenja i pijenja, ali zato prenesena značenja jesu, a razvila su se putem nekih od kognitivnih mehanizama. Kao ilustracija takvog prenesenog značenja može da posluži glagol pijenja *trgnuti*, čije se doslovno značenje tiče naglog i brzog pokreta pri izvlačenju nečega (‘naglo, brzo izvući, izvaditi, iščupati’ (RSJ)), a preneseno značenje se razvilo u smislu naglog pijenja tečnosti (‘naglo popiti, ispiti’ (RSJ)).

Pored komponentne i pojmovne analize, u analizi se koristi i postupak kontrastivne analize, kojim se utvrđuju sličnosti i razlika između elemenata dva (ili više) jezika (Đorđević, 1987: 58). Glagoli se prvo kontrastiraju unutar leksičkog polja glagola jedenja u engleskom jeziku, potom i unutar istog leksičkog polja u srpskom jeziku, a zatim se vrši poređenje glagola u dva jezika. Ista procedura se primenjuje i pri analizi glagola pijenja. Drugi deo analize i potonje kontrastiranje glagola na pojmovnom nivou, u smislu pojmovnog poređenja, se takođe vrši na osnovu zajedničkog, kontrastivnog obeležja, putem kog se upoređuje konceptualizacija pojmova izraženih glagolima jedenja i pijenja, kao i njihova leksikalizacija.

1.4. Organizacija daljeg izlaganja

Rad se sastoji od sedam delova. U prvom delu rada (prvom poglavlju), pod nazivom *Uvodne napomene*, navode se predmet i očekivani ciljevi istraživanja, potreba za istraživanjem ovakve vrste, korišćeni korpus i njegova struktura, kao i metode primenjene u ovom istraživanju.

Nakon uvodnih napomena, u drugom poglavlju predstavljena su dosadašnja relevantna istraživanja koja se tiču glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku. Treće poglavlje razmatra teorijski okvir istraživanja. Ovo poglavlje je podeljeno na nekoliko potpoglavlja. Prvo potpoglavlje obuhvata najznačajnije pristupe značenju leksema. Polazi se od tradicionalnih pristupa koji su značenje leksema definisali u okviru determinističkog shvatanja, i prisustva, odnosno odsustva određenog svojstva. Drugo potpoglavlje ukazuje na model teorije prototipa, koji značenje leksema objašnjava putem bliskosti sa najboljim, prototipičnim primerom kategorije. Treće potpoglavlje ovog poglavlja se bavi definisanjem prenesenog značenja i mehanizmima putem kojih se prenesena značenja ostvaruju, prvenstveno mehanizama pojmovnih metafora i metonimija. Ovde se razmatra i polisemija, koja je za ovaj rad važna zbog prenesenih značenja koja ispitivani glagoli mogu da ostvare. Sledeće, četvrto poglavlje, čini detaljan opis doslovnih značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom, koji se razmatraju iz ugla leksičke semantike. Ispituju se rečničke definicije ovih glagola, a potom se, putem komponentne analize, definicije razlažu na obeležja koja se zatim kontrastiraju među glagolima unutar jednog jezika, a potom i među glagolima engleskog i srpskog jezika. Poglavlje 5 analizira prenesena značenja glagola iz ugla kognitivne lingvistike, odnosno teorije pojmovnih metafora, budući da se ispituju ne samo proširena značenja koja glagoli jedenja i pijenja ostvaruju, već i kognitivni mehanizmi na osnovu kojih su takva značenja ostvarili. I u ovom poglavlju pored se ostvarena proširena značenja kako bi se utvrdilo koliko se pojmovi označeni njima preklapaju u dva jezika. Šesto poglavlje daje pregled glagola čije je značenje jedenja ili pijenja nastalo kao rezultat nekog od pojmovnih mehanizama. Sedmo, završno poglavlje, predstavlja rekapitulaciju istraživanja na osnovu ciljeva zadatih na početku rada. Pored toga, ovo poglavlje nudi zaključke u pogledu leksikalizacije pojmova označenih ispitanim glagolima, kao i perspektive budućih istraživanja.

2. Prethodna relevantna istraživanja

Od samih početaka istraživanja jezika, još u doba stare Grčke, glagoli su, uz imenice, predstavljali jednu od dve osnovne vrste reči. Kako navodi Lyons (1968), takvu distinkciju prvi je uveo Platon još u IV veku pre nove ere, premda se njegova definicija glagola ne podudara u potpunosti sa onim što se u tradicionalnoj gramatici smatra glagolom. Platon, naime, definiše glagol kao termin kojim se može izraziti radnja ili kakvoća predikata (navedeno prema Lyons, 1968: 12). U anglističkoj literaturi glagoli su razmatrani u okviru sveobuhvatnih gramatika engleskog jezika (Quirk—Greenbaum, 1976; Leech—Svartvik, 2003; Huddleston—Pullum, 2012), ali i sa stanovišta specifičnih problema vezanih za glagole, kao što su glagolska vremena (Bull, 1960; Comrie, 1985; Binnick, 1991), glagolski vid (Verkuyl, 1993; Borik, 2002) i aspekt (Vendler, 1967; Macaulay, 1971; Comrie, 1976; Bach, 1980, Binnick, 2005) U srbišćkoj literaturi takođe postoji nekoliko obuhvatnih gramatika srpskog jezika koje glagole analiziraju najčešće u sklopu morfologije i sintakse (Stevanović, 1986; Stanojčić—Popović, 2008; Piper—Klajn, 2013). Problemima glagolskog vida i vremena bavi se Novakov u dve odvojene kontrastivne studije (Novakov, 2005; Novakov, 2008), dok se kontrastivnim proučavanjem glagola u engleskom i srpskom jeziku bave i drugi autori (Riđanović, 1976; Stamenković, 2010). Ispitivanjem semantike leksema i definicijom značenja leksema bavili su se brojni strani autori (Austin, 1961; Ogden—Richards, 1946; Palmer, 1976; Lyons, 1977, Leech, 1981; Pullman, 1983; Lehrer, 1985; Cruse, 1991, Aitchison, 2003; Geeraerts, 2010), kao i nekoliko domaćih (Hlebec, 2007; Dragićević, 2010; Prčić, 2016).

2.1. Istraživanja glagola jedenja i pijenja

Zadatak ovog dela rada jeste da pruži potpuniji uvid u dosadašnja istraživanja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku. U zavisnosti od prirode samog istraživanja, različiti autori pristupali su ovim glagolima sa različitih stanovišta.

Anna Wierzbicka ispituje odnos semantike i sintakse glagola i smatra da semantika upravlja njihovom sintaksom (Wierzbicka, 1982). Ona ispituje semantičku formulu *have a V* (*have a walk, have a look at, have a try, have a cough, have a bite, have a drink, have a kick, have a wash, have a kiss, have a chat*) koja se izdvaja po tome što može da se preformuliše u čisto glagolski oblik (*walk, look at, try, cough, bite, drink, kick, wash, kiss, chat*). Kao jedan

od podtipova ona navodi i *have a drink*, a kontrastira ga sa semantički neprihvatljivom konstrukcijom **have an eat*. Potonja konstrukcija nije dozvoljena u engleskom jeziku, budući da su svi *have a V* semantički okviri fokusirani na subjekat, na agensa, tako da im semantika ne dozvoljava pojavljivanje sa glagolima koji impliciraju promene na objektu i koji, samim tim, prenose fokus sa subjekta na objekat.¹² Ovim istraživanjem Wierzbicka je ukazala na isprepletenost i neodvojivost značenja od sintakse, čime je potvrdila da semantička obeležja generišu i sintaksičko ponašanje leksema.

Beth Levin se takođe bavi korelacijom sintaksičkih i semantičkih aspekata glagola, vođena pretpostavkom da je ponašanje glagola uslovljeno njihovim značenjem (Levin, 1993). Sa druge strane, ponašanje glagola ukazuje na relevantne aspekte njegovog značenja, te se tako semantički aspekti glagola povezuju sa njegovim sintakstičkim obeležjima. Shodno tome, glagoli koji ispoljavaju slično sintaksičko ponašanje dele i slične komponente značenja, pa je precizno utvrđivanje značenja glagola neophodno kako bi se glagoli mogli svrstati u određenu klasu. Glagole koji se odnose na jedenje i pijenje Levinova naziva glagolima gutanja (eng. *Verbs of Ingesting*), a pod njima podrazumeva glagole koji se odnose na gutanje hrane ili pića. Ove glagole ona deli na sedam potklasa: (1) *eat verbs*,¹³ (2) *chew verbs*, odnosno glagoli koji se odnose na način na koji se hrana obrađuje u ustima, (3) glagoli tipa *to gobble*, koji se odnose na brzo konzumiranje (4) *devour verbs* (ovi glagoli ne mogu da se koriste kao netranzitivni glagoli), (5) *dine verbs* - glagoli koji se odnose na uzimanje određenog obroka (svi imaju i odgovarajuću imenicu sa značenjem obroka koji se uzima: *to banquet, to breakfast, to brunch, to dine, to feast, to graze, to lunch, to luncheon, to nosh, to picnic, to snack, to slurp*), (6) *gorge verbs*, glagoli specifični po tome što, u semantičkom smislu, ne predstavljaju glagole jedenja (osim glagola *to feed* i *to gorge*), već glagole egzistencije (*to exist, to feed, to flourish, to gorge, to live, to prosper, to survive, to thrive*) i (7) *verbs of feeding* (razlikuju se od ostalih glagola po smeru, jer vršilac radnje nije istovremeno i pacijens: *to bottlefeed, to breastfeed, to forcefeed, to handfeed, to spoonfeed*). Levinova je izvršila analizu glagola ne samo sa semantičkog, već i sa sintaksičkog aspekta, i pokazala da od značenja glagola zavisi njegoa argumentacija. Međutim, značaj studije leži i

---

¹² Osim toga, **have an eat* implicira značajne izmene objekta koji se jede. Ipak, u engleskom jeziku dozvoljene su konstrukcije poput *have a bite* (*gricnuti*) ili *have a lick* (*liznuti*) jer, iako označavaju promene na objektu, te promene su minimalne i dozvoljavaju ponavljanje radnje. Objekat se može ponovo gricnuti ili liznuti, ali se ne može ponovo pojesti.

¹³ U ovoj potklasi se spominje i ono što je Wierzbicka navela kao *have a V* konstrukciju, a što Levinova naziva *zero-related Nominal*, i navodi dozvoljene kombinacije sa imenicom *drink* (*a drink/take a drink/have a drink*), ali i one nedozvoljene (**an eat/*take an eat/*have an eat*).

u činjenici da Levinova u svoju klasifikaciju glagola gutanja ubraja i one glagole koji značenje jedenja i pijenja ostvaruju putem proširenja svojih osnovnih značenja (*to wolf, to graze, to flourish*).

I drugi autori uspostavljaju korelaciju između značenjskih i sintaksičkih elemenata jezika. Dixon smatra da sve leksičke reči mogu da se grupišu u određene semantičke tipove (eng. *semantic types*), pri čemu svaka leksema sadrži barem jednu značenjsku komponentu sa ostalim leksemama istog semantičkog tipa, kao i gramatičke odlike (Dixon, 2005). U sintaksičke odlike glagola jedenja i pijenja (gde se navode primeri glagola *to eat, to dine, to chew, to suck, to drink*) Dixon ubraja i činjenicu da navedeni glagoli ne mogu kao dopunu u vidu direktnog objekta imati imenicu srodnu glagolu; ne dopuštaju se, dakle, konstrukcije poput *He drank a drink* ili *He dined on dinner*, ali se dopuštaju u slučajevima modifikacije ili specifikacije imenice. *He drank a drink (of wine)* predstavlja dozvoljenu konstrukciju jer je imenica dodatno određena vrstom pića koje se pije, slično kao i u primeru *He dined on the meat and salad* gde je imenica koja označava obrok (*dinner*) zamenjena imenicama koje označavaju sastojke tog obroka (*meat* i *salad*).

Semantičku analizu daje Christiane Fellbaum. Glagole jedenja i pijenja ona predstavlja kroz njihovu organizaciju u WordNet sistemu, leksičkoj bazi engleskog jezika u kojoj su lekseme grupisane u skupove sinonimskih leksema (Fellbaum, 1998). Fellbaum se takođe osvrće i na pojam hiponimije među glagolima, smatrajući da test za hiponimiju među imenicama, *X je Y* ne odgovara glagolima, te ona uvodi novu formulu za utvrđivanje hiponimskog odnosa između glagola *G₁ je G₂ na određeni način* (eng. *To V₁ is to V₂ in some particular manner*). Isto tako, ona uvodi i novi termin kojim označava specifičan odnos između dva ili više glagola i naziva ga *troponimijom* (eng. *troponymy*), smatrajući da dva glagola koji se nalaze u odnosu troponimije ispoljavaju specifičnost i po tome što je *G₁* opštiji po svom značenju od *G₂*, ali i po tome što se *G₁* i *G₂* nalaze u vremenski simultanom odnosu. Glagol *to munch*, na primer, se po navedenoj formuli definiše kao *To munch is to eat noisily*. *To munch*, kao specifičan način jedenja, po logici implicira radnju označenu glagolom *to eat*, a isto tako i istovremenost vršenja radnje sa glagolom *to eat*. Ispitivanje glagola jedenja i pijenja u ovoj studiji poslužilo je kao osnova za izvođenje opštijih zaključaka o ponašanju glagola ne samo unutar semantičkog skupa glagola konzumiranja, već i u širem smislu, jer se pokazalo da je semantika ovih glagola složena i da pojedini glagoli (zapravo, većina njih) nisu ograničeni samo na jedan semantički skup, već da se značenjski elementi prožimaju kroz

više skupova. I ovo istraživanje je potvrdilo da semantičke osobine glagola ukazuju na sintaksičke obrasce njihovog ponašanja.

Sa aspekta morfoloških i sintaksičkih odlika, glagoli *eat* i *drink* ispitani su u pogledu njihove (ne) tranzitivnosti u dve odvojene studije. Newman i Rice su analizirali u kojim slučajevima i zbog čega dolazi do alternacije u pogledu upotrebe ovih glagola u tranzitivnom, odnosno netranzitivnom obliku i došli do zaključka da ne postoji određeno pravilo koje bi se moglo iskazati putem prisustva ili odsustva nekog obeležja, već da na valentnost ovih glagola utiču ne samo njihova gramatička obeležja (vreme i vid u kom su upotrebljeni u određenom kontekstu), već i gramatička obeležja subjekta (lice i broj subjekta), kao i semantička obeležja propozicija sa kojima kolociraju (Newman—Rice, 2006). Ashild Næss istražuje ove glagole u engleskom jeziku, ali ih poredi sa glagolima u nekoliko jezika koji nisu bliski ni po tipu, ni po svojoj strukturi (engleski, amele (jezik sa Nove Gvineje), majanski, samoanski, grenlandski) (Næss, 2009). Karakteristike ispitanih glagola se podudaraju u većini jezika koje je Næss analizirala, te je došla do zaključka da se u pogledu tranzitivnosti (odnosno netranzitivnosti) glagoli koji odgovaraju engleskim glagolima *to eat* i *to drink* ponašaju na sličan način. S obzirom na to da je glavna motivacija ovih glagola usmerena na agensa, oni ispoljavaju manji stepen tranzitivnosti od glagola koji su usmereni ka pacijensu, jer je uloga pacijensa redukovana, a efekat radnje jedenja ili pijenja po pacijensa relativno nebitan. Tako su i u semantičkom pogledu ovi glagoli bliži netranzitivnim konstrukcijama, budući da se ključni efekat ne ostvaruje na pacijensu, već na agensu.

U okviru kognitivne semantike ispitivanjima glagola *to eat* i *to drink*, kao i ostalih glagola kojima su oni nadređeni, svakako se najviše bavio John Newman, ispitujući njihova metaforična proširenja (Newman, 1997). On je sabrao niz radova posvećenih glagolima jedenja i pijenja u različitim jezicima, u kojima se oni sagledavaju sa gramatičkog, metaforičkog i/ili tipološkog aspekta (Newman, 2009). Newman ispituje glagole *to eat* i *to drink* sa kognitivističkog stanovišta i analizira njihova metaforična proširenja. On se ne ograničava isključivo na glagole *to eat* i *to drink*, već analizom obuhvata ostale glagole iz leksičkog polja jedenja i pijenja koji svoja značenja proširuju na druge pojmove. Newmanova analiza je pokazala da se jedenje i pijenje u engleskom jeziku koriste za objašnjavanje pojmova iz emocionalnog, intelektualnog i psihološkog domena. Autor takođe ukazuje i na značaj agensa, odnosno pacijensa i njihovih svojstava prilikom tumačenja značenja samih glagola koji se odnose na jedenje i pijenje, ali i pri tumačenju njihovih proširenih značenja. Newman je ispitivao leksikalizaciju pojmova jedenja i pijenja u nekoliko različitih jezika,

morfosintaksičke odlike samih glagola, ali i polisemičnost glagola koji se odnose na uzimanje hrane i pića (Newman, 2009a). Newman ističe nedovoljnu istraženost pojmova koji se odnose na jedenje i pijeće i kritikuje preovlađujući stav lingvista kojim se proučavanje leksikona i značenja leksema zanemaruje u korist proučavanja sintakse, jer značenje lekseme utiče na njene morfosintaksičke odlike.

Wierzbicka je ispitala još jedan značajan aspekt, a to je univerzalnost pojmova označnim glagolima *to eat* i *to drink* (Wierzbicka, 2009). Ona povlači zanimljivu paralelu između jedenja i pijeća sa jedne strane, i življenja i umiranja sa druge: iako svi ljudi jedu i piju, kao što svi ljudi žive i umiru, svi jezici izražavaju pojmove življenja i umiranja pojedinačnim leksemama, ali ne izražavaju svi jezici pojmove jedenja i pijeća. Po autorki, u takvim jezicima se pojam ljudskog bića doživljava kao biće koje živi i umire, ali ne i kao biće koje jede ili pije. To znači da se unošenje hrane i pića konceptualizuje na različite načine u različitim kulturama, a ne isključivo kroz prizmu evrocentričnog pristupa i glagola *to eat* i *to drink*. Zato Wierzbicka smatra da za objašnjavanje ovih pojmova treba koristiti drugi metajezik, zasnovan na pojmovima koji su zajednički za različite kulture, a ne isključivo za engleski jezik. Ovaj problem ona smatra ključnim u analizi i konceptualizaciji ne samo pojmova koji se odnose na jedenje i pijeće, već i ostalih pojmova označenih leksemama. Wierzbicka zaključuje da jedenje i pijeće ne predstavljaju univerzalne pojmove. Iako u sva tri ispitana jezika postoje pojmovi koji se u određenoj meri preklapaju sa onim što se u indoevropskim jezicima smatra pojmovima jedenja ili pijeća, takva preklapanja su samo delimična, pre svega zbog činjenice da konceptualizacija ovih pojmova u svim jezicima zavisi od istaknutih obeležja u određenoj kulturi koja potom određuju i značenje pojmova.

U srpskom jeziku, jedenje i pijeće nisu proučavani na način koji bi pružio paralelni uvid u njihove leksičke, morfološke i sintakstičke karakteristike, već su proučavani pojedini segmenti ovih procesa, ili samo pojedini delovi leksičkih polja koja su u vezi sa hranom, kao što su lekseme koje se odnose na voće u kontrastiranju francuskog, italijanskog i srpskog jezika (Marčeta, 2015), hleb, u svetlu francuskog i srpskog jezika (Gudurić, 2014), kao i kontrastivna analiza glagola kuvanja u engleskom i srpskom jeziku (Radić-Bojanić, 2005). Glagole kuvanja u engleskom i srpskom ispituje i Andonov (2014), ali u svetlu kognitivne lingvistike, te se ovim glagolima bavi u okviru metaforičkih proširenja koja ostvaruju.

Rašeta ispituje jedenje sa kognitivnolingvističkog stanovišta; drugim rečima, ispituje domen jedenja kao izvor metaforične ekstenzije u srpskom i engleskom jeziku, ali u okviru

apstraktnih značenja analizira samo četiri glagola, *(po)jesti*, *(pro)gutati*, *(s)variti* i *hraniti se*, i njihove engleske korespondente (Rašeta, 2014). Autorka zaključuje da u oba jezika postoji veliki broj pojmova, najviše unutar intelektualnog i emocionalnog domena, koji se mogu objasniti putem pojma jedenja, ali da se metaforična značenja u engleskom i srpskom jeziku ne poklapaju u potpunosti, već da su u većoj meri uslovljeni kulturom i specifičnim kulturološkim kontekstom u kom se odvijaju. I ovde se u zaključku ukazuje na neažurnost u domaćoj leksikografiji, usled čega izvesna metaforička značenja, iako prisutna u svakodnevnom govoru, nisu zabeležena u rečnicima.

Biljetina analizira leksičko polje glagola *to eat* u engleskom, odnosno *jesti* u srpskom (Biljetina, 2017). Rad predstavlja kontrastivnu analizu glagola koji spadaju u leksičko polje jedenja u ova dva jezika, i odnosi se na semantičku analizu ovih glagola, njihovo razlaganje na semantičke komponente, a potom i grupisanje na osnovu zajedničkih obeležja kako bi se značenje glagola moglo uporediti sa značenjem drugih glagola unutar leksičkog polja u engleskom jeziku, a potom i sa glagolima u srpskom jeziku. Ova analiza je pokazala da se značenja glagola jedenja u engleskom jeziku poklapaju u određenoj meri sa glagolima u srpskom, i to najviše značenja koja se odnose na uzimanje celokupne ili prekomerne količine hrane, te da za većinu glagola postoje formalni korespondenti. Analiza je, međutim, ukazala i na određene nedostatke u srpskoj leksikografiji, prvenstveno na problem nedovoljno preciznog definisanja glagola u korišćenim jednojezičnim rečnicima srpskog jezika, na osnovu kojih nije moguće tačno utvrditi dijagnostička obeležja koja čine značenje jednog glagola pa, samim tim, ni razlikovati značenje jednog glagola od drugog. U radu koji sagledava glagole jedenja i pijenja iz kognitivnolingvističke perspektive ispituju se glagoli čije se doslovno značenje odnosi na jedenje i pijenje, a koji takvo doslovno značenje proširuju na prenesena značenja. U zaključku se navodi da ovi glagoli svoja proširena značenja ostvaruju najčešće putem kognitivnih mehanizama, kao i da se engleski i srpski glagoli i njihova prenesena značenja u najvećoj meri preklapaju, kako u pogledu konceptualizacije pojmova koje izražavaju, tako i u pogledu kognitivnih mehanizama na osnovu kojih nastaju (Biljetina, 2019).

Rađena je i studija glagola koji pripadaju leksičkom polju konzumiranja u hrvatskom jeziku koja, iako ne pripada srbističkoj literaturi, umnogome može da predstavlja paralelu sa srpskim jezikom. U ovoj studiji glagoli konzumiranja hrane analizirani su u okviru strukture glagolskog dela hrvatskog *WordNet*-a (Šojat, 2012). U radu su prikazani semantički odnosi među glagolima koji se odnose na uzimanje hrane i pića i njihova klasifikacija unutar

elektronskog leksikona. Glagoli konzumiranja su podeljeni u dve velike grupe; jednoj je hiperonim glagol *jesti*, drugoj glagol *piti*, dok su glagoli koji se nalaze u kauzativnom odnosu prema glagolima *jesti* i *piti*¹⁴ svrstani u posebno semantičko polje. Cilj ovog rada nije, dakle, da se detaljno bavi semantikom glagola konzumiranja, već da pomoću ovih glagola predstavi jedan način organizacije leksičkog polja glagola jedenja i pijenja u hrvatskom jeziku. U pogledu semantike, rad je značajan jer su u njemu glagoli klasifikovani prema svojim hiperonimima i prema hiponimskim odlikama glagola u okviru leksičkog polja jedenja, odnosno pijenja.

Glagolima jedenja i pijenja označavaju se procesi koji predstavljaju uslov bez kog nema života, budući da ni čovek, a ni ostala živa bića ne mogu da opstanu bez unošenja hranljivih materija i, naročito, tečnosti (prvenstveno vode) u organizam. Jedenje i pijenje, dakle, predstavljaju jedan od uslova biološkog opstanka, te samim tim predstavljaju univerzalne pojmove, što se odražava i u lingvističkom smislu, jer se reči kojima se ovi procesi označavaju nalaze u svakodnevnoj upotrebi.¹⁵ Kao takvi, ovi procesi igraju jednu od ključnih uloga u opstanku čoveka (ali i drugih živih bića). Osim toga, uzimanje hrane ili pića predstavlja jedan od glavnih događaja i u socijalnom smislu, ne samo kada se tiče zajedničkog obedovanja u okviru porodice, već i kada se tiče okupljanja i druženja sa drugim ljudima (u poslovnom smislu, tokom slobodnog vremena, prilikom različitih proslava, ali, sa druge strane, i u situacijama u kojima se izražava žalost), pri čemu se služe prvenstveno piće, a potom i hrana. Premda označavaju procese koji predstavljaju neke od centralnih događaja u životu čoveka, glagoli jedenja i pijenja, dakle, nisu analizirani sa aspekta koji bi obuhvatio kako njihova doslovna, tako i njihova prenesena značenja. Dosadašnja istraživanja glagola jedenja i pijenja na engleskom jeziku ovde će biti dopunjena detaljnom analizom njihovih doslovnih značenja i poslužiće kao relevantan okvir za analizu glagola jedenja i pijenja u srpskom jeziku. U srpskom jeziku, međutim, ovi glagoli nisu do sada sistematski analizirani. Glagoli jedenja ispitivani su u studijama manjeg obima, dok o glagolima pijenja gotovo da ne postoji nijedna studija. Stoga postoji opravdana potreba za istraživanjem kojim se ovaj rad bavi, u smislu sveobuhvatne analize glagola jedenja i pijenja koja bi trebalo da omogući bolji

---

¹⁴ U ovu semantičku grupu spadaju glagoli čije se značenje odnosi na davanje hrane nekome ('uzrokovati / učiniti da netko jede / pojede hranu'): *hraniti, nahraniti, nahranjivati, najesti, najedati, kljukati, nakljukati, šopati, napasti, napasati, našopati, zasititi*.

¹⁵ Anna Wierzbicka, međutim, svojim istraživanjem ukazuje na činjenicu da neki jezici nemaju lekseme kojima se označava ono što je u indoevropskim jezicima označeno leksemama *jesti* i *piti*. Time ona zapravo pokazuje da jedenje i pijenje ne predstavljaju univerzalije kojima se interpretira uzimanje hrane ili pića, ni u pojmovnom, ni u lingvističkom smislu, s obzirom na to da pojedinačne lekseme koje znače 'jesti' i 'piti' ne postoje u svim jezicima. Prema tome, ni čovek se ne može odrediti kao biće koje jede i/ili pije (Wierzbicka, 2009: 65).

uvid u leksičko značenje ovih glagola, ali i da doprinese razumevanju konceptualizacije jedenja i pjenja. S obzirom na kontrastivnu prirodu ove analize, rezultati ispitivanja ukazaće na sličnosti i razlike koje postoje u leksikalizaciji i konceptualizaciji ovih glagola u engleskom i srpskom jeziku.

3. Teorijski okvir

S obzirom na to da se jedan od osnovnih ciljeva ovog istraživanja tiče utvrđivanja značenja glagola jedenja i pjenja, i sam pojam značenja je potrebno precizno utvrditi. Ovo poglavlje daje pregled dva pristupa problemu značenja i njegovih karakteristika – strukturne semantike (3.1.) i teorije prototipa (3.2.), a koji su od značaja za ovo istraživanje budući da postavke i zaključci koji karakterišu ove pravce ilustruju metodološko-idejne pozicije sa kojih se pristupa problematici značenja leksema. Predstavljani su i osnovni postulati kognitivne lingvistike, teorije pojmovnih metafora i metonimija, koje objašnjavaju proširenja značenja (3.3), kao i još jedan važan element koji se tiče značenja, a bitan je za analizu značenjskih ekstenzija u ovom radu i odnosi se na pojavu polisemije (3.4.). U zaključnom delu poglavlja, ponuđen je kombinovani model (3.5.) koji prevazilazi nedostatke tradicionalnog i savremenog pristupa.

3.1. Strukturna semantika

Tradicionalni, klasični pristup značenju počiva na osnovama utemeljenim još u doba stare Grčke, na Aristotelovom modelu kategorizacije koji je bio dominantan u mnogim naučnim disciplinama (psihologiji, filozofiji, lingvistici) sve do druge polovine dvadesetog veka, kada su u nauci počeli da se razvijaju drugačiji pristupi svetu koji nas okružuje. U tumačenju kategorizacije i značenja leksema, tradicionalni pristupi nude relativno jednostavna objašnjenja, zasnovana prvenstveno na ideji da lekseme treba da imenuju predmete i entitete u spoljašnjem svetu, odnosno da predstavljaju direktnu vezu između reči i vanjezičkog sveta. Drugim rečima, lekseme odražavaju ustrojstvo vanjezičkog sveta i označavaju entitete u njemu. Stoga utvrđivanje značenja leksema predstavlja ključni pojam unutar jezičkog sistema. Saussure sagledava jezik kao celovitu strukturu unutar koje funkcionišu međusobno zavisni jezički znaci. Jezik predstavlja niz jezičkih znakova koji u jeziku ne postoje odvojeno, već čine strukturirani sistem u kom znaci (lekseme) nisu nezavisni jedni od drugih, nego deluju kao međusobno zavisne jedinice, a svoju potpunu vrednost (značenje) dobijaju putem svoje veze sa ostalim jezičkim znacima (Saussure, 1959: 70). Prčić ovakvo shvatanje jezika naziva teorijom označavanja, po kojoj je značenje lekseme predstavljeno mentalnim sadržajem koji se odnosi na određeni pojam, a koji je, opet, uobličен određenom jezičkom jedinicom (Prčić, 2016: 43). Kao takva, leksema je deo jezičke strukture, a svoju pravu vrednost, odnosno svoje pravo značenje, dobija u zavisnosti od mesta

koje zauzima u sistemu funkcionalnih veza i ne može se posmatrati nezavisno od njih (Lyons, 1977: 232). Leksema se ne može posmatrati kao izolovan entitet, već u odnosu na ostale lekseme i njihova značenja, pa tako i značenje leksema u svakom jeziku zavisi od sintakse i gramatičkih osobina čitavog jezičkog sistema, koji je specifičan za svaki jezik.

Značenju lekseme strukturalizam pristupa sa stanovišta komponentne analize, koja značenje određuje kao skup semantičkih, značenjskih komponenata (Dragičević, 2010: 66). Značenje predstavlja skup različitih obeležja na osnovu kojih se leksema (odnosno, referent kog leksema označava) razlikuje od ostalih potencijalnih leksema (referenata) (Nida, 1975: 26). Neophodna i dovoljna obeležja omogućuju izdvajanje referenta među ostalim referentima koji bi mogli zauzimati isti značenjski domen. Upravo specifična obeležja predstavljaju osnovu za kontrastiranje sa drugim obeležjima i na taj način impliciraju izbor između leksema, “jer bez izbora nema značenja”¹⁶ (Nida, 1975: 203). Postupak utvrđivanja specifičnih obeležja neke lekseme, odnosno njenog razlaganja na značenjske elemente, predstavlja postupak komponentne analize (Nida, 1975: 196).¹⁷

Lekseme značenje ostvaruju samo u sistematskom kontrastiranju sa drugim leksemama sa kojima dele izvesna obeležja, ali se od njih razlikuju po drugim obeležjima (Nida, 1975: 32). I Palmer smatra da se smisao lekseme može utvrditi jedino ako se ona poredi sa ostalim jezičkim oblicima. Drugim rečima, relevantna su samo ona obeležja leksema koja se mogu upoređivati i, zapravo, kontrastirati sa drugim leksemama i njihovim obeležjima (Palmer, 1981: 39). Značenje lekseme *father*, na primer, kontrastira sa značenjem lekseme *mother* (srp. *majka*) u smislu da *father* ima obeležje muško, a *mother* žensko, dok im je zajedničko obeležje ono koje se odnosi na srodstvo. *Father* takođe kontrastira i sa leksemama *son* (srp. *sin*) i *grandfather* (srp. *deda*) u pogledu pripadnosti različitim generacijama, ali deli sa njima obeležje pripadnosti istom polu. Dalje, *father* kontrastira i sa leksemom *uncle* (srp. *stric*, *ujak*, *tetak*) budući da *father* označava nekoga ko je u direktnoj rodnoj liniji, a *uncle* označava bočno srodstvo, dok obe lekseme dele zajedničko obeležje koje se odnosi na muški pol i na pripadnost istoj generaciji. Imajući u vidu sva navedena obeležja koja *father* deli sa ostalim leksemama unutar semantičkog domena srodstva, ali i obeležja po kojima se razlikuje od istih tih leksema, moguće je izdvojiti tri, kako ih Nida

---

¹⁶ “...since without choice there is no meaning”

¹⁷ Lipka pristupa ovom problemu iz generativističkog ugla, a komponentnu analizu naziva *leksička dekompozicija* (eng. *lexical decomposition*) i definiše je kao postupak razlaganja značenja na semantičke elemente, odnosno atomske predikate koji su dalje nerazloživi i predstavljaju unutrašnju strukturu lekseme (Lipka, 1992: 101).

naziva, *dijagnostičke komponente* (eng. *diagnostic components*): [MUŠKI POL], [JEDNA GENERACIJA RANIJE (U ODNOSU NA GOVORNIKA)] i [DIREKTNA SRODNIČKA LINIJA] (Nida, 1975: 33). Dijagnostičke komponente, prema tome, predstavljaju komponente značenja koje služe za razlikovanje jednog značenja od drugog, pri čemu jedna ista komponenta može da obeležava, odnosno da bude deo značenja više leksema, a ne samo jedne. Takve komponente predstavljaju teorijske jedinice metajezika i moraju se empirijski proveriti, a to se čini kontrastiranjem leksema (Lipka, 1992: 108). Značenje se utvrđuje putem onih obeležja koja su distinktivna; to su obeležja na osnovu kojih se entitet razlikuje od ostalih entiteta i na osnovu kojih se uspostavlja semantički kontrast. Takvim obeležjima iskazuju se svojstva entiteta koja se tiču njegovog izgleda, oblika, funkcije i ostalih relevantnih karakteristika putem kojih razlikujemo jedan entitet od drugog. Tako su, na primer, obeležja glagola *to eat* [PUT FOOD INTO THE MOUTH], [CHEW], i [SWALLOW]. Ova, semantički relevantna obeležja, odnosno ona koja omogućavaju pravilno i precizno određenje referenta, Prčić naziva *dijagnostičkim obeležjima* (Prčić, 2016: 52). Pored dijagnostičkih obeležja, postoje i *nedijagnostička obeležja*, ali ona nisu semantički relevantna, budući da izražavaju svojstva koja predstavljaju dodatna obeležja. Obeležja kao što su [WITH A SPOON], ili [WITH A FORK] predstavljaju nedijagnostička obeležja glagola *eat*, jer za određivanje smisla jedenja nije relevantan instrument kojim se taj proces odvija. Ukoliko bi neko od ova dva obeležja postalo obeležje na osnovu kog bi se glagol *eat* mogao kontrastirati sa nekim drugim glagolom, tada bi i to obeležje postalo semantički relevantno za određivanje smisla glagola *eat*. Nida smatra da nedijagnostička obeležja predstavljaju deo kulturološke strukture: sve ono što znamo o nekom entitetu ili pojavi (u ovom slučaju o jedenju) deli se na dijagnostička obeležja, ona koja su relevantna (a to su [PUT FOOD INTO THE MOUTH], [CHEW], [SWALLOW]) i na nedijagnostička obeležja, odnosno na nerelevantna obeležja (poput [WITH A SPOON]), koja predstavljaju dodatnu informaciju (Nida, 1975: 36).

Prčić, pak, ukazuje značaj terminologije: potrebno je razlikovati termin *značenje*, čija popularna upotreba nije dovoljno određena, od termina *smisao*, koji je tehnički precizniji i odnosi se na obeležja neophodna za definisanje izvesnog vanjezičkog entiteta. Prema tome, smisao lekseme predstavlja “svako distinktivno svojstvo ili osobina vanjezičkog entiteta” (Prčić, 2016: 50).

Ovakav pristup određenju značenja leksema putem dekomponovanja donekle se oslanja na tradicionalni pristup utvrđivanja značenja putem binarnih obeležja, i ima izvesnih manjkavosti koje se ogledaju prvenstveno u tome što ne postoji konačan broj komponenti,

kao atoma značenja, i u tome što teže je primenjiv u analizi leksema apstraktnog značenja (Dragičević, 2010: 78). Međutim, otklon od tradicionalnog značenja ogleda se u traženju pre svega kontrastnih obeležja, bez obzira jesu li ona prosta i svedena na atome značenja, ili predstavljaju kombinaciju prostih obeležja. Osim ekonomičnosti i mogućnosti da se utvrde zajednički semantički elementi većeg broja leksema, ovakav pristup omogućava parafraziranje dubinske strukture lekseme putem leksičkih transformacija i njenu krajnju površinsku strukturu.¹⁸ Jednostavnije rečeno, predložena klasifikacija obeležja opravdava se metodom parafraziranja.¹⁹ Lipka smatra da se značenjska struktura lekseme zasniva na opštem odnosu *X je Y*.²⁰ Stoga je moguće bilo koju jezičku jedinicu koja se koristi kao modifikator prevesti u metajezički konstrukt i dodeliti joj status semantičkog obeležja (Lipka, 1972: 43).

Nedostaci ovog pristupa ogledaju se u tome što on ne nudi objektivnu proverljivost samog pojma, budući da pojam predstavlja individualni doživljaj i, kao takav, posledica je introspekcije. Mentalne predstave koje imamo u vezi sa nekom leksemom razlikuju se od pojedinca do pojedinca i vrlo često ovakve lične mentalne predstave nemaju mnogo zajedničkog (Lyons, 1981: 137). Označavanje vanjezičkog entiteta leksemom, kao jezičkim znakom, primenjivo je na imenice, ali ne u potpunosti i na imenice koje se odnose na apstraktne (*love* (srp. *ljubav*), *hate* (srp. *mržnja*)) i fiktivne (*fairy* (srp. *vila*)) pojave, kao ni na glagole²¹. Osim toga, postavljanje pojma u središte definisanja značenja ne dovodi do definicije značenja lekseme, već do kružne definicije pojma (Prčić, 2016: 45). Stoga i Lyons smatra da ne postoji ništa što bi ukazivalo na to da su vizuelne predstave, odnosno pojmovi kao mentalni konstrukti, u nekakvoj vezi sa leksemama i da predstavljaju osnovu njihovog

---

¹⁸ Lipka navodi mnogo puta citirani primer glagola *to kill*, koji se može razložiti na *cause to die*, budući da potonja parafraza može zameniti glagol *to kill* uglavnom u svim kontekstima. Glagol *die* se, sa druge strane, može se razložiti na predikate BECOME, NOT, ALIVE. I jedno i drugo razlaganje se moraju posmatrati kao hijerarhijske konfiguracije, a ne kao linearni niz predikata (Lipka, 1992: 103).

¹⁹ Lipka naročito pažnju posvećuje glagolima, pa tako glagol *to kick* (srp. *šutnuti*) parafrazira kao *to hit* (*with foot*) (srp. *udariti (nogom)*), *to punch* (srp. *udariti pesnicom*) kao *to hit* (*hard*) (*with fist*) (srp. *udariti (snažno) (pesnicom)*) i *to nudge* (srp. *munuti*) kao *to hit* (*not hard*) (*with elbow*) (srp. *udariti (ne jako) (laktom)*). Sva tri glagola definisana su glagolom *to hit* i dodatnim modifikatorima, koji se potom mogu podići na status metalingvističkih komponenti, te se na taj način mogu utvrditi i denotativna, centralna obeležja ovih glagola: za glagol *to punch*, ta obeležja bi bila [HIT] [HARD] i [WITH FIST].

²⁰ "X ist ein Y" (Lipka, 1972: 42)

²¹ Palmer daje primer glagola *to run* (srp. *trčati*) kao potencijalno problematičnog glagola, jer mentalni konstrukt koji imamo u vezi sa trčanjem stvara dva problema. Prvi se odnosi na činjenicu da se trčanje ilustruje predstavom ljudskog bića koje trči – ne možemo posebno da predstavimo ljudsko biće, a posebno trčanje. Drugi problem se tiče (ne)dovoljno precizne definicije trčanja jer je potrebno utvrditi koje sve pokrete trčanje obuhvata. Neka od pitanja koja Palmer navodi kao problematična su sledeća: Da li trčanje obuhvata i pokrete stopala i pokrete ruku? Da li se trčanje uvek odnosi na promenu pozicije u prostoru onoga ko trči? (Palmer, 1987:20).

značenja (Lyons, 1981: 137). Ključno pitanje u semantici (*Šta je značenje neke reči?*) nalazi se u otkrivanju smislaonih odnosa među leksemama (Leech, 1981: 5).

Ipak, u pogledu značenja leksema, strukturalizam predstavlja okosnicu razvoja semantičkih teorija koje su lingvisti razvijali sve do polovine dvadesetog veka, a, pokazalo se, i kasnije, budući da se i novije teorije značenja umnogome oslanjaju na ovakav pristup. Analizu značenja zasnovanu na tradicionalnoj perspektivi prihvatili su kako generativisti (Katz—Fodor, 1963), tako i lingvisti koji ne pripadaju generativizmu (Nida, 1975; Leech, 1981). Aristotelov postulat o kontradikciji (Aristotle, 1924: 2-47), po kom entitet može ili ne može pripadati nekoj kategoriji, ima implikacije i u semantici: značenje lekseme se može predstaviti obeležjima koja su neophodna za definisanje njenog značenja, a koja su po prirodi binarna. Lekseme, odnosno njihovo značenje, odražavaju hijerarhijsku strukturu jezika, tako da je i značenje podložno raščlanjivanju na manje jedinice. Ovakvo određenje pojmovnog značenja, u duhu tradicionalnog shvatanja, ukazuje na to da se značenje lekseme može raščlaniti na obeležja (Leech, 1981: 12).

Preneto na ravan strukturalizma, određenje značenja leksema određuje se na osnovu prisustva ili odsustva određene značenjske komponente. Pojmovi su vezani i za leksemu i za vanjezički entitet, te tako predstavljaju posrednu vezu između jezičke i vanjezičke stvarnosti. Strukturalistički i mentalistički pogledi na jezik predstavljaju temelje istraživanja značenja leksema, pri čemu je strukturalistički pristup naročito značajan pri uspostavljanju modela komponentne analize, koji lekseme sagledava u svetlu binarnog određenja određenih obeležja. Ovakva određenja sadržine leksema, odnosno njihovog smisla, primenjivaće se i u ovom radu. Nadalje, prilikom sadržinske analize glagola koji čine korpus, koristiće se termin *smisao*, budući da on odražava upravo ono što se istražuje u trećem poglavlju ovog rada, a to je sadržina leksema koje označavaju procese jedenja i pijenja. S obzirom na to da smisao leksema čini skup komponenti kojima se definiše izvesni entitet, pri analizi glagola će se utvrđivati svojstva neophodna za uspostavljanje semantičkog kontrasta sa drugim glagolima, a označavaće se terminom *semantičke (značenjske) komponente*.

3.2. Teorija prototipa

Savremeni pristup značenju pokušao je da otkloni nedostatke tradicionalnog pristupa. Zasnovan je na filozofskim postavkama empirizma, i uverenju da se doživljaj sveta koji nas okružuje temelji na iskustvu. Ovakvo shvatanje imalo je višestrukog uticaja, pre svega na

utvrđivanje prototipičnosti značenja leksema, čiji se smisao iskustveno proverava u odnosu na čitav jezički i vanjezički sistem.

Wittgenstein smatra da lekseme svoje značenje dobijaju upotrebom u kontekstu, ali odbacuje tradicionalističko definisanje kategorija kao entiteta sa jasno definisanim granicama, smatrajući da granice kategorija nisu jasno omeđene. On uvodi termin *porodične sličnosti* (eng. *family resemblance*), po kom se unutar jedne kategorije, odnosno unutar značenja jedne reči, nalaze sve slične, međusobno isprepletene osobine (Wittgenstein, 1953: §67). Ovaj termin on ilustruje kategorijom (i leksemom) *igra* – govoreći o onome što nazivamo igrama (društvene igre, igre s kartama, igre s loptom, Olimpijske igre), Wittgenstein smatra da ne postoji jedna osobina koja je zajednička za sve njih, ali da postoje određene sličnosti i veze između njih. Ukoliko se poredе, na primer, društvene igre sa kartaškim igrama, određena obeležja će im biti zajednička, dok će se po drugim obeležjima razlikovati. Nisu sve igre zabavne, niti svaka igra predstavlja takmičenje između igrača; igre s loptom, poput fudbala, razlikuju se po mnogim obeležjima od detetovog igranja loptom, dok se po mnogim drugim obeležjima preklapaju. Ono što je zajedničko za sve igre, odnosno za jednu kategoriju, jeste složena mreža ukrštenih sličnosti koje se u nekim pojedinostima preklapaju, kao što se neke osobine članova jedne porodice međusobno ukrštaju i poklapaju. I pored različitih obeležja, sve navedene igre nalaze se unutar jedne kategorije (kategorije igre), što potkrepljuje tezu da granice kategorije, kao i značenje lekseme, nije moguće u potpunosti odrediti, jer neka od obeležja mogu postojati i kao obeležja drugih kategorija. Wittgensteinov pristup blizak je našem intuitivnom shvatanju vanjezičke stvarnosti, pa je primenjiv ne samo pri definisanju značenja leksema, već i pri objašnjenju polisemije, jer se naše poimanje spoljašnjeg sveta ne može svesti na precizno i kruto definisanje kategorija. I jezik kojim se služimo odražava upravo takvu, nejasno definisanu stvarnost. Taylor smatra da Wittgensteinovo određenje kategorija predstavlja preteču prototipičnog pristupa značenju leksema, jer se kategorija (odnosno značenje lekseme) određuje na osnovu najtipičnijih primera koji čine tu kategoriju (Taylor, 2003: 39).

Empirijska potvrda doživljavanja kategorija kao skupa sličnih entiteta stigla je u drugoj polovini dvadesetog veka, u vidu istraživanja leksema i pojmova koji označavaju boje, a koje su sproveli američki antropolozi Brent Berlin i Paul Kay. Oni prihvataju teoriju po kojoj semantiku leksema koje označavaju boje, pa tako i semantiku drugih leksema, određuju šire strukture, takozvane megakategorije, koje nisu kruto definisane, već imaju nejasne (eng.

fuzzy)²² granice (Berlin—Kay, 1969). I Labov zaključuje da za utvrđivanje pripadnosti izvesnog entiteta izvesnoj kategoriji nije nužno odrediti komponente koje taj entitet mora da sadrži kao neophodne uslove (Labov, 2004). Eksperimenti su pokazali da jedna komponenta nekog entiteta ne može određivati pripadanje ili nepripadanje tog entiteta nekoj kategoriji, već povećava (ili smanjuje) verovatnoću (ne)pripadanja kategoriji (Taylor, 2003: 41). Na taj način, premda ne eksplicitno, on se približio onom što je kasnije nazvano prototipom, a u semantici prototipičnim značenjem. Eleanor Rosch je, prilikom ispitivanja pripadnosti entiteta kategorijama (kao što su, na primer, nameštaj, povrće, odeća i druge došla do zaključka da su neki entiteti zaista ‘bolji’ predstavnici određene kategorije, odnosno da predstavljaju najbolje, prototipične primere određenih kategorija (Rosch, 1975).

Svet koji nas okružuje opažamo kao strukturirani skup podataka, a kategorije odražavaju našu percepciju spoljašnje stvarnosti, i upravo zbog takve povezanosti našeg iskustva sa jezičkim delom stvarnosti, mi stvarnost kategorizujemo na onaj način na koji funkcioniše i naš kognitivni aparat (Rosch—Lloyd, 1978). U takvom svetu, prototip predstavlja određeni entitet koji se smatra boljim predstavnikom neke kategorije, dok se drugi entiteti smatraju slabijim predstavnicima, i bliži su periferiji kategorije (Prčić, 2016: 60). Nejasno je, dakle, na koji način se utvrđuje pripadnost entiteta izvesnoj kategoriji, budući da su kriterijumi raznovrsni, a mehanizmi utvrđivanja sličnosti entiteta sa prototipom nedovoljno jasno izraženi, pa se postavlja pitanje koliko slični entiteti treba da budu kako bi se mogli porediti (Dragičević, 2010: 82).

Teorija prototipa pokazala se kao primenjiva u semantičkoj analizi leksema, naročito pri utvrđivanju pripadnosti jedne lekseme određenoj leksičkoj grupi, jer pojave iskazane jednom tematskom grupom leksema čine jednu kategoriju. Uočavanje prototipa je, dakle, osnova pri razumevanju semantičke organizacije cele leksičke grupe (Dragičević, 2010: 84). To znači da ta kategorija, odnosno tematska grupa leksema, ima svog prototipičnog člana, kao i članove koji se nalaze bliže ili dalje od prototipa. Teorija prototipa naročito je pogodna pri opisu konkretnih, realnih vanjezičkih entiteta, ali problem, međutim, mogu da predstavljaju apstraktne kategorije, odnosno lekseme kojima se označavaju apstraktne pojave.

---

²² Teoriju fazi skupova razvio je Lotfi Zadeh, koji ovakve skupove definiše kao kontinuum u kom je članstvo gradijentno, gde se određeni entitet nalazi između graničnih vrednosti funkcije (Zadeh, 1965: 339). U sferi kategorija i značenja leksema, to bi se odnosilo na veće ili manje pripadanje određenoj kategoriji, odnosno na pripadanje neke lekseme u većoj ili manjoj meri određenom skupu leksema koje su grupisane oko nekog zajedničkog svojstva. Radovanović fazi logiku naziva *mekom logikom*, a navodi i još neke termine kojima bi se ona mogla definisati: *polivalentna logika*, *logika nijansiranja*, logika koja se odnosi na sivu zonu, nejasnost i marginu (Radovanović, 2010: 409).

Rešenje predstavlja razlaganje prototipa, kao holističkih, geštalt konstrukata na elemente ili attribute, koji odgovaraju semantičkim komponentama (Lipka, 1992: 118). U svetlu teorije prototipa, pri analizi doslovnih značenja glagola u ovom radu težište nije stavljeno na potpuno poklapanje svojstava, odnosno semantičkih komponenti glagola, već na sličnost i delimično poklapanje komponenti koje glagoli jedenja i pijenja sadrže (Prčić, 2016: 60)..

Relevantne značenjske komponente se takođe utvrđuju prema prototipu: prototip sadrži semantičke komponente, a svi ostali entiteti mogu biti članovi kategorije u zavisnosti od toga koliko odstupaju od prototipa (Prčić, 2016: 60). Suština se, dakle, ogleda u kontrastiranju, jer relevantne semantičke komponente i postoje kako bi mogle da se upoređuju sa drugim semantičkim komponentama, a u cilju utvrđivanja sličnosti i razlika među entitetima – leksemama. Tako se i u ovom kontekstu može navesti primer glagola *to eat* i njegovih semantičkih komponenti ([PUT FOOD INTO THE MOUTH], [CHEW] i [SWALLOW]), na osnovu kojih se definiše prototipičan pojam JESTI, koji obuhvata stavljanje hrane u usta, njeno žvakanje i potonje gutanje. Postoje, međutim, i drugi glagoli koji se odnose na jedenje, kao što je, na primer, *to devour* (srp. *proždirati*), koji sa prototipom dele sve njegove semantičke komponente, ali je *to devour* još dodatno specifikovan komponentom [HUNGRILY] putem koje uspostavlja kontrast sa glagolom *to eat*.

Imajući u vidu prednosti i nedostatke kako tradicionalnog, tako i savremenog pristupa značenju, u ovom radu će se problem analize smisla leksema sagledati sa gledišta koje kombinuje prednosti i jednog i drugog stanovišta, premda se mora naglasiti da ovakav, kombinovani pristup, sadrži više elemenata savremenih teorija. Udeo tradicionalnog pristupa se ogleda u tome što način utvrđivanja smisla leksema počiva na tradicionalnim principima kategorizacije, postavljenim još u doba Aristotela, po kojima entitet pripada kategoriji ukoliko sadrži dovoljan broj relevantnih obeležja, odnosno semantičkih komponenti. Ovde je, međutim, takvo viđenje kategorizacije donekle modifikovano, jer savremeni pristup isto tako zahteva postojanje relevantnih semantičkih komponenti, ali ne insistira na njihovom isključivom postojanju, odnosno nepostojanju, već dozvoljava njihovo gradijentno pripadanje određenoj kategoriji. Predloženi kombinovani model stoga objedinjuje stanovište da pri utvrđivanju semantičkih komponenti kojima se određuje smisao neke lekseme nije neophodno da se svojstva vanjezičke stvarnosti (izražena semantičkim komponentama) u potpunosti poklapaju, već se semantičke komponente neke lekseme utvrđuju u odnosu na prototip. Za leksemu se može smatrati da pripada određenoj kategoriji (leksičkom polju) ukoliko se semantičke komponente lekseme poklapaju sa semantičkim komponentama koja

pripadaju prototipu. Takvim određenjem, ovakav model je najbliži kategorizaciji prema prototipu (Rosch, 1975; Rosch—Lloyd, 1978; Taylor, 2003). Pripadnost kategoriji se određuje u odnosu na njenog najboljeg, najtipičnijeg člana, a gradijentno postojanje određenog svojstva približava entitet prototipu ili ga udaljava od njega. Pristup značenju koji se zasniva na utvrđivanju svojstava (takozvana *feature semantics*) i pristup zasnovan na određivanju prototipa komplementarni su (Lipka, 1992: 109).

Prema Lipki (1972: 44), pri utvrđivanju značenja izvesne lekseme utvrđuju se njena semantičke komponente, a sama leksema se određuje u odnosu na prototip. Da bi se izbegao beskonačan niz semantičkih komponenti, pri utvrđivanju smisla neophodno je koristiti samo one komponente koje odvajaju značenja jedna od drugog, bilo u smislu arhaičnosti, stilskog obeležja ili nekog drugog. Svrha kombinovanog pristupa jeste da ponudi adekvatan opis jezika kako bi se na taj način ustanovilo koje karakteristične komponente učestvuju u specifikaciji smisla leksema koje čine sastav leksikona jednog jezika, ali i da se pronađu komponente zajedničke za dva ili više jezika. To se najdirektnije ogleda u činjenici da teorijski vokabular pri opisivanju jezika predstavlja neodvojivi deo utvrđivanja smisla leksema, što znači da se semantičke komponente koriste pri specifikaciji smisla leksema. Poznavanje i utvrđivanje semantičkih komponenti u kombinovanom pristupu je dovoljno kako bi se specifikovao smisao izvesne lekseme, odnosno kako bi se precizno ustanovile definicije leksema, pri čemu iz specifikacije smisla nije moguće isključiti *nedijagnostičke komponente* (Dragićević, 2010: 68). Ove komponente obično izražavaju enciklopedijsko znanje o svetu, pa kombinacija semantičkih i dopunskih komponenti predstavlja mrežu znanja o vanjezičkoj stvarnosti. Još jedna prednost ovog modela leži u činjenici da je njegovom primenom moguće utvrditi semantičke komponente za gotovo sve leksičke jedinice, iako treba imati na umu da nisu sve leksičke jedinice semantizovane, odnosno da se smisao funkcijskih jedinica podudara sa gramatičkim značenjem i da se nalazi u domenu gramatike (Prčić, 2016: 64-67).

U analizi u ovom radu, metajezičke semantičke komponente predstavljaju temelj na kom se zasniva specifičnost smisla analiziranih glagola. Prema navedenom modelu, glagol *to eat*, kao leksema kojom se označava proces jedenja u engleskom jeziku, sadrži već navedene semantičke komponente [PUT FOOD INTO THE MOUTH], [CHEW] i [SWALLOW] koje proizilaze iz rečničkih definicija poput *put or take food into the mouth, chew it and swallow it* (CD) ili *take in through the mouth as food, ingest, chew and swallow in turn* (MW). Semantičke komponente ne mogu se izostaviti, već predstavljaju konstantu i nisu uslovljena prostorom ili

vremenom. Međutim, dopunske komponente nisu konstantna i predstavljaju varijaciju onoga što je označeno semantičkim komponentama. U tom smislu, komponenta [AT THE TABLE] nije značajna pri utvrđivanju specifikacije smisla glagola *to eat* jer predstavlja jednu od varijacija dimenzije mesta. Kombinovani pristup naglašava značaj semantičkih komponenti pri semantičkom kontrastiranju, budući da se na taj način mogu “ustanoviti kompleksni smisaoni odnosi kod čitavog niza leksema” (Prčić, 2016: 56). To znači da semantičke komponente ne predstavljaju proste binarne strukture koje ili jesu ili nisu uključene u smisao lekseme, već su bitne pri razlikovanju jedne lekseme od druge, ali i kako bi se preklapanjem zajedničkih semantičkih komponenti mogle odrediti lekseme koje pripadaju istoj semantičkoj kategoriji. Upravo zbog takvih odlika, predloženi model koji objedinjuje tradicionalni pristup i pristup prema prototipu pogodan je za analizu smisla glagola u ovom radu, jer teži ka tome da semantičke komponente posluže pri utvrđivanju sličnosti glagola jedenja u odnosu na prototip glagola jedenja, glagol *to eat* u engleskom, odnosno *jesti* u srpskom jeziku. Ono što u definicijama nije navedeno, a predstavlja deo enciklopedijskog znanja, jesu izvesni procesi koji proizilaze iz same radnje jedenja, kao što je, na primer, činjenica da se hrana može jesti kašikom ili prstima, iz porcelanskog tanjira ili iz plastične kutije, sedeći na stolici ili stojeći za pultom. Ta činjenica, međutim, nije neophodna kako bi se razumeo smisao glagola *to eat*, jer je njegov smisao specifikovan trima navedenim komponentama, [PUT FOOD INTO THE MOUTH], [CHEW] i [SWALLOW]. Semantičke komponente inkorporirane su u specifikaciju smisla glagola *to eat*, gde specifikacija smisla predstavlja osnovu za rečničke definicije ovog glagola, što ukazuje na međusobno prožimanje leksikologije i leksikografije uopšte, kao teorijske i primenjene naučne discipline (Prčić, 2016: 66). Takav pristup značenju, koji obuhvata prednosti i tradicionalnog i savremenog modela utvrđivanja smisla leksema, dozvoljava da se semantičkim komponentama odredi smisao gotovo svih leksema.

U skladu sa navedenim prednostima i nedostacima, pristup u analizi doslovnih značenja glagola jedenja i pijenja u ovom radu se stoga ogleda u integraciji komponentne analize i prototipičnog pristupa značenja: kategorizacija, odnosno klasifikacija glagola koji sačinjavaju korpus ovog istraživanja se zasniva na njihovim semantičkim komponentama (kao odlika strukturne semantike), pri čemu nije neophodno da se komponente glagola u potpunosti poklapaju, već je, kako prototipični pristup dozvoljava, dovoljno da se određeni glagol uključi u kategoriju jedenja ili pijenja ukoliko ima zajedničke određene relevantne semantičke komponente (Lakoff, 1990: 65).

3.3. Pojmovna metafora i metonimija

Kognitivna lingvistika, a u okviru nje i kognitivna semantika, je počela da se razvija sedamdesetih godina dvadesetog veka kao reakcija na empirizam i zahteve da svaka pojava mora biti empirijski proverena. Osnovni postulat kognitivizma tiče se prirode veze pojmovnih struktura sa spoljašnjim svetom. Kognitivisti, naime, smatraju da se pojmovne strukture prelamaju kroz prizmu našeg tela i u fizičkom i u mentalnom domenu, te stoga mi, kao ljudska bića, spoljašnji svet doživljavamo na sebi svojstven način. Prema tome, iskustvo koje stičemo je otelovljeno, doživljeno našim telom, pa je razvijena i teza o otelovljenim kognitivnim strukturama (eng. *embodied cognition thesis*) (Evans—Green, 2006: 157). Pojmovi se obrazuju “na osnovu čovekovog fizičkog, čulnog, emocionalnog i intelektualnog iskustva sa svetom koji ga okružuje” (Klikovac, 2004: 9). Drugim rečima, učenje značenja i razmišljanje su neodvojivi procesi, i odvijaju se istovremeno sa saznavanjem pojmova koji sačinjavaju život jednog ljudskog bića (Fauconnier—Turner, 2002: 394). Pokreti ljudskog tela, manipulacija objektima i čovekova percepcija uključuju obrasce koji se ponavljaju, i na taj način strukturiraju iskustvo njegovo iskustvo (Johnson, 1992: 27-28).

Talmy povezuje pojmovne i kognitivne strukture sa drugim kognitivnim sistemima, onima koji se nalaze u osnovi naše kulture, a kognitivnu semantiku definiše kao istraživanje pojmovnog sadržaja i njegove organizacije u jeziku. On je mišljenja da je introspekcija jedina validna metodologija pri ispitivanju pojmovne organizacije, jer je to jedini instrument kojim se može dopreti do pojmovnog sadržaja (Talmy, 2000: 8). Prema Langackeru, osnovni problem kognitivističkog shvatanja smisla je u tome što se smisao lekseme nalazi u mentalnim strukturama ljudi koji se služe jezikom, te je, kao takvo, teže dostupno analizi, i mora se pravilno interpretirati (Langacker, 2008: 27). Prema tome, za potpuno i pravilno razumevanje smisla, neophodno je pojmovno uobličiti kontekst u svim njegovim dimenzijama – konceptualizacija zato treba da predstavlja primarni način doživljavanja sveta. Fauconnier postavlja vrlo jednostavnu teoriju, u kojoj referent ima svoju strukturu predstavljenu mentalnim prostorom (eng. *mental spaces*), vezama između tih prostora i principima (jezičkim, pragmatičkim i kulturološkim) koji ih određuju (Fauconnier, 1994: 394). Empirijske studije teoretičara prototipa²³ istakle su specifičan način na koji čovek percipira i iskustveno doživljava stvarnost koja ga okružuje. Naše iskustvo je strukturirano na osnovu onoga što percipiramo u spoljašnjem svetu, ali i našim telesnim doživljajima; drugim

---

²³ U ovom radu je ukazano na rad Eleanor Rosch, kao jedne od pionira na polju teorije prototipa, a Lakoff spominje i druge autore, kao što su Berlin, Mervis, Tversky, koji su uspeli da u svojim istraživanjima izdvoje izvesni nivo čovekove interakcije sa spoljašnjom okolinom (Lakoff, 1990: 269).

rečima, mi iskustvo stičemo putem osnovnih, primarnih funkcija, te tako definišemo i spoljašnju stvarnost. Kognitivisti se oslanjaju na tradiciju koja potiče iz psihologije i filozofije, a tiče se značaja ljudskog iskustva, odnosno centralnosti ljudskog tela kao specifične strukture, koja, upravo takvom svojom specifičnošću, utiče i na naše iskustvo. To je naročito vidljivo u metaforama koje se odnose na prostornu orijentaciju i na odnose gore-dole, duboko-plitko, centralno-periferno. Ovakve prostorne orijentacije nastaju usled činjenice da su naša tela uspravna i da na taj način funkcionišu u svemu onome što nas okružuje; stoga i sve što nam se dešava doživljavamo, između ostalog, i u odnosu pozicije našeg tela prema spoljašnjem svetu (Lakoff—Johnson, 2003: 15). Iskustvo koje stičemo je dakle, otelovljeno, prelomljeno kroz jedinstvenu prizmu našeg tela. Sve što percipiramo i shvatamo, a potom i jezički uobličavamo, potiče iz našeg iskustva doživljenog kroz specifičnu strukturu ljudskog tela (Evans—Green, 2006: 44-46). Na osnovu navedenih temeljnih studija koje su pružile uvid u kognitivizam i kognitivnu semantiku, metodologiju ovih disciplina i prirodu veze između jezika i mišljenja, kao i još nekoliko radova u kojima se kognitivističke teorije razvijaju u različitom obimu (Ungerer—Schmid, 1996; Lee, 2001; Saeed, 2002; Croft—Cruse, 2004), razvila se i teorija pojmovnih metafora (eng. *conceptual metaphor theory*).

Metafora se tradicionalno posmatrala kao stilska figura, ukras, figurativni jezik, alatka kojom se služe pesnici. Svakodnevni upotrebnii jezik, međutim, demantuje ovakav pogrešan stav (Gibbs, 1994: 2). Jezik kojim se koriste pesnici i pisci jeste više figurativan, ali ga čitalačka publika, koja se ne sastoji nužno samo od pesnika, razume. To znači da upotreba metaforičkog jezika ne zahteva posebnu kognitivnu sposobnost, već da odražava opštu sposobnost razmišljanja kojom se koriste svi ljudi, bilo aktivno, bilo pasivno. Izvesni fizički pokreti nam, dakle, pružaju osnovu za objašnjenje nevidljivog, apstraktnog procesa. Takva veza između pojmova nazvana je *pojmovna metafora* (eng. *conceptual metaphor*). Obrazac metaforičkog jezika predstavlja zapravo sistem mišljenja (Evans—Green, 2006: 294). Pojmovna metafora, je prema tome, deo naše kognicije, mehanizam mišljenja na osnovu kog razumevamo spoljašnji svet. Ona nije prisutna isključivo na jezičkom nivou, već i na kognitivnom, a manifestuje se putem jezika. Osnovu pojmovne metafore čini razumevanje i shvatanje jednog pojma putem drugog (Lakoff—Johnson, 2003: 6). Kövecses u potpunosti prihvata metaforu kakvom su je videli Lakoff i Johnson iz kognitivnolingvističkog ugla i navodi pet njenih osnovnih karakteristika koje kontrastira sa obeležjima metafore u tradicionalnom njenom viđenju:

- (1) metafora je pojmovni entitet, a ne jezički;
- (2) metafora služi boljem razumevanju određenih pojmova, a ne estetskoj funkciji jezika;
- (3) metafora se ne zasniva uvek na sličnosti između dva entiteta;
- (4) metaforu svakodnevno koriste svi ljudi, a ne samo posebno nadareni;
- (5) metafora je način razmišljanja, a ne jezički ukras (Kövecses, 2010: introduction).

Kövecses smatra da je važno napraviti razliku između pojmovne metafore i metafore kao jezičkog izraza, pri čemu on pojmovnu metaforu vidi kao razumevanje jednog pojmovnog domena putem drugog, a metaforički jezički izraz je samo manifestacija takvog načina razmišljanja. Pojmovna metafora nam služi da bismo neki pojam koji je apstraktan i manje dostupan čulima razumeli pomoću drugog, konkretnijeg domena koji je fizički opipljiv ili iskustveno češće doživljen: RASPRAVA, LJUBAV ili TEORIJE su manje opipljivi domeni od RATA, PUTOVANJA ili ZGRADA, pa zato apstraktan pojam bolje razumevamo putem konkretnog pojma, kao na primer u pojmovnoj metafori AN ARGUMENT IS WAR (RASPRAVA JE RAT). Ovakve generalizacije se dešavaju intuitivno (Kövecses, 2010: 6). Lakoff i Johnson metaforu vide ne samo kao osnovu našeg mišljenja i čitavog pojmovnog sistema, već i kao temelj na kom počiva naše svakodnevno funkcionisanje. Naš pojmovni sistem i način na koji je on strukturiran imaju ključnu ulogu pri definisanju stvarnosti. Struktura pojmovnog sistema manifestuje se kroz jezik, pa se tako putem jezika u stvari otkriva i priroda našeg pojmovnog sistema (Lakoff—Johnson, 2003: 4). Upravo na osnovu jezičkog materijala, Lakoff i Johnson pretpostavljaju da je naš pojmovni sistem metaforičan. Drugim rečima, oni putem metafore objašnjavaju način na koji doživljavamo spoljašnji svet, način na koji razmišljamo, kao i način našeg delovanja i stvaranja pojmova, pa otud i naziv *pojmovna metafora*. Metafora je zapravo deo naših kognitivnih struktura i ono što je čini pojmovnim mehanizmom jeste činjenica da se nalazi na nivou pojmovnog domena, tako da mi ne samo da se izražavamo putem metafore, već to činimo zato što razmišljamo putem metaforičnih pojmova (Evans—Green, 2006: 294). Metafora se uspostavlja putem preslikavanja osnovnog pojma ili izvornog domena na apstraktni, ciljni domen.²⁴ Gibbs smatra da je metafora motivisana primarnim ljudskim iskustvom, pa je tako metaforički izraz *I am hungry for power and fame*. (srp. *Gladan sam moći i slave*.) motivisan čovekovim doživljajem gladi. Glad, kao želja za hranom, predstavlja jednu od primarnih bioloških potreba, te se stoga može nazvati

---

²⁴Pojmove *izvorni domen* (eng. *source domain*), *ciljni domen* (eng. *target domain*) i *preslikavanje* (eng. *mapping*) uveo je Lakoff u svojoj kasnijoj studiji *Women, Fire and Dangerous Things* (Lakoff, 1990).

primarnim doživljajem koji predstavlja izvorni domen za metaforu DESIRE IS HUNGER (ŽELJA JE GLAD) (Gibbs, 2006: 15). Međutim, i mnoge primarne metafore, koje funkcionišu na opštem nivou, mogu da variraju, u zavisnosti od kulturološkog sadržaja prisutnog u određenom jeziku i kulturi (Kövecses, 2005: 67-68). Naše iskustvo, iako univerzalno, varira u odnosu na percepciju i doživljavanje spoljašnje stvarnosti, pa se samim tim izvorni i ciljni domeni koje koristimo u metaforama mogu razlikovati među jezicima.

U okviru teorije pojmovne metafore govori se i o *pojmovnoj metonimiji* (eng. *conceptual metonymy*), još jednom mehanizmu mišljenja putem kog se jedan pojam dovodi u vezu sa drugim na osnovu bliskosti (Dragičević, 2010: 161). I metonimija se ranije smatrala sredstvom koje služi za ukrašavanje jezika, ali je kognitivisti smatraju pojmovnim konstruktom. Metonimija je po prirodi referentna, jer se metonimijskom upotrebom reči zapravo identifikuju, prepoznaju entiteti o kojima se govori, budući da se referencija prenosi sa jednog entiteta na drugi. Lakoff i Johnson objašnjavaju je kao mehanizam mišljenja kod kog se jedan entitet koristi kako bi se referisalo, ili ukazalo na logičku vezu sa drugim entitetom (Lakoff—Johnson, 2003: 36). Tipičan primer kojim se ilustruje metonimija je *The kettle's boiling*. (srp. *Čajnik kuva*): ovde čajnik, kao posuda, referiše na sadržaj te iste posude (Taylor, 2003: 123). Referencija je prenesena sa posude na njen sadržaj, a to je moguće jer su čajnik i ono što se u njemu nalazi prostorno bliski. Metonimija se definiše kao kognitivni proces u kom se jedan pojmovni entitet objašnjava drugim pojmovnim entitetom unutar istog kognitivnog domena. Entitet koji se objašnjava naziva se *ciljnim pojmom* (eng. *target*), a onaj koji omogućuje mentalni pristup ciljnom entitetu nazivaju *sredstvom* (eng. *vehicle*) (Kövecses—Radden, 1998: 39)²⁵. Prema tome, kod metonimije se ciljni entitet ne spominje direktno, već se do njega dolazi putem drugog entiteta. Metonimija, jednako kao i metafora, ne predstavlja čisto jezičko sredstvo, već način na koji mislimo i delujemo u svakodnevnom životu.

Metonimijski pojmovi strukturiraju naše mišljenje, stavove, radnje, celokupno naše iskustvo, pa se tako prenose i na jezik. Metonimija je, po Lakoffu i Johnsonu čak uočljivija od metafore, jer uglavnom uključuje fizičke i uzročne asocijacije (Lakoff—Johnson, 2003: 40). Tradicionalno se takav odnos izražava putem bliskosti. Metonimijsko preslikavanje se događa unutar jednog pojmovnog domena, a njegova struktura je predstavljena idealizovanim

---

²⁵ Kövecses i Radden (1998: 41) objašnjavaju metonimiju na ontološkom nivou, i prave paralelu sa semiotičkim trougлом Ogdena i Richardsa: tri ravni, koje predstavljaju misao, simbol i referent, kod metonimije su predstavljene pojmom, formalnim oblikom lekseme i objektom/entitetom. Različite veze koje se uspostavljaju među njima predstavljaju različite tipove metonimije.

kognitivnim modelom. Lakoff uvodi i formulu za predstavljanje metonimije, *A za B* ili *A stoji umesto B* (eng. *A stands for B*), gde, unutar istog domena, A predstavlja sredstvo, a B cilj (Lakoff, 1990: 288). U srpskom jeziku Katarina Rasulić naročitu pažnju posvećuje ne samo pojmovnim nego i leksičkim i gramatičkim aspektima metonimijskih preslikavanja, neretko ukazujući na sličnosti i razlike između engleskog i srpskog jezika. Naročito se ističe da razlike postoje u leksikalizaciji i gramatičkoj realizaciji, a da se međujezička sličnost ostvaruje najčešće unutar metonimijske konceptualizacije (Rasulić, 2006; Rasulić, 2010; Rasulić, 2017).

U domaćoj naučnoj literaturi kognitivna lingvistika je počela da se proučava u većem obimu tokom poslednje dve decenije, što znači da predstavlja relativno nov pristup proučavanju jezika. Među prvim istraživačima koji su predstavili kognitivizam kao specifičan odnos jezika i uma je Duška Klikovac koja naročito ističe proučavanje problematike metafore u srpskom jeziku i ističe principe metaforizacije kojima osvetljava uvid u kognitivne procese i leksikalizaciju pojmova izraženih metaforama (Klikovac, 2004). Autorka se bavi različitim aspektima metafore, kako na pojmovnom, tako i na leksičkom i komunikacionom nivou, te tako ističe značaj metafore za dublje razumevanje ne samo jezika i svesti, već i za razumevanje šireg individualnog i kolektivnog plana (Klikovac, 2004: 41). Metafora nam, za razliku od reducionističkog pristupa koji razdvaja čovekovo telo od njegovog uma, omogućava da osvestimo veze između uma i jezika i na taj način prevladamo ograničenja u našem pristupu stvarnosti. Vrlo sažetu predstavku pojmova koji se koriste u oblasti kognitivne semantike i lingvistike ponudila je Sonja Filipović-Kovačević, pri čemu je od naročitog značaja činjenica da su za navedene termine predloženi i njihovi prevodni ekvivalenti za srpski jezik (Filipović-Kovačević, 2016). Autorka se takođe bavi i kontrastivnom analizom različitih pojmova (kao što su VEOMA DOBRO (Filipović-Kovačević, 2012), VELIKO ILI MALO (Filipović-Kovačević, 2013), ili pojmova kojima se izražavaju određene boje (Filipović-Kovačević, 2014) kako bi se ispitale ne samo pojmovni već i kulturološki odnosi među pojmovnim metaforama u engleskom i srpskom jeziku. Vučković razmatra vezu između čovekovog uma, jezika i mišljenja sa jedne strane i našeg tela i telesnih struktura sa druge strane, te obrazlaže povezanost jezika i tela oslanjajući se na dostignuća kognitivne lingvistike, psihologije i teorija filozofije (Vučković, 2018).

Nepoznate sa poznatim pojmovima povezujemo na osnovu sličnosti (kod metafore) i bliskosti (kod metonimije). Kövesces navodi da razlike između dva kognitivna mehanizma, metonimije i metafore, treba posmatrati prvenstveno u svetlu dimenzija na kojima se ova dva

mehanizma zasnivaju: sa jedne strane sličnosti, na kojoj se zasniva metafora, a sa druge strane bliskosti, koja je odlika metonimije (Kövecses, 2010: 160). Metonimija, međutim, obuhvata samo jedan domen, i unutar njega jedan pojam izražava drugim, dok metafora obuhvata dva različita domena i njom se objašnjava čitav jedan domen, kao sistem entiteta, putem drugog sistema entiteta. Metafora podrazumeva razumevanje nepoznatog pojma putem sistematskog preslikavanja elemenata sa poznatog na nepoznati pojam, odnosno sa izvornog na ciljni domen. Sa druge strane, metonimija se samo donekle odnosi na razumevanje; njena funkcija se prvenstveno ogleda u tome da omogući mentalni pristup ciljnom pojmu, odnosno da putem istaknutog entiteta ili obeležja pristupi manje vidljivom ili apstraktnom entitetu ili njegovom obeležju. Ipak, nisu retki slučajevi u kojima pojmovna metafora i metonimija deluju združeno unutar jednog jezičkog izraza, što je proces koji je Goossens nazvao *metaftonimijom* (eng. *metaphonymy*), pri čemu metafora može da se javi unutar metonimije, ali i obrnuto (Goossens, 1990: 323). Može se reći da i kod metonimije dolazi do preslikavanja, ali se ono odvija unutar istog domena. Metafora i metonimija se, dakle, analiziraju kao opšte kognitivne sposobnosti koje predstavljaju temelj naših misaonih procesa. Način na koji doživljavamo svet koji nas okružuje specifičan je, jer zavisi od našeg telesnog iskustva. Sve što nam se događa doživljavamo preko tela i organa koji su u njemu; tako se kroz prizmu našeg tela i naše kognitivne strukture prelama vanjezička stvarnost. Prelomljenu vanjezičku stvarnost izražavamo jezikom, a, shodno tome, pojmovni mehanizmi koje koristimo nužno odražavaju i način na koji strukturiramo vanjezičku stvarnost. Budući da su iskustveno utemeljene, pojmovna metafora i metonimija su motivisane i zasnivaju se na korelaciji pojmova unutar našeg iskustva i onoga što naše telo doživljava u fiziološkom i emotivnom pogledu (Kövecses, 2010: 69). Pojmovna metafora, prema tome, predstavlja neodvojivi deo našeg doživljaja spoljašnjeg sveta i načina na koji izražavamo ono što je doživljeno. Ona povezuje našu spoznaju o spoljašnjem svetu sa našim znanjem o jeziku, a istovremeno predstavlja odraz jezičkih pojava, kakva je polisemija. Metafora je duboko utemeljena u našoj psihološkoj realnosti i predstavlja ključni instrument ne samo pri korišćenju jezika, već i pri organizaciji našeg mišljenja (Kövecses, 2010). Razumeti metaforu, stoga, znači razumeti ko smo i kakav je spoljašnji svet koji nas okružuje.

3.4. Polisemija

Prethodno iznete teorije o strukturi značenja i semantičkom sadržaju leksema, kao i dekomponovanje sadržine smisla na semantičke elemente, imaju implikacije i za teorije koje

se bave proširenjem značenja leksema. Semantički sastav lekseme, odnosno njene semantičke komponente (koje sačinjavaju sadržinski smisao) interpretiraju se na drugačiji način, te tako dolazi do figurativnih proširenja (Nida, 1975: 35). Takve teorije objašnjavaju mehanizme putem kojih dolazi do ekstenzije značenja. Wittgenstein (1922/2003: 3.322) spominje jedan isti znak (bilo u pisanom, bilo u govornom obliku) koji može označavati dva ili više predmeta, a on smatra da takva upotreba istog znaka ne znači da ta dva predmeta imaju slične karakteristike, budući da su reči arbitrarne. Lyons ukazuje na činjenicu da određena reč može imati više značenja, ali da su sva ta značenja međusobno povezana i isprepletena, odnosno da svako od značenja jedne reči “ulazi” u jedno od drugih njenih značenja (Lyons, (1977: 5). Polisemija stoga predstavlja posledicu bogatog semantičkog sadržaja lekseme, odnosno bogatstva semantičkih elemenata u njemu (Gortan-Premk, 2004: 42). S obzirom na to da je za ovaj rad polisemija od naročitog značaja, budući da se glagoli jedenja i pijenja ispituju i u pogledu proširenja njihovog centralnog smisla, u ovom odeljku ukratko će se sagledati fenomen polisemije iz kognitivnolingvističke perspektive i njen nastanak putem kognitivnih mehanizama.

Kövecses smatra da proučavanje kognitivnih mehanizama ima važne implikacije u primenjenoj lingvistici i posvećuje čitavo poglavlje proučavanju idiomatičnih izraza u svetlu kognitivne lingvistike, a smatra da pojmovna metafora i metonimija imaju važnu ulogu pri osvetljavanju fenomena polisemije (Kövecses, 2010: 212-213). Kognitivna lingvistika prihvata tradicionalnu definiciju polisemije kao pojave u kojoj jedna leksema ima nekoliko različitih, ali povezanih značenja (Evans—Green, 2006: 328).²⁶ Problem, međutim, predstavlja određenje povezanih značenja. U kognitivnoj lingvistici taj problem je objašnjen metaforom i metonimijom (Kövecses, 2010: 213). Metaforička priroda našeg razmišljanja ogleda se i u polisemiji, odnosno u različitim (ali povezanim) značenjima jedne lekseme, pri čemu leksema može da ostvari drugačiji smisao proširenjem svog centralnog, osnovnog smisla. U primeru *Of course, charges and inflation are both eating into the profit.* (OD) (srp. *Naravno, i nameti i inflacija jedu profit.*) je ilustrovana i polisemija glagola *to eat*, i njegova metaforička upotreba. *To eat* ovde znači ‘erode or destroy something gradually’ (OD) (srp. ‘erodirati ili postepeno uništiti nešto’). Centralni smisao predstavlja izvorni domen kojim se preslikavaju elementi kojima se konceptualizuje ciljni domen. Isto tako, i metonimija predstavlja mehanizam putem kog je moguće objasniti neke slučajeve polisemije: *love* (srp.

---

²⁶ Leksema *značenje* u ovoj i narednoj rečenici upotrebljena je umesto lekseme *smisao*, a razlog se nalazi u tome što je imenica *smisao* nema množinu.

ljubav) može da ima različit smisao, u zavisnosti od konteksta u kom se upotrebljava, pa se može odnositi na emociju, entuzijazam ili objekat ljubavi (kada se voljenoj osobi obraćamo sa *Love!* (srp. *Ljubavi!*)). U ovom slučaju polisemija se razvila tako što unutar samog domena dolazi do uspostavljanja veza između samog domena (ljubavi) i pojedinih njegovih aspekata (emocija, obraćanje voljenoj osobi).

Po Kövecsesu, i metafora i metonimija predstavljaju kognitivne veze između dva ili više različita smisla neke lekseme, odnosno pojmova njom izraženih, pri čemu svaki izdvojeni smisao lekseme postoji u našem pojmovnom sistemu (Kövecses, 2010: 216). Slično određenje polisemije u kognitivnolingvističkom okviru ima i Taylor, koji smatra da je leksema polisemična ukoliko upućuje na dva (ili više) različita domena. Kao jedan od očiglednih primera polisemije, on navodi leksemu *pig* (srp. *svinja*), kod koje jedna od upotreba ima veze sa klasifikacijom životinja, a druga se odnosi na proždrljiv način na koji ljudi jedu. *I don't want to have a pig in the house.* (*Ne želim svinju u kući.*) je rečenica koja je dvosmislena i ima dva čitanja, a da bismo je pravilno razumeli, moramo da se opredelimo za jedan njen smisao i isključimo drugi. Taylor (2003: 100-101) ovo navodi kao kontrast monosemskim leksemama čiji je smisao neodređen, a ne dvojak.²⁷

Gortan-Premk predočava polisemiju kao način dobijanja novih značenja putem metafore i metonimije (kao i putem sinegdohe) i sagledava je sa sintaksičke pozicije: u slučaju metaforički dobijenog sekundarnog smisla, sekundarno upotrebljena leksema ima funkciju upravnog člana, dok zavisni član u sintagmatskoj poziciji ima funkciju njenog semantičkog i sintaksičkog determinatora (Gortan-Premk, 2004: 89). Slično objašnjenje nudi i Rajna Dragičević: osnovno, primarno značenje leksema ima u takozvanom nultom kontekstu, odnosno nezavisno od konteksta. Iz rečenice *Slomio se zub na češlju*, vidljivo je da je leksema *zub* upotrebljena u metaforičkom, a ne osnovnom značenju, dok predložko-padeška konstrukcija *na češlju* predstavlja determinator koji ukazuje na upotrebljeno značenje. Metaforičko značenje je, dakle, sekundarno, i ostvaruje se u semantičkoj poziciji sa determinatorom (Dragičević, 2010: 151).

---

²⁷ Taylor navodi tri testa za utvrđivanje dvosmislenosti lekseme. Prvi se odnosi na dvosmislene ili višesmislene rečenice koje mogu da se čitaju na više od jednog načina, pri čemu jedan smisao isključuje drugi smisao (ili treći, četvrti i druge ako ih ima više); drugi test se odnosi na napredne strukture u kojima različit smisao lekseme dovodi do zeugme (*Arthur and his driving licence expired last Thursday.*), a treći test se tiče anafore i njenog antecedenta koji se tumači kao različit (*I don't want a pig in the house, and neither does Jane-* (srp. *Ne želim svinju u kući, a ne želi ni Džejn.*): ovde se leksema *pig* ne može tumačiti tako da govornik ne želi životinju u kući, a da Džejn ne želi proždrljivu osobu; leksema *pig* je stoga u ovoj rečenici dvosmislena (Taylor, 1995: 102-103).

I teorija prototipa primenjiva je pri analizi polisemičnih leksema, što je od naročitog značaja za ovaj rad, jer su neki glagoli jedenja i pijenja polisemantični (počevši od samih glagola *eat*, ili *jesti*), a drugi glagoli ostvaruju značenje ‘jedenja ili pijenja’ kao (pod)značenja nekog drugog glagola (kao, na primer, glagoli *to drain*, i *cediti*, koji označavaju potpuno ispijanje tečnosti). Kod ovakvih, višeznačnih glagola, svako značenje predstavlja skup podznačenjâ, koja su, iako različita, međusobno povezana. Višeznačne, polisemične lekseme, u svojoj osnovi imaju prototipsko značenje, a na njega se nadovezuju ostala značenja, koja su manje ili više udaljena od centra, odnosno od prototipičnog značenja lekseme (Dragićević, 2010: 84).

Unutar kognitivnosemantičkog okvira razvio se i pristup unekoliko komplementaran sa teorijom prototipa, a koji sagledava smisao lekseme kao radijalne kategorije i na taj način objašnjava i polisemiju. Lekseme su najčešće polisemne, a svaki pojedinačni smisao je strukturiran oko prototipa. Stoga leksičke kategorije stvaraju radijalne kategorije. Takve kategorije predstavljaju prošireni smisao neke lekseme, pri čemu je proširenje značenja nastalo putem kognitivnih mehanizama, kao što su metafora i metonimija ((Lakoff, 1990:91). Lekseme su, dakle, kategorije sa složenom strukturom značenja ili smisla: bilo koji smisao koji se vezuje za neku leksemu shvata se kao odelit, ali ipak povezan semantički entitet. Leksema je pojmovna kategorija odvojenih, ali povezanih (polisemnih) značenja. Svaki pojedinačni smisao se može sagledati kao više prototipiski (odnosno, centralni) ili manje prototipiski (odnosno, periferni) smisao (Evans—Green, 2006: 330). Proširenje značenja ne dešava se slučajno: centralni smisao određuje i uslovljava periferni smisao koji leksema može da dobije, odnosno uslovljava mogućnosti proširenja i značenjske veze koja može da se uspostavi između centralnog i proširenog (perifernog) smisla (Lakoff, 1990: 91). Pored smisaone veze sa prototipom, prošireni smisao glagola (može da) zahteva i njegove specifične semantičke argumente i gramatičke razlike (Evans—Green, 2006: 352). Tako, na primer, netranzitivni oblik glagola *to drink* (*He drinks a lot*) implicira uzimanje alkoholnih pića, dok njegovo korišćenje kao tranzitivnog glagola zahteva specifikovanje objekta. Na alternaciju u pogledu upotrebe ovog glagola utiču ne samo njegova gramatička obeležja (vreme i vid), već i semantička obeležja subjekta, kakva su lice i broj (Newman—Rice, 2006). Radijalnost kategorije, odnosno smisla jedne polisemne lekseme, ogleda se u rasponu različitog smisla koji ima leksema, a koji je organizovan u zavisnosti od bliskosti sa prototipom. To znači da lekseme, kao pojmovne kategorije, imaju svoju strukturu: smisao koji je više prototipiski je bliži centralnom prototipu, dok se svaki smisao koji manje odgovara prototipu udaljava od njega (Evans—Green, 2006: 331).

3.5. Rekapitulacija pristupu značenja lekseme

Tradicionalisti i njihovo viđenje smisla lekseme kao apstraktnog skupa obeležja u suprotnosti je sa viđenjem pobornika pojmovne metafore, koji metaforu vide kao način prenošenja pojma iz fizičkog domena na različite društvene ili mentalne domene, čineći tako smisao neke lekseme. Iako se čini da su ova dva modela semantičke analize potpuno suprotna, u ovom radu prihvaćeno je Lipkino stanovište, po kom su ovi pristupi komplementarni. Problemima smisla leksema i nastanku metafore neophodan je interdisciplinarni pristup, s obzirom na to da nijedna od teorija niti metodologija koje navedene teorije zastupaju ne može u potpunosti da objasni kompleksne smisaone odnose unutar leksema, ali i između njih (Lipka, 1992: 118). Kada je reč o teorijskoj osnovi semantičkih istraživanja, zagovornici tradicionalnog pristupa su uglavnom pobornici komponentne analize, kao tehnike kojom se smisao neke lekseme razlaže na obeležja koja leksema ili sadrži ili ne sadrži. Komponencijalisti metaforu vezuju za jednu reč, što je shvatanje kakvo zagovornici teorije prototipa osporavaju, budući da oni leksemu vide kao celovitu strukturu, ili pojam. Proučavaoci pojmovne metafore ne vezuju smisao isključivo za pojedinačnu leksemu, već za njen širi kontekst, odnosno za pojam koji označava. Istu metaforu, PROFIT TOPI OBEĆANJA, konceptualisti vide kao metaforičnu predstavu o dva pojma (PROFIT i OBEĆANJE) od kojih jedan (PROFIT, koji predstavlja užarenu materiju) može istopiti drugi (OBEĆANJE, koje predstavlja materiju koja se topi) (Dragičević, 2010: 150). Kao takve, metafora i metonimija se takođe zasnivaju na prototipskim modelima izvesnih oblika, objekata ili situacija i pružaju celovitu, geštalt strukturu.

Gortan-Premk smatra da semantički sadržaj lekseme, odnosno njen smisao, služe identifikaciji pojma na koji se odnosi nominacije te lekseme (Gortan-Premk, 2004: 85). Smisao lekseme predstavlja njenu unutrašnju vrednost, a čine ga semantičke komponente višeg ranga (ona koja su zajednička za celo leksičko polje kom leksema pripada) i semantičke komponente nižeg ranga (ona koja su specifična za svaku leksemu i na osnovu kojih se lekseme unutar istog leksičkog polja razlikuju među sobom).

Upravo u okviru semantičkih komponenti metafora se definiše kao prenos nominacije sa jedne semantičke komponente nižeg ranga na drugu usled semantičke analogije koja postoji između njih. Pojmovna vrednost semantičkih komponenti višeg ranga zamenjuje se semantičkim komponentama nižeg ranga koja se odnose na ciljni semantički sadržaj. Metafora, prema tome, predstavlja prenos nominacije s jednog pojma ili referenta na drugi pojam, odnosno referent (Gortan-Premk, 2004: 86). Dekomponovanje smisla lekseme služi

kako bi se na osnovu semantičkih komponenti, kao rezultata dekomponovanja, uspostavilo asocijativno povezivanje i, konačno, prenos nominacije sa jednog pojma na drugi. Jedan sekundarni smisao lekseme *glava* je ‘zaobljeni, prošireni zadebljali kraj ili deo predmeta’; ovaj smisao se može razložiti na semantičke komponente višeg ranga, [DEO PREDMETA], i obeležja nižeg ranga [KRAJNJI], [OKRUGLAST], [PROŠIREN]. Semantičke komponente za primarno i ovde navedeno sekundarno obeležje lekseme *glava* su [KRAJNJI] i [GORNJI], i ta dva obeležja su omogućila asocijativno povezivanje smisla primarnog i sekundarnog značenja, gde je krajnji rezultat prenos nominacije sa pojma *glava kao deo tela* na pojam *prošireni deo predmeta* (glava klina, na primer) (Gortan-Premk, 2004: 86). Svaka semantička komponenta nižeg ranga može da bude motivaciona osnova za asocijativno povezivanje dva semantička sadržaja; drugim rečima, bilo koje semantičke komponente koje spada u komponent nižeg ranga, može razviti novo značenje.²⁸ Način na koji Gortan-Premk analizira metaforu i objašnjava motivaciju za njen nastanak koristiće se i u analizi glagola jedenja i pijačnja u ovom radu: smisao glagola *će*, kako je navedeno u poglavlju 1.3. koje se odnosi na metode istraživanja, biti dekomponovan na semantičke komponente, a potom *će* se, pri analizi prenesenih značenja koja ovi glagoli ostvaruju, utvrditi koje semantičke komponente predstavljaju motivacionu bazu pri prenosu nominacije s jednog pojma na drugi.

---

²⁸ Na osnovu analize polisemantičkih struktura leksema u srpskom jeziku, nekim slovenskim jezicima, kao i u engleskom i francuskom jeziku, Gortan-Premk navodi da postoje i određeni uslovi koje izvesna leksema mora da zadovolji kako bi mogla poslužiti za prenos nominacije s jednog pojma na drugi: (1) leksema mora biti deo opšteg leksičkog fonda, (2) leksema mora biti prosta ili derivat čiji smisao obuhvata (gotovo) čitav smisao reči koja mu je u tvorbenoj osnovi, (3) semantička realizacija mora biti sadržaj njene osnovne semantičke realizacije. Teorijsko utemeljenje ovog istraživanja temelji se na činjenici da neizvedene reči, one koje pripadaju opštem leksičkom fondu, sadrže najveći broj semantičkih komponenti koje su produktivne (Gortan-Premk, 2004: 88).

4. Analiza doslovnih značenja glagola jedenja i pijenja

Ovaj deo rada pruža detaljnu analizu doslovnih značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku. Analiza je podeljena na četiri celine. Prvi deo se odnosi na doslovna značenja glagola jedenja u engleskom jeziku, drugi deo se odnosi na doslovna značenja glagola jedenja u srpskom jeziku, dok se treći i četvrti delovi odnose na doslovna značenja glagola pijenja u engleskom, odnosno u srpskom jeziku.

Doslovno značenje predstavlja osnovno značenje za određenu leksemu (Prčić, 2016: 31). Ovaj segment analize razložiće doslovna značenja glagola jedenja i pijenja na njihove specifične semantičke komponente kako bi se, na osnovu ispoljenosti određenih komponenti, konstatovale komponente karakteristične za svaki glagol ponaosob, ali i unutar kategorija utvrđenih prema ispoljenosti određenih obeležja. Na ovaj način se analiza smisla glagola vrši u odnosu na sam prototip, kao *tertium comparationis* prema kom se poređenje vrši (Đorđević, 1987: 58), što predstavlja uvod u kognitivnolingvistički perspektivu. Izdvajaju se prototipska obeležja za svaki glagol ponaosob, pa se krug leksema srodnih po značenjima proširuje, počevši od glagola *to eat* u engleskom, odnosno *jesti* u srpskom jeziku, preko ostalih glagola unutar leksičkog polja, od kojih svaki ima komponentu [EAT], odnosno [JESTI], ali i druga obeležja po kojima se među sobom razlikuju. Shodno tome, analiza doslovnih značenja nije tipično tradicionalna, budući da u prvi plan stavlja prototipski element.

U ovom delu analize ispituju se prvo glagoli iz engleskog dela korpusa, potom iz srpskog dela korpusa, a rekapitulacija se vrši nakon pojedinačne analize oba korpusa.

4.1. Glagoli u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na 'jesti'

U engleskom delu korpusa nalazi se sledećih osamnaest glagola koji u svom doslovnom smislu označavaju jedenje u engleskom jeziku: *to binge, to breakfast, to chomp, to chow, to crunch, to devour, to diet, to dine, to eat, to gobble, to gorge, to gulp, to lunch, to nibble, to nosh, to munch, to scoff* i *to slurp*.

4.1.1. Glagol *to eat*

Analiza počinje glagolom *to eat*, kao prototipskim glagolom jedenja u engleskom jeziku u odnosu na kog se vrši poređenje sa ostalim glagolima koji pripadaju leksičkom polju jedenja. Ovaj glagol označava proces koji se odnosi na složen čin jedenja, a sastoji se iz više

radnji: stavljanja (uglavnom čvrste) hrane u usta, potom žvakanja hrane (pri čemu se koriste zubi, jezik i nepce) i njenog gutanja. Već stavljanjem u usta i delovanjem pljuvačke, hrana počinje da menja svoje prvobitno stanje, a do značajnije promene stanja dolazi delovanjem zuba, kada se, usled zagrizanja i žvakanja, čvrsta hrana usitnjava i priprema za prolazak kroz ždrelo. Nakon gutanja hrana dospeva u creva gde dolazi do njene dalje obrade i potpune transformacije onoga što je stavljeno u usta usled delovanja enzima koji razlažu hranu, pri čemu se izdvajaju hranljivi sastojci i putem krvotoka odlaze dalje u ostale delove tela kako bi snabdeli ćelije nutrijentima neophodnim za pravilno funkcionisanje organizma. Snabdevanje organizma hranljivim sastojcima predstavlja najznačajniji aspekt i krajnji cilj čitavog procesa jedenja.

Leksikološke definicije glagola *to eat* navedene u konsultovanim rečnicima engleskog jezika u najvećoj meri odslikavaju navedene radnje koje su karakteristične za sam proces jedenja, i najčešće definišu jedenje kao ‘stavljati hranu u usta, žvakati je i gutati’: ‘put or take food into the mouth, chew it and swallow it’ (CD), ‘put (food) into the mouth and chew and swallow it’ (OD), (CC), ‘to take in through the mouth as food, ingest, chew and swallow in turn’ (MW). Druge definicije jedenje shvataju više kao zadovoljenje nutritivnih potreba organizma, te naglašavaju aspekt unošenja hranljivih materija u organizam, kao što je definicija ‘to take (food) into the body as nourishment’ (YD), ili naglašavaju probavni aspekt jedenja kojim se hranljivi sastojci pripremaju za apsorpciju: ‘to take into the body by the mouth for digestion or absorption’ (AH). Stoga se, na osnovu navedenih definicija, mogu izdvojiti sledeće semantičke komponente ovog glagola: [PUT FOOD INTO MOUTH], [CHEW] i [SWALLOW]. Navedene tri komponente označavaju relevantna, distinktivna svojstva koja definišu pojam jedenja, pri čemu je neophodno naglasiti da je bitan i redosled kojim se komponente navode, budući da je neophodno da se hrana prvo unese u usta kako bi se mogla žvakati, a, nakon toga, i progutati.²⁹

Iz primera doslovne upotrebe glagola *to eat* u kontekstu primetno je da se on upotrebljava upravo u smislu određenom njegovim semantičkim komponentama, odnosno da se tiče fiziologije procesa jedenja, stavljanja hrane u usta, žvakanja i gutanja, i u takvom svom smislu nema drugu konotaciju: *Was she actually there and, if so, did she actually eat any of the food?* (BNC), *Make sure you eat a wide variety of the foods you enjoy.* (BNC),

---

²⁹ Iako u određenim slučajevima žvakanje ne predstavlja neophodan deo procesa jedenja (na primer, kada hrana koja se unese u usta nije čvrsta i ne zahteva mehaničku obradu zubima), semantička komponenta koja se odnosi na žvakanje, uz stavljanje hrane u usta i njeno potonje gutanje, čini prototipičan pojam jedenja.

Jane never eats breakfast. (CD), *I'd rather eat cold fat.* (BNC), *She watched her son as he ate.* (OD), *'Well, let's just eat and relax,' said Jay.* (BNC). Navedeni primeri ilustruju glagol *to eat* u kontekstualizovanoj upotrebi, a takođe pokazuju da se ovaj glagol može koristiti i kao tranzitivan i kao netranzitivni glagol. Svakako zanimljivije za analizu jesu rečenice u kojima je izostavljen argument glagola *to eat*, odnosno njegova netranzitivna upotreba. U rečenici *She watched her son as he ate.* objekat nije izražen leksičkim sredstvima, ali se shvata kao obrok (odnosno kao *meal*) koji nije eksplicitan, budući da govornik želi da naglasi radnju jedenja. U kognitivističkoj interpretaciji, međutim, netranzitivna upotreba glagola *to eat* ne doživljava se nužno kao tranzitivna upotreba bez izraženog direktnog objekta, već kao odvojena konstrukcija koja ima drugačije odlike od tranzitivne upotrebe. Netranzitivnost glagola *to eat* deo je semantičkog okvira i obuhvata agens kao prvi entitet i opisuje njegovu aktivnost. Drugi entitet (hrana) predstavlja deo šireg semantičkog okvira pojma jedenja i, iako nije eksplicitno izražen, ne znači da nije uopšte izražen (Newman—Rice, 2006: 4).

Određenje glagola *to eat* kao radnje kojom se označava polaganje hrane u usta, žvakanje i gutanje označava njegov primarni smisao, ali ne obuhvata neke druge, značajne aspekte procesa jedenja koji su važni za pravilno razumevanje metaforičkih ekstenzija ovog glagola. Takvi aspekti se, između ostalog, odnose i na ono što prethodi samom činu jedenja, a to je, pre svega, doživljaj gladi u određenom stepenu koji nas podstiče na uzimanje hrane. Ukoliko zanemarimo činjenicu da ljudi uzimaju hranu i jedu čak i kada nisu gladni, primarna potreba organizma za hranom je uslovljena našim doživljajem gladi i potrebom da se glad zadovolji. Osim uzimanja hrane radi zadovoljenja biološkog motiva gladi, važno je istaći i da je hrana koju jedemo uglavnom prijatnog ukusa, što znači da proces jedenja obuhvata ne samo potrebu da se organizam snabde hranljivim sastojcima, već i želju da se u većoj ili manjoj meri uživa u onome što se jede. Potreba za unošenjem hrane (i to prvenstveno hrane koja je prijatnog ukusa) ukazuje i na činjenicu da onaj ko jede, najčešće jede svojom voljom, kao i da u sopstvenom telu oseća potrebu za (određenom) hranom. Ovo opet implicira da proces jedenja nije čoveku nametnut spolja, već da je iniciran sopstvenom voljom, pogotovo ukoliko se ima na umu činjenica da čovek hranu ustima najčešće prinosi sopstvenim rukama i da se hrani sam. Čin jedenja, dakle, inicira čovek sam; jedenje ne predstavlja nešto što nam se događa, već proces zadovoljavanja biološke potrebe za hranom (Newman, 2009: 215). Nakon stavljanja hrane u usnu duplju, ona se najčešće žvaće, a odatle proizilazi još jedno obeležje glagola *to eat*, i ono se odnosi na zagrizanje hrane. Još jedna implicitno izražena komponenta koja nije iskazana samom definicijom, a koja je značajna za proces jedenja, tiče se

smanjivanja količine hrane koja se jede i, u nekim slučajevima, njenog krajnjeg nestanka. Za razliku od prethodnih, internalizovanih aspekata procesa jedenja, smanjivanje količine jestiva predstavlja eksterni faktor, odnosno nešto što agens ne čini sebi ili svom telu već spoljašnjem entitetu, što ima dalje implikacije pri razvoju prenesenih značenja izvedenih na osnovu pojma jedenja. Prema tome, kod glagola *to eat* mogu se izdvojiti još i komponente [BITE] i [REDUCE THE AMOUNT OF FOOD], budući da predstavljaju sastavni deo procesa jedenja, iako nisu navedene u definicijama samog glagola.

Budući da glagol *to eat* predstavlja prototipičan glagol jedenja i hiperonim svim ostalim glagolima unutar leksičkog polja jedenja, njegove ustanovljene semantičke komponente ([PUT FOOD INTO MOUTH], [CHEW] i [SWALLOW]) predstavljaju komponente zajedničke svim glagolima jedenja iz korpusa engleskog jezika, te se neće posebno navoditi pri njihovoj pojedinačnoj analizi, već će se ove tri komponente objediniti kao zajednička komponenta [EAT]. Dalja analiza glagola jedenja u engleskom jeziku istaći će semantičke komponente ovih glagola koje su značajna pri uspostavljanju semantičkog kontrasta sa drugim glagolima iz korpusa, pri čemu se podrazumeva da se smisao glagola *to eat* sadrži u smislu svih njemu semantički podređenih glagola.

4.1.2. Glagol *to binge*

Glagol *to binge* odnosi se na količinu hrane koja se jede, a kod radnje određene ovim glagolom, količina hrane je prekomerna. Zanimljivo je da rečnici definišu ovaj glagol kao preterivanje u nekoj aktivnosti, pogotovo ukoliko se to odnosi na jedenje: ‘indulge in an activity, especially eating, to excess’ (CD), ‘to do too much of something, such as eating or drinking’ (LD), ‘to be immoderately self-indulgent and unstrained, especially in food and drink’ (AD). TS određuje ovaj glagol kao ‘konzumirati hranu u prevelikim, ekstremnim količinama’: ‘to consume foodstuffs in excessive or extreme amounts’ (TS), dok MM rečnik svojom definicijom uvodi i komponentu uživanja u onome što se jede (‘to do too much of something you enjoy, especially eating’), čime se ukazuje na činjenicu da agens oseća priyatnost pri obavljanju navedene radnje u ekstremnoj meri. Kao semantičke komponente ovog glagola mogu se odrediti [TOO MUCH] i [WITH PLEASURE], ali i komponenta [WITHOUT CONTROL], kojom se ukazuje na impulsivnost i nemogućnost samokontrole agensa pri obavljanju radnje označene glagolom *to binge*.

Komponenta uživanja naročito je vidljiva u primerima *I tend to binge on chocolate when I'm watching TV.* (CD) i *She binged on icecream.* (OD). U njima se kao dopuna javljaju lekseme *chocolate* i *icecream*, koje označavaju namirnice prijatne čulima i u čijem konzumiranju većina ljudi uživa. Drugi primeri, međutim, ističu komponentu prekomernosti: *Bingeing triggers behaviours which attempt to 'make good' the binge, such as vomiting and/or laxative abuse, followed by periods of food deprivation.* (BNC).

4.1.3. Glagol *to breakfast*

Glagol *to breakfast*, uz glagole *to lunch* i *to dine*, odnosi se na uzimanje obroka u određeno doba dana; konkretno, na uzimanje prvog dnevnog obroka, doručka. U rečnicima je definisan kao 'radnja koja se tiče jedenja doručka' ('to eat breakfast' (AH), (MW), (YD), (CD), (OD)) ili putem izraza 'to have breakfast' (MM), (CC), odnosno kao 'uzimati doručak'. *WordNet* i *The Sage* definišu ovaj glagol konkretnije, dajući zapravo definiciju doručka, pa je tako *to breakfast* u dva navedena tezaurusa određen kao 'uzimati rani jutarnji obrok' ('to eat an early morning meal').

Rečenice u kojima se koristi ovaj glagol ilustruju njegov smisao naveden u leksikološkim definicijama, i pokazuju kontekst njegove upotrebe: *Do you think he breakfasted at Downing Street?* (BNC), *We breakfasted on the balcony.* (CC), *So, we had breakfasted by ten and were out wandering the city by eleven.* (BNC), *He had breakfasted lightly on Marmite and toast washed down with a pot of tea.* (BNC), *The shooters showed up while we were breakfasting on fatty kebab, naan, and yogurt.* (BNC). Iz navedenih primera može se videti da se *to breakfast*, poput glagola *to eat*, može upotrebljavati kao netranzitiv i kao tranzitivan glagol, ali se u oba slučaja njegov smisao može odrediti putem komponente [BREAKFAST] (pored već podrazumevanog [EAT]) jer se odnosi na uzimanje doručka, prvog obroka u toku dana.

4.1.4. Glagol *to chomp*

Ovaj glagol specifičan je po tome što označava radnju koja naglašava jednu od faza procesa jedenja, a to je žvakanje. *To chomp* je u leksikografskim definicijama označen kao leksema koja se koristi u neformalnom jeziku, budući da se tiče specifičnog načina žvakanja hrane. Većina rečnika ga definiše kao 'žvakati glasno' ('chew (or bite) noisily' (MM), (WN),

(TS), (AH)), dok ga manji broj drugih rečnika određuje kao ‘gristi hranu glasno’ (‘munch or chew noisily or vigorously’ (OD), ‘to bite something several times in a noisy way’ (MM). Jedino je u LD *to chomp* definisan u smislu ‘jesti’ (‘to eat something’), ali je ovakva definicija nedovoljno precizna, jer se tako određen glagol po svom smislu zapravo ne razlikuje od glagola *to eat*, osim po tome što se koristi u neformalnom jeziku. Na osnovu rečničkih definicija, može se zaključiti da je *to chomp* glagol koji označava radnju jedenja koju karakteriše naglašeno žvakanje praćeno pri tom glasnim zvucima koje proizvodi agens. Stoga se kao semantička komponenta ovog glagola može odrediti [NOISILY], jer se *to chomp* razlikuje od ostalih glagola u korpusu na osnovu glasnog jedenja.

Konkretni jezički primeri u kojima se ovaj glagol koristi pokazuju da ovaj glagol može da ima negativnu konotaciju, budući da se uzimanje hrane praćeno glasnim žvakanjem, odvajanjem gornje od donje usne i stvaranjem zvukova, ne smatra prihvatljivim ponašanjem, što je naročito ilustrativno u primeru *Have you ever sat opposite somebody at a meal who chomps their food?* (OD). Drugi navedeni primeri naglašavaju glasan zvuk koji se stvara žvakanjem, ali nisu negativno konotirani: *There she sat, happily chomping her breakfast.* (CD), *She was chomping on a bread roll.* (LD), *He picked up one of his favourite French fries and chomped on it.* (OD).

4.1.5. Glagol *to chow*

To chow je označen kao glagol koji pripada neformalnom engleskom jeziku, budući da većina rečnika uz odrednicu ovog glagola navodi i oznaku za neformalni registar. Gotovo svi rečnici definišu *to chow* njegovim hiperonimom, glagolom *to eat* (CC), (MW), (YD), (OD), (LD), (AH), dok, na primer, *The Sage* i *WordNet* ovu leksemu uopšte ne prepoznaju kao glagol, već isključivo kao imenicu. Jedino je u MM rečniku za *to chow* data definicija koja ga bliže određuje i na osnovu koje se mogu uočiti obeležja po kojima se razlikuje od ostalih glagola unutar leksičkog polja jedenja: ‘to eat food, especially a lot o food, quickly or in an enthusiastic way’. Ovakvim određenjem izdvajaju se semantičke komponente [A LOT OF FOOD] i [ENTHUSIASTICALLY], kao dve semantički relevantne komponente koje čine specifičan smisao glagola *to chow*.

Zanimljivo je da svi primeri upotrebe ovog glagola koji su navedeni u rečnicima uz glagol *chow* imaju i leksemu *down*, što ukazuje na donekle izmenjen smisao ovog glagola, budući da svoje potpuno značenje dobija upotrebom uz partikulu *down*: *He chowed down on*

lobster. (OD), She had to chow down with the others in the cafeteria. (LD), They chowed down on pizza after the game. (MM).

4.1.6. Glagol *to crunch*

Glagol *to crunch* je specifičan po tome što u konsultovanim rečnicima nije određen kao glagol jedenja, već kao glagol koji se odnosi na jedan deo procesa jedenja, budući da ga definicije određuju kao ‘zagristi tvrdu hranu, usled čega dolazi do stvaranja karakterističnog zvuka nalik krckanju’ (‘bite hard food, causing it to make a loud noise’ (MM), ‘to crush (a hard or brittle food stuff) with the teeth, making a loud but muffled grinding sound’ (OD), ‘to crush hard food loudly between the teeth, or to make a sound as if something is being crushed or broken’ (CD)), ili kao ‘žvakati na način kojim se proizvodi specifičan zvuk’ (‘to chew or press with a crushing noise’) (MW). Samo je u YD *to crunch* definisan kao glagol jedenja (‘to eat or drink noisily’). Ova analiza prihvata određenje glagola *to crunch* kao glagola koji pripada leksičkom polju glagola jedenja s obzirom na to da se on implicitno odnosi na jedenje jer se tiče ne samo zagrizanja tvrde hrane, već i njenog jedenja. Nijedna od navedenih definicija, naime, ne navodi da se hrana po zagrizanju izbacuje iz usta, već samo naglašava da prilikom procesa jedenja dolazi do stvaranja specifičnog zvuka usled pritiska zuba na čvrstu, tvrdu hranu koji nalikuju mlevenju. Stoga ovaj glagol ističe jednu od radnji (zagrizanje) i jedan od pratećih procesa (stvaranje zvuka) čitavog procesa obrade hrane, pa su i semantičke komponente ovog glagola sledeća: [PRODUCE SOUNDS], [WITH TEETH] i [AS IF GRINDING].

Iz primera upotrebe glagola *to crunch* vidljiv je naglasak na zvuku lomljenja koji prati uzimanje čvrste hrane, budući da je, u većini slučajeva, i dopuna ovog glagola leksema koja se odnosi na tvrdu, hrskavu hranu i čijim zagrizanjem dolazi do stvaranja zvuka, pa zvuk nastaje usled osobina hrane koja se jede: *She was crunching noisily on an apple. (CD), Jane was crunching a peppermint noisily. (MM), Meryl crunched a piece of celery with relish... (BNC).*

4.1.7. Glagol *to devour*

To devour je glagol koji ima višestruke implikacije, i čiji je smisao odnosi na brzo, najčešće pohlepno uzimanje hrane usled velike gladi. Neki rečnici u definicijama ovog glagola u obzir uzimaju samo aspekt brzine (‘to eat or consume very quickly’ (YD)), neki

mu dodaju i dimenziju gladi ('eat (food or prey) hungrily or quickly' (OD), 'to eat very fast because you are hungry' (MW), (LD)), dok neki rečnici ističu dimenziju pohlepe ('to eat up greedily' (AH), (ChD)). Nijedan od istaknutih aspekata nema pozitivnu konotaciju, te se ovaj glagol upotrebljava najčešće u negativnom kontekstu, što potkrepljuju primeri njegove upotrebe u konkretnim rečnicama. U rečenici *While she ate, he sipped a Miller Lite, watched her devour the meal as her appetite returned.* (BNC) naglašena je ne samo (velika) brzina kojom agens jede, već i (velika) glad i vraćanje apetita, usled čega jede brzinom većom nego inače. Primer *To think that she used to devour junk food at a whim.* (OD) u najvećoj meri ističe brzinu kojom vršilac radnje jede, pri čemu se čitav proces jedenja odvija vrlo brzo, gotovo u tren oka. Kao semantičke komponente mogu se izdvojiti one koje se odnose na veliku brzinu uzimanja hrane [QUICKLY], pohlepu [GREEDILY] i glad [BECAUSE OF HUNGER], kao osnovni motiv.

4.1.8. Glagol *to diet*

Ovaj glagol se odnosi na ograničeno uzimanje hrane. U rečnicima je definisan u dva pravca; jedan se tiče unošenja specifične, posebne hrane, a drugi se tiče smanjenja količine hrane koja se unosi. U oba slučaja, uzrok unošenja restriktivne količine ili vrste hrane su zdravstveni razlozi i, u najvećem broju slučajeva, i cilj je isti, a odnosi se na smanjenje (prekomerne) težine. Neki rečnici glagol *to diet* primarno definišu kao 'ograničiti količinu hrane' ('to limit the food and/or drink that you have, especially in order to lose weight' (CD), 'to limit the amount and type of food that you eat, in order to become thinner' (LD), 'to restrict the quantity or type of food that one eats, especially in order to lose weight' (ChD)), a drugi ga definišu kao 'ograničiti vrstu hrane koja se uzima' ('to eat particular foods or small amounts of food because you are trying to become thinner' (MM), 'eat special kinds of food or eat less food than usual because you are trying to lose weight' (CC)). Rečenice u kojima se koristi glagol *to diet* u najvećem broju slučajeva ističu cilj redukovane ishrane, a to je mršavljenje: *I began dieting again.* (OD), *You should be able to reduce your weight by careful dieting.* (CD), *If you have never dieted before, or have had just one or two unsuccessful attempts, please do not start on the 'yo-yo' of losing weight...* (BNC).

Prema tome, komponente ovog glagola se odnose na uzimanje manje količine određene hrane u cilju mršavljenja i gubljenja na težini: [SMALL AMOUNTS], [PARTICULAR FOOD] i [IN ORDER TO LOSE WEIGHT].

4.1.9. Glagol *to dine*

Poput glagola *to breakfast*, glagol *to dine* se odnosi na ‘uzimati određeni obrok u određeno vreme, uglavnom u večernjim časovima’. U rečničkim definicijama ovaj glagol je definisan na sledeći način: ‘večerati’ (‘to have dinner’ (CC), (AH), ‘to take dinner’ (MW)) i, najčešće, ‘jesti večeru’ (‘to eat dinner’ (MM), (YD), (ChD), (OD)). Samo jedan rečnik daje detaljniji opis radnje označene ovim glagolom i određuje ovako: ‘uzimati glavni dnevni obrok’ (‘to eat the main meal of the day, usually in the evening’ (CD)).

Radi potpunijeg razumevanja pojma označenog glagolom *to dine*, neophodno je definisati i pojam označen leksemom *dinner*, koji je u engleskom jeziku definisan kao glavni obrok u toku dana: ‘the main meal of the day, usually served in the early part of the evening’ (CC), ‘the principal meal of the day’ (MW), ‘the main meal of the day, usually the meal you eat in the evening but sometimes, the meal eaten in the middle of the day’ (CD). Ovdje je nužno napomenuti da se glavni obrok, kako se vidi iz definicija u engleskom jeziku, uzima uglavnom u (ranim) večernjim časovima, te se tako pojmovno razlikuje od glavnog obroka u srpskom jeziku koji se uzima u popodnevnim časovima. *They dined together at an expensive restaurant.* (MM), *I hate dining alone.* (CD), *He dines alone most nights.* (CC), *Not as good as yesterday evening when I dined on roast chicken, not very well cooked, but certainly much better than his homely fare.* (BNC) su primeri kontekstualizovane upotrebe glagola *to dine* koji ilustruju upotrebu ovog glagola, a potonje dve rečenice vremenskim odrednicama (*most nights* i *yesterday evening*) dodatno ukazuju na činjenicu da se vršenje radnje označene glagolom *to dine* odnosi na uzimanje večernjeg obroka.

Na osnovu izloženih primera i definicija ovog glagola, izdvaja se [DINNER] kao njegova semantička komponenta, ali bi se, radi potpunijeg njegovog određenja, mogla izdvojiti i komponenta [THE MAIN MEAL OF THE DAY] jer se ovom komponentom ističe da glagol *dinner* označava glavni obrok.

4.1.10. Glagol *to gobble*

To gobble je glagol koji se odnosi na način na koji se hrana uzima, odnosno žvaće i guta, a kod ovog glagola definicije takav način određuju u dva pravca. U nekim rečnicima je definisan kao ‘uzimati hranu uz veliku brzinu’, kao na primer ‘eat hurriedly and noisily’ ((ChD), (OD)), pri čemu brzinu prate i zvuci koje nužno proizvodi osoba koja brzo jede. Ovakvom određenju glagola *to gobble* idu u prilog i definicije iz leksičkih baza, koje naglašavaju činjenicu da agens hranu ne stigne pravilno da (sa)žvaće usled velike brzine

kojom hranu unosi u usta: ‘eat hastily without proper chewing’ (TS, WN). Dva rečnika ovaj glagol određuju putem ‘proždrljivog unošenja hrane’ (‘eat quickly and greedily’ (MM), ‘to eat very quickly, especially in an impolite or greedy way’ (LD)), čime se još više pojačavaju karakteristike brzine i halapljivosti, dok ga neki rečnici definišu putem ‘proždrljivog gutanja hrane’: ‘to devour in greedy gulps’ (YD), (AH). Primeri upotrebe ovog glagola takođe ukazuju na negativnu konotaciju koju on ima, kao što je rečenica *Don't gobble your food!* u kojoj se vršilac radnje prekoreva usled uzimanja hrane na način koji nije prikladan, a što je naročito primetno u rečenici *On her way she encountered two fat pigeons gobbling the remains of a dropped sandwich on the pavement in front of her.* (BNC) u kojoj se glagol *to gobble* odnosi na životinju (ovde svinje), odnosno na proždrljiv način kojim životinje, kao bića bez socijalnih ograda, jedu hranu. Slično je i u primeru *I must confess I gobbled the meat down and I didn't notice the one until it was too late.* (BNC), gde je agens ljudsko biće, ali su i ovde naglašene negativna konotacija koju glagol ima, kao i proždrljivost agensa jer je očigledno da je hrana uzeta takvom brzinom da kost nije ni primećena.

Kako primeri i definicije ukazuju, semantičke komponente glagola *to gobble* su [QUICKLY] i [GREEDILY].

4.1.11. Glagol *to gorge*

Glagol *to gorge* je definisan na nekoliko načina; jedan od njih je ‘konzumirati prekomernu količinu hrane’ (‘to consume or take too much of something, especially food’ (YD)). Ovakvo određenje je u drugim rečnicima prošireno u smislu ‘konzumirati hranu u količini koja je prekomerna, ekstremna, i koju agens više ne može da jede’ (‘to consume foodstuffs in excessive or extreme amounts’ (TS), ‘to eat or drink so much of something that you cannot eat or drink anymore’ (MM)). Unesena količina hrane je neumerena, odnosno hrana je pojedena u meri usled koje dalje dalje jedenje nije moguće (‘to eat until you are unable to eat any more’ (CD)). Takvom značenju, kojim se izražava ‘jesti prekomernu količinu hrane’, je u nekim rečnicima dodata i karakteristika proždrljivosti: ‘to eat greedily or to repletion’ (MW), ‘to eat or swallow greedily’ (ChD), ‘eat lots of something in a very greedy way’ (CC). Na taj način se dodatno pojačava pojam izražen ovim glagolom i upotpunjuje slika preteranog unosa hrane, gde se dimenzija neumerenosti odnosi ne samo na količinu hrane, već i na brzinu kojom se hrana jede. Stoga se kao semantičke komponente glagola *to gorge* izdvajaju [TOO MUCH], [UNTIL FULL] i [GREEDILY].

U primerima koji ilustruju upotrebu glagola *to gorge* vidi se da se ovaj glagol može koristiti i sa agensom koji nije čovek, već životinja (*Huge carrion birds gorged on the flesh.* (BNC), ...presumably the fawn had gorged herself on pheasant feed (BNC)), čime se implicira da, kada je agens glagola *to gorge* ljudsko biće, čovek hranu uzima poput životinje, proždrljivo, halapljivo i u neumerenoj količini. Takvu sliku izražavaju i primeri sa čovekom kao vršiocem radnje, kao što je rečenica *We enjoyed good wines at 75p a litre and gorging on fresh sardines and salads bought in the local market.* (BNC) gde uzimanje vina pojačava prekomernost u pogledu količine hrane koja se uzima. Slična vizualizacija primetna je u rečenici *Youngsters are gorging themselves on junk food – eating up to eight snacks a day.* (BNC). Sa druge strane, u primeru *If you gorge yourself on snacks like that, you won't eat your dinner.* (CD) do izražaja najviše dolazi karakteristika prevelike količine hrane i neumerenosti u pogledu jedenja, dok je karakteristika proždrljivosti potisnuta. Različit stepen izraženosti različitih semantičkih komponenti ovog glagola ukazuje na njegov potencijal za dalje razvijanje njegovih prenesenih značenja.

4.1.12. Glagol *to gulp*

To gulp je glagol kog najveći broj rečnika definiše kao 'gutati na određeni način'. Drugim rečima, definišu ga kao jedan od segmenata koji čine proces jedenja (i pijenja): 'to swallow hurriedly or greedily or in one swallow' (MW), 'to swallow hastily, greedily or in large amounts' (YD). Budući da je gutanje radnja koja se obavlja ne samo prilikom uzimanja hrane, već i pri procesu uzimanja tečnosti, neki rečnici ga određuju dvojako, i kao glagol jedenja i kao glagol pijenja: 'to eat or drink food or liquid quickly by swallowing it in large amounts' (CD), odnosno 'eat or drink very quickly by swallowing large quantities' (CC).

Primetno je da gutanje kod glagola *to gulp* dodatno određuju halapljivost i brzina, što pokazuju primeri *She is a slow thoughtful eater and I gulp my food down but other than that we had lots in common.* (OD) i *She was obviously very hungry because she always gulped her food down like there was no tomorrow.* (BNC). U oba navedena primera *to gulp* kao dopunu ima pojam koji se odnosi na hranu, što znači da je upotrebljen u smislu jedenja. U prvom primeru glagol *to gulp* se kontrastira sa sintagmom *slow thoughtful eater* i tako naglašava (veliku) brzinu kojom se jede hrana, dok su u drugoj rečenici (velika) brzina i halapljivost predstavljeni kao prirodna posledica (velike) gladi koju doživljava agens. Osim toga, dodatna karakteristika ovog glagola je i relativno velika pojedena količina jestiva, koja

verovatno nužno proizilazi iz halapljivosti i brzine kojom se jede: *Asik was glad to get a drink: it did not matter to him if the water was dirty or clean, he was thirsty and gulped down as much as he could, washed his feet and then filled up the water jug.* (BNC). Stoga se, na osnovu definicija i primera upotrebe, za glagol *to gulp* mogu izdvojiti sledeće semantičke komponente: [QUICKLY], [GREEDILY] i [IN LARGE AMOUNTS].

4.1.13. Glagol *to lunch*

To lunch je treći glagol iz grupe glagola jedenja koji se tiče uzimanja hrane u određeno vreme u toku dana. Pod odrednicom glagola *to lunch* se u većini konsultovanih rečnika nalazi istovetna definicija, *to eat lunch* (MM), (MW), (ChD), (LD), (OD), (CD), kojom se ovaj glagol definiše kao ‘jesti ručak, tj. podnevni obrok’. Nekolicina rečnika definiše ga preciznije, navodeći doba dana u koje se uzima obrok: ‘to eat a midday meal’ (YD), (AH), (TS), (WN). Takvo određenje ilustruju i primeri upotrebe ovog glagola u kontekstu: *I’m lunching with Giles.* (CD), *His wife lunched with us, and I was much struck by her character.* (BNC) ili *They lunched next door in a wood paneled dining room, hung with more fine paintings.* (BNC). Iz primera nije vidljivo da se glagolom *to lunch* označava uzimanje podnevnog, ili obroka u toku dana, ali nam naše vanjezičko znanje govori da se *to lunch* odnosi na obrok uzet u periodu oko podneva.

Sa druge strane, samo jedan rečnik definiše *to lunch* kao ‘ručavati u restoranu’ (‘have lunch, especially at a restaurant’ (CC)), čime ovaj glagol dobija dodatnu komponentu kojom se on određuje ne samo unutar vremenskog, već i unutar prostornog okvira, budući da ga definiše mesto na kom se ručak obavlja, a to je restoran. Iz nekih primera, kao što je *I will be lunching with a client.* (LD), očigledno je da se radnja označena glagolom *to lunch* odvija u restoranu ili sličnom javnom mestu, jer se klijenti najčešće ne dovode na ručak u porodični dom. Međutim, upotreba glagola u smislu njegovog određenja mestom na kom se odvija, nije uobičajena. Kod ovog glagola najistaknutije je njegovo obeležje koje se odnosi na obrok koji se uzima, a ne na mesto na kom se uzima, pa je stoga semantička komponenta koja ga određuje [LUNCH].

4.1.14. Glagol *to nibble*

Glagol *to nibble* označava način na koji se hrana jede, a to su mali zalogaji: ‘bite off very small pieces’ (WN), ‘eat intermittently, take small bites of’ (TS). Iz definicije koju navodi WN, očigledno je da se *to nibble* prvenstveno odnosi na ‘zagristi hranu’, odnosno na ‘odgristi manje komade čvrste hrane’.³⁰ TS pri definisanju ovog glagola naglašava da se hrana uzima u malim zalogajima. Slične su i definicije u drugim rečnicima, kao na primer ‘to take small bites, or to eat little snacks between meals’ (YD), u kojoj se ističe način jedenja (u malim zalogajima), a ne količina hrane, ili ‘to take very small bites of something, to eat a little at a time’ (ChD). AH u svojoj definiciji objedinjuje oba ova aspekta, pa definiše glagol *to nibble* kao ‘konzumirati malu količinu hrane u malim zalogajima’ (‘to eat with small, quick bites or in small morsels’), što bi se moglo smatrati semantičkim komponentama ovog glagola: [IN SMALL AMOUNTS] i [IN SMALL BITES].

Primeri u kojima se koristi *to nibble* potvrđuju njegov smisao određen navedenim semantičke komponente: *Otherwise I’ll nibble on fruit or something to convince myself that I’m eating well!* (BNC), *You want to nibble every biscuit in the tin, and nothing will ever change you!* (BNC).

4.1.15. Glagol *to nosh*

To nosh je glagol koji je u nekoliko rečnika definisan kao sinoniman procesu jedenja, te je u rečnicima definisan glagolom *to eat* (CD), (CC), (LD), (YD), dok je u MW dodatno određen i definisan kao ‘to eat food’. YD definiše ovaj glagol na sledeći način ‘jesti užinu’ (‘to eat a snack’), AH kao ‘jesti večernji obrok’ (‘to eat an evening meal, have supper’), dok u OD odrednica glasi ‘eat food enthusiastically or greedily’ i tiče se, dakle, uzimanja hrane na specifičan način, uz želju i entuzijazam. Primeri koji su navedeni u rečnicima kao ilustracija konkretne upotrebe glagola *to nosh* ukazuju na relativno neformalan registar ovog glagola, budući da se na radnju jedenja referiše u slobodnijim situacijama u kojima se konverzacija odvija u razgovornom stilu: *You can also nosh on tasty food at one of the many nearby cafés.* (OD), *And if that means children can choose to nosh on hot dogs, French fries, beans and doughnuts, well, that’s up to them.* (OD), *We noshed on chips.* (MW), *I’ll nosh your sausages.* (BNC). Primeri impliciraju da se radnja označena glagolom *to nosh* odvija prilično

---

³⁰ Premda u definicijama nije eksplicitno navedeno, implicitno se podrazumeva da se zagristi ili odgristi može samo čvrsta hrana.

brzo, i da se ne odnosi samo na jedenje (kako je u nekim rečnicima definisana), već na specifičan način jedenja. Shodno navedenim primerima, kao semantičke komponente ovog glagola mogu se izdvojiti sledeća dva, [ENTHUSIASTICALLY] i [QUICKLY].

4.1.16. Glagol *to munch*

Najmanje obuhvatna definicija glagola *to munch* u ispitanim rečnicima nalazi se u MW rečniku i ona određuje ovaj glagol kao radnju žvakanja ('eat with a chewing action'). Iz ovakve definicije proizilazi i implicitno podrazumevano obeležje koje prati ovu radnju, a odnosi se na stvaranje određenog zvuka. Drugi rečnici navode da je radnja označena glagolom *to munch* praćena čujnim žvakanjem ('to chew loudly' (YD), 'to eat something steadily and often audibly' (OD)), ili stvaranjem određenog glasnog zvuka ('chew noisily' (TS), (WN), 'to eat something, especially noisily' (CD), 'to eat something noisily' (ChD)). MM rečnik nudi potpunije objašnjenje: 'to eat something using your teeth and jaws in a noisy way'. Ovakvom definicijom ističu se ne samo organi usne duplje (zubi i vilica) koji se koriste pri žvakanju, već i glasan zvuk koji se stvara pri korišćenju zuba i radu vilice, dok se verovatno najobuhvatniji opis ove radnje nalazi u CC rečniku i odnosi se na sporije, temeljno žvakanje hrane kojim tako, upravo usled neprekidnog otvaranja vilice i rada zuba, dolazi do stvaranja glasnog zvuka. Premda neke definicije navode da glagol *to munch* ima značenje 'glasno žvakati', takvo određenje nije potpuno, budući da do glasnog zvuka dolazi na specifičan način, radom vilice i zuba. Stoga se za semantičke komponente ovog glagola uzimaju sledeće: [PRODUCE SOUNDS], [WITH JAWS], [WITH TEETH].

Ono što rečničke definicije ne navode, ali je vidljivo iz primera upotrebe glagola *to munch*, jeste osećaj prijatnosti i zadovoljstva koji prati vršenje ove radnje, pa se kao semantička komponenta može dodati još i [WITH PLEASURE]: *You can't just sit there and munch their biscuits without a single bloody word!* (BNC), *Russel munched his breakfast toast.* (OD), *I munched on a chocolate biscuit as I waited.* (MW), *At least I'll be able to have lunch first and not be munching my sandwich in a traffic jam.* (BNC). Važan činilac u semantici ovog glagola ima i sam agens jer, za razliku od glagola *to crunch*, ovde zvuk nastaje svesnom radnjom agensa, što implicira na zadovoljstvo vršioca radnje. Svaka od dopuna glagola *to munch* u navedenim primerima (*biscuits, toast, chocolate, sandwich*) označava hranu koja je prijatna čulu ukusa, i na taj način ukazuje na pozitivnu konotaciju koju ovaj glagol ima. Pored toga, *to munch* može da se koristi i uz agensa koji je životinja,

čime do izražaja dolazi komponenta koja se odnosi na intenzivan rad vilice budući da pojedine životinje jedu hranu dugotrajnim žvakanjem (*Sheep were munching their way through a yellow carpet of leaves.* (CD), *A lamb I had seen munching hay in the courtyard was duly killed for lunch.* (BNC)), što je naročito ilustrativno u primeru u kom su krave vršiooci ove radnje: *There are a very large number of cows munching in the green pastures of my constituency...* (BNC).

4.1.17. Glagol *to scoff*

Glagol *to scoff* je u rečnicima definisan u dva pravca. Jedan pravac ističe brzinu kao glavno obeležje radnje označene ovim glagolom, kakva je definicija u LD, 'to eat something very quickly'. Slična je i definicija u MM rečniku, koja uvodi i dimenziju (velike) količine ('to eat a lot of something very quickly'). Drugi pravac definisanja ističe isključivo komponentu pohlepe kao osnovno određenje ovog glagola: 'to eat greedily' (MW), (YD). Većina rečnika ipak ne definiše *to scoff* samo u pogledu brzine, već i u pogledu pohlepe kojom se uzima hrana ('eat quickly and greedily' (CC), (OD), (AH)), dok ChD komponentu pohlepe dodatno pojačava komponentom proždrljivosti: 'to eat (food) rapidly and greedily; to devour hungrily'. Stoga se kao semantičke komponente izdvajaju obe komponente, i brzina i pohlepa: [QUICKLY] i [GREEDILY]. Međutim, konkretni primeri upotrebe glagola *to scoff*, kao što su rečenice *I bet Otley has scoffed them all, greedy pig.* (BNC), *Last year, there were protests about a 'smash and grab' raid by one group who scoffed too many sandwiches.* (BNC) ili *I baked a huge cake this morning, and the kids scoffed the lot.* (CD), pokazuju još jednu karakteristiku radnje označene ovim glagolom, a ona se odnosi na veliku količinu pojedene hrane. Samo je u jednom rečniku data definicija koja obuhvata ovakvo određenje glagola *to scoff*: 'to eat a lot of something very quickly' (MM). Prema tome, za glagol *to scoff* treba izdvojiti i semantičku komponentu koja se tiče velike količine hrane [A LOT OF FOOD].

4.1.18. Glagol *to slurp*

Određenje glagola *to slurp* u ispitanim rečnicima je raznovrsno. Negde se ovaj glagol definiše kao 'proizvoditi glasan zvuk koji prati proces jedenja ili pijenja' ('to make loud sucking noises as you drink something' (MM), 'to make a sucking noise while eating or drinking' (MW)), što znači da uopšte nije definisan kao glagol jedenja. U CC rečniku ovaj glagol je određen isključivo kao glagol pijenja (*drink noisily*), dok je u TS i WN definisan

isključivo kao glagol jedenja: *eat noisily*. Primetno je da je ono po čemu se ovaj glagol izdvaja od ostalih glagola jedenja karakteristika glasnog zvuka kog stvara agens, i koja predstavlja prateći proces radnje jedenja. Međutim, većina rečnika dvojako određuje radnju označenu glagolom *to slurp*, jer ga definišu i kao radnju jedenja, i kao radnju pijenja. Neki rečnici navode jednostavnija određenja, u smislu da se radnja jedenja ili pijenja odvija glasno ('to eat and drink noisily' (YD), (AH)), dok su drugi rečnici precizniji u svom određenju i bliže opisuju zvuk koji prati ove procese poredeći ga sa zvukom sisanja: 'to eat or drink noisily with a sucking action' (ChD), 'drink or eat (something) with a loud sucking noise' (OD).

Iako je određenje ovog glagola u različitim rečnicima raznovrsno i dvojako, čini se da ipak više elemenata ide u prilog njegovom određenju kao glagola jedenja, budući da se primarno odnosi na dimenziju glasnog, odnosno na zvuk koji agens proizvodi. Radnja označena glagolom *to slurp* se poredi sa sisanjem, ali se ipak razlikuje od nje, jer sisanje zapravo predstavlja određen položaj usana prilikom uzimanja tečnosti, dok se radnja koju označava glagol *to slurp* odnosi i na glasno vršenje takve radnje. Stoga se kao semantičke komponente glagola ovog glagola mogu odrediti [PRODUCE SOUNDS], [WITH MOUTH], [AS IF SUCKING] i [NOISILY].

4.1.19. Rekapitulacija semantičkih komponenti engleskih glagola jedenja

Analiza osamnaest glagola u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na jedenje pokazala je da je semantički sadržaj ispitanih leksema moguće razložiti na semantičke komponente, kao relevantna svojstva leksema putem kojih se uspostavlja semantički kontrast između njih. Ovde su utvrđene semantičke komponente omogućile distinkciju među smislom svakog od glagola ponaosob, budući da su za svaki glagol ustanovljene komponente na osnovu kojih se glagoli međusobno razlikuju. Pregled ustanovljenih semantičkih komponenti predstavljen je u tabeli 1.

Tabela 1. Glagoli u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘jesti’ i njihove semantičke komponente

glagol \ semantičke komponente	to eat	to binge	to breakfast	to chomp	to chow	to crunch	to devour	to diet	to dine	to gobble	to gorge	to gulp	to lunch	to nibble	to nosh	to munch	to scoff	to slurp
take food into mouth	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
chew	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
swallow	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
reduce the amount of food	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
too much food		✓									✓							
a lot of food					✓												✓	
until full											✓							
in large amounts												✓						
in small amounts								✓						✓				
in small bites														✓				
breakfast			✓															
lunch													✓					
dinner									✓									
the main meal									✓									
quickly							✓			✓		✓			✓		✓	
greedily							✓			✓	✓	✓					✓	
noisily				✓														✓
enthusiastically					✓										✓			
with pleasure		✓														✓		
without control		✓																
produce sounds						✓										✓		✓
with teeth						✓										✓		
with jaws																✓		
with mouth																		✓
as if grinding						✓												
as if sucking																		✓
particular food								✓										
in order to lose weight								✓										
because of hunger							✓											

Iz Tabele 1 je vidljivo da svi glagoli sadrže tri zajedničke semantičke komponente kao karakteristiku sebi nadređenog glagola *to eat* i, u isto vreme, kao karakteristiku koja ih povezuje unutar leksičkog polja kom pripadaju kao glagoli jedenja. To su komponente [TAKE FOOD INTO MOUTH], [CHEW] i [SWALLOW] i, ovako ustanovljene, one predstavljaju opšta, prototipska obeležja glagola jedenja u engleskom jeziku.

Iz tabele je takođe vidljivo da se komponente koja karakterišu glagole jedenja odnose na različite pojavne dimenzije, i tiču se količine unete hrane, vrste obroka, načina na koji se jede, kao i svrhe jedenja. U pogledu količine hrane koja se unosi, postoji čak pet 'nivoa' koji su u Tabeli 1. gradijentno navedeni, počevši od karakteristike koja se odnosi na prekomernu količinu hrane ([TOO MUCH FOOD]), mnogo pojedene hrane ([A LOT OF FOOD]), preko karakteristike zasićenosti hranom ([UNTIL FULL]), do velike unesene količine ([IN LARGE AMOUNTS]). Zanimljivo je da je dimenzija koja se odnosi na manju količinu hrane određena samo jednom semantičkom komponentom [IN SMALL AMOUNTS], što znači da ovde ne postoji gradacija u smislu dodatnih, specifičnih komponenti pri uzimanju manje količine hrane. Stoga je prisutan i veći broj glagola koji se tiču uzimanja (pre)velike količine hrane (*to binge*, *to chow*, *to gorge*, *to gulp*, *to scoff*) u poređenju sa glagolima kojima se izražava uzimanje manje količine hrane, gde su prisutna samo dva glagola (*to diet* i *to nibble*). Druga, vrlo široka dimenzija se odnosi na način uzimanja hrane. Ova dimenzija obuhvata nekoliko različitih vidova koji karakterišu specifičan način jedenja. Jedan se tiče brzine kojom se hrana jede, i karakteriše ga komponenta [QUICKLY] koje je prisutno u smislu čak pet glagola jedenja, *to devour*, *to gobble*, *to gulp*, *to nosh*, *to scoff*. Četiri glagola iz ove grupe, *to devour*, *to gobble*, *to gulp* i *to scoff*, sadrže još i komponentu [GREEDILY], koja se odnosi na pohlepu. Komponenta [NOISILY] takođe spada u ovu grupu, a karakteristična je za glagole koji se odnose na glasno, bučno jedenje (*to chomp*, *to slurp*), kao i komponenta [PRODUCE SOUNDS], koju dodatno određuju organi usne duplje koji stvaraju zvuk, te se tako izdvajaju semantičke komponente poput [WITH TEETH], [WITH MOUTH] ili [WITH JAWS]. Osim toga, još jedna dimenzija stvaranja zvuka pri jelu je i upoređivanje sa mlevenjem [AS IF GRINDING], kao komponenta glagola *to crunch* ili sisanjem [AS IF SUCKING], kod glagola *to slurp*. Uzimanje specifičnog obroka ili hrane je još jedna grupa semantičkih komponenti koja određuje radnju jedenja, pa se tako razlikuju glagoli kojima se označava uzimanje obroka u određeno doba dana (*to breakfast*, *to lunch*, *to dine*), kao i glagoli kojima se označava svrha jedenja (*to diet*).

Kada se ima u vidu da su u Tabeli 1 predstavljeni glagoli u engleskom jeziku čije se primarno značenje odnosi na jedenje, može se zaključiti da se ovim glagolima izražavaju prvenstveno one radnje jedenja kojima se ističe određena karakteristika procesa jedenja. Leksikalizuju se radnje koje daju dodatni element neutralnom, osnovnom obliku jedenja, odnosno radnje koje su specifične po različitim aspektima jedenja, poput brzine jedenja, hrane koja se jede, ili količine. Primetno je da ima najveći broj glagola kojima se naglašavaju negativne ili nepoželjne karakteristike procesa jedenja, izražene semantičkim komponentama

koje se odnose na veliku brzinu, halapljivost, stvaranje zvuka i/ili prekomernu količinu hrane, budući da su kod nekih glagola prisutne dve ili više komponenti koje imaju negativnu konotaciju, čime se dodatno ističu nepoželjne osobine.

4.2. Glagoli u srpskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘jesti’

Srpski korpus glagola kojima se kao primarno značenje leksički označava radnja ‘jedenja’ su sledeći: *večerati, doručkovati, glodati, žderati, jesti, krkati, kusati, mezetiti, mljackati, mrljaviti, obedovati, prezalogajiti, ručati, slistiti, smazati, srkati, užitati, čalabrenuti*.

4.2.1. Glagol *jesti*

Glagol *jesti* u srpskom jeziku označava pojam istovetan onom koji je u engleskom jeziku izražen glagolom *to eat*. *Jesti* se odnosi na složen čin koji se sastoji iz više radnji: stavljanja (uglavnom čvrste) hrane u usta, njenog žvakanja i gutanja, a potom i prerađivanja hrane u crevima gde se hrana razlaže, a hranljivi sastojci izdvajaju i putem krvotoka odlaze u ostale delove tela. Na osnovu definicije navedene u RMS, primarna realizacija ovog glagola se odnosi na ‘žvakanje i gutanje jela, odnosno na uzimanje hrane’: ‘žvakati i gutati jelo, hraniti se’. Savremeniji i noviji RSJ određuje glagol *jesti* kompleksnijom definicijom: ‘stavljajući hranu u usta žvakati i gutati, obedovati; služiti se (jelom)’. Ovakva definicija ističe ono što se događa sa hranom i što čini proces jedenja, a to su žvakanje i gutanje, ali ističe i podrazumevanu činjenicu, a to je stavljanje hrane u usta, što implicira da se hrana nije slučajno našla u ustima, već da agens radnju jedenja obavlja svesno i hranu u usta unosi samostalno, ili mu je u usta stavlja drugo lice. U ovoj definiciji upotrebljen je i glagol *obedovati*, kao jedna od odrednica radnje označene glagolom *jesti*, u smislu uzimanja dnevnog obroka, dok *služiti se (jelom)* implicira svesno delovanje agensa, odnosno njegovo samostalno uzimanje jela i/ili pića. Imajući u vidu navedene definicije, može se izvesti zaključak da je glagol *jesti* u srpskom jeziku primarno definisan kao leksema čiji smisao čine određeni poddogađaji koji svojim konsektivnim sledom čine proces jedenja, a to su stavljanje hrane u usta, njeno žvakanje i gutanje. Stoga se iz definicije doslovnog značenja glagola *jesti* mogu izdvojiti sledeće semantičke komponente: [STAVITI HRANU U USTA], [ŽVAKATI] i [GUTATI].

Međutim, ono što nije eksplicitno navedeno u definiciji glagola *jesti*, jesu i određeni (pod)dogadjaji koji se odnose na proces jedenja, a koji su nam poznati kao deo našeg vanjezičkog znanja o svetu. Kod jedenja se ovi (pod)dogadjaji odnose, pre svega, na ono što inicira proces jedenja, a to je biološka potreba organizma za hranom i njeno zadovoljenje. Čovek jede prvenstveno da bi zadovoljio motiv gladi, što je biološka potreba, ali drugi važan motiv predstavlja i uživanje u određenoj hrani, kada se hrana uzima iako u datom trenutku ne postoji izražena potreba organizma za jelom, a motiv gladi je zadovoljen. Još jedan važan deo procesa jedenja proizilazi iz poddogadjaja koji se odnosi na griženje ili zagrižanje hrane, kada dolazi do zabadanja zuba u hranu čime hrana počinje da gubi svoj prvobitni oblik i kada dolazi do njenog daljeg griženja i, konačno, potpune promene oblika. Tako se izdvajaju još dve semantičke komponente: [GRISTI], koja se odnosi na zabadanje zuba u hranu, i [USITNITI], koja se odnosi na usitnjavanje hrane, kao posledice žvakanja. Kao posledica jedenja javlja se i smanjivanje količine hrane koja se jede, što predstavlja još jedna od implicitnih karakteristika procesa jedenja koje se takođe može odrediti kao semantička komponenta [SMANJITI KOLIČINU HRANE]. Ova karakteristika se tiče pacijensa, odnosno jestiva, čija se količina postepeno smanjuje, a u slučaju kada je pojedeno u celosti, jestivo u potpunosti nestaje.

Slično engleskom glagolu *to eat*, i glagol *jesti* može se koristiti u tranzitivnom, odnosno netranzitivnom obliku. U rečenicama *Dok jedemo, mnoštvo žvaće, zveckaju kašike, i tada se obično izmenjaju oskudne vesti na ostrvu.* (KSSJ), *Spavali su svako veče zajedno, jeli su svakog podna zajedno.* (KSSJ) i *Uzeo je kašičicu i jeo...* (KSSJ) uz glagol *jesti* nije navedena dopuna. Ovo svakako ne znači da dopuna nije prisutna, već da nije izražena, ali se može interpretirati kao prototipski egzemplar onoga što po smislu ide uz ovaj glagol, a to je hrana. Kod upotrebe glagola *jesti* sa dopunom, objektom se specifikuje egzemplar: *Nisam smeo da jedem tu slaninu.* (KSSJ), *U tišini smo jeli supu, ne znam zašto niko više nije pričao.* (KSSJ) *...juče smo jeli slatke prolećno smokve.* (KSSJ), *Macko je, kao i uvek, jeo svoju kajganu.* (KSSJ).

Kako kontekstualizovani primeri i definicije pokazuju, glagol *jesti* je u srpskom jeziku određen ne samo trima semantičkim komponentama ([STAVITI HRANU U USTA], [ŽVAKATI], [GUTATI]) koja se tiču pojedinih faza procesa jedenja eksplicitno navedenim u rečničkim definicijama, već i implicitnim komponentama, [GRISTI], [SITNITI] i [SMANJITI KOLIČINU HRANE], koje proizilaze kao posledice pojedinačnih faza jedenja. Kao i kod glagola koji se nalaze unutar leksičkog polja jedenja u engleskom jeziku, i u srpskom jeziku sve tri

semantičke komponente koje se odnose na glagol *jesti* ulaze u smisao svakog pojedinačnog glagola jedenja koji pripada leksičkom polju jedenja u srpskom jeziku, te se neće posebno navoditi pri analizi pojedinačnih glagola.

4.2.2. Glagol *večerati*

Večerati je glagol koji se odnosi na uzimanje večere, i tako je definisan u oba ispitana rečnika: '(po)jesti večernji obrok jela' (RSJ), (RMS). Ovim glagolom se, prema tome, izražava radnja jedenja koja se obavlja u večernjim satima, tako da je komponenta [VEČERA] ono što karakteriše njegov smisao, uz već spomenute tri semantičke komponente njegovog hiperonima. Zanimljivo je da kontekstualizovana upotreba ovog glagola pokazuje da se u samo sedam od tri stotine i četiri zabeležena primera u KSSJ, glagol *večerati* upotrebljava uz objekatsku dopunu, odnosno da se uz *večerati* navodi i šta se jelo za večeru. Takvi retki primeri su rečenice poput *...odatle odjurili do teniskih terena i bazena i usput ručali i večerali salatu na sto načina, nemilosrdno igrajući "ruski rulet" sa šefom krvotoka.* ili *Pošto bi večerao goveđih i kozjih ušiju, odlazio je u davno neodbravljene odaje očeve kuće i tamo prevrtao do duboko...* u kojima je precizirano šta se jelo za vreme večernjeg obroka (*salata, odnosno goveđe i kozje uši*), ali i one sa leksemom koja označava netipičan pojam jela, kakav se nalazi u rečenici *Jedino što je doručkovala, ručala i večerala – bensedine.*, gde *bensedin* predstavlja izuzetak u pogledu dopune glagola *večerati* budući da se ne odnosi na hranu. U drugim primerima, u kojima *večerati* nema dopunu u vidu direktnog objekta, najčešće se izražava mesto na kom se večera odvija (*Večeraće u ateljeu.*, *Ona je večerala u parohijskoj kući kao i svi ostali i o tome bi se reklo da izlazi i da se zadevojčila.*, *Da još jednom večeram u restoranu "Amerikanac" u Nišu ili kod "Vuka" u Beogradu.*), vreme (*Ostavljao sam da večeram ujutru.*) ili (*Moj brat i gospoda večeraće s oficirima.*, *Videla ga je jedno jutro kod njegove kuće, i od tada u društvu četiri puta večerala s njim.*). Ovakva upotreba navodi na zaključak da, kada se koristi bez objekatske dopune, takva neizražena dopuna uz glagol *večerati* podrazumeva prototipičan pojam večernjeg obroka.

4.2.3. Glagol *doručkovati*

Slično prethodnom glagolu, glagol *doručkovati* se tiče uzimanja određenog obroka, i u rečnicima je definisan kao 'uzeti, uzimati doručak, (po)jesti doručak' (RMS), odnosno, u RSJ neznatno drugačije, '(po)jesti doručak, uzeti, uzimati jutarnji obrok'. RSJ zapravo

naglašava da se *doručkovati* odnosi na jutarnji obrok, dok je za potpuno razumevanje definicije u RMS potrebno pogledati odrednicu *doručak*, definisanu kao ‘prvi, jutarnji ili prepodnevni obrok’. Prema tome, i ovaj glagol se, kao i glagol *večerati*, odnosi na uzimanje obroka u određeno doba dana, ali se od njega razlikuje po tome što se hrana uzima ujutru ili tokom prepodneva, kao prvi obrok u toku dana. Stoga je i semantička komponenta po kojoj je ovaj glagol specifičan [DORUČAK]. Sledeći primeri ilustruju upotrebu glagola *doručkovati*: *Oni su tek doručkovali.* (KSSJ), *Tito je obično doručkovao viršle ili heljdine žgance sa slaninom.* (KSSJ), *Nisam mogao da doručkujem.* (KSSJ), *Ustajem u pola pet, doručkujem s ocem i dedom, a onda krećem.* (KSSJ), *“Hoćeš da doručkuješ?”*, *zapita Džordž Hedli.* (KSSJ).

4.2.4. Glagol *glodati*

Po određenju u analiziranim rečnicima, glagol *glodati* ne spada u glagole jedenja, jer ga rečnici definišu kao ‘zubima strugati ili gristi tvrde predmete’ (RMS), odnosno ‘gristi, strugati zubima tvrde predmete’ (RSJ), ali će ovde ipak biti svrstan unutar leksičkog polja glagola jedenja, budući da ono što se grize i struže zubima spada u hranu, ili, preciznije rečeno, tvrdu vrstu hrane sa koje se skidaju mekši delovi, poput kosti sa koje se glođe meso, ili klipa kukuruza sa kog se skidaju zrna kukuruza. Osim toga, posledica griženja i struganja zubima, a što nije navedeno samom definicijom, jeste gutanje sastruganih mekih delova, odnosno jedenje. Isto tako, primeri u kojima je upotrebljen ovaj glagol ilustruju njegovu upotrebu u smislu jedenja: *Raskrečenih nogu, Fomin je ležao na prostrtoj burki, lenjo glodao krilo kuvane kokoške.* (KSSJ), *Odgovori, glođući rtenjaču od pileta.* (RSJ), *Svi su bili u kujni, glodali su meso sa kostiju.* (KSSJ), *Otima se, diže, širi ruke i polazi put Zemke, koja stoji među Cigankama kraj ljuljaške i glođe crvene arnautske šećerleme.* (KSSJ). Naglasak u ovim rečenicama i upotrebi glagola *glodati* u njima je na jednom od načina na koji se proces jedenja može odvijati, a to je glodanje. Ističu se, dakle, dve karakteristike, griženje i struganje, ali i objekat jedenja, a to je specifična, tvrda hrana, pa se kao semantičke komponente mogu izdvojiti sledeća: [GRISTI], [ZUBIMA STRUGATI] i [ODVAJATI MEKI DEO S TVRDOG].

4.2.5. Glagol *žderati*

Žderati je glagol kojim se izražava neumerenost pri jelu u više aspekata. U RMS definicija ovog glagola je ‘pohlepno, halapljivo i mnogo jesti, uopšte jesti’. Takva definicija znači da *žderati* označava radnju jedenja pri kojoj se uzima prekomerna količina hrane, a pri tom se takva velika količina hrane uzima halapljivo i pohlepno. U RSJ *žderati* je definisan na sličan način (‘halapljivo, proždrljivo, mnogo jesti; uopšte jesti’). Ovom definicijom takođe se ističe i prevelika količina pojedene hrane, i prevelika brzina kojom se hrana jede. Neumerenost je, dakle, prisutna i u količini hrane i u načinu na koji se hrana uzima, pa je u rečnicima dimenzija neumerenosti i preterivanja istaknuta oznakom pejorativnosti. Ilustracija ovakvog određenja vidljiva je u primerima upotrebe ovog glagola, poput rečenica *Nenasita alo! Samo ždereš, nikako da se naždereš!* (KSSJ) ili *Pokojnici su i meso žderali i žene pipali.* (KSSJ), dok je u rečenici *A mi u jedan glas rekosmo kako je ovaj poludeo, da je celu noć žderao i požderao sve što je imao.* (KSSJ) prekomernost izražena glagolom *žderati* dodatno pojačana vremenskom odrednicom *celu noć*, čime se neumerenost dodatno ističe i vremenskim okvirom koji je trajao čitavu noć. Preterivanje je vidljivo i u primeru *Krmci jedni! Manje da mi žderete i ločete, a više da mi se krećete!* (KSSJ) gde je neumerenost u pogledu jela, izražena glagolom *žderati*, združena sa neumerenošću u pogledu pića i izražena glagolom *lokati*. Na osnovu definicija, ali i konteksta u kom se glagol *žderati* koristi, vidljivo je da se najistaknutije obeležje njegovog smisla odnosi na prekomernost koja je ispoljena u pogledu količine i brzine. Stoga se kod ovog glagola izdvajaju sledeće semantičke komponente: [VELIKA KOLIČINA HRANE], [HALAPLJIVO] i [BRZO].

Primetno je da odrednica glagola *žderati* u oba rečnika sadrži sintagmu *uopšte jesti*, što ukazuje na činjenicu da se ovaj glagol može koristiti i da označi uzimanje hrane koje se ne odnosi nužno na prekomernost u bilo kom aspektu, već više na stav govornika prema onome ko jede. Primer takve upotrebe je rečenica *Jedva smo ispekli, inače bismo na putu morali da žderemo samo kašu* (KSSJ), *kaša* ne predstavlja prototipičan primer hrane koja se ždere, odnosno hrane koja se jede u velikim količinama, pa se upotrebom glagola *žderati* ovde izražava prezriv, uvredljiv odnos govornika prema onima koji jedu. Iako ovakvo određenje (*uopšte jesti*) doslovnog smisla glagola *žderati* ne predstavlja njegov prototipični smisao niti upotrebu, neophodno je imati u vidu da je takva upotreba pejorativna i da zahteva određeni kontekst.

4.2.6. Glagol *krkati*

Određenje glagola *krkati* je takođe vezano za aspekt neumerenosti, ali u ponešto drugačijem kontekstu. RMS definiše ovaj glagol na gotovo istovetan način kao i glagol ‘žderati (neumereno jesti, žderati)’, dok RSJ daje njegovu nesumnjivo potpuniju definiciju: ‘jesti mnogo, obilno (obično i s uživanjem), žderati (najčešće jaku hranu, pečenje, meso, jelo od mesa i sl.)’.³¹ Iz prvog dela definicije, ‘jesti mnogo, obilno (obično i s uživanjem)’, može se uočiti da se *krkati* odnosi na uzimanje velike količine hrane, čime se naglašava dimenzija neumerenosti u pogledu količine uzete (unete) hrane. Agens uzima obilan obrok, odnosno količinu hrane koja je preterana, čime se smisao ovog glagola poklapa sa smislom glagola *žderati*. Međutim, ono što diferencira smisao glagola *krkati* i daje mu pozitivnu konotaciju je deo definicije kojim se navodi da se takva prekomerna količina hrane uzima s uživanjem. U rečenici *Sad kod kuće krkaju palačinke, bela je nedelja...* (KSSJ) vidljiva je upravo karakteristika uživanja, jer su palačinke hrana koja je prijatna čulu ukusa i koja se najčešće uzima prekomernoj količini. Slično je i u rečenici *Svi oni vole da slave i krkaju, to je razlog što vladajuća koalicija ne može da obezbedi parlamentarnu većinu.* (KSSJ), u kojoj je *krkati* bez dopune, ali se iz konteksta rečenice vidi da ovaj glagol označava radnju koja je pozitivna.

Drugi deo definicije iz RSJ (‘žderati (najčešće jaku hranu, pečenje, meso, jelo od mesa i sl.)’) ističe karakteristiku neumerenosti koja je prisutna i u smislu glagola *krkati*, ali i dalje ta karakteristika ne nosi sa sobom pejorativnost koja je prisutna kod glagola *žderati*. Sa druge strane, u rečenicama *...jer je taj krkao pečenog vola na Palama.* (KSSJ) i “*Vido sam te kako krkaš bre čitav tovar, lažovčino.*” (KSSJ) glagol *krkati* ipak ima konotaciju neumerenosti, što je vidljivo iz dopuna koje se odnose na kaloričnu, jaku hranu (*pečeni vo*), odnosno na celokupnu pojedenu količinu (*čitav tovar*).

Na osnovu definicija iz oba navedena rečnika, prvenstveno imajući u vidu definiciju u RSJ, ali i primera upotrebe, kod glagola *krkati* izdvajaju se dve semantičke komponente; prva se tiče prekomerne količine hrane, [VELIKA KOLIČINA HRANE], a druga osećanja govornika prilikom jedenja, [S UŽIVANJEM].

4.2.7. Glagol *kusati*

Kusati je glagol koji u dva ispitana rečnika srpskog jezika ima dve različite definicije. Naime, u RMS je kao doslovni smisao ovog glagola naveden 1.a. ‘jesti (najčešće halapljivo) žlicom, kašikom’, čiji su elementi, pored osnovne pojmovne vrednosti (*jesti*), i instrumenti

---

³¹ RSJ navodi da ovaj glagol pripada narodskom, pokrajinskom govoru.

kojima se osnovna radnja vrši (*žlica, kašika*). Razvoj značenja ‘jesti uopšte’, naveden pod 1.b., sinoniman je sa hiperonimom čitavog analiziranog leksičkog polja, glagola *jesti*, i ne odnosi se na bilo kakvu dodatnu specifikaciju u pogledu uzimanja hrane. Noviji rečnik, RSJ, kao doslovno značenje navodi ona obeležja koja se odnose na agensa, odnosno na njegovo osećanje zadovoljstva pri jelu: ‘jesti dobro i sa uživanjem; jesti uopšte’. Ovakvim određenjem ističe se pozitivna konotacija ovog glagola, odnosno aspekt uživanja tokom jela, što, opet, implicira da je hrana prijatnog ukusa, a to je naročito vidljivo u rečenici *...nema i koljiva (jer je svetac živ), a rado sam ga u slast kusao na Svetog Jovana (tada sam, s majkom, ocem, bratom Simom i sestrom Ljubicom dolazio ujaku...)* (KSSJ) gde je uživanje izraženo glagolom *kusati* dodatno pojačano sintagmom *u slast*. Sličan efekat je postignut i u rečenici *Treba da ga vidite “u akciji”:* *tako slatko kusa poslastice da naprosto mami svakog ko ga gleda da mu se pridruži.* (KSSJ): ovde je zadovoljstvo agensa još više istaknuto onim što agens “kusa” (*poslastice*), ali i načinom na koji ih kusa (*slatko*). Drugi deo definicije, *jesti uopšte*, ne izražava dodatne semantičke komponente, i tiče se opšteg smisla glagola *jesti*. Takvu neutralnu značenjsku realizaciju glagol *kusati* ima u rečenicama *Kusa on tako čorbu i odjednom, tup! Glava mu pade u tanjir.* (KSSJ) i *Ako se naklopimo na isto glavno jelo, povremeno bi mi, premda ne znam zašto, izgledalo da kusamo iz istog tanjira ili da smo tanjire usred večere nehotice zamenili.* (KSSJ). U drugom primeru je naročito ispoljena neutralnost, budući da kontekst ukazuje na upotrebu glagola *kusati* kao sinonima glagola *jesti*.

Kusati je, dakle, glagol kojim se označava radnja jedenja pri kojoj se naglašavaju aspekt halapljivosti, ali i uživanje agensa i to je ono što izdvaja ovaj glagol od ostalih glagola jedenja; stoga su semantičke komponente za ovaj glagol [HALAPLJIVO] i [S UŽIVANJEM].

4.2.8. Glagol *mezetiti*

Prema RMS, određenje glagola *mezetiti* je prilično složeno jer, kako bi se ovakva definicija razumela, potrebno je prethodno značenjski odrediti lekseme koje čine sastavni deo same definicije. U RMS, glagol *mezetiti* je definisan kao ‘zalagati se mezetom uz piće’. Ovakva definicija je donekle nerazumljiva savremenom čoveku, budući da se glagol *zalagati se* ne nalazi u široj jezičkoj upotrebi. U istom rečniku, pod odrednicom *založiti se*, kao perfektivnim vidom glagola *zalagati se*, navedeno je ‘pojesti koji zalogaj, pojesti malo’. RSJ

ovaj glagol određuje kao ‘uzimati za jelo kao meze, jesti kao meze (obično uz piće)’. U obe definicije specifikovano je i jestivo koje se uzima, *meze*, što je pojam koji bi, radi potpunijeg razumevanja i dekomponovanja smisla glagola *mezetiti*, trebalo dodatno razjasniti. U RMS, *meze* je ‘jestivo (salata, sir, meso i sl.) od koga se pomalo uzima uz piće, zakuska uz piće’, dok RSJ određuje *meze* kao ‘mlečni i suhomesnati proizvodi, salata i dr. jestivo koje se pomalo uzima uz piće kao predjelo ili u drugim prilikama’.

Iz navedenih definicija čini se da je u dva različita rečnika glagol *mezetiti* sagledan iz različitih semantičkih perspektiva. U RMS istaknuta je dimenzija količine jestiva, odnosno činjenica da se meze uzima u manjoj količini, u zalogajima, pomalo. Sa druge strane, iz definicije u RSJ vidljivo je da je naglasak na komponenti kojom se izražava specifičnost jestiva: sir, meso, salata i slični proizvodi koji se ne uzimaju kašikom. Stoga bi možda najbolje određenje radnje koju glagol *mezetiti* označava bila kombinacija komponenti iz obe navedene definicije, a to je da se ovaj glagol odnosi na uzimanje manje količine suhomesnate hrane koja se uzima uz piće. Premda vrsta pića ni u jednom od rečnika nije specifikovana, naše šire, vanjezičko znanje i poznavanje konteksta u kom se odvija radnja označena glagolom *mezetiti*, nam govore da je posluženo piće alkohol. Osim toga, implicitno je prisutna i dimenzija jedenja u društvu, budući da se meze služi i jede u okolnostima u kojima je prisutno više ljudi koji, po malo jedući, razgovaraju. Takvu upotrebu ilustruju i primeri u kojima kontekst ukazuje na uzimanje hrane u društvu, pri čemu se pije alkohol: *Njih dvoje pili su pivo i mezetili salamu.* (KSSJ), *Dok su prijatelji mezetili u pivnici „Stenjka Ražin“ i dok se Ostap detaljno raspitivao o tome u kojoj se zgradi nalazio...* (KSSJ), *Pili su rakiju i mezetili paradajz.* (RMS).

Na osnovu ovakvog tumačenja smisla glagola *mezetiti* i primera koji ilustruju njegovu upotrebu, izdvajaju se tri semantičke komponente: [MALA KOLIČINA HRANE], [SUHOMESNATI PROIZVODI] i [UZ PIĆE].

4.2.9. Glagol *mljackati*

Glagol *mljackati* se odnosi na stvaranje zvuka prilikom jedenja. Pod odrednicom ovog glagola u RMS nalazi se glagol *mljaskati*, a on je definisan kao ‘jesti, žvakati stvarajući šum pri odvajanju usne od usne i jezika od nepca’. RSJ obuhvata širi kontekst i ne ograničava radnju izraženu ovim glagolom isključivo na žvakanje, već dopušta njeno korišćenje i u kontekstu govora, te ga definiše kao ‘proizvoditi (pri žvakanju ili govoru) glasan, čujan

neprijatan zvuk odvajajući jezik od nepca ili usnu od usne'.³² Iz obe definicije očigledno je da se mljackanje odnosi na proizvodnju zvuka pri žvakanju, i to tako što se usna odvaja jedna od druge, ili jezik od nepca, stvarajući pri tom karakterističan zvuk. Zanimljivo je da ovaj glagol može imati i pozitivnu i negativnu konotaciju, u zavisnosti od konteksta u kom se upotrebljava. Tako je, na primer, u rečenici *Namerno je odugovlačio svoj obed što je više mogao, i čak je od zadovoljstva prevrtao očima i mljackao jezikom.* (KSSJ) jasno naznačeno da je do mljackanja došlo usled osećanja zadovoljstva hranom koja se uzima, dok u rečenici *Svi se cerekaju, kucaju se čašama, piju, mljackaju, podriguju.* (KSSJ) mljackanje očigledno ima negativnu konotaciju jer se odvija u situaciji u kojoj su i ostale, prateće radnje, poput cerekanja ili podrigivanja takođe negativne i nepoželjne prilikom jela.

Ono što je ključno pri definisanju smisla ovog glagola jeste da se specifičnim radom usana, odnosno jezika, stvara specifičan zvuk, pa su stoga pri dekomponovanju smisla ovog glagola izdvajaju sledeće tri semantičke komponente: [PROIZVODITI ZVUKE], [USNAMA] i [ODVAJATI JEZIK OD NEPCA].

4.2.10. Glagol *mrljaviti*

Mrljaviti je još jedan od glagola koji je u dva analizirana rečnika obrađen na različite načine. U RMS značenje ovog glagola kao glagola jedenja nije navedeno kao doslovno, tako da je pod brojem (3.) odrednice *mrljaviti* navedeno *jesti malo i bez apetita*, a kao doslovno ono koje se odnosi na prljanje, mrljanje i nespretno vršenje određene radnje. RSJ navodi da se doslovno značenje ovog glagola odnosi na konzumiranje hrane. Moguće je da je, s obzirom na vremenski raspon između izdavanja ova dva rečnika došlo do pomeranja, odnosno suženja značenja sa nespretnog obavljanja neke radnje na radnju jedenja koja se ne obavlja na način na koji bi trebalo. Očigledno je, međutim, da su oba značenja nastala na osnovu centralne komponente [BEZ ŽELJE ZA HRANOM]. RSJ takođe navodi da količina uzete hrane, shodno nepostojanju želje za jelom, nije velika: 'jesti sporo, preko volje, bez apetita; pri jelu bezvoljno preturati hranu, jelo (po posudi)'. Ovaj glagol, dakle, određuje bezvoljnost od strane agensa u pogledu uzimanja hrane, pa je logična posledica takvog odsustva želje ili potrebe za hranom uzimanje veoma male količine hrane, ili gotovo nimalo hrane.

---

³² Ova definicija, pak, ne navodi da se glagol *mljackati* odnosi na uzimanje hrane, već ističe jedan njegov segment, žvakanje, ali se u ovom radu ovaj glagol smatra za glagol jedenja budući da se žvakanje u najvećem broju slučajeva odnosi na hranu koja se, jednako tako, u najvećem broju slučajeva, nakon što je sažvakana, guta.

Odličan primer ilustracije smisla ovog glagola naveden je upravo u RMS, u rečenici *Ne jede ništa ili mrljavi, ne spava, i škrguće od besa.*, kojom se u potpunosti izražava smisao glagola *mrljaviti*. U rečenici agens ili ne jede, ili jede vrlo malo, a ono što doprinosi boljem razumevanju uzroka jesu stanja besa ili nespavanje, koja implicitno nagoveštavaju da je neuzimanje hrane posledica uznemirenosti agensa. Sličnu interpretaciju ima i rečenica *Da mrljavi i tek povremeno s mukom proguta pokoji zalogaj, poput bolesnika ili onog što ima zapaljeno grlo.* (KSSJ) gde se uzrok uzimanje veoma male količine hrane poredi sa bolesnim stanjem, ili stanjem upaljenog grla, kada uzimanje hrane može da predstavlja neprijatnu radnju. Stoga se semantičke komponente glagola *mrljaviti* jasno izdvajaju pri dekomponovanju njegovog smisla: [MALA KOLIČINA HRANE], [BEZ ŽELJE ZA HRANOM].

4.2.11. Glagol *obedovati*

Glagol *obedovati* odnosi se na uzimanje specifičnog obroka, i definisan je kao ‘ručati, uzeti, uzimati obed’ (RMS), odnosno na gotovo istovetan način u RSJ kao ‘uzeti, uzimati obed’, a ona se odnosi na ‘obrok, obično glavni u dnevnoj ishrani, koji se najčešće jede u sredini dana, ručak’ (RMS), (RSJ). Ovako određen, glagol *obedovati* odnosi se na ‘konzumirati glavni obrok tokom dana’, a u kulturi u kojoj se koristi srpski jezik, taj obrok predstavlja ručak i podrazumeva uzimanje više jela jedno za drugim. Jedenje ručka takođe podrazumeva i specifičan vremenski raspon, koji se uobičajeno odnosi na ranije posledpodnevne časove. Stoga se kao semantička komponenta glagola *obedovati* izdvaja [GLAVNI OBROK]. Takvo određenje ovog glagola ilustruju i primeri njegove upotrebe u rečenicama: “*Iako ste bili naši gosti*”, reče Keleborn, “*vi još niste obedovali s nama, i mi vas stoga pozivamo, na oproštajnu gozbu, ovde, između tekućih voda koje će vas odneti.*” (KSSJ), *Bio je usamljen dečak, koji je obično obedovao sam.* (KSSJ), *O podne... nije pošla u restauraciju, objedovala je u sobi.* (RMS).

4.2.12. Glagol *prezalogajiti*

Prezalogajiti je glagol čija je glavna karakteristika uzimanje hrane u malim zalogajima i, implicitno, uzimanje male količine. U rečenicama je ovaj glagol definisan gotovo istovetnom definicijom, ‘uzeti samo koji zalogaj, malo pojesti’ (RMS), odnosno ‘pojesti koji zalogaj, malo pojesti’. Ovakvo njegovo određenje ističe način na koji se uzima hrana, u malim zalogajima, ali isto tako ističe i malu količinu pojedene hrane, budući da logičko

razmišljanje nameće zaključak da konzumiranje hrane u malim zalogajima nužno implicira uzimanje male količine hrane u svakom pojedinačnom zalogaju. Prema tome, smisao glagola *prezalogajiti* ne odnosi se na uzimanje onoga što se podrazumeva pod tipičnim pojmom obroka, jer se hrana ne konzumira kako bi došlo do potpunog zadovoljenja motiva gladi. Takav smisao ovog glagola ilustruju i primeri njegove upotrebe, kakva je u rečenici *Ali Pu se vratio kući vrlo ponosan na svoje delo i malko je prezalogajio da se okrepi.* (KSSJ) koja potvrđuje da se glagol *prezalogajiti* tiče uzimanja hrane u manjoj količini. Slična implikacija vidi se u rečenicama *Lako se bude, prezalogaje štogod.* (RMS), *Tu smo nešto prezalogajili.* (KSSJ) i *Kako bi bilo da malo prezalogajimo?* (KSSJ) na osnovu kojih se mogu odrediti semantičke komponente ovog glagola: [MALA KOLIČINA HRANE] i [U MALIM ZALOGAJIMA].

4.2.13. Glagol *ručati*

Poput glagola *večerati* i *doručkovati*, i glagol *ručati* se odnosi na konzumiranje specifičnog obroka, najčešće u određeno doba dana. Pod odrednicom *ručati*, RMS navodi ‘uzeti, uzimati, (po)jesti ručak, obedovati’. Iz ovakve definicije vidljivo je da je specifičan obrok koji se uzima ručak, ali za potpuno razumevanje smisla ovog glagola, neophodno je dodatno odrediti leksemu *ručak*. RMS navodi da je ručak ‘glavni dnevni obrok, obed koji se jede u podne ili oko podne’, te se stoga može zaključiti da se smisao glagola *ručati* odnosi na uzimanje ručka, kao glavnog dnevnog obroka, uglavnom oko podneva. RSJ definiše *ručati* malo preciznije, navodeći da ovaj glagol označava ‘uzimanje ručka, podnevnog obroka’: ‘(po)jesti ručak, uzeti, uzimati podnevni obrok’. Imenica *ručak* je u ovom rečniku po svom smislu definisana kao ‘glavni dnevni obrok, obed koji se jede oko podneva; jela koja čine taj obrok’, slično kao i u RMS, ali dopunjena dodatnom komponentom (*jela koja čine taj obrok*).

Kod kontekstualizovanih primera upotrebe ovog glagola u rečenicama, primetno je da se uz glagol *ručati* vrlo retko koristi dopuna u vidu objekta ali i temporalna odrednica, što znači da se podrazumeva ne samo vrsta hrane ili jela koja se uzima kao ručak, već i vreme u koje se ručak obavlja. Mnogo češće se uz ovaj glagol naglašava lokacija na kojoj se ruča, kao u rečenicama *Delegacija iz Beograda ručala je u restoranu.* (KSSJ), *Kao nekad u Napulju, na Kapriu (sic!), kad sam ručao u Kafe Panjoti, iznad pučine koju je plavilo uzdizalo do neba...* (KSSJ), ili društvo sa kojim se vrši radnja ručanja: *Da ručamo zajedno?* (KSSJ), *Jasna je ručala zajedno sa svojim sinom.* (KSSJ), *...predstavi advokata nakinđurenoj Zefirini koja je ručala sama sa g-nom Fransisom di Hotoa i gospođicom de la He.* (KSSJ). Juče *sam*

ručao parče pečene teletine, nekoliko kašika spanaća sa šećerom, sneg od jaja i dve čaše piva. (KSSJ).

Analizirane definicije u rečnicima ukazuju na potrebu da se glagol *ručati* odredi kao radnja koja se odnosi na uzimanje ručka, glavnog obroka u toku dana, najčešće u periodu oko podneva ili ranog popodneva. Međutim, iz primera upotrebe ovog glagola primetno je da nema naglašavanja vremenske odrednice unutar koje se ručak obavlja, te se stoga izdvaja jedno semantička komponenta ovog glagola koje ga razlikuje od drugih glagola jedenja, a to je obeležje [RUČAK].

4.2.14. Glagol *slistiti*

Sudeći po definicijama u rečnicima, *slistiti* je glagol koji je definisan tako da se može svrstati i unutar leksičkog polja glagola jedenja, ali i unutar leksičkog polja glagola pijenja: ‘sve pojesti i popiti’ (RMS), odnosno ‘sve, do kraja pojesti, popiti’ (RSJ). Iz navedenih definicija se može zaključiti da je ovo glagol kojim se označava radnja jedenja; preciznije rečeno, ‘uzimanje celokupne količine jestiva i pića’. Definicije ne navode kolika je količina hrane koja se jede, ali kada se pogledaju primeri u kojima se koristi glagol *slistiti*, primećuje se da ovaj glagol nosi sa sobom implikaciju velike količine pojedene hrane, što pokazuje rečenica *Otišao je u motel, tvrdo spavao osam do devet sati, i onda otišao u susedni kafe – restoran i slistio ceo biftek s jajima sa menija doručak-služimo-24-sata.* (KSSJ), u kojoj se implicitno naglašava da je količina hrane velika, kao i u rečenici *Na petoj “Kupusijadi” u Mrčajevcima, od petka do nedelje, posetioci slistili tri vagona kiselog kupusa i vagon mesa.* (KSSJ), u kojoj se količina pojedene hrane meri vagonima. Osim toga, ovaj glagol sadrži i implikaciju brzine, što takođe pokazuju primeri u kojima se koristi: *Obično jedem dosta sporo i nije me privlačilo da sad u tren oka slistim kuvane krompire, komad mesa i kolač.* (KSSJ) i *Kad se začudih toj halapljivosti, sve sam već bio slistio, sem semenki.* (KSSJ).³³

Semantičke komponente ovog glagola, prema tome, uključuju ne samo određenje celokupne količine hrane koja se jede, već obuhvataju i komponente velike količine i brzine: [CELOKUPNA KOLIČINA HRANE], [VELIKA KOLIČINA HRANE] i [BRZO].

---

³³ Premda je *slistiti* definisan i kao glagol jedenja i kao glagol pijenja, samo se manji broj primera njegove kontekstualizovane upotrebe odnosi isključivo na uzimanje pića: *Jedne noći, u Panteonu na Osmoj aveniji, on, moj otac, moj stric Boris i ja, slistili smo deset boca grčkog belog vina.* (KSSJ).

4.2.15. Glagol *smazati*

Smazati je još jedan od glagola koji su u dva analizirana rečnika definisani na donekle različite načine. RMS određuje ovaj glagol kao radnju koja se odnosi na jedenje celokupne količine hrane: ‘pojesti do kraja, sve’. Osim navođenja ovakve semantičke realizacije doslovnog značenja glagola *smazati*, u RMS nema drugih informacija koje se odnose na njegovu semantiku. Na osnovu takve definicije, zaključuje se da se glagol *smazati* odnosi na ‘uzimanje celokupne količine hrane’. RSJ, međutim, u definiciji ovog glagola ima i određenje koje se odnosi na brzinu jedenja, što predstavlja potpuniji smisao: ‘halapljivo i do kraja pojesti’. Na taj način *smazati* dobija dodatno određenje, i ne odnosi se samo na celokupnu količinu hrane, već i na brzinu kojom se tolika količina hrane jede. Stoga se kao semantičke komponente glagola *smazati* mogu izdvojiti sledeće dve: [CELOKUPNA KOLIČINA HRANE] i [HALAPLJIVO].

Takvo određenje potkrepljeno je primerima upotrebe iz kojih je vidljivo da se jede sve ono što je ponuđeno, kao što pokazuju rečenice *Jednom si kod tetke smazao čitavu teglu slatkog od lubenica.* (KSSJ) i *Samo posilnog gospodina natporučnika, smazao mu ceo ručak iz menaže.* (KSSJ) u kojima je celokupnost dodatno istaknuta količinskim odrednicama *čitavu* (u sintagmi *čitavu teglu*) odnosno *ceo* (u sintagmi *ceo ručak*). Kontekstualizovani primeri upotrebe ovog glagola pokazuju da se glagolom *smazati* izražava i karakteristika halapljivosti ka jelu, na šta ukazuju primeri u kojima je izražena preterana brzina kojom se jede celokupna količina hrane, poput rečenice *Koje je on smazao u jednom zalogaju...* (KSSJ) ili *...za 10.000 dolara pijuckaju martini s dijamantom na dnu čaše, ili na brzinu smažu kajganu od 1.000 dolara.* (KSSJ). Brzina je naročita istaknuta u rečenici *...bez premca bio je Milovan Radanović iz Siriga, koji je za svega 49 sekundi “smazao” skoro pola kilograma pečene “kobaje”.* (KSSJ) u kojoj se halapljivost očituje u činjenici da je relativno velika količina kobasice pojedena za vrlo kratko vreme.

4.2.16. Glagol *srkati*

U RMS glagol *srkati* podeljen je na dva podznačenja u okviru doslovnog značenja. Jedno definiše ovaj glagol kao ‘uzimati prvenstveno tečnost’ (‘uzimati ustima kakvu tečnost ili nešto žitko u gutljajima, obično manjim, uz karakterističan šum’), dok drugo podznačenje ima nešto šire određenje i dopušta uzimanje hrane koja ne može da bude čvrsta (‘uopšte uzimati tečnu hranu ili piće malo-pomalo (kašikom ili u gutljajima’). Iz ovakve definicije

može se zaključiti da se glagol *srkati* može odrediti kao ‘uzimati tečnosti ili tečne hrane koja se, usled specifičnosti agregatnog stanja u kom se nalazi, može uzimati uz stvaranje karakterističnog zvuka’. RSJ definiše ovaj glagol na sličan način: ‘uzimati ustima nešto tečno ili žitko praveći karakterističan šum’. Glagol *srkati* se, prema tome, može odrediti kao uzimanje hrane specifičnog stanja, ali i kao specifičan način uzimanja hrane, skupljenim usnama kako bi se stvorio vakuum i kako bi se takva tečna hrana mogla uvući u usnu duplju, što stvara određen zvuk. Semantičke komponente koje određuju ovaj glagol su: [TEČNA HRANA], [PROIZVODITI ZVUKE] i [USTIMA].

U primerima u kojima je glagol *srkati* stavljen u kontekstualizovanu upotrebu vidljive su sve tri komponente koje čine njegov smisao. U rečenici *...otmenim trpezarijama na Jelisejskim Poljima i krčmama u kojima su kočijaši srkali čorbu ne skidajući oka sa svojih fijakera...* (KSSJ) je primetno da je objekat srkanja (*čorba*) hrana koja je tečna. Sa druge strane, u rečenici *Posle procedim i okuvavam domaće rezance, koje ne mogu da se jedu drugčije, nego da se glasno srče.* (KSSJ) posebno je istaknut zvuk koji se stvara prilikom srkanja i njegova glasnoća, ali je ovaj primer značajan i zbog toga što ukazuje na činjenicu da se *srkati* može i hrana koja se ne nalazi nužno u tečnom stanju.

4.2.17. Glagol *užinati*

Užinati je glagol koji bi se mogao svrstati u grupu sa glagolima koji se odnose na ‘uzimanje određenog obroka’ (*doručkovati, ručati, večerati*), budući da je u oba rečnika definisan kao ‘(po)jesti užinu’. Kako bi se smisao ovog glagola u potpunosti razumeo, neophodno je ustanoviti semantičku realizaciju lekseme *užina*. U oba rečnika srpskog jezika ova leksema je definisana na sličan način: ‘manji obrok koji se jede obično između ručka i večere’ (RMS), odnosno ‘manji obrok koji se jede između glavnih obroka (između doručka i ručka i ručka i večere)’ (RSJ). Imajući u vidu takvo određenje, može se zaključiti da se glagol *užinati* odnosi na ‘uzimati određeni obrok u određeno doba dana’; konkretno se odnosi na ‘uzimati manju količinu hrane tokom prepodneva (između doručka i ručka) i poslepodneva (između ručka i večere)’. Rečenice sa glagolom *užinati* ilustruju takav njegov smisao. Primer *Kad se probudio, umio se i užinao hleb i buter premazan penom od slatkog.* (KSSJ) predstavlja prototipski primer onoga što označava glagol *užinati*, jer parče hleba i namaza predstavljaju ono što se uobičajeno jede kao užina. Slična implikacija je i u primeru *A zbog one prave gladi sede u kantini, gde mogu da doručkuju, užinaju pecivo, kolače, popiju sok,*

kapučino, a ručak biraju među tri ponuđena menija. (KSSJ), gde se takođe ističe da se užina manja količina hrane (*pecivo, kolač, sok*). Prema tome, kao semantičke komponente izdvajaju se [MALA KOLIČINA HRANE] i [IZMEĐU OBROKA].

4.2.18. Glagol *čalabrcnuti*

Glagol *čalabrcnuti* se odnosi na ‘uzimanje manje količine hrane za koju agens nema dovoljno vremena da pojede’, pa se hrana uzima na brzinu. Tako je ovaj glagol definisan u ispitanim rečnicima: ‘pojesti malo i na brzinu, prezalogajiti, prigristi’ (RMS), (RSJ). Bitna karakteristika je, dakle, nedostatak vremena, usled kog se hrana jede na brzinu, a količina pojedene hrane je mala. Semantičke komponente glagola *čalabrcnuti* su stoga [MALA KOLIČINA HRANE] i [NA BRZINU]. Primeri u rečenicama u kojima se koristi ovaj glagol ilustruju njegovo navedeno određenje: *Mereći sir, masline, haring ... čalabrcnuo [bi] malo od jednog, malo od drugog i ... to bi mu obično bio ručak.* (RMS), *Vraćali bi se tek posle podne, najčešće neraspoloženi i jako umorni, jedva da bi nešto od ručka čalabrcnuli, pa bi na isti način i otišli – deda pešice, a ujka povratnim popodnevnim vozom.* (KSSJ).

4.2.19. Rekapitulacija semantičkih komponenti srpskih glagola jedenja

U ovom delu analizirano je osamnaest glagola srpskog jezika čija se doslovna značenja odnose na jedenje. Metodom komponentne analize njihove definicije su razložene na semantičke komponente koja su predstavljena u Tabeli 2.

Tabela 2. Glagoli u srpskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘jesti’ i njihove semantičke komponente

glagol \ semantičke komponente	jesti	večerati	doručkovati	glodati	žderati	krkati	kusati	mezetiti	mijačkati	mrljaviti	obedovati	prezalogajiti	rauči	slistiti	smazati	srkati	užinati	čalabrenuti
uzimati hranu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
žvakati	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
gutati	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
smanjiti količinu hrane	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
celokupna količina hrane														✓	✓			
velika količina hrane					✓	✓								✓				
mala količina hrane								✓		✓		✓					✓	✓
halapljivo					✓		✓								✓			
bez želje za hranom										✓								
na brzinu																		✓
brzo					✓									✓				
u malim zalogajima												✓						
između obroka																		✓
glavni obrok											✓							
ručak													✓					
doručak			✓															
večera		✓																
tečna hrana																✓		
suhomesnata hrana								✓										
proizvoditi zvuke									✓							✓		
usnama									✓							✓		
odvajati jezik od nepca									✓									
odvajati meki deo s tvrdog				✓														
zagristi				✓														
strugati				✓														
uz piće								✓										
s uživanjem						✓	✓											

Tabela 2 pokazuje da svi glagoli jedenja u srpskom jeziku sadrže semantičke komponente svog hiperonima, glagola *jesti*, navedena kao [UZIMATI HRANU], [ŽVAKATI] i [GUTATI]. Osim ove tri zajednička komponente, svaki glagol sadrži svoje dodatno

karakteristično obeležje ili više njih, na osnovu kojih se razlikuje od ostalih glagola jedenja unutar leksičkog polja. Na osnovu semantičkih komponenti uočavaju se određene karakteristike ovih glagola koje uslovljavaju različit smisao svakog glagola ponaosob. Takve karakteristike se mogu podeliti u tri veće grupe, i tiču se količine hrane, vrste obroka i načina na koji se hrana uzima.

U pogledu količine hrane, izdvajaju se tri komponente: [MALA KOLIČINA HRANE],[VELIKA KOLIČINA HRANE] i [CELOKUPNA KOLIČINA HRANE]. Pet je glagola čije se komponente odnosi na malu količinu pojedene hrane (*mezetiti*, *mrljaviti*, *prezalogajiti*, *užinati*, *čalabrcnuti*), a svi oni imaju i dodatnu semantičku komponentu kojom se specifikuje način na koji se uzima mala količina hrane (s uživanjem kod glagola *mezetiti*), uzrok uzimanja samo malo hrane (nedostatak apetita kod glagola *mrljaviti*, odnosno nedostatak vremena kod glagola *čalabrcnuti*), vreme (između obroka kod glagola *užinati*). Glagoli koji se odnose na celokupnu pojedenu količinu hrane (*slistiti*, *smazati*) takođe sadrže dodatnu komponentu. Jedna od komponenti tiče se velike količine hrane, pa se tako glagol *slistiti* odnosi na veliku količinu hrane koja se pojede u celosti. Druga karakteristika odnosi se na glagol *smazati*, tj. na halapljivost kojom se jede celokupna količina hrane. Na taj način, oba glagola sadrže dodatnu komponentu koja nosi negativnu implikaciju pri njihovoj kontekstualizovanoj upotrebi. Sličnu negativnu konotaciju imaju i glagoli koji se odnose na veliku količinu pojedene hrane, *krkati*, i, naročito *žderati*, kod kog je negativna implikacija velike količine pojedene hrane dodatno negativno konotirana obeležjima halapljivosti i pohlepe.

Drugu grupu glagola čije se doslovno značenje odnosi na jedenje sačinjavaju glagoli čije se komponente odnose na vrstu obroka ([DORUČAK] za glagol *doručkovati*, [RUČAK] kod glagola *ručati*, [VEČERA] kod glagola *večerati*, odnosno obeležje [UŽINA] za glagol *užinati*), ili hrane koja se uzima ([TEČNA HRANA] kao obeležje glagola *srkati*, [SUHOMESNATA HRANA] kod glagola *mezetiti*). Ovi glagoli imaju neutralnu konotaciju i nemaju druge dodatne komponente, već samo one koje se tiču specifičnog obroka, odnosno hrane, izuzev glagola *srkati* koji sadrži i karakteristiku koja se odnosi na način uzimanja hrane.

U treću grupu spadaju glagoli koji se odnose na određen način uzimanja hrane u smislu specifičnog položaja koji zauzimaju organi za varenje čime se proizvodi zvuk, kao što je glagol *mljackati* koji sadrži komponentu koja se odnosi na stvaranje zvuka ustima, ali i spomenuti glagol *srkati* koji se takođe odnosi na specifičan položaj usana. Ovoj grupi pripada

i glagol *glodati* čija se obeležja tiču specifičnog položaja koji zauzimaju zubi tokom procesa jedenja i na taj način obrađuju hranu.

Ovakve izdvojene semantičke komponente ukazuju na činjenicu da se u srpskom jeziku glagoli jedenja u svom doslovnom značenju koriste za izražavanje radnji jedenja kojima se ističu količina hrane, vrsta hrane koja se jede i način na koji se hrana jede. Može se zaključiti da se glagolima jedenja u srpskom jeziku izražavaju negativne i nepoželjne karakteristike procesa jedenja, ili ono što je netipično i specifično.

4.3. Glagoli u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘piti’

U engleskom jeziku izdvojeno je dvanaest glagola koji se odnose na ‘pijenje’ u svom doslovnom smislu: *to booze, to drink, to guzzle, to imbibe, to lap, to quaff, to quench, to sip, to suck, to swig, to tipple* i *to toast*.

4.3.1. Glagol *to drink*

Glagol *to drink* u engleskom jeziku označava radnju koja se u nekim segmentima preklapa sa radnjom jedenja, budući da se proces pijenja odnosi na unošenje tečnosti u organizam, njeno gutanje, potom preradu tečnosti u digestivnom traktu i, konačno, izlučivanje nepotrebnih materija iz tečnosti. Za razliku od jedenja, kod pijenja ne dolazi do fizičke promene onoga što se unosi u organizam; nakon unošenja u usta, tečnost relativno neometano ulazi u organizam jer se ne prerađuje organima usne duplje, već se samo proguta. Ono što se uobičajeno podrazumeva pod pijenjem ne odnosi se na sve navedene segmente, već se tipično pijenje odnosi na uzimanje tečnosti i gutanje, a takvo određenje ove radnje prepoznatljivo je i u definicijama glagola *to drink* kojim se izražava radnja pijenja. U većini analiziranih rečnika engleskog jezika, glagol *to drink* je određen upravo kao unošenje tečnosti u usta i njeno gutanje: ‘take liquid into the mouth and swallow it’ (CC), (OD), (YD), (AH), (LD). Međutim, u dva rečnika primetno je unekoliko drugačije određenje, budući da se u ova dva rečnika usta ne percipiraju kao lokacija, već kao sredstvo pomoću kog se tečnost unosi u organizam, pa se u ovim dvema definicijama pijenje odnosi na ‘unositi tečnost u organizam ustima’: ‘take liquid into the/your body through the/your mouth’ (CD), (MM). Ovako definisana, radnja označena glagolom *to drink* se shvata kao unošenje tečnosti u organizam, a ne kao unošenje tečnosti u usta (kako je navedeno u prethodnim definicijama), pri čemu se segment gutanja ne ističe posebno u samoj definiciji. Ipak, precizno i potpuno određenje

radnje pijenja obuhvata ne samo unošenje tečnosti u organizam, već zahteva i objašnjenje na koji način tečnost dospeva u organizam, a to je gutanje.

U primerima upotrebe ovog glagola vidljivo je da se njegov smisao odnosi na 'uzimanje tečnosti i gutanje'. Rečenica *Drink plenty of liquids to avoid fluid loss caused by sweating*. (BNC) ilustruje upravo takav njegov smisao, jer se glagol *to drink* u njoj odnosi na unošenje tečnosti (nije specifikovano koje) kako bi se sprečio ukupan gubitak tečnosti u organizmu, pa se tečnost unesena u usta mora progutati. Ovde je bitno naglasiti još jedan značajan aspekt pijenja koji je u ovoj rečenici implicitno naveden, a to je uzimanje tečnosti kao nutritivno vredne namirnice. Takva karakteristika implicira da se određena tečnost uzima ne samo radi zadovoljenja motiva žeđi, kao inicijalnog biološkog motiva, već i radi unošenja određene tečnosti radi unosa potrebnih hranljivih materija koje se nalaze u samoj odgovarajućoj tečnosti. Specifičnost procesa pijenja ogleda se i u činjenici da, i pored raznovrsnih vrsta pića koje postoje, voda predstavlja jedinu tečnost koju sva ljudska bića moraju redovno, gotovo svakodnevno, da uzimaju, što se ne može reći za hranu, budući da ne postoji vrsta hrane koja bi se mogla univerzalno smatrati kao osnovna hrana. Pojedinačne kulture imaju određenu vrstu hrane koja se smatra za esencijalnu, ali u drugoj kulturi ta ista vrsta hrane može da bude potpuno nepoznata (Newman, 1997: 215). Stoga voda postoji kao izrazito istaknut entitet u sferi jedenja i pijenja koji je univerzalan u svim kulturama i neophodan ne samo svim ljudima, već svim živim bićima kako bi se održala u životu. Proces pijenja iniciran je, jednako kao i proces jedenja, voljom agensa. Kod pijenja je ovaj voljni moment iniciran željom za uzimanjem tečnosti. U rečenicama *Sergeant Bramble drank some tea and wondered where Constable Quince had got to* (BNC), *...I remember sitting alone in the cafeteria, slowly drinking my cup of coffee...* (BNC) i *I live in the village, and we can't drink the water out of the taps* (OD) eksplicitno je navedena tečnost koja se uzima (*tea, coffee, water*) zato što kontekst, iz određenih razloga, zahteva navođenje onoga što se pije.

Sa druge strane, u mnogim kulturama konzumiranje alkohola smatra se određenom ili čak poželjnom vrstom društvene norme. Konzumiranje alkohola, kao specifične tečnosti kojom se, kao krajnji cilj postiže izvestan stepen intoksikacije, ima svoje implikacije u gramatici i sintaksi engleskog (kasnije će se pokazati i u sintaksi srpskog) jezika. Kada se glagol *to drink* upotrebljava kao netranzitiv, odnosno bez objekta, najčešća interpretacija neizraženog objekta podrazumeva alkoholno piće, što pokazuju primeri takve njegove upotrebe, kao što su *Should you drink if you're pregnant?* (BNC) ili *She was drinking and dancing till two or half past*. (BNC), u kojima je vidljivo da izostavljanje objekta vodi

semantičkoj produktivnosti i izmenjenom smislu glagola (detaljnije o tome u poglavlju 5.3. u kom se govori o prenesenim značenjima glagola pijenja u engleskom jeziku).

Kako primeri upotrebe, ali i definicije glagola *to drink* pokazuju, ovaj glagol izdvaja se po dvama komponentama, [TAKE LIQUID] i [SWALLOW], koje pokazuju da se smisao ovog glagola odnosi na uzimanje tečnosti i njeno gutanje. Pijenje podrazumeva i određene pojave koje nisu navedene u definicijama, a odnose se na tečnost čija se količina smanjuje u posudi iz koje se pije, što nije dijagnostički relevantno pri definisanju pijenja, pa tako ova pojava u semantičkom smislu može da se izrazi komponentom [REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]. Treba takođe napomenuti da navedene dve semantičke komponente predstavljaju istovremeno semantičke komponente svih daljih analiziranih glagola koji spadaju u leksičko polje glagola pijenja.

4.3.2. Glagol *to booze*

Već spomenuto konzumiranje alkohola kao specifične vrste tečnosti izraženo je na različite načine u engleskom jeziku putem nekoliko glagola. Glagol *to booze* je jedan od takvih glagola, a odnosi se na konzumiranje alkohola u prekomernoj količini. U različitim rečnicima je ovaj glagol gradijentno definisan, budući da neki rečnici određuju *to booze* samo kao uzimanje alkohola, bez navođenja u kojoj se količini alkohol unosi ('to drink alcohol' (CD), (MM)), čime ovaj glagol ostaje stilski neutralan. Definicije u OD i LD donekle dozvoljavaju prekomerno pijenje alkohola ('drink alcohol, especially in large quantities'), dok većina rečnika navodi da se radnja označena glagolom *to booze* odnosi na 'piti prevelike količine alkohola': 'to drink too much alcoholic liquor' (YD), 'to drink a lot of alcohol, or too much of it' (ChD), odnosno 'to drink intoxicating liquor especially to excess' (MW), dok AH rečnik navodi još i karakteristiku učestalosti konzumiranja takve prekomerne količine alkohola ('to drink alcoholic beverages excessively or chronically').

Ilustracija na taj način definisanog smisla glagola *to booze* je vidljiva u primerima kao što su *Michael, 45, who quit boozing because it threatened to wreck his life, has given up another 'vice' – being too generous.* (BNC) i *Wild rocker Nicky Wire has quit boozing... after too many hangovers.* (BNC), u kojima kontekstualni okvir ukazuje na činjenicu da se alkohol uzima u količini koja preti da ugrozi nečiji život, što implicira da je količina unetog alkohola prevelika. Osim toga, primeri takođe pokazuju da se alkohol konzumira u kontinuiranom vremenskom periodu, što nosi dodatnu implikaciju konstantnosti i

neumerenosti u pogledu konzumiranja alkoholnih napitaka. Stoga se kao semantičke komponente ovog glagola izdvajaju [ALCOHOL],[TO EXCESS] i [REGULARLY].

4.3.3. Glagol *to guzzle*

Radnja označena glagolom *to guzzle* se odnosi na nekoliko različitih aspekata. U nekoliko analiziranih rečnika, ovaj glagol je definisan ne samo kao glagol pijenja, već i kao glagol koji se odnosi na jedenje ((CC), (MM), (LD), (OD)). Ove definicije određuju *to guzzle* u dva pravca: jedan se odnosi na ‘pohlepno, halapljivo jesti ili piti’ (‘to eat or drink greedily’ (ChD), (OD)), a drugi na ‘brzo jesti ili piti’ (‘to eat or drink a lot quickly and with great enthusiasm’ (MM)). Postoji, međutim, i definicija koja objedinjuje oba aspekta, i pohlepu i brzinu: ‘drink or eat quickly and greedily’ (CC). Ipak, ovde je glagol *to guzzle* svrstan u leksičko polje glagola pijenja zbog toga što ga većina rečnika definiše isključivo kao glagol pijenja, ali i zbog toga što se u većini primera njegove upotrebe on odnosi na ‘unositi tečnost’, a u manjem broju primera na ‘uzimati hranu’. Definicije koje određuju ovaj glagol kao glagol pijenja ističu pohlepu i brzinu konzumiranja tečnosti, ali i karakteristiku učestalosti kojom agens konzumira tečnost, kao što pokazuje definicija ‘to drink greedily or habitually’ (AH), (YD). CD ističe kako brzinu unošenja tečnosti, tako i veliku količinu unete tečnosti: ‘to drink quickly, eagerly, and usually in large amounts’.

Rečenice u kojima se upotrebljava glagol *to guzzle* ilustruju upravo aspekte istaknute u rečničkim definicijama. Primer *Melissa had guzzled gin and tonics like they were lemonade.* (CC) poredi ispijanje džina i tonika sa pijenjem limunade, implicitno ukazujući na veliku količinu popijene tečnosti. *While many spectators spend the afternoon guzzling champagne and waiting for a glimpse of the Royal family, seasoned punters will be fighting for survival...* (BNC) je primer upotrebe glagola *to guzzle* u kom se očituje uzimanje alkohola u, očigledno, većoj količini, budući da radnja traje čitavo poslepodne. U rečenici *However, drinking tea requires elegance, not like guzzling beer.* (OD) se, u kontrastu sa elegantnim pijenjem čaja, ističe halapljivost pri konzumiranju velike količine tečnosti (u ovom slučaju piva). Tako se, na osnovu primera upotrebe i definicija koje se odnose na ovaj glagol, izdvajaju semantičke komponente koje se odnose na brzinu i halapljivost pijenja tečnosti, [QUICKLY] i [GREEDILY]. Ipak, treba napomenuti da iako definicije najčešće ne navode koja vrsta tečnosti se pije, *to guzzle* se najčešće koristi da označi konzumiranje alkohola, što

ilustruju navedeni kontekstualizovani primeri njegove upotrebe, pa bi se komponenta [ALCOHOL] mogla smatrati za komponentu nižeg ranga.

4.3.4. Glagol *to imbibe*

Glagol *to imbibe* je u pojedinim rečnicima ((AH), (MW), (MM)) definisan glagolom *to drink*, a MW navodi da ovaj glagol pripada formalnom registru i da ima humorističnu konotaciju. Slično MW rečniku, formalno određenje koje stoji uz odrednicu *to imbibe* je navedeno u gotovo svim rečnicima, te je jasno da se koristi u formalnom jeziku. Većina ostalih analiziranih rečnika takođe definiše ovaj glagol putem hiperonima, glagola *to drink*, ali u definiciji navode i tečnost koja se konzumira, a to je najčešće alkohol: ‘to drink (something), especially alcoholic drinks’ ((ChD), (LD), (CD), (OD)), odnosno ‘to drink (especially alcoholic liquor)’ (YD). Samo jedan rečnik (CC) eksplicitno definiše da se *to imbibe* odnosi na uzimanje alkohola: ‘to drink alcohol’, ali je i pored toga očigledno da je, osim obeležja koja definišu leksemu *to drink*, prisutna i semantička komponenta [ALCOHOL]. Takvu semantičku realizaciju potkrepljuju rečenice u kojima se *to imbibe* koristi, budući da gotovo svi pronađeni primeri kao objekat ovog glagola navode i određenu vrstu alkohola: *Both men imbibed considerable quantities of gin.* (LD), *But, whatever the reason, men no longer imbibe alcohol so freely, especially during the day, as they did a few years ago.* (OD), *Its hero, Stanhope, a young officer who survived three years on the Western Front imbibing increasing quantities of whisky, saw death, the escape into nothingness...* (BNC).

4.3.5. Glagol *to lap*

Definicija glagola *to lap* u YD je sledeća: ‘to drink (a liquid) by dipping it up with the tongue in the manner of a dog’, čime se ovaj glagol određuje kao radnja koja se odnosi na specifičan način unošenja tečnosti, a to je, kako definicija i navodi, zahvatanje tečnosti jezikom na način na koji to čine psi ili druge životinje. Sličnu definiciju daje i AH (‘to take in (a liquid or food) by lifting it with the tongue’), dok ostali rečnici u sklopu definicija navode da se radnja označena glagolom *to lap* odnosi na ‘tipičan način na koji životinje piju tečnost’ (‘(of an animal) to use short, quick movements of its tongue to take liquid up into its mouth’ (CC), ‘(of an animal) take up (liquid) with quick movements of the tongue’ (OD)), dok možda najpotpuniju definiciju ovog glagola daje CD koji takođe navodi da se na ovaj način u usta unosi manja količina vode kratkim i brzim pokretima jezika (‘(of an animal) to drink a

liquid by taking it in small amounts into the mouth with a lot of short, quick movements of the tongue’). Prema tome, semantička komponenta koja izdvaja ovaj glagol od ostalih glagola pijenja jeste [USING TONGUE].

Tipičan primer upotrebe glagola *to lap*, kao što je već napomenuto, je u kontekstu u kom je agens životinja, pa je takav i primer *The cat lapped milk from a dish.* (CC), ali se koristi i u kontekstima u kojima agens ima obeležje ljudskog bića, čime se pokazuje da i ljudi mogu da konzumiraju tečnost na takav način (*He moves over to the spoon and begins lapping up the heavenly liquid.* (OD) ili *Once back in her native Harrogate, the problem was solved with Brooke once again lapping up the local tap water.* (OD)).

4.3.6. Glagol *to quaff*

Definicije za glagol *to quaff* su raznolike jer ističu različite aspekte vezane za radnju označenu ovim glagolom. MW ističe dimenziju velike količine tečnosti koja se pije i definiše ovaj glagol kao ‘to drink deeply’. Istu dimenziju ističe i ChD, ali dodaje i dimenziju želje sa kojom se tečnost pije: ‘to drink eagerly or deeply’. Slično određenje imaju definicije ‘to drink (a beverage) heartily’ (YD) i ‘drink (something, especially alcohol) heartily’ (OD), pri čemu obe definicije pretpostavljaju konzumiranje alkohola, kao tečnosti koja se pije sa velikom žudnjom. Sa druge strane, MM navodi aspekte brzine i uživanja sa kojima se tečnost pije (‘to drink something quickly or with a lot of enjoyment’), a komponentu brzine ima i definicija ‘to drink something quickly or in large amounts’ (CD).

Ovako raznolika određenja odslikavaju se u različitim rečenicama u kojima se *to quaff* upotrebljava. U rečenici *There, with several farmers of his ilk, he quaffed pint after pint of good Berkshire ale.* (BNC) su istaknute karakteristike velike količine i brzine ispijanja piva. Primer upotrebe glagola *to quaff* u rečenici *As ever Debbie put on a lovely spread of food, and there was much alcohol to be quaffed merrily, including one of the most potent punches ever and cocktails.* (OD) naglašava dimenziju uživanja pri ispijanju tečnosti. Iako je u obe rečenice tečnost koja se konzumira pivo, ovaj glagol se može koristiti da označi pijenje bezalkoholnog pića, kao na primer *After stuffing himself on mince pies and quaffing all that mil, and getting tubbier, it’s surprising that Santa can carry all the things the 600,000 ask him for.* (BNC) ili *Grimly, she quaffed lemon squash.* (BNC).

Raznoliki aspekti, kao i konkretni primeri upotrebe, svrstavaju glagol *to quaff* u glagole koji sadrže veći broj semantičkih komponenti, budući da se odnosi na radnju pijenja veće količine tečnosti (najčešće alkoholne), koja se pri tom ispija brzo i žudno. Stoga su semantičke komponente koje čine smisao ovog glagola [A LOT OF LIQUID], [QUICKLY] i [EAGERLY].

4.3.7. Glagol *to quench*

To quench je glagol kojim se izražava svrha uzimanja tečnosti inicirana biološkim motivom zadovoljenja žeđi. Definicije u rečnicima iskazuju ovakvo određenje na sličan način, ‘ne biti žedan usled konzumiranja pića’ (‘to lose thirst by having a drink’ (CC)), ‘uzimati tečnost radi utaživanja žeđi’ (‘drink something so that you no longer feel thirsty’ (MM), ‘to drink liquid so that you stop being thirsty’ (CD)), odnosno ‘zadovoljiti žeđ pijenjem’ (‘to satisfy (thirst) by drinking’ (ChD), (OD)). Primetno je da svih pet navedenih definicija određuju radnju izraženu glagolom *to quench* kao pijenje tečnosti kako bi se zadovoljila žeđ, pri čemu različiti rečnici ističu različite delove ovog uzročno-posledičnog odnosa.³⁴ Specifična semantička komponenta ovog glagola pijenja je, prema tome, samo jedna, i odnosi se na cilj uzimanja tečnosti, a to je utaživanje žeđi: [TO STOP BEING THIRSTY].

Iz kontekstualizovane upotrebe glagola *to quench* takođe je vidljiv njegov smisao koji se odnosi na zadovoljenje potrebe za tečnošću: *Give people great drinks that quench their thirst and spark their imagination.* (OD), *...grateful for the cool liquid which quenched her thirst and gave her time to regain at least some of her self-possession.* (BNC), *While you were quenching your thirst I was busy making a few enquiries.* (BNC), *You could drink it, but it doesn't quench thirst in the least, and it has a slightly bitter taste.* (OD). Kontekstualizovana upotreba ovog glagola takođe ukazuje na činjenicu da u ovde navedenim svim primerima (a u rečničkim korpusima u gotovo svim primerima) glagol *to quench* kolocira sa sintagmom *one's thirst*, što upravo ukazuje na to da se smisao ovog glagola prvenstveno odnosi na zadovoljenje primarnog biološkog motiva žeđi.

---

³⁴ Treba takođe napomenuti da neki od analiziranih rečnika ovakav smisao glagola *to quench* ne vide kao njegov doslovan smisao, već u doslovnom smislu definišu ovaj glagol kao gašenje (vatre, na primer): *to put out, extinguish* (AH), (MW), (YD).

4.3.8. Glagol *to sip*

Glagol *to sip* odnosi se na uzimanje male količine tečnosti, kako je i definisan u rečnicima, ali osim male količine tečnosti fokus je većim delom usmeren na malu količinu tečnosti koja se pije u jednom gutljaju, a ne na malu ukupnu količinu tečnosti. Rečničke definicije određuju ovaj glagol upravo na takav način, kao ‘piti malu količine tečnosti u određenom periodu’ (‘drink by taking just a small amount at a time’ (CC)) ili kao ‘piti tečnost u malim gutljajima’ (‘to drink in very small mouthfuls’ (ChD)), dok LD uvodi i komponentu sporosti, odnosno odsustva brzine pri pijenju tečnosti u malim gutljajima (‘to drink something slowly, taking very small mouthfuls’). Pri određivanju smisla glagola *to sip* bitne su, prema tome, dve komponente koje se odnose na konzumiranje male količine tečnosti i na konzumiranje te tečnosti u manjim gutljajima, a izražene su semantičkim komponentama [A LITTLE AMOUNT] i [IN SMALL MOUTHFULS].

Navedene semantičke komponente, kao komponente smisla glagola *to sip*, vidljiva su u primerima njegove upotrebe. U rečenici *She was sitting at the table sipping her coffee.* (LD) kontekst ukazuje na pijenje kafe u manjim gutljajima, polako, dok rečenica *Jessica sipped her drink thoughtfully.* dodatno ističe sporost pri ispijanju pića, budući da agens radnju vrši zamišljeno, implicirajući da agens nije fokusiran na radnju pijenja, te se ona stoga obavlja polako. Rečenica *He gave me a few quick, curious glances from time to time as I slowly sipped my coffee.* (BNC) je još jedna rečenica kojom se ističe dimenzija sporosti, na koju dodatno ukazuje priloška odredba *slowly*.

4.3.9. Glagol *to suck*

Glagol *to suck* se odnosi na ‘piti tečnost na specifičan način i to tako što usne i jezik zauzmu određen položaj uvlačeći tečnost u usnu duplju’. Rečnici nude manje ili više obimne definicije ovog glagola, počev od najjednostavnijih koje navode da *to suck* znači ‘uvlačiti tečnost u usta’ (‘to draw (liquid) into the mouth’ (ChD)), ‘to pull air or liquid somewhere’ (MM)), preko onih nešto detaljnijih, u kojima se navode organi koji se koriste (‘to pull liquid into your mouth by using the muscles in your cheeks and tongue’ (CC)), pa sve do definicija koje detaljno navode da se ‘položajem specifičnih organa stvara određena vrsta vakuuma i na taj način dolazi do uvlačenja tečnosti u usta’ (‘to draw (liquid) into the mouth by movements of the tongue and lips that create suction’ (AH)), ‘draw into the mouth by contracting the muscles of the lips and mouth to make a partial vacuum’ (OD). Očigledno je da pri

obavljanju radnje označene ovim pojmom usne i jezik, ali i obrazi, zauzimaju specifičan položaj pri kom usne formiraju okrugao otvor kroz koji se principom vakuuma tečnost uvlači u unutrašnjost usne duplje.

Međutim, Wierzbicka primećuje da ovaj glagol u svom doslovnom smislu može da ima dve interpretacije, odnosno dva glavna semantička okvira, pri čemu oba okvira uključuju posudu iz koje se tečnost uzma (a container), dok samo jedan od ovih okvira obuhvata i tečnost (Wierzbicka, 2009: 82). Primer upotrebe glagola *to suck* u smislu u kom je semantički fokus na sudu iz kog se pije je rečenica *Jitters was sucking at the bottle.* (BNC). Ovakvom upotrebom glagola *to suck* ilustruje se implikacija da se nešto događa sa posudom iz koje agens pije, budući da se sa posudom nešto radi kako bi se izvukla tečnost (Wierzbicka, 2009: 82). U rečenici *It was once thought that the birds used it as though sucking up a drink through a straw.* (BNC) i *After the accident, I could only suck liquids through a straw.* (MM), radnja označena ovim glagolom se odnosi na sadržaj posude, odnosno na tečnost koja se pije. Fokus je prvenstveno na tome da se tečnost na specifičan način unosi u usta, i po tome se ovaj glagol razlikuje od glagola *to drink* jer je kod potonjeg glagola fokus na unošenju tečnosti u telo. Glagol *to suck* izražava određenu vrstu zadovoljstva, dok se glagol *to drink* odnosi prvenstveno na utaživanje žeđi (Wierzbicka, 2009: 83).

Na osnovu takve određenja radnje označene glagolom *to suck*, semantičke komponente ovog glagola se odnose na izvlačenje tečnosti iz posude i na specifičan način kojim se tečnost izvlači: [WITH MOUTH], [BY CONTRACTING LIPS] i [TO DRAW LIQUID]. Mora se takođe napomenuti da već navedena komponenta [SWALLOW], kao deo prototipičnog semantičkog okvira i nadređenog glagola *to drink*, ne spada nužno u semantičke komponente glagola *to suck*, budući da definicije ne navode šta se dešava sa tečnošću nakon što dospe u usta na navedeni specifičan način, ali je pretpostavka da se tečnost unosi kako bi se potom progutala, odnosno unela u organizam. *To suck* je glagol kod kog je fokus na unošenju tečnosti u usta i na specifičnom načinu na koji se to radi; njegova konceptualizacija ne obuhvata ono što se događa nakon obavljanja radnje unošenja tečnosti u usta.

4.3.10. Glagol *to swig*

To swig je glagol čija se radnja zasniva na nekoliko aspekata koji su u različitim rečničkim definicijama istaknuti u manjoj ili većoj meri. Kao primarna karakteristika izdvaja se pijenje tečnosti u velikim gutljajima, što u nekim definicijama predstavlja i jedinu osobinu

koja se iz njih može izdvojiti: ‘to drink, especially in large gulps or quantities’ (YD), ‘to drink (liquid) or engage in drinking liquid in great gulps’ (AH), ‘to drink in long drafts’ (MW). Ostale definicije navode i druge aspekte pojma označene glagolom *to swig*, a to su količina (velika količina) i posuda iz koje se pije (naječšće flaša): ‘to drink something in large mouthfuls, especially from a bottle’ (LD), ‘to drink from a bottle, or cup quickly and in large amounts’ (CC), ‘to drink something from a bottle, can, glass etc. carelessly and in large amounts’ (MM). Stoga se kao semantičke komponente izdvajaju tri koje se tiču prvenstveno načina na koji se tečnost pije, ali i posude iz koje se pije: [A LOT OF LIQUID], [IN LARGE GULPS] i [FROM A BOTTLE].

U kontekstualizovanim primerima u kojima se upotrebljava glagol *to swig*, primetno je da se u velikom broju rečenica navodi sud iz kog se pije. Tako je u rečenicama *He was still hanging around, swigging the Coke out of the can.* (CC) ili *He was swigging beer from a bottle.* (CD), navedeno da se tečnost pije iz limenke, odnosno iz flaše, što ukazuje na činjenicu da posuda u kojoj se tečnost nalazi i iz koje se pije predstavlja integralni deo čitave radnje koja se ovim glagolom označava. Dimenzija velike količine tečnosti koja se pije vidljiva je u primeru *Public NME, however, were far too busy swigging large amounts of Corona at the swish Mexican entries.* (BNC), gde se dodatno naglašava da se pivo pije u velikoj količini, dok primer *Dave swigged the wine in fine gulps.* (OD) izražava radnju pijenja u velikim gutljajima.

4.3.11. Glagol *to tittle*

Radnja označena glagolom *to tittle* predstavlja deo neformalnog registra engleskog jezika i označava naviku konzumiranja alkohola. Pri definisanju ovog glagola, rečnici u najvećem broju navode i karakteristiku koja se odnosi na alkohol, ali i karakteristiku navike uzimanja alkohola: ‘to make a habit of taking (alcoholic drink), especially in small quantities’ (CC), ‘to drink alcohol regularly, especially in relatively small amounts’ (ChD), ‘to drink alcohol, especially habitually’ (OD), ‘to drink (alcoholic liquor) habitually’ (YD), ‘to drink liquor especially continuously in small amounts’ (AH). Može se primetiti da definicije navode da se alkohol konzumira u manjim količinama, te se kao semantičke komponente glagola *to tittle* izdvajaju [ALCOHOL], [A LITTLE AMOUNT] i [HABITUALLY]. Ono što predstavlja još jednu važnu odliku ovog glagola jeste i činjenica da on ima negativnu konotaciju. Premda rečničke definicije navode da se alkohol konzumira u maloj količini,

stečena navika uzimanja alkohola implicira negativnu karakteristiku, pa tako i glagol *to tittle* ukazuje na nešto što je negativno i nepoželjno. Takvu karakteristiku potkrepljuju i primeri upotrebe, iz kojih se jasno vidi da pojam označen ovim glagolom ima negativnu konotaciju: *What price does our body – and our mind – pay for all the extra tittle at this time of year?* (OD), *A recent stroke has meant he can no longer spend time tittle away with conies and regular punters.* (OD).

4.3.12. Glagol *to toast*

Ovaj glagol se odnosi na svrhu uzimanja tečnosti i obuhvata širi kontekst, a ne samo uzimanje tečnosti, što je donekle izraženo i u definicijama. Neki rečnici navode da se *to toast* odnosi na ispijanje zdravice nekome ili nečemu ('drink a toast to someone or something' (CC), (MM)), dok neki rečnici u definicijama navode šire određenje, ističući razlog za zdravicu i način na koji se radnja obavlja: 'to drink ceremonially in honour of or to the health of future success of someone or something' (ChD), 'to drink a glass of wine etc. to thank someone, wish someone luck, or celebrate something' (LD), 'to hold up your glass and then drink as an expression of good wishes or respect' (CD). Definicije pokazuju da glagol *to toast* podrazumeva uzimanje tečnosti kako bi se nazdravilo nečijem zdravlju ili uspehu, pa se kao semantička komponenta izdvaja [TO HONOUR A PERSON]. Definicije takođe ukazuju na širi kontekst, odnosno na nazdravljanje u sklopu ceremonijalnog obraćanja određenoj osobi ili neke proslave. Ono što definicije ne navode eksplicitno (osim LD) jeste činjenica da ispijanje zdravice u najvećem broju slučajeva podrazumeva konzumiranje alkohola, ali u manjoj količini, barem prilikom samog čina nazdravljanja, te se i ova obeležja mogu svrstati u prototipske, semantičke komponente glagola *to toast*.

Kod rečenica u kojima se glagol *to toast* upotrebljava u konkretnim primerima, može se videti da se u svim rečenicama navodi u čiju čast se ispija zdravica. U rečenici *We toasted the happy couple.* (CD) nazdravlja se mladencima, sa ciljem da im se požele zdravlje i/ili sreća u budućnosti. Vrlo slična joj je rečenica *Three or four tables are surrounded by large happy families chatting, laughing and toasting each other's health.* (BNC) u kojoj porodice nazdravljaju želeći jedna drugoj dobro zdravlje, dok u rečenici *At the grand banquet she toasted herself in champagne owing to confusion.* (BNC) agens nazdravlja sam sebi.

4.3.13. Rekapitulacija semantičkih komponentih engleskih glagola pijenja

Grupa glagola u engleskom jeziku čije je primarno značenje ono koje se odnosi na pijenje manja je u odnosu na glagole čije se primarno značenje odnosi na jedenje, a po svojoj

semantičkoj realizaciji unekoliko razuđenija, s obzirom na to da se semantičke komponente karakteristične za ove glagole mogu podeliti u više grupa. Izdvojene semantičke komponente ovih glagola prikazana su u Tabeli 3.

Prva grupa se odnosi na specifičnu tečnost koja se uzima, pri čemu se među semantičkim komponentama izdvaja samo jedna semantički istaknuta tečnost, a to je alkohol. Od dvanaest glagola, koliko ih ukupno ima u celoj grupi glagola sa primarnim značenjem pijenja, čak četiri glagola nose ovu semantičku komponentu ([ALCOHOL]): *to booze*, *to imbibe*, *to tipple* i *to toast*. Komponenta ovih glagola, [ALCOHOL], se kombinuje sa komponentama koje se odnose na dimenziju količine, i to sa dva ekstrema ove dimenzije – prekomerne količine (kod glagola *to booze*), odnosno male količine alkohola (*to tipple*, *to toast*).

Druga grupa semantičkih komponenti tiče se spomenute dimenzije količine tečnosti koja predstavlja gradijentnu kategoriju, jer se kreće od male količine tečnosti (*to sip*, *to tipple*, *to toast*), preko velike (*to quaff*, *to swig*), do neumerene (*to booze*), ali unutar same kategorije postoji još i potkategorija koja se odnosi na količinu tečnosti koja se unese u jednom gutljaju, te i ona može da se odnosi na manje gutljaje, kao komponentu koja se kombinuje sa malom količinom tečnosti kod glagola (*to sip*), ali i na velike gutljaje, što je karakteristika glagola *to swig*, koji se odnosi na uzimanje velike količine tečnosti.

Sledeća grupa semantičkih komponenti se odnosi na način na koji se tečnost konzumira i to tako što se ističu aspekti brzine, učestalosti i organa koji se koriste pri specifičnom pijenju tečnosti. Brzina je, prirodno, izražena komponentom brzine [QUICKLY], ali i komponentom halapljivosti [GREEDILY], koje označava brzo jedenje. Značenjska komponenta [QUICKLY] je prisutna u semantici dva glagola, *to guzzle* i *to quaff*, a oba glagola nose još jednu karakteristiku ekstrema; glagol *to guzzle* sadrži još i komponentu [GREEDILY], dok se glagol *to quaff* odnosi na veliku količinu popijene tečnosti. Učestalost uzimanja tečnosti je izražena komponentom [HABITUALLY], prisutnog kod glagola *to tipple*. Potkategorija organa koji se koriste pri unošenju tečnosti se tiče specifične uloge organa usne duplje, usana i jezika. Usne imaju karakterističnu ulogu kod radnje označene glagolom *to suck*, dok je jezik organ koji je specifičan za radnju označenu glagolom *to lap*. Poslednja podgrupa semantičkih komponenti se odnosi na svrhu uzimanja tečnosti, koja je raznolika i odnosi se na utaživanje žeđi (kod glagola *to quench*), na izvlačenje tečnosti iz posude (*to suck*), odnosno na nazdravljanje nekome ili nečemu (*to toast*).

Zaključak koji se može izvesti na osnovu dekomponovanja semantičkog sadržaja glagola čije je doslovno značenje uzimanje tečnosti jeste da se ovim glagolima primarno ističu radnje pijenja koje odstupaju od prototipske radnje pijenja u smislu specifične količine tečnosti, načina na koji se tečnost uzima, ali i cilja uzimanja tečnosti. Takvim svojim karakteristikama glagoli pijenja u engleskom jeziku izražavaju specifične radnje, a semantičke komponente ovih glagola predstavljaju relativno raznolike aspekte koji svojim međusobnim kombinacijama čine upravo specifičnosti po kojima se glagoli međusobno razlikuju.

Tabela 3. Glagoli u engleskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘piti’ i njihove semantičke komponente

glagol / semantičke komponente	to drink	to booze	to guzzle	to imbibe	to lap	to quaff	to quench	to sip	to suck	to swig	to tipple	to toast
take liquid	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
swallow	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
reduce the amount of liquid	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
alcohol		✓		✓							✓	✓
a little amount								✓			✓	✓
a lot of liquid						✓				✓		
in small mouthfuls								✓				
in large gulps										✓		
to excess		✓										
quickly			✓			✓						
greedily			✓									
eagerly						✓						
habitually											✓	
regularly		✓										
using tongue					✓							
by contracting lips									✓			
with mouth									✓			
from a bottle										✓		
to stop being thirsty							✓					
to draw liquid									✓			
to honour a person												✓

4.4. Glagoli u srpskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘piti’

U srpskom jeziku izdvojeno je dvanaest glagola čije se doslovno značenje odnosi na pijenje: *gutati, eksirati, iskapiti, ispiti, lokati, napiti se, opiti se, piti, cevčiti, cugnuti, šljemati, šljokati*.

4.4.1. Glagol *piti*

Glagol *piti* predstavlja hiperonim za sve glagole unutar leksičkog polja pijenja, budući da označava radnju koja nije markirana u pogledu semantike, niti je stilski obeležena, te, kao takav, označava relativno širok pojam unošenja tečnosti u usta i organizam. U dva ispitana rečnika srpskog jezika ovaj glagol je definisan upravo u smislu unošenja tečnosti, premda donekle drugačije. Moglo bi se reći da je definicija u RMS sveobuhvatnija, odnosno preciznija, budući da navodi osnovne, semantičke komponente glagola *piti*: ‘unositi kroz usta u svoj organizam kakvu tečnost i gutati je’. Ovakvom definicijom označavaju se dve glavne faze iz kojih se proces pijenja sastoji, a to su unošenje tečnosti u usta i njeno gutanje. Sa druge strane, RSJ definiše ovaj glagol kao ‘unositi u organizam tečnost kroz usta’, što takođe predstavlja jedno od određenja glagola *piti*, ali ne navodi na koji način tečnost iz usta dospeva u organizam. Ipak, ovde će se radnja koju ovaj glagol označava odrediti semantičkim komponentama [UNOSITI TEČNOST] i [GUTATI] kako bi se ponudilo potpunije određenje smisla glagola *piti*. Navedene dve semantičke komponente ujedno predstavljaju komponente smisla svih glagola koji spadaju u leksičko polje glagola pijenja u srpskom jeziku, budući da im je glagol *piti* nadređen kao hiperonim.

Primeri pokazuju da je određenje glagola *piti* u smislu unošenja tečnosti i njenog gutanja stilski neobeleženo, i značenjski neutralno, i da može da se koristi u širokom rasponu konteksta, od onog koji se odnosi na uzimanje bezalkoholnih pića (*Šetao sam po kuhinji, pio vodu, zadržavao dah sve dok mi svici nisu izleteli iz usta i eksplodirali pred očima.* (KSSJ), odnosno *Buvar je pušio lulu, voleo sir, redovno pio svoju šoljicu kafe.* (KSSJ), gde prvi primer pokazuje korišćenje ovog glagola uz leksemu koja označava vodu (kao tečnost od vitalnog značaja za život) do onog koji se odnosi na konzumiranje alkoholne tečnosti (*Ja pijem votku.* (KSSJ), *Kod nje se pila tekila, viski, votka i belo vino, koje je stizalo sa njenog imanja.* (KSSJ)).

Međutim, kao i u engleskom jeziku, određenje prototipične radnje pijenja je relativno široko, jer osim navedenih semantičkih komponenti glagola *piti*, pijenje obuhvata i radnje

koje nisu eksplicitno semantički izražene definicijama glagola *piti*. Takvi neizražene radnje se odnose na posledicu onoga što nastaje pijenjem, a to je smanjivanje ukupne količine tečnosti koja se pije i njeno verovatno nestajanje iz suda iz kog se uzima. Stoga se u semantičke komponente glagola *piti* ubraja i ona koje se odnosi na smanjivanje količine tečnosti koja se pije, [SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]. Iako ova komponenta nije navedena u definiciji ovog glagola, ona jeste prisutna u svakoj semantičkoj realizaciji glagola *piti*.

4.4.2. Glagol *gutati*

Glagol *gutati* je specifičan jer, osim toga što predstavlja pojedinačnu, specifičnu radnju, ovaj glagol ujedno predstavlja i jedan segment procesa pijenja, bez kog ni sam proces pijenja ne bi mogao da bude potpun, a ne bi mogla da bude potpuna ni definicija glagola *piti*. Gutanje je radnja koja se primarno odnosi na potiskivanje unesene tečnosti (ili hrane) kroz ždrelo dalje u jednjak i želudac. Uoba analizirana rečnika, glagol *gutati* u svom doslovnom značenju sadrži po dve karakteristike koje se ne podudaraju u svim segmentima. Prva definicija (1a) je donekle slična, jer se obe definicije odnose na potiskivanje gutljaja, pri čemu je ona u RSJ detaljnija: ‘naprezanjem grlenih mišića potiskivati zalogaje i gutljaje u jednjak i želudac’ (RMS), odnosno ‘pokretima jezika i vilice i naprezanjem ždrelnih mišića potiskivati zalogaje hrane ili gutljaje pića u jednjak i želudac; naglo i pohlepno jesti ili piti’ (RSJ). Vidljivo je da se u RSJ odrednica pod rednim brojem 1. sastoji iz dve smisaone celine, gde se drugi deo odnosi na jedenje ili pijenje, što predstavlja drugu definiciju u RMS (1b. ‘jesti ili piti’). U RSJ se druga definicija odnosi na ‘disanje’ (‘dišući uvlačiti u pluća vazduh, udisati (obično žudno); udisati s vazduhom (dim, prašinu i sl.)’). Na osnovu ovakvih određenja, budući da se prva definicija tiče opisa fizioloških promena do kojih dolazi pri procesu gutanja, može se zaključiti da se doslovno značenje glagola *gutati* odnosi na potiskivanje gutljaja (ili zalogaja) niz usta i jednjak do želuca, pa se kao semantička komponenta izdvaja [POTISKIVATI GUTLJAJE]. Druga smisaona celina (1b. ‘jesti ili piti’) će se razmatrati unutar odeljka koji se bavi prenesenim značenjima glagola, budući da je ovakvo značenje nastalo na osnovu asocijacija indukovanih doslovnim značenjem pojma *gutati*. Stoga se može zaključiti da je semantička komponenta karakteristična za glagol *gutati* [POTISKIVATI GUTLJAJE].

Kontekstualizovani primeri upotrebe ilustruju glagol *gutati* u njegovom doslovnom smislu: *Kao što sam predvideo, Marko je krenuo da spusti svoju, ali, videći kako gutam pivo,*

i on otpi malo, samo jedan gutljaj, a i taj je preko volje propustio kroz grlo. (KSSJ), Objasnih Marku kako, dok gutam kafu, smećem s uma da sam se na ovoj gvožđuriji digao nebu pod oblake. (KSSJ).

4.4.3 Glagol *eksirati*

Eksirati je glagol čije se odrednice nalaze u oba ispitana rečnika srpskog jezika, i definisan je kao ‘ispijati eks’ (RMS), odnosno kao ‘ispi(ja)ti na eks’ (RSJ). *Eks*, sa druge strane, predstavlja prilog, a u RMS je za ovaj prilog navedeno ‘obično u izrazu: (is)piti (na)’, čime se zapravo ne dobijaju ni definicija, ni smisao ovog priloga, već samo njegova sintaksička funkcija. U RSJ je pod odrednicom *eks* takođe navedeno da ova leksema predstavlja prilog, kao i ‘obično s predlogom “na” naiskap, do dna (čāše i sl.), na dušak’. Radnju koja je označena glagolom *eksirati* nužno je, dakle, sagledati ne samo iz perspektive agensa, koji je vršilac radnje, već se mora uzeti u obzir i aspekt pražnjenja posude. I drugi glagoli pijenja prirodno označavaju uzimanje tečnosti od strane agensa, ali glagol *eksirati* označava da agens uzima tečnost bez prekidanja u ispijanju; drugim rečima, ispija svu tečnost koja se nalazi u posudi iz koje se pije i to čini bez pravljenja pauze u pijenju. Shodno činjenici da se ispija celokupna količina tečnosti, posuda u kojoj se nalazi(la) takva tečnost se prazni, odnosno isprazni prilikom završetka radnje pijenja. Glagol *eksirati* bi, prema tome, trebalo da označava neprekidno uzimanje tečnosti iz posude sve dok se posuda ne isprazni, a semantičke komponente koje označavaju smisao ovog glagola se mogu odrediti kao [CELOKUPNA KOLIČINA TEČNOSTI], [BEZ PREKIDANJA PIJENJA] i [DO PRAŽNJENJA POSUDE].³⁵

4.4.4. Glagol *iskapiti*

Definicija glagola *iskapiti* je gotovo istovetna u dva analizirana rečnika: ‘ispiti do dna, do kapi’ (RMS), odnosno ‘ispiti do poslednje kapi, do dna’ (RSJ). Ovaj glagol, usled svog svršenog oblika i prefiksa *iz (s)-* koji mu modifikuje značenje i označava da je radnja izvršena koliko god je moguće donekle izražava činjenicu da tečnosti u posudi više nema, ali je naglasak ipak na tome da je tečnost ispijena i da je agens uneo tečnost u organizam (Klajn,

---

³⁵ Još jedna važna odrednica glagola *eksirati* jeste i činjenica da on ne predstavlja deo standardnog, književnog jezika, već leksemu koja pripada žargonu, odnosno neformalnom jezičkom izražaju, što je napomenuto u odrednici ovog glagola u RSJ, gde stoji skraćena *šatr.* koja označava šatrovački, žargonski registar. Ova napomena je važna stoga što u srpskom jeziku postoji glagol (*iskapiti*) koji je deo standardizovanog jezičkog korpusa i ima slično značenje, ali ne predstavlja deo žargona.

2005: 205). I ovde, kao i kod glagola *eksirati*, bitan element predstavlja aspekt koji se odnosi na samu tečnost, budući da se tečnost u potpunosti ispija, što je naglašeno u obe definicije. S obzirom na to da se tečnost pije u meri u kojoj nje više ne preostaje u posudi, istaknuta je i posledica pijenja, a to je pražnjenje posude. Kako bi se posuda ispraznila, tečnost iz nje se mora popiti ili prosuti, a kod glagola *iskapiti* posuda se u potpunosti prazni tako što se pije celokupna tečnost koja se nalazi u njoj i na taj način menja lokaciju, prelazi iz posude u usta (i dalje u telo) agensa.

S obzirom na dvojaku perspektivu pojma određenog ovim glagolom, onu koja se tiče agensa i onu koja se tiče posude, primeri u kojima se upotrebljava glagol *iskapiti* takođe odražavaju dvostruku perspektivu ovog glagola. Rečenice *Oni bi iskapili svoje čaše, ustali i zajedno napustili kafanu.* (KSSJ), *Iskapi fildžan rakije, pa othuknu oštro* (RMS), ... i *kako sam prionuo uz taj pehar, neću se otkinuti od njega dok ga ne iskapim.* (KSSJ) ukazuju na činjenicu da je posuda u potpunosti ispražnjena, te je u ovim rečenicama fokus na ispražnenoj posudi. Mnogo je veći broj pronađenih primera kojima se naglašava pražnjenje posude, a ne uzimanje tečnosti do poslednje kapi. Takvi malobrojni primeri koji ističu da je tečnost popijena do poslednje kapi su rečenice poput *Za osamnaest dana pivopije su iskapile oko 6 miliona litara piva u Minhenu.* (KSSJ) ili *Zato hoću Hansa sa Interneta za kuma – završi svoj pledoaje Nenad i iskapi duplu kajsijevaču.* (KSSJ).

Imajući u vidu sve aspekte koji utiču na smisao glagola *eksirati*, kao njegove semantičke komponente se izdvajaju sledeće komponente: [CELOKUPNA KOLIČINA TEČNOSTI], [DO POSLEDNJE KAPI] i [DO PRAŽNJENJA POSUDE].

4.4.5. Glagol *ispiti*

Definicije doslovnog značenja glagola *ispiti* u dva istražena rečnika nisu jednobrazne, budući da pod primarnom odrednicom oba rečnika navode po dva podznačenja, s tim što su navedene u izmenjenom redosledu. RMS kao prvo podznačenje (1.a.) navodi ‘primiti u sebe uvlačeći kroz usta, grlo i jednjak (što tekuće), popiti’, dok RSJ ovakvo određenje navodi kao drugo podznačenje doslovnog značenja, (1.b.) ‘primiti, upiti u sebe’. Kao prvo podznačenje doslovnog značenja (1.a.) u RSJ navedeno je ‘popiti sve do kraja, pijući isprazniti (čašu i sl.)’. Moguće je da je do ovakve zamene u poimanju smisla glagola *ispiti* došlo usled promena u jeziku, te je ono što u starijem rečniku (RMS) nije predstavljalo doslovno, primarno značenje, tokom vremena dobilo češću upotrebu u smislu unošenja tečnosti, koji je

naveden kao doslovni u RSJ ('popiti sve do kraja, pijući isprazniti (čašu i sl.'). U ovom radu podznačenje navedeno pod (1.a.) u RSJ smatraće se za doslovno značenje glagola *ispiti*, budući da ispijanje tečnosti do kraja predstavlja motivacionu bazu za nastanak drugih značenja, što će biti prikazano u poglavlju koje se odnosi na prenesena značenja glagola pijenja u srpskom jeziku (5.4.)

'Popiti sve do kraja, pijući isprazniti (čašu i sl.)' ukazuje na činjenicu da se posuda prazni pijenjem tečnosti koja se u njoj nalazi, te je i ovde prisutan komplementaran odnos pražnjenja tečnosti iz suda i njenog istovremenog "ulaska" u usta, odnosno telo agensa. Međutim, za razliku od glagola *iskapiti*, gde je naglasak na pijenju tečnosti do poslednje kapi, kod glagola *ispiti* naglasak je na pražnjenju posude. Tečnost je popijena do kraja, te je posuda u potpunosti ispražnjena. Ovakvo shvatanje pojma izraženim glagolom *ispiti* dovodi do zaključka da su semantičke komponente ovog glagola [CELOKUPNA KOLIČINA TEČNOSTI] i [DO PRAŽNJENJA POSUDE], što potkrepljuju primeri upotrebe ovog glagola. U rečenici *Ni sam Sokrat nije ispio svoju čašu otrova sa takvim mirom kao što je Švejk ispio kinin.* (KSSJ) je naglašeno da je agens do kraja ispio sadržaj koji se nalazio u posudi, odnosno da je posuda ostala prazna. *Ujak beše toliko tronut, da morade ispiti još jednu čašu, jer mu se, kako reče guša stegla od uzbuđenja.* (KSSJ) ili *Tokom prepodneva ispijem dve ili tri šoljice jake gorke kafe.* (KSSJ) su rečenice u kojima je takođe istaknuto da se tečnost ispija u potpunosti i da je čaša, odnosno šoljica, nakon toga prazna.

4.4.6. Glagol *lokati*

Glagol *lokati* je specifičan po načinu na koji se vrši uzimanje tečnosti. RMS određuje radnju označenu ovim glagolom kao 'uzimanje tečnosti jezikom, najčešće na način na koji životinje piju': 'piti vodu ili drugo što žitko zahvatajući to jezikom (o psu, mački i sl.životinjama)' (RMS). RMS ovakvo određenje navodi kao prvo podznačenje (1.a.), dok RSJ kod prvog podznačenja ističe aspekt glasnog zvuka koji se stvara tokom pijenja tečnosti: 'glasno, šumno piti (vodu ili nešto drugo tečno ili žitko) zahvatajući jezikom (o psu, mački i sl.životinjama)'. Prema tome, RSJ kao primarno podznačenje ovog glagola navodi 'glasno, šumno piti', dok je podznačenje koje se odnosi na zahvatanje tečnosti jezikom takođe prisutno, ali ne kao primarno određenje pojma *lokati*.³⁶ Primeri u kojima se glagol *lokati*

³⁶ U oba rečnika je pod doslovnim značenjem, ali sekundarnim po redosledu (1.b.) navedeno da glagol *lokati* znači 'prekomerno pit' (RMS)), odnosno 'piti u velikim količinama, piti halapljivo ipreko mere (obično

koristi u svom doslovnom značenju su vrlo retki, naročito ako je agens ljudsko biće, te je u čitavom KSSJ pronađen samo jedan koji bi se mogao kategorisati kao doslovna upotreba glagola *lokati* (...u Vojvodini kažemo *fruštkuješ*, *ločeš* *ceđene narandže*, *ali umukni*, *moram dalje!* (KSSJ)), pri čemu je njegova konotacija negativna. Sa druge strane, ni ispitani rečnici ne navode kontekstualizovanu upotrebu ovog glagola, osim RMS koji navodi jednu rečenicu i to sa animalnim agensom (*Pusto mlijeko i mačke loču.*).

Budući da obe definicije navode da se radnja označena glagolom *lokati* odnosi na uzimanje tečnosti jezikom, tako se kao semantička komponenta ovog glagola izdvaja [ZAHVATATI JEZIKOM]. Osim toga, uzimanje tečnosti na ovakav način u najvećem broju slučajeva podrazumeva i stvaranje zvuka, budući da jezik svaki put kada zahvati novu količinu tečnosti izvrši određeni udar po vodi i vazduhu i tako stvara strujanje koje se čuje kao određena vrsta zvuka, pa se stoga kao još jedno obeležje ovog glagola izdvaja i komponenta [GLASNO].

4.4.7. Glagol *napiti se*

Napiti se predstavlja jedan od dva refleksivna glagola³⁷ koji se nalaze u korpusu glagola pijenja u srpskom jeziku, a čije se doslovno značenje odnosi na radnju uzimanja tečnosti. Refleksivni glagoli uvršteni su u analizu u ovom radu usled činjenice da se odnose na pijenje, ali i zbog toga što se u radu ispituju prvenstveno semantičke karakteristike glagola pijenja, pri čemu karakteristike ovog glagola predstavljaju motivacionu bazu za nastanak prenesenih značenja.

Glagol *napiti se* po svom semantičkom sastavu prvenstveno se odnosi na ‘uzimanje tečnosti u cilju zadovoljenja potrebe za pićem’, ali sadrži i karakteristiku koja se odnosi na pijenje tečnosti u meri koja prija agensu: ‘ugasiti žeđ, popiti koliko je po volji (RMS) i zadovoljiti potrebu za pićem (obično vodom), ugasiti žeđ (pijući)’ (RSJ). Očigledno je da se doslovni smisao ovog glagola tiče zadovoljavanja potrebe za unošenjem tečnosti, ali ne samo u smislu onolike količine tečnosti koja je objektivno dovoljna, već u smislu unošenja tečnosti u onolikoj meri koja je po volji agensu. Stoga radnja označena ovim glagolom sadrži zadovoljenje biološkog motiva žeđi, ali i psihološko određenje, odnosno voljni moment koji

---

alkoholno piće)’ (RSJ). Pod ovom odrednicom oba rečnika navode da je reč o pejorativnoj upotrebi lekseme, a RMS još i da se ovakav smisao upotrebljava u svom figurativnom obliku, ovakvo određenje glagola *lokati* će se razmatrati u potpoglavlju (5.4.) koje ispituje prenesena značenja glagola pijenja.

³⁷ Drugi glagol je *opiti se*.

se tiče agensa, a koji određuje kolika će količina tečnosti zadovoljiti agensa. Osim toga, prefiks *na-* ovde takođe ostvaruje semantičku realizaciju, izražavajući sativnost u smislu ‘do milje volje’, odnosno ‘do krajnjih granica’ (Klajn, 2005: 258).

Pri dekomponovanju smisla, semantičke komponente glagola *napiti se* mogu da se razlože na komponentu koja se tiče cilja pijenja tečnosti, [U CILJU UTAŽIVANJA ŽEĐI], ali i na komponentu koja se tiče kvantitativnosti, odnosno pijenja tečnosti do mere koja je dovoljna kako bi se agens zasitio, što je izraženo komponentom [DO ZASIĆENJA]. Iako u definicijama nije eksplicitno navedeno da se tečnost uzima u relativno velikoj količini, rečenice u kojima se koristi ovaj glagol impliciraju da je radnja ostvarena u velikoj meri. Tako se rečenicom *Najeo se jabuka, napio se čaja.* (KSSJ) označava da je agens popio čaj u meri koja je dovela do gašenja žeđi, a koja je dovoljno velika da može da zadovolji potrebu za tečnošću. Sličnu implikaciju ima i rečenica *Ovde kažu: “Ko dođe u Beždan i napije se beždanske vode, taj tu ostaje za večna vremena.”* (KSSJ) u kojoj se voda pije u količini koja je tolika da dovodi ne samo do zadovoljenja, već i do zasićenja agensa. Zbog toga se kao semantička komponenta može izdvojiti i ona koja se odnosi na količinu uzete tečnosti, a to je [VELIKA KOLIČINA].

4.4.8. Glagol *opiti se*

Glagol *opiti se* predstavlja drugi od dva refleksivna glagola unutar korpusa glagola pijenja u srpskom jeziku. Nerefleksivni oblik ovog glagola (*opiti*) nalazi se u kauzativnom odnosu prema pojmu pijenja, jer se odnosi na davanje tečnosti (alkohola) drugom licu u tolikoj meri da se lice dovede u stanje pijanstva, dok se glagol *opiti se* odnosi na konzumiranje alkohola od strane agensa i dovođenje sopstvenog organizma u stanje pijanstva. Definicije ovog glagola odnose se na posledicu pijenja određene tečnosti: ‘dospeti u stanje pijanstva prekomernim uzimanjem alkoholnog vina, rakije ili dr., postati pijan’ (RMS), odnosno ‘napiti se alkoholnog pića, biti pijan’ (RSJ). RMS ističe da se nakon konzumiranja prevelike količine alkohola dospeva u stanje pijanstva, dok RSJ glagolom *napiti se* u okviru svoje definicije ističe da se alkohol pije do zasićenja i u velikoj količini. Sam prefiks *o-* takođe ima svoju semantičku realizaciju, a ovde se na apstraktnom nivou odnosi na činjenicu da radnja označena glagolom u potpunosti obuhvata agensa, jer pijenje alkohola deluje na organizam kako u psihičkom, tako i u fizičkom smislu. Stoga se kao semantičke komponente mogu izdvojiti one koje se odnose na konzumiranje alkohola u

prekomernoj količini koja dovodi do stanja omamljenosti: [ALKOHOL], [PREKOMERNA KOLIČINA], [DO STANJA OPIJENOSTI].

Primeri u kojima se koristi ovaj glagol pokazuju neumerenost u pogledu uzete količine tečnosti od strane agensa. Na to naročito ukazuju rečenice sa poredbenom frazom gde se način na koji je ostvarena radnja označena glagolom *opiti se* poredi sa, na primer, svinjom (*Pred samo svoje rukolopoloženje opio se kao svinja u jednom veoma pristojnom lokalu...* (KSSJ)), ili zemljom, implicirajući na taj način da je agens uneo prekomernu količinu tečnosti, poput zemlje kada se natopi vodom (*Na drugarskoj večeri gladni Treuhov, koji je uz to i pušio, popio je tri čaše votke i opio se kao zemlja.* (KSSJ)). U primerima poput *Zato što su skitnice, nemaju kuće, idu u krčmu, opiju se, tuku se.* (KSSJ) nema poređenja sa drugim entitetom, ali se negativna konotacija očituje iz konteksta.

4.4.9. Glagol *cevčiti*

U svom opštem značenju, *cevčiti* je glagol kojim se označava 'uzimanje veće količine tečnosti'. Preciznije njegovo određenje tiče se konzumiranja veće količine alkohola. Definicija u RMS ne iskazuje eksplicitno takvo određenje, već navodi 'dobro i mnogo piti', dok RSJ navodi da je alkohol tečnost koja se pije u velikoj količini: 'mnogo piti (alkoholno piće)'. Primeri upotrebe glagola *cevčiti* takođe pokazuju da se upotrebljava uz imenice koje označavaju alkoholna pića: *Redovno je cevčio pivo sa komšijama, za stolom u zajedničkom dvorištu.* (KSSJ), *Bučni i dobro raspoloženi momci uglavnom pijuckaju pivo po ceni od 190 dinara, a ko voli, može da cevči "sok od ječma" i po ceni od 250 dinara.* (KSSJ). Na osnovu takvog određenja glagola *cevčiti*, mogu se izdvojiti dve semantičke komponente koje čine njegov smisao, [VELIKA KOLIČINA] i [ALKOHOL].³⁸

4.4.10. Glagol *cugnuti*

Cugnuti je glagol koji je u RMS definisan kao 'ispiti čašu na dušak, popiti malo više nego što je potrebno'. Kako bi se potpunije razumeo smisao ovog glagola, neophodno je razumeti prilog *na dušak*, koji je određen kao 'u jednom dahu, bez predaha, brzo' (RMS). Takvim određenjem, glagol *cugnuti* označava uzimanje veće količine tečnosti u jednom dahu i bez prekida radnje pijenja. RSJ daje detaljniju definiciju, 'ispiti čašu s pićem na dušak;

³⁸ RSJ navodi da *cevčiti* pripada razgovornom jezičkom stilu, što znači da se upotrebljava u neformalnim situacijama i nestandardnom jezičkom kontekstu.

popiti malo više nego što treba, podnapiti se' koja objašnjava ne samo šta podrazumeva radnja označena glagolom *cognuti*, već i posledicu onoga što sledi, a to je stanje opijenosti. *Cognuti* se, prema tome, odnosi na 'brzo pijenje tečnosti bez prekidanja radnje pijenja'; pijenje se obavlja u količini većoj nego što je neophodno, što dovodi do određenog stepena intoksikacije organizma. Premda ni jedna definicija ne navodi kakva vrsta tečnosti se unosi, implicitno se zaključuje da je popijena tečnost alkohol, usled posledica do kojih dolazi nakon uzimanja tečnosti na način opisan definicijom ovog glagola. Takvo određenje glagola vidljivo je iz kontekstualizovanog primera njegove upotrebe. Rečenica *Laza je dobro cognuo, lice mu sjakti kao uštupak.* (KSSJ) potkrepljuje smisao glagola *cognuti* jer se lice agensa sjaji upravo usled popijene veće količine alkohola koja je dovela do izmenjenog stanja organizma. Sličnu konotaciju ima i rečenica *Neku više cognula je, priča koješta.* (RMS), u kojoj je takođe vidljivo da je tečnost koja se pije alkohol, i da je alkohol unet u količini većoj nego što je potrebno. Kao semantičke komponente glagola *cognuti*, stoga se izdvajaju sledeće: [PREKOMERNA KOLIČINA], [ALKOHOL], [BEZ PREKIDA].

4.4.11. Glagol *šljemati*

Glagol *šljemati* u oba rečnika definisan je istovetnom definicijom, a ona glasi 'preterano piti alkoholno piće, lokati' (RMS, RSJ), te se stoga odnosi na prekomerno konzumiranje alkohola. Njegove semantičke komponente su, prema tome, [PREKOMERNA KOLIČINA] i [ALKOHOL]. Važnu odrednicu predstavlja i pejorativno određenje ovog glagola, što ukazuje na negativnu konotaciju glagola. Primeri upotrebe glagola *šljemati* ilustruju njegov smisao u kontekstu konzumiranja preterane količine alkohola. U rečenici *Koji mi je đavo bio da šljemam noćas!* (KSSJ) se jasno vidi da govornik (ujedno i agens) izražava žaljenje usled sinočnjeg šljemanja, odnosno konzumiranja alkohola u prekomernoj količini. Primer *U ovom veselom životu ostaje nam samo da šljemamo rakiju.* (KSSJ) je indikativan u smislu pijenja velike količine rakije, jer je takva radnja, po rečima govornika, jedino što je preostalo da se radi.

4.4.12. Glagol *šljokati*

Šljokati je još jedan od glagola neformalnog registra, a u oba rečnika označen je kao pejorativan. I ovaj glagol se odnosi na preterano unošenje alkohola ('piti šljoku; preterano, neumereno piti alkoholno piće, opijati se, lokati' (RSJ), odnosno 'piti šljoku, opijati se'

(RMS)). *Šljokati* izražava konzumiranje alkohola u količini koja dovodi do opijanja, ali nosi implikaciju pijenja nekvalitetnog alkoholnog pića, s obzirom na to da leksema *šljoka* označava ‘slabu rakiju, brlju’ (RSJ). Primeri u kojima se upotrebljava ovaj glagol nisu brojni – u *Korpusu savremenog srpskog jezika* pronađena su samo dva primera su kojima je glagol *šljokati* upotrebljen u kontekstu i donekle modifikuju njegovo određenje u navedenim definicijama. U rečenici “...imate visok pritisak, gojazni ste, znate da će u sali biti zagušljivo, plešete, a uprkos svemu tome šljokate votku, onda ste za infarkt sami krivi”, rekao je Novak objekat šljokanja nije rakija, već votka, što može da znači da se glagol *šljokati* ne tiče nužno pijenja rakije, već i druge vrste alkohola, a da se osnovni smisao tiče konzumiranja velike količine alkohola. Slično navedenom primeru, ni u rečenici ...a najveći engleski plejmejker, Pol Gaskoin, biva prinuđen da šljoka isključivo na klinikama za lečenje likvorne adicije. (KSSJ) se ovaj glagol ne odnosi na pijenje rakije, već druge vrste alkohola. Takvo tumačenje smisla ovog glagola implicira sledeće njegove semantičke komponente: [PREKOMERNA KOLIČINA], [ALKOHOL] i [DO STANJA OPIJANJA]. Navedene semantičke komponente se u potpunosti poklapaju sa obeležjima glagola *opijati se*, ali se *šljokati* razlikuje po tome što pripada neformalnom registru i ima negativnu konotaciju.

4.4.13. Rekapitulacija semantičkih komponenti srpskih glagola pijenja

U srpskom jeziku prikupljen je korpus od dvanaest glagola čije se doslovno značenje odnosi na radnju pijenja. Nakon analize semantičkog sadržaja i dekomponovanja smisla ovih glagola, primetno je da svi glagoli unutar korpusa (osim glagola *gutati*), pored toga što sadrže zajedničke komponente koje su im inherentne budući da predstavljaju hiponim(e) glagola *piti*, sadrže najmanje još dve semantičke komponente putem kojih se razlikuju od ostalih glagola unutar leksičkog polja pijenja. Ono što je takođe specifično za ovu grupu glagola jeste i to što sadrže mali broj (trinaest) obeležja u odnosu na broj glagola (dvanaest) koji se ispituje. Ovakav odnos broja semantičkih komponenti i broja glagola ukazuje na činjenicu da se radnja pijenja na srpskom jeziku izražava ograničenim brojem komponenti, kao i da se razlike u smislu među glagolima izražavaju kombinacijom određenog broja komponenti. Pregled semantičkih komponenti koje predstavljaju delove smisla glagola pijenja u srpskom jeziku predstavljen je u Tabeli 4.

Tabela 4. Glagoli u srpskom jeziku čije se doslovno značenje odnosi na ‘piti’ i njihove semantičke komponente

glagol semantičke komponente	piti	gutati	eksirati	iskapiti	ispiti	lokati	napiti se	opiti se	cevčiti	cugnuti	šljemati	šljokati
unositi tečnost	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
gutati	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
smanjiti količinu tečnosti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
potiskivati gutljaje		✓										
velika količina									✓			
celokupna količina			✓	✓	✓							
prekomerna količina								✓		✓	✓	✓
do pražnjenja posude			✓	✓	✓							
do poslednje kapi				✓								
bez prekidanja pijenja			✓							✓		
do zasićenja							✓					
do stanja opijenosti								✓				✓
u cilju utaživanja žeđi							✓					
alkohol								✓	✓	✓	✓	✓
zahvatati jezikom						✓						
glasno						✓						

Kao dve veće grupe komponenti izdvajaju se grupe koje se odnose na količinu popijene tečnosti, odnosno na grupu koja se odnosi na samu tečnost i način na koji popijena tečnost utiče na fizičko i/ili psihičko stanje agensa. U prvoj grupi se sve semantičke komponente tiču velike količine popijene tečnosti, i polaze od jednog polariteta, velike količine ([VELIKA KOLIČINA]), a potom se kreću ka dimenziji potpunosti ([CELOKUPNA KOLIČINA]) i idu do ekstrema ([PREKOMERNA KOLIČINA]). Postoji čak osam glagola u srpskom jeziku čijim se doslovnim značenjem izražava veliki unos tečnosti: *cevčiti* (odnosi se na unošenje velike količine tečnosti), *eksirati*, *iskapiti*, *ispiti* (odnose se na celokupnu popijenu količinu tečnosti), i *opiti se*, *cugnuti*, *šljemati* i *šljokati* (odnose se na prekomernu količinu popijene tečnosti). Semantička komponenta celokupnosti [CELOKUPNA KOLIČINA] kod glagola *eksirati*, *iskapiti*, *ispiti* kombinovana je sa komponentom [DO PRAŽNENJA POSUDE] kojom se dodatno ističe da je tečnost u potpunosti popijena, dok je kod glagola *iskapiti* dodatnom

komponentom [DO POSLEDNJE KAPI] naglašeno ne samo da je posuda prazna, već i da je svaka kapljica tečnosti unesena u telo.

Druga grupa semantičkih komponenti indikativna je po tome što je više orijentisana na agensa, odnosno na ono šta se dešava sa vršiocem specifične radnje pijenja, pri čemu agens uzima tečnost sve dotle dok organizam može da je primi ([DO ZASIĆENJA]) ili dok organizam, odnosno telo, ne dospe u stanje pijanstva ([DO STANJA OPIJENOSTI]). U ovu grupu svakako spada i komponenta [ALKOHOL] koja ulazi u smisao pet glagola (*opiti se, cevčiti, cugnuti, šljemati i šljokati*), a ono se kombinuje sa komponentom koja se odnosi na unos velike količine (kod glagola *cevčiti*) i sa komponentom koja se odnosi na unos prevelike količine (*opiti se, cugnuti, šljemati, šljokati*). Zanimljivo je da se svi glagoli koji sadrže komponentu [ALKOHOL] odnose na veliku ili prekomernu količinu popijenog alkohola, a kod nekih glagola je dimenzija prevelike količine alkohola dodatno pojačana značenjskim komponentama koja se odnose na opijanje (*opiti se, šljokati*), na ispijanje alkoholnog pića bez prekida (*cevčiti*). Ovakva raznovrsnost pri kombinovanju komponente [ALKOHOL] sa komponentama iz dimenzije preterane količine tečnosti ukazuju na činjenicu da u srpskom jeziku postoji potreba za leksikalizacijom radnji kojima se uobličavaju i leksikalizuju različiti vidovi uzimanja alkohola, što je, sa druge strane, indikativno u smislu prominentnosti alkohola, ali i značaja uzimanja alkohola u kulturi govornika srpskog jezika. Činjenica da je pronađeno pet glagola čijim se doslovnim značenjem izražava jedan od aspekata konzumiranja alkoholnih pića, kao i to da ovi glagoli pripadaju različitim registrima, samo potvrđuje rasprostranjenost uzimanja alkohola, ali i jezičku potrebu za nijansiranim izražavanjem takvih radnji.

5. Prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku

Ovaj deo rada ispituje prenesena značenja koja ostvaruju glagoli jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku, i mehanizme njihovog nastanka. Pretpostavka je da semantičke komponente koje čine smisao glagola jedenja i pijenja predstavljaju izvorni domen za nastanak ciljnog, prenesenog značenja, čime se zapravo potvrđuje da se doslovno i preneseno značenje nalaze u odnosu polisemije (Dragičević, 2010: 146). Cilj je da se ustanovi sledeće: a) semantičke komponente glagola sa doslovnim značenjem 'jesti/piti' koje predstavljaju motivacionu bazu za nastanak prenesenih značenja, b) prenesena značenja koja nastaju na taj način, i c) kognitivni mehanizmi koji su u osnovi prenesenih značenja. Na taj način će se ustanoviti koji pojmovni domeni, ovde signalizirani semantičkim komponentama, služe kao motivacija pri nastanku drugih pojmova, kao i na koje pojmovne domene se prenose određeni elementi smisla analiziranih glagola.³⁹ Analiza prenesenih značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku temelji se na kognitivnolingvističkom pristupu. Analiza treba da ustanovi ne samo koji pojmovni mehanizmi dovode do nastanka prenesenih značenja glagola jedenja i pijenja, već i koji domeni vezani za jedenje i pijenje predstavljaju izvorni domen pri razvijanju prenesenih značenja, kako bi se objasnila motivisanost preslikavanja između izvornog i ciljnog domena.

Organizacija ovog poglavlja je paralelna sa organizacijom u poglavlju 4: prvo se analiziraju prenesena značenja glagola jedenja u engleskom (potpoglavljje 5.1.), zatim u srpskom jeziku (5.2.), a potom prenesena značenja glagola pijenja u engleskom (5.3.) i, konačno, prenesena značenja glagola pijenja na srpskom jeziku (5.4.). Svaki glagol koji ima preneseno značenje će se pojedinačno analizirati, a na kraju svakog potpoglavlja izvešće se zaključci i predstaviti tipovi pojmovnih metafora u osnovi prenesenih značenja. Analiza bi trebalo da pruži uvid prvenstveno u motivacionu osnovu i asocijativne veze koje dovode do prenesenih značenja, a potom i da ispita koja prenesena značenja pojedinačni glagoli ostvaruju. Presek ustanovljenih prenesenih značenja, kao i pojmovnih mehanizama koji dovode do takvih značenja biće predstavljen u završnom poglavlju, čime će se prenesena

---

³⁹ Neophodno je napomenuti da ne postoji uniformnost u semantičkom smislu među glagolima jedenja i pijenja, odnosno da metaforička proširenja nisu prisutna kod svih glagola čije se doslovno značenje odnosi na jedenje ili pijenje. Drugim rečima, uspostavljanje asocijativnih veza između izdvojenih semantičkih komponenti doslovnih značenja glagola jedenja i pijenja i istih obeležja ciljnog sadržaja (koje je leksikalizovano istim glagolom jedenja, odnosno pijenja) nije prisutno kod svih glagola jedenja i pijenja.

značenja sagledati iz perspektive konceptualizacije metafora, odnosno pojmova na koje se odnose.

5.1. Prenesena značenja glagola jedenja u engleskom jeziku

U engleskom jeziku ima šest glagola jedenja sa prenesenim značenjima. To su sledeći glagoli: *to eat*, *to binge*, *to crunch*, *to devour*, *to gobble* i *to gorge*.

5.1.1. Glagol *to eat*

S obzirom na činjenicu da se glagolom *to eat* u engleskom jeziku predstavlja prototipičan pojam jedenja, i u ovom delu analize njegova semantička, odnosno metaforička svojstva biće ispitana kao prva. Elementi koji dovode do proširenja značenja tiču se pojedinih aspekata procesa jedenja, a oni se odnose na unošenje hrane u usta, izraženo komponentom [TAKE FOOD INTO MOUTH], na žvakanje hrane, predstavljeno semantičkom komponentom [CHEW] i na njeno gutanje, izraženo kao [SWALLOW]. Glagol *to eat* upotrebljava se i u prenesenom smislu, budući da predstavlja leksemu nadređenu čitavom leksičkom polju glagola jedenja, ali i pojam nadređen svim drugim pojmovima kojima se konceptualizuju specifični vidovi jedenja na engleskom govornom području. Kao deo opšteg leksičkog fonda, i leksema čiji je smisao nemotivisan, glagol *to eat* je vrlo produktivan u daljoj polisemantičkoj disperziji.⁴⁰

Kao prvo preneseno značenje može se izdvojiti ono značenje ‘uništavati’. Rečnici smisao uništavanja unutar odrednice *to eat* definišu na različite načine: CD navodi da se jedenje odnosi na kvarenje ili uništavanje nečega (‘to damage or destroy something’), dok OD navodi da se odnosi ne samo na uništavanje, već i na trošenje (‘to destroy, consume, or waste by or as if by eating’). Definicija u AH ukazuje da se glagolom *to eat* mogu izraziti pojmovi koji se odnose na radnje agresivnije od uništavanja, poput razaranja (‘to destroy, ravage, or use up by or as if by ingesting’), dok se prema YD preneseno značenje glagola *to eat* odnosi na potpuno ili nasilno uklanjanje nečega (‘to do away with completely and destructively’).

---

⁴⁰ U analiziranim rečnicima engleskog jezika, prenesena značenja ovog glagola nisu navedena istim redosledom; drugim rečima, u nekim rečnicima isto preneseno značenje navedeno je kao sekundarno, a u drugim kao tercijarno ili jedno od značenja unutar doslovnog. Stoga će se u daljoj analizi prenesena značenja ispitivati tako što će se izdvojiti svako preneseno značenje ponaosob, bez obzira na redosled navođenja u ispitanim rečnicima.

Ovakav prenos značenja zasniva se na fazi žvakanja hrane, s obzirom na to da zagrizanjem i žvakanjem hrana menja svoj prvobitni oblik. Žvakanje implicira upotrebu zuba i stvara sliku u kojoj zubi pritiskaju hranu i prodiru u nju, zagrizaju je više puta, usled čega se hrana kao celina raspada, što rezultira njenim krajnjim raspadom na manje delove i gubljenjem oblika u kom se nalazila (Yamaguchi, 2009: 183). Na taj način se jedan od aspekata procesa jedenja, žvakanje, dovodi u vezu sa uništavanjem izvesnog entiteta; konkretnije rečeno, uspostavljena je asocijativna veza između žvakanja hrane i izmene njenog oblika sa fizičkom deformacijom entiteta. Pojam JESTI predstavlja izvorni domen za konkretizaciju pojma UNIŠTITI (Biljetina, 2019: 39). Stoga je ovde na snazi metafora UNIŠTITI JE JESTI. Jedenje se vrši nad hranom, kao objektom jedenja; preneto na ravan uništavanja, objekat je predstavljen izvesnim entitetom. Ovo je važno stoga što objekat trpi radnju uništavanja. Drugi važan aspekt ove metafore predstavlja činjenica da je u čitavom procesu agens vrlo aktivan i odgovoran za proces uništavanja hrane, odnosno entiteta, kao i da to čini svesno i svojevolejno. Konačno, treći važan aspekt koji uspostavlja asocijativnu vezu sa uništavanjem odnosi se na smanjivanje količine jestiva. Količina hrane koju agens jede se smanjuje, što za posledicu ima postepeno nestajanje hrane i, na neki način, njeno uništavanje.

UNIŠTITI JE JESTI je metafora koja ima dvojakom interpretaciju, budući da uništavanje može da bude fizičke, ali i psihičke prirode, te stoga UNIŠTITI JE JESTI predstavlja krovnu metaforu za metafore FIZIČKI UNIŠTITI JE JESTI i PSIHIČKI UNIŠTITI JE JESTI.

Metaforu FIZIČKI UNIŠTITI JE JESTI ilustruju različiti primeri. Jedan od njih je rečenica *It was a slight problem though when the cutter was sharp as it would just keep eating away material, never leaving enough time to generate heat through friction, especially on the softer wood.* (BNC), gde se jasno vidi da je značenje glagola *to eat* upotrebljeno u prenesenom smislu. Iz konteksta se zaključuje da postoji problem sa mašinom koja seče drvo, te ga mašina jede ili, u prenesenom smislu, uništava. Signal za metaforu predstavlja sam glagol *to eat*, kao i čitav izraz *keep eating away*, kojim se naglašava kontinuirano i postepeno propadanje materijala. Mašina konstantno radi i sečivom pritiska materijal, kao što zubi vrše konstantan pritisak na hranu prilikom žvakanja, pa se tako materijal postepeno uništava. Drugim rečima, delovanje agensa dovodi do uništavanja pacijensa, jer mašina troši materijal, poput agensa koji jedenjem smanjuje količinu hrane i na taj način je troši. Personifikovanjem mašine i onoga što mašina čini stvara se analogija sa ljudskim bićem i bolje se razumeva konceptualizacija pojma jedenja, kao i sama metafora FIZIČKI UNIŠTITI JE JESTI. Slično tumačenje glagola *to eat* jeste njegova upotreba u rečenici *Last quarter UK sales were hard*

hit by high interest rates eating into disposable income. (BNC), sliku metafore čine kamatne stope (*interest rates*), jedenje (*eating into*) i raspoloživa zarada (*disposable income*), gde su metaforička preslikavanja izražena upravo personifikacijom agensa koji jede, odnosno troši raspoloživi iznos zarade, čime gubi svoju sveukupnost i smanjuje se. Osnovnu sliku u ovoj metafori daje glagol *to eat* u kombinaciji sa predlogom *into*, čime se izražava smisao destrukcije, odnosno gradijentnog destruktivnog efekta kog kamatna stopa ima na zaradu (Song, 2009: 206). Razlika u odnosu na prethodni primer je u tome što je u potonjem primeru reč o apstraktnom entitetu (*disposable income*) koji biva pojeden, što pokazuje koliko je metaforički potencijal glagola *to eat*, ali i pojma jedenja uopšte, velik.

PSIHIČKI UNIŠTITI JE JESTI je metafora koja je u jeziku često prisutna, a kojom se psihičko mučenje konceptualizuje putem jedenja. I u ovoj metafori na snazi je destruktivni efekat kog jedenje ima na hranu (Newman, 1997: 226), ali je određenje agensa i pacijensa unekoliko drugačije. Naime, kod metafore PSIHIČKI UNIŠTITI JE JESTI agens je nežive prirode, a pacijens živo biće, što se najbolje odražava u primerima koji ilustruju ovakav preneseni smisao. U rečenici *It eats me to my bones* (BNC) prisutna je slika personifikovanog agensa koji jede pacijensa. Agens (najverovatnije negativne emocije) ima destruktivan uticaj na pacijensa, pa je pojam uništenja u ovoj metafori prenesen na ravan psihe. Pacijens (živo biće) ovde trpi sve ono što agens, kao neživo biće, čini nad njim, a što pri doslovnoj upotrebi pojma jedenja čini živ agens. To je prvenstveno žvakanje jer, kao što se hrana žvaće određeni vremenski period, tako i negativno psihičko stanje “grize i žvaće”, odnosno muči neku osobu. Kao i kod fizičkog uništavanja, i ovde je prisutna dimenzija smanjivanja i trošenja preostale količine hrane, što implicira njeno krajnje nestajanje. Asocijativna veza se na taj način može uspostaviti sa psihičkim uništavanjem uništavanjem psihe pacijensa. Osim toga, gutanje hrane se ovde dovodi u vezu sa činjenicom da psihološki stres (u navedenom primeru u ulozi agensa) proguta, odnosno unese u sebe osobu koja je izložena stresu. Ovakvom upotrebom se implicira da agens ostvaruje kontrolu nad pacijensom i da ga nadilazi. Takav efekat još je vidljiviji u rečenici *Guilt too was eating at her.* (BNC). Pojam mučenja i nelagode istaknut je kontinuitetom i određenim trajanjem, tako da se pre odnosi na stanje, nego na trenutni osećaj. U navedenom primeru, stanje psihičke uznemirenosti je dodatno pojačano progresivnom upotrebom glagola *to eat*, što samo produžava uznemirenost i čini je mučnijom. Obe rečenice, u kojima se pojam JESTI metaforički preslikava na psihičku uznemirenost, motivisane su grizenjem i žvakanjem, kao delovima procesa jedenja.

Drugo preneseno značenje glagola *to eat* koje se može izdvojiti kao posebno jeste i ono koje se odnosi na ‘korodiranje ili rđanje’. U nekim rečnicima ovakav smisao nije, čini se, u potpunosti objašnjen, već je podveden pod smisao koji se odnosi na uništavanje, što korodiranje suštinski predstavlja, ali je ipak specifično po svojstvima koja ispoljavaju agens i pacijens. Rečničke definicije glagola *to eat* koje se odnose na korodiranje najčešće ga definišu kao proces korodiranja (‘to erode or corrode’ (AH)), postepeno trošenje (‘to consume gradually, corrode’) (MW)), odnosno kao trošenje usled delovanja određenih procesa (‘to consume gradually, as by chemical reaction or friction’ (YD)), što predstavlja specifičnost u odnosu na prethodno analizirani smisao uništavanja. Korodiranjem dolazi do promene u fizičkim svojstvima metala, te se on troši i, tokom dugotrajnog perioda, nestaje. Prenos značenja glagola *to eat* na pojam STVARATI KOROZIJU se razvio na osnovu više elemenata semantičkog sadržaja. Prvi element je komponenta grizeња, gde je na snazi metonimija GRISTI ZA JESTI, kao deo krovne metafore DEO ZA CELINU. Semantički sadržaj grizeња se dalje prenosi na načinjanje i oštećivanje zagriženog objekta, a ono što vodi ka ovakvom sekundarnom značenju jeste sličnost na osnovu komponente nestanka objekatskog pojma. Jedenje hrane dovodi do smanjivanja količine preostale hrane, dok jedenje nekog materijala dovodi do njegovog razaranja i krajnjeg uništavanja. Stoga se može zaključiti da je za razvoj značenja korodiranja glagola *to eat* važna i metafora UNIŠTITI JE JESTI. Rečenica *Corrosion within heating systems gradually eats away at the insides of steel radiators to form iron oxides.* (BNC) je primer na kom se, kao konkretnom jezičkom uzorku, može objasniti način na koji dolazi do proširenja značenja. Korozija, kao personifikovan agens, nagriza čelik i dovodi do propadanja čeličnih radijatora: na taj način se domen grizeња, kao deo procesa jedenja, prenosi na proces korodiranja, tokom kog se objekat (u ovom slučaju čelični radijatori) postepeno smanjuje, kao što se količina raspoložive hrane smanjuje putem jedenja.

Tabela 5. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to eat*

semantičke komponente glagola <i>to eat</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: JESTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: UNIŠTAVATI
[TAKE FOOD INTO MOUTH]	polagati/stavljati hranu u usta	-----
[CHEW]	gristi/žvakati	psihički/fizički uništavati
[SWALLOW]	gutati	-----
[REDUCE THE AMOUNT OF FOOD]	smanjiti količinu hrane	smanjivati količinu/volumen entiteta

Tabela u prvoj koloni prikazuje semantičke komponente glagola *to eat* ([TAKE FOOD INTO MOUTH], [CHEW], [SWALLOW], [REDUCE THE AMOUNT OF FOOD]), dok se u drugoj koloni nalaze pojmovni domeni, koji predstavljaju motivacionu osnovu za metaforičko preslikavanje, budući da predstavljaju domene iskustva. Kod glagola *to eat* iskustveni domeni su POLAGATI/STAVLJATI HRANU U USTA, GRISTI/ŽVAKATI, GUTATI. Ciljni domen naveden je u trećoj koloni, i na taj način ilustruje metaforička preslikavanja unutar pojmovnih domena. Konkretno, kod glagola *to eat* ciljni domen se odnosi na pojam UNIŠTAVATI. Na osnovu prikaza u tabeli, komponente značenja dovedene su u vezu sa izvornim, motivacionim domenima koji se dalje preslikavaju na određene ciljne domene. Rezultati analize za svaki glagol ponaosob biće predstavljeni na ovakav način, kako bi se ukazalo na direktnu vezu između tradicionalnog pristupa, koji značenje leksema objašnjava semantičkim komponentama, i kognitivnolingvističkog pristupa, koji se u tumačenju značenja oslanja na pojmovnu metaforu i metonimiju.

Pokazalo se da su kod glagola *to eat* dva njegova aspekta, odnosno pojmovna domena (GRISTI i SMANJIVATI KOLIČINU HRANE) osnova za stvaranje asocijativnih veza sa ciljnim pojmovnim domenima (UNIŠTAVATI i SMANJIVATI KOLIČINU ENTITETA) kojima se označavaju prenesena značenja ovog glagola.

5.1.2. Glagol *to binge*

To binge je glagol koji se u svom doslovnom smislu odnosi na ‘uzimati prekomernu količinu hrane’, gde bitnu komponentu pri daljoj semantičkoj disperziji predstavlja činjenica da agens uživa pri vršenju takve radnje. Treba, međutim, imati na umu da definicije doslovnog smisla ovog glagola obuhvataju relativno širok opseg pojmova na koje se odnose, jer se ističu prvenstveno komponente prekomernosti i uživanja u obavljanju određene radnje, a kao takvu prototipičnu radnju navode radnju jedenja. U prenesenom smislu se stoga glagol *to binge* odnosi na različite aktivnosti u kojima se pojam PREKOMERNO JESTI asocijativno veže za vršenje neke druge radnje koja se takođe obavlja preko mere. Na takav način se dolazi do opšte metafore PRETERIVATI U AKTIVNOSTI JE PRETERIVATI U JELU, koja se može modifikovati i dodatno specifikovati u zavisnosti od aktivnosti koja se obavlja. Rečenica *Compulsive spenders will binge in the same way as alcoholics.* (BNC) je sa nekoliko aspekata vrlo ilustrativna u pogledu upotrebe glagola *to binge*. Preneseni smisao glagola se u navedenoj rečenici odnosi na ‘prekomerno kupovati’, te se ovde opšta metafora (PRETERIVATI

U AKTIVNOSTI JE PRETERIVATI U JELU) može preciznije odrediti kao PRETERIVATI U TROŠENJU JE PRETERIVATI U JELU. Slika preterivanja je dodatno pojačana leksičkim sredstvima, odnosno upotrebom prideva *compulsive*, čime se, pored glagola *to binge*, još više ističe neumerenost u trošenju novca. Ne samo da se novac troši više nego što je potrebno, već se to čini bez razmišljanja, gotovo opsesivno. Takav utisak je dodatno intenziviran poređenjem preteranog trošenja novca sa uzimanjem preterane količine alkohola, pa je u ovom slučaju preneseni smisao glagola *to binge* negativno konotiran. Ono što je motivisalo nastanak ovakvog smisla jeste dimenzija prekomernosti, izražena semantičkom komponentom [TOO MUCH], ali i komponentom [WITHOUT CONTROL], budući da preterivanje u vršenju radnje implicira nedostatak ili nepostojanje (samo)kontrole.

Sa druge strane, u rečenici *I've binged seasons one through seven in the past week*. (OD) metaforičkim prenosom je stvorena slika agensa koji je tokom jedne sedmice pogledao sedam sezona neke serije. Gledanje serije u navedenom obimu i vremenskom okviru svakako predstavlja neumerenost u vremenu provedenom ispred ekrana, te je ovde na snazi metafora PRETERIVATI U GLEDANJU SERIJA JE PRETERIVATI U JELU. Domen preterivanja u jelu je poslužio kao motivaciona osnova za razvoj prenesenog značenja koje se odnosi na 'preterivati u gledanju serijskog programa'. Prekomerna količina hrane koja se unosi u organizam poredi se sa prekomernim brojem epizoda neke serije koje se, putem gledanja, "unose" u mentalnu sferu. Ono što još određuje ovu sliku jeste i činjenica da agens navedenu radnju vrši svojevolejno i svesno, jer mu prija obavljanje radnje u meri većoj nego što je potrebno, pa se ova slika može dopuniti još i metaforom GLEDATI SERIJU SA UŽIVANJEM JE JESTI SA UŽIVANJEM. Uživanje (u jelu) je kod glagola *to binge* izraženo komponentom [WITH PLEASURE], i takva komponenta značenja se asocijativno povezuje sa istom komponentom ciljnog sadržaja, a to je uživanje u gledanju (Gortan-Premk, 2004: 81). I ovde je prisutna implikacija nepostojanja samokontrole agensa, jer je agens tokom jedne sedmice pogledao sedam sezona jedne serije, što je očigledan znak nemogućnosti (samo)obuzdavanja. Prema tome, sve tri semantičke komponente glagola *to binge* su produktivne u daljoj semantičkoj disperziji i predstavljaju motivacionu osnovu za razvoj prenesenog značenja. Budući da se radi o glagolu kojim se označava pojam jedenja, metaforičke asocijacije koje dovode do novih semantičkih realizacija odnose se na dimenziju (prevelike) količine i na način odvijanja radnje (sa zadovoljstvom).

Tabela 6. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to binge*

semantičke komponente glagola <i>to binge</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: PRETERIVATI U JELU	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: PRETERIVATI U AKTIVNOSTI
[TAKE FOOD INTO MOUTH]	stavljati hranu u usta	-----
[CHEW]	gristi/žvakati	-----
[SWALLOW]	gutati	-----
[TOO MUCH]	unositi prekomernu količinu hrane	gledati serije u prevelikoj meri
[WITH PLEASURE]	uživati u jelu	uživati u gledanju serija
[WITHOUT CONTROL]	nemati kontrolu	nemati kontrolu nad gledanjem serija

5.1.3. Glagol *to crunch*

Glagol *to crunch* je specifičan po tome što svojim doslovnim značenjem implicira jedenje tvrde hrane i tako uzrokuje stvaranje karakterističnog zvuka poput krckanja koji podseća na zvuk koji nastaje kada se nešto melje. Semantičke komponente ovog glagola su [PRODUCE SOUNDS], [WITH TEETH] i [AS IF GRINDING].

Upravo usled takvih svojih karakteristika, odnosno usled obeležja koje se odnosi na stvaranje specifičnog zvuka, došlo je do razvoja prenesenog značenja koje se odnosi na ‘stvarati zvuk krckanja’ (‘to produce a crunching sound’ (ChD), ‘to make a crunching sound’ (OD), ‘to make a sound like something being crushed’ (LD)), odnosno na ‘stvarati zvuk lomljave ili krckanja’ (‘make a breaking or crushing noise’ (CC), ‘to crush, grind or tread noisily’ (YD)). Preneseno značenje se ovde zasniva na metonimiji KRCKAJUĆI JESTI ZA KRCKATI, koja je deo opšte metonimije CELINA ZA DEO. Navedeno preneseno značenje ‘krckati’ realizovano je na osnovu metonimijskog prenosa unutar istog domena, gde je ceo proces jedenja praćen krckanjem prenesen na jedan aspekt procesa, a to je krckanje. Izvorni domen obezbeđuje mentalni pristup ciljnom, što znači da je jedna karakteristika procesa jedenja označava drugi pojam. Ovo preneseno značenje glagola *to crunch*, kako primeri upotrebe pokazuju, može da se koristi u širokom opsegu različitih pojmova, pa tako može da se koristi da označi krckanje šljunka (*The gravel crunched as the tyres bit in and the tail lights receded up the drive.* (BNC)), šuštanje lišća (*Leaves crunched under our feet as we walked up the path to the house.* (MM)) ili škripu snega pod nogama (*The air was cold and the snow crunched as we walked.* (BNC)). Specifičan zvuk koji se stvara pri pritisku zuba na čvrstu, hrskavu hranu, ovde je, kako primeri pokazuju, asocijativno povezan sa zvukom koji

nastaje pri pritisku automobilskih guma na kamenčiće ili pritisku stopala na lišće ili sneg. Kako se iz primera vidi, kod prenesenog značenja glagola *to crunch*, agens nije eksplicitno izražen, već je fokus stavljen na pacijensa i radnju koju trpi, po analogiji sa onim što se izražava doslovnim smislom ove lekseme, a to je karakterističan zvuk koji prati proces griženja hrskave. Metonimijsko preslikavanje odvija se na auditivnoj ravni jer je se zvuk krckanja, kao jedna od karakteristika procesa označenog glagolom *to crunch*, nalazi u metonimijskom odnosu prema celokupnom pojmu označenom ovim glagolom.

Drugo preneseno značenje ovog glagola odnosi se na ‘obrađivati podatke različitog tipa, prvenstveno računati’, što je prikazano sledećim definicijama: ‘to do a lot of calculations’ (MM), ‘to perform operations or manipulate or process (numerical or mathematical data)’ (YD), ‘to perform mathematical computations’ (MW), ‘to process (large quantities of data, numbers etc.) at speed’ (ChD). Međutim, iz navedenih definicija ne može se zaključiti ko je vršilac radnje, čime bi se dobila potpunija slika ovog pojma. Stoga je važno razmotriti još dve definicije u kojima se navodi da ovu radnju obavlja mašina ili, preciznije, računar ili kalkulator (‘to do a lot calculations using a computer or a calculator’ (CC)), (esp. of a computer): process large quantities of information’ (OD)). Ovakvo značenje, koje se odnosi na ‘računarski (ili, opštije, mašinski) obraditi veliki broj podataka’, razvilo se na osnovu pojma izraženog komponentom [AS IF GRINDING]: zagrizanjem hrane, ona se usitnjava i obrađuje, odnosno usitnjavanjem priprema za dalju lakšu probavu, a podaci i informacije se takođe razlažu na manje segmente i uprošćavaju, kako bi se dalje mogli lakše obraditi. Ovde je zapravo dominantna slika zuba koji čak i jednim zagrizanjem lome hranu, a ponavljanjem takve radnje dovode do daljeg lomljenja i sitnjenja, što predstavlja motivacionu osnovu za uspostavljanje metaforičkog preslikavanja na domen obrade podataka, pri čemu se ponavljanjem radnji koje se tiču obrade podataka, podaci “usitnjavaju”, lakše obrađuju. Metafora koja je dovela do takvog prenesenog značenja je OBRADIVATI PODATKE JE GRISTI i ona je deo opštije, krovne metafore OBRADIVATI JE JESTI. Ovo značenje ne nosi sa sobom implikaciju uništavanja, jer se ne odnosi na krajnje nestajanje, kao posledicu obrade, već na transformaciji objekta u drugačiji oblik, pogodniji za njegovo razumevanje.

Rečenica u kojoj je glagol *to crunch* upotrebljen u metaforičkom smislu, *Processor speed, ... , is only one factor in how fast a computer can crunch information.* (OD), može da posluži kao ilustracija uspostavljanja asocijacija između dva domena, konkretnog (jedenja) i apstaktnog (obrade informacija). Zagrizanje hrane i dalje usitnjavanje metaforičkim prenosom su dovedeni u vezu sa obradom i prilagođavanjem podataka kako bi se bolje

razumeli. Agens je personifikovan i predstavljen kao računar, odnosno njegov procesor. Slično je tumačenje rečenice *The message, the actual information, is put in by the user (words to be processed, for instance, or numbers to be crunched) or by professional suppliers.* (BNC) u kojoj agens (mašina koja obrađuje brojeve) takođe predstavlja personifikaciju čoveka koji zagriža hranu. Obrada brojeva dodatno se poredi sa obradom teksta, čime se dobija plastičnija slika o “drobljenju” brojeva, odnosno njihovom razrađivanju radi boljeg razumevanja.

Tabela 7. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to crunch*

semantičke komponente glagola <i>to crunch</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/pojam-sredstvo: KRCKATI	pojmovni domen nastao metonimijskim prenosom/ciljni domen: STVARATI ZVUK/OBRAĐIVATI PODATKE
[TAKE FOOD INTO MOUTH]	polagati/stavljati hranu u usta	-----
[CHEW]	gristi/žvakati	obrađivati podatke
[SWALLOW]	gutati	-----
[PRODUCE SOUNDS]	stvarati zvuka pri jelu	stvarati zvuk prilikom vršenja radnje
[WITH TEETH]	stvarati zvuk zubima	obrađivati podatke
[AS IF GRINDING]	mleti/usitnjavati hranu	obrađivati podatke

Može se zaključiti da je glagol *to crunch* u pogledu semantičke disperzije produktivan, budući da sve tri semantičke komponente koje ga karakterišu predstavljaju motivacionu bazu za nastanak prenesenih značenja. Semantičke realizacije nastale metaforičkim, odnosno metonimijskim prenosom, nastale su na osnovu objekta i onoga što se sa njim dešava; drugim rečima, nastale su na osnovu načina obrade hrane, kao i zvuka koji pritom nastaje.

5.1.4. Glagol *to devour*

Glagol *to devour*, sa semantičkim komponentama [QUICKLY], [GREEDILY] i [BECAUSE OF HUNGER] označava ‘halapljivo i proždrljivo uzimati hranu usled gladi’. Na osnovu takve ekspresivnosti, odnosno negativne konotiranosti, i ovaj glagol je razvio svoja prenesena značenja.

Jedno od prenesenih značenja definisano je kao ‘uništavati’ (‘to destroy something or someone’ (LD), ‘to destroy, consume or waste’ (AH)), ili, kako je navedeno u većini rečnika, ‘uništavati u potpunosti’ (‘to destroy completely’ (MW, CD, OD, ChD)), odnosno kao ‘uništavati razarajućom snagom’ (‘to consume or destroy with devastating force’ (YD)). Takvo značenje fizičkog uništavanja zasnovano je na komponenti [GRISTI]⁴¹ koja se odnosi na zagrizanje hrane zubima, menjanje njenog oblička, smanjivanje volumena i, u određenim slučajevima, njenog nestajanja. Asocijativna veza se uspostavlja između izmene oblika hrane (do kog dolazi usled griženja hrane) i fizičkog deformisanja objekta do kog dolazi usled delovanja izvesnog entiteta. Druga asocijativna veza uspostavlja se između nestanka hrane (kao posledice uzimanja celokupne njene količine) i nestanka objekta usled delovanja navedenog entiteta. Iz toga proizilazi da se značenje ‘uništavati’ kod glagola *to devour* zasniva na metafori UNIŠTITI JE JESTI, s tim što je kod ovog glagola ona modifikovana komponentom halapljivosti, odnosno brzine, pa se i metafora stoga može modifikovati kao UNIŠTITI VELIKOM BRZINOM JE POHLEPNO JESTI. U ovoj metafori je naglašen domen eksternalizacije, budući da je fokus na uništavanju pacijensa, pri čemu je entitet koji deluje personifikovan, i u najvećem broju zabeleženih primera se odnosi na vatru. U rečenici *The fire crackled as it devoured the leaves and wood.* (OD) agens je vatra usled koje gore lišće i šuma. Živi agens je ovde metaforički predstavljen vatrom, kao neživim agensom, a glad usled koje živi agens jede hranu velikom brzinom (pri čemu hrana potpuno nestaje) predstavlja asocijativnu vezu sa vatrom usled čijeg plamena, isto tako velikom brzinom, lišće i šuma izgaraju. Slika brzine kojom vatra uništava lišće i šumu dodatno je pojačana time što je objekat sagorevanja ono što je lako zapaljivo i što brzo gori, a to je drvo. Pri eksternalizaciji je važno uočiti još jednu metaforu, zasnovanu na potpunom smanjivanju i krajnjem nestajanju pacijensa, a to je POTPUNO UNIŠTITI JE POJESTI CELOKUPNU KOLIČINU. Ne samo da agens radnju proždiranja, odnosno uništavanja, vrši brzo, već se i celokupna količina hrane proždire, odnosno objekat biva u potpunosti uništen. Sličan metaforički prenos i slična slika prisutni su u rečenici *I asked frantically as I stared at the giant flames that were devouring her home.* (OD), gde je silina kojom vatra gori intenzivirana pridevom *giant*, pa se tako stiče utisak ogromne vatre koja velikom žestinom “proždire” sve pred sobom. Rečenica *This continent bore a very advanced civilizations, but was devoured by the ocean in some unspecified catastrophe.* (BNC) ima okean kao personifikovanog agensa koji je “proždrao”,

---

⁴¹ Obeležje griženja, odnosno žvakanja, predstavlja jedno od obeležja hiperonima *to eat*; budući da je glagol *to eat* nadređen svim glagolima leksičkog polja jedenja u engleskom jeziku, podrazumeva se da svi članovi datog leksičkog polja sadrže karakteristike svog hiperonima.

odnosno odneo jedan kontinent. Snaga kojom humanoidni agens zariva zube u hranu pri radnji proždiranja, ali i brzina kojom se cela radnja odvija, predstavljaju u ovom slučaju asocijativnu osnovu za uspostavljanje veze sa silinom i brzinom kojom je okean uništio čitav jedan kontinent. Međutim, za razliku od humanoidnog agensa, koji ima sposobnost da kontroliše i brzinu jedenja i jačinu ugriza, vatra i okean nisu agensi čije delovanje u navedenim situacijama čovek može da kontroliše. Stoga se ovakvom upotrebom glagola *to devour* zapravo objašnjavaju sila i razorna snaga kojom prirodne pojave deluju na čoveka i njegovu okolinu. Potpuno deformisanje oblika hrane i njeno potpuno smanjivanje u volumenu pri procesu jedenja predstavljaju izvorne domene za objašnjavanje pojma DESTRUKCIJA u svetu prirode.

Drugo preneseno značenje ovog glagola ima pozitivnu konotaciju i, po nekim rečnicima, označava 'čitati s uživanjem': 'to read eagerly' (ChD), 'read quickly and eagerly' (OD). Drugi rečnici proširuju navedenu definiciju, i navode da se ovakvo značenje odnosi ne samo na 'čitati s uživanjem', već i na 'gledati' ('to read something quickly and eagerly, or watch something with great interest' (LD)), odnosno 'slušati' ('to read, watch or listen with a lot of interest' (MW)). Za razliku od prethodno analiziranog prenesenog značenja, kod ovog značenja metaforičko proširenje je povezano sa internalizacijom, i odnosi se na činjenicu da unošenje hrane utiče na agensa i dovodi do određenih promena u njemu. Internalizacija se ogleda u agensovoj aktivnoj ulozi prilikom procesa jedenja (i pijenja), s obzirom na to da agens hranu stavlja u sopstvena usta, žvaće je i vari u organima digestivnog trakta. Prema tome, internalizacija je orijentisana ka agensu (Yamaguchi, 2009: 184). Sa druge strane, eksternalizacija je orijentisana na posledice koje po hranu (pacijensa) ima delovanje agensa, a Newman je shvata kao prelazak hrane iz stanja vidljivosti u stanje nevidljivosti, jer kada se hrana jednom unese u usta i dođe do stomaka, ne može se vratiti u prvobitno stanje i biti vidljiva (Newman, 2009: 8). S obzirom na to da je proces jedenja dvosmeran, i da uključuje kako agensa koji jede (ili pije), tako i pacijensa (hranu), koja trpi radnju jedenja (pijenja), logičan zaključak je da pojam JESTI (PITI) obuhvata i internalizaciju i eksternalizaciju. Međutim, kako analiza pokazuje, jedan od ova dva aspekta može biti istaknutiji, u zavisnosti od toga na čemu se nalazi fokus kod značenja svakog glagola ponaosob. Metafora koja je ovde na snazi jednim delom se naslanja na pojam griženja hrane i izmene njenog oblika (UNIŠTITI JE JESTI), ali se prvenstveno naslanja na unošenje hrane u usta i organizam i ono što se događa unutar tela, odnosno na efekat koji pojedena hrana ima na agensa. Kod ovog značenja, izvorni domen unošenja hrane u organizam je prenesen na ciljni domen kod kog

izvesni entitet ulazi u psihološki domen agensa, stvarajući pri tom osećanje zadovoljstva kod agensa. To ukazuje da su pozitivna senzorna iskustva koja ostvarujemo prilikom jedenja relevantna pri razumevanju osećanja zadovoljstva prilikom čitanja, gledanja ili slušanja (Newman—Abera, 2009: 261). ČITATI (GLEDATI/SLUŠATI) SA UŽIVANJEM JE PROŽDIRATI je metafora na kojoj počiva preneseno značenje glagola *to devour*, a koje se odnosi na uživanje u čitanju. Fokus pri konceptualizaciji ovde leži ne samo na aspektu brzine, već i na činjenici da agensu verovatno prija hrana koju jede tako velikom brzinom, pa ne može da se obuzda. Metaforom BRZINA ukazuje se na asocijativnu vezu između brzine jedenja i brzine čitanja (gledanja/slušanja). Hrana se brzo jede usled velike gladi i neobuzdane želje za hranom, a knjiga se brzo čita usled velike želje čitaoca da sazna šta se dalje dešava sa tokom radnje romana.

Takva interpretacija potkrepljena je primerima upotrebe glagola *to devour*, pri čemu se najveći zabeleženi broj primera odnosi na “proždiranje” knjiga, poput rečenice *After all, they were the women who bought and devoured a novel which revealed the unsatisfied desires...* (BNC). U doslovnom smislu, agens proždire određenu hranu, dok u ovom primeru žene “proždiru”, odnosno sa zanimanjem i zainteresovanošću čitaju roman koji im otkriva njihove neispunjene želje. Prijatan ukus koji hrana ima se na taj način povezuje sa osećajem prijatnosti ili zadovoljstva do kog dolazi kada se čita knjiga. Slično tumačenje ima i rečenica *...the next year I devoured every written word I could find on dolphins and whales.* (BNC) u kojoj agens “proždire” svaku pisanu reč o delfinima i kitovima i na taj način čini sebi zadovoljstvo. Međutim, u ovoj rečenici je, pored emotivnog domena, implicitno prisutan i intelektualni domen, jer agens ne samo da oseća zadovoljstvo, već je stimulisan i u intelektualnom smislu: proždiranje, koje ovde predstavlja motivacionu osnovu za proširenje značenja, je fokusirano kako na brzinu jedenja, tako i na proces žvakanja i gutanja – u metaforičkom smislu, na proces razumevanja i shvatanja svake pisane reči o delfinima i kitovima. Stoga se može zaključiti da je u ovoj rečenici na snazi još i metafora RAZUMETI JE SAŽVAKATI, gde se žvakanje tumači kao deo procesa jedenja, a u čijoj osnovi se nalazi konvencionalna metafora IDEJE SU HRANA (IDEAS ARE FOOD) (Kövecses, 2010: 157). Još jedan zanimljiv primer metafore ČITATI (GLEDATI/SLUŠATI) SA UŽIVANJEM JE PROŽDIRATI jeste rečenica *My academic studies were also very influential – I devoured Faulkner and Shakespeare and I love their penchants for violence and suspense.* (OD) gde agens “proždire”, odnosno čita velikom brzinom Foknerova i Šekspirova dela zbog zainteresovanosti i zadovoljstva koje mu čitanje pruža. Treba takođe primetiti da se na

metaforu ČITATI SA UŽIVANJEM JE PROŽDIRATI u ovoj rečenici nadovezuje metonimijski prenos AUTOR ZA DELO (kao deo krovne metonimije PROIZVOĐAČ ZA PROIZVOD (THE PRODUCER FOR THE PRODUCT)) (Kövecses, 2010: 150), jer agens sa zanimanjem čita Foknerova i Šekspirova dela. Pojmovna metonimijska veza uspostavljena je između Foknera, odnosno Šekspira sa jedne strane, i Foknerovih, odnosno Šekspirovih dela, koje agens čita brzo i koja mu pričinjavaju zadovoljstvo.

Tabela 8. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to devour*

semantičke komponente glagola <i>to devour</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: PROŽDIRATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: UNIŠTAVATI/RAZUMETI
[TAKE FOOD INTO MOUTH]	polagati/staviti hranu u usta	-----
[CHEW]	gristi/žvakati	razumeti
[SWALLOW]	gutati	-----
[QUICKLY]	brzo jesti	brzo uništiti
[GREEDILY]	pohlepno/halapljivo jesti	vršiti radnju sa velikom željom
[BECAUSE OF HUNGER]	jesti usled gladi	obrađivati podatke

To devour je glagol koji pri proširenju svog doslovnog smisla ispoljava kako kroz svoju usmerenost ka pacijensu (eksternalizaciju procesa proždiranja), tako i kroz usmerenost ka agensu (odnosno, internalizaciju). Eksternalizacija je negativno konotirana, budući da se dovodi u vezu sa uništavanjem i potpunom eliminacijom objekta, dok se internalizacija tiče pozitivnog efekta kog radnja označena glagolom *to devour* ima po agensa.

5.1.5. Glagol *to gobble*

Glagol *to gobble* se odnosi na ‘brzo i halapljivo, proždrljivo jesti hranu’. Ovaj glagol je negativno konotiran, s obzirom na činjenicu da uzimanje hrane na navedeni način ne predstavlja društveno poželjno ponašanje. Prenesena značenja koja ovaj glagol ostvaruje takođe su u vezi sa njegovim semantičkim komponentama, [QUICKLY] i [GREEDILY].

Rečnici navode da se preneseno značenje glagola *to gobble* odnosi na ‘žudno uzimati’ (‘take eagerly’ (MW)). Drugi rečnici, u skladu sa negativnom konotacijom ovog glagola, navode da se on odnosi na ‘pohlepno uzimati’ (‘to take greedily, grab’ (YD), (AH)).

Kontekstualizovana upotreba glagola *to gobble* ipak ukazuje na to da njegovo preneseno značenje takođe ima negativnu konotaciju, i da upravo komponenta pohlepe određuje dalju semantičku disperziju. U rečenici *Those are important and worthwhile projects, ... , especially if £1.4 billion is gobbled up by the proposals for King's Cross.* (BNC) je upotrebom glagola *to gobble* izraženo nezadovoljstvo govornika usled činjenice da je utrošena velika suma novca. Ovde je komponenta pohlepe, kao jedan od načina uzimanja hrane, prenesena na domen brzog i pohlepnog trošenja novca, što se takođe smatra kao ekonomski nepoželjno ponašanje. Jedan aspekt pojma određenog glagolom *to gobble*, pohlepa, asocijativno se prenosi na čitavu radnju, pa je takvo preneseno značenje zasnovano na široj metonimiji DEO ZA CELINU, ili, konkretno, na specifičnoj metonimiji POHLEPNO UZIMATI ZA PROŽDRLJIVO JESTI. Istaknut je, dakle, jedan segment pojma označenog glagolom *to gobble* i on se metonimijski prenosi na čitavu radnju. Drugi metonimijski prenos predstavlja veza između brzine jedenja i brzine uzimanja, te je na snazi metonimija BRZO UZIMATI ZA BRZO JESTI. U navedenom primeru, suma od 1.4 milijarde funti uzeta je s pohlepom, i brzo utrošena, poput hrane koja se proždrljivo jede. Ovde se javlja i pojmovna metafora UNIŠTITI JE JESTI, jer se ono što je uzeto uzima u celosti i u potpunosti nestaje.

Oxford Dictionary, međutim, izdvaja dva prenesena značenja glagola *to gobble*. Prvo značenje, ‘use a large amount of (something) very quickly’ može se objasniti navedenim metonimijskim prenosom POHLEPNO UZIMATI ZA HALAPLJIVO JESTI. Takvu implikaciju glagol *to gobble* nosi u rečenici *These old houses just gobble up money.* (OD), u kojoj stare kuće “proždiru” novac – drugim rečima, zahtevaju velika novčana ulaganja kako bi se u njima moglo živeti. Drugo preneseno značenje glagola *to gobble* specifikovano je i suženo na ‘(pre)uzimanje manjeg entiteta od strane većeg’: ‘(of a large organization) incorporate or take over (a smaller one)’ (OD). Kod ovog značenja, agens je personifikovan, dok se radnja koju vrši asocijativno povezuje sa brzim i proždiranjem hrane u potpunosti. Na snazi su dva kognitivna mehanizma, jedan nastao na osnovu pojma označenog glagolom *to gobble*, a drugi na osnovu komponente hipernonima, glagola *to eat*. PROŽDIRATI, kao pojam određen glagolom *to gobble*, služi kao motivaciona osnova za povezivanje sa domenom brzine i pohlepe kojom se radnja obavlja, pa je metonimija POHLEPNO UZIMATI ZA HALAPLJIVO JESTI na snazi i kod ovog značenja. Drugi kognitivni mehanizam predstavlja metafora UNIŠTITI JE JESTI, s obzirom na to da radi o potpunom obuhvatanju entiteta od strane agensa. *This small department was gobbled up by the Ministry of Transport.* (OD) je ilustrativan primer takvog prenesenog značenja glagola, kojim se izražava preuzimanje manjeg odeljenja od strane od

strane Ministarstva transporta. Personifikovani agens (*Ministry of Transport*), poput proždrljive osobe, ne samo da velikom brzinom i halapljivo vrši radnju nad pacijensom, već je implicitni naglasak na tome da pacijens više ne postoji. Slika u kojoj hrana brzo nestaje u ustima proždrljivca prenesena je na ravan ekonomskog poslovanja i brzog preuzimanja manjeg poslovnog entiteta (i njegovog nestajanja) od strane većeg. Takva slika je dodatno pojačana upotrebom dva entiteta koja se nalaze na dva pola dimenzije veličine, gde je jedan entitet mali (*small department*), a drugi veći, pri čemu veći entitet (*Ministry of Transport*) predstavlja ekstrem na polju veličine, budući da predstavlja vrhovnu instituciju jedne zemlje protiv koje mali entitet ne može ništa da učini, te tako biva u potpunosti preuzet i više ne postoji. Radnja preuzimanja je, dakle, izvršena u potpunosti i dovela je do nestajanja objekta, što implicira da je ovde na snazi još jedna metafora, a to je PREUZETI (NA SILU) JE JESTI HALAPLJIVO. Ovde je prisutna internalizacija, jer pojam jedenja podrazumeva unošenje hrane u organizam čime hrana ulazi u internu, unutrašnju sferu agensa; tako se uspostavlja odnos između unošenja hrane i uzimanja posla. Preuzeti posao u metaforičkom smislu predstavlja pojedenu hranu.

Tabela 9. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to gobble*

semantičke komponente glagola <i>to gobble</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: HALAPLJIVO JESTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: POHLEPNO UZIMATI
[TAKE FOOD INTO MOUTH]	polagati/stavljati hranu u usta	-----
[CHEW]	gristi/žvakati	razumeti
[SWALLOW]	gutati	-----
[QUICKLY]	brzo jesti	brzo (pre)uzeti entitet
[GREEDILY]	halapljivo/proždrljivo jesti	pohlepno (pre)uzeti entitet

Pored svog doslovnog značenja, glagolom *to gobble* mogu se izraziti pojmovi koji se odnose na dimenzije brzine i pohlepe, ali i pojam UNIŠTITI koji nastaje na osnovu obeležja sadržanih u hiperonimu, glagolu *to eat*, izražavajući na taj način svoj puni semantički potencijal. Sve tri dimenzije na koje se ovaj glagol odnosi izražavaju negativne aspekte.

5.1.6. Glagol *to gorge*

U svom doslovnom značenju, glagol *to gorge* označava pojam koji se odnosi na ‘halapljivo, odnosno proždrljivo uzimati prekomerne količine hrane u količini koja dovodi do (pre)zasićenja’. Takva radnja je komponentnom analizom razložena na sledeće semantičke komponente: [TOO MUCH FOOD], [UNTIL FULL] i [GREEDILY].

Sa druge strane, preneseno značenje ovog glagola zabeleženo je u samo dva rečnika. U MW rečniku preneseno značenje je definisano kao ‘učestvovati u vršenju radnje u velikoj meri’ (‘to partake of something in large amounts’), dok se u MM rečniku odnosi na ‘doživljavati prijatno iskustvo koliko god je to moguće’ (‘to have as much of an enjoyable experience as you want’). Definicije prenesenog značenja ovog glagola pokazuju da se metaforički prenos razvio na osnovu asocijativne veze između unošenja velike količine hrane i vršenja ili doživljavanje određene radnje u velikoj meri. Stoga se može zaključiti da je ovde na snazi metafora VRŠITI RADNJU PRETERANO JE JESTI DO ZASIĆENJA koja se može specifikovati u konkretnim primerima. U rečenici *On a polyglot diet of great classics the bookworm might have gorged himself into a mere know-all, not into a writer capable of winning, and deserving, numerous prizes, including a Nobel.* (BNC) agens je obavio radnju čitanja u meri koja dovodi do sopstvenog zasićenja, kao što se hrana unosi u količini koja dovodi do zasićenja. Ovde je prisutna internalizacija radnje, jer sugerise žudnju i svojevrsno nenametanje ograničenja samom sebi u pogledu čitanja knjiga, pa se metafora u ovom primeru može modifikovati kao PRETERANO ČITATI JE JESTI DO ZASIĆENJA. Druga konkretizacija se odnosi na preterivanje u noćnom životu i može se odrediti kao PRETERANO SE PROVODITI JE JESTI DO ZASIĆENJA, u skladu sa upotrebom glagola *to gobble* u primeru ... *and after you've gorged yourself on all the fun and nightlife that Benitises has to offer, you can turn in for the night and leave it all behind.* (BNC). U navedenom primeru se uspostavlja asocijativna veza između unošenja (pre)velike količine hrane koja dovodi do sitosti i zasićenja noćnim izlascima. Primeri upotrebe ovog prenesenog značenja zabeleženi u korpusu su, za razliku od definicija, mnogobrojni i raznovrsni, pa se tako obavljanje radnje do krajnjih granica, pored čitanja i noćnog provoda, može ogledati i u konstantnom i preteranom prisećanju prošlih događaja (*I gorged myself on memories.* (MM)), ali i u pogledu preteranog (pre)uzimanja računarskih platformi, gde agens nije živo biće, već je personifikovan (*Although Microsoft Corp is currently gorging itself on Intel Corp iAPX-86 platforms with its Windows desktop environment...* (BNC)). I pored toga što pojam obavljanja radnje u meri koja je preterana ne predstavlja poželjno ponašanje, čini se da vršenje radnje

čitanja ili odlazaka u noćne klubove do zasićenja nosi sa sobom izvestan stepen pozitivne konotacije, budući da agens radnju obavlja u prekomernoj meri zato što mu tako prija. S obzirom na to da glagol *to gorge* ne sadrži komponentu koja se odnosi na uživanje, pojam UŽIVATI se najverovatnije razvio na osnovu činjenice da unošenje hrane u organizam kod agensa stvara osećaj prijatnosti i zadovoljstva, pre svega zbog zadovoljenja biološkog motiva gladi, a potom i zbog uzimanja uglavnom one hrane koja je prijatna čulu ukusa.

Tabela 10. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to gorge*

semantičke komponente glagola <i>to gorge</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: JESTI DO ZASIĆENJA	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ ciljni domen: VRŠITI RADNJU DO ZASIĆENJA
[TAKE FOOD INTO MOUTH]	polagati/stavljati hranu u usta	-----
[CHEW]	gristi/žvakati	razumeti
[SWALLOW]	gutati	-----
[TOO MUCH FOOD]	unositi prekomernu količinu hrane	vršiti radnju u preteranoj meri
[UNTIL FULL]	unositi hranu do zasićenja	vršiti radnju do zasićenja
[GREEDILY]	jesti usled gladi	-----

Može se zaključiti da glagol *to gorge* razvija svoje preneseno značenje na osnovu komponente [VELIKA KOLIČINA]. Ono je pogodno za dalju konkretizaciju u različitim domenima, upravo zbog svoje opštosti, budući da pojam VELIČINE može da se odnosi bilo na konkretne, bilo na apstraktne pojmove, kako primeri upotrebe ovog glagola pokazuju. Stoga se preneseno značenje razvija u skladu sa kontekstom i konkretnim jezičkim situacijama u kojima se ovaj glagol upotrebljava.

5.1.7. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola jedenja u engleskom jeziku

Analiza glagola jedenja u engleskom jeziku pokazala je da postoji nevelik broj glagola čiji se doslovni smisao proširuje na pojmovne domene različite od jedenja. Budući da je cilj ove disertacije ispitivanje načina na koji prenesena značenja nastaju, u ovom odeljku ispitano je koje semantičke komponente, odnosno koji pojmovni domeni, u komponentnoj analizi predstavljeni semantičkim komponentama, mogu da dovedu do uspostavljanja asocijativne veze sa drugim pojmovnim domenima i na taj način i do ostvarivanja prenesenog smisla. Među šest glagola koji ostvaruju prenesena značenja nalazi se hiperonim nadređen

leksičkom polju glagola jedenja, *to eat*, kao i još pet glagola užeg i specifičnijeg značenja: *to binge*, *to crunch*, *to devour*, *to gobble* i *to gorge*.

Analiza je pokazala da jednu od motivacija za prenos nominacije sa semantičke komponente glagola jedenja na drugi pojam predstavljaju one komponente koje se odnose na različite segmente procesa *jedenja*. Najčešći segment izražen je komponentom [CHEW], koje je prisutno kod svih glagola jedenja. Ona u doslovnom smislu znači 'žvakati', a u figurativnom smislu se razvija u pravcu 'obrađivati ili procesuirati izvesni entitet' (kod glagola *to eat*, *to crunch*), što dalje vodi do 'razumovati ono što se žvaće' (glagol *to devour*). Komponenta [REDUCE IN QUANTITY], koja se odnosi na smanjivanje količine preostale hrane u zavisnosti od količine pojedene, predstavlja još jedan od elemenata značenja koji se vezuje za novi pojam, a to je pojam uništavanja. Obeležja se za pojam vežu putem nominacije, kao sposobnosti reči da imenuje pojedinačne pojmove, što predstavlja osnovnu funkciju svake reči (Gortan-Premk, 2004: 20). Budući da semantičke komponente predstavljaju semantički sadržaj izvesne lekseme, na taj način se omogućava semantička identifikacija pojma označenog izvesnom leksemom. Određeni drugi aspekti jedenja, specifični za pojedinačne glagole, takođe mogu da dovedu do prenesenog značenja, poput komponente [GREEDILY], karakteristične za glagol *to gobble*. Ovaj glagol tako ostvaruje i preneseno značenje u domenu pohlepe. Komponenta [UNTIL FULL], prisutna kod glagola *to gorge*, utiče na razvoj prenesenog značenja koje se odnosi na 'sopstveno zasićenje'. Kod glagola *to binge* obe semantičke komponente, i [TOO MUCH] i [WITH PLEASURE], nominacijom se prenose na pojam kojim se označava vršenje ranje u prevelikoj meri, ali uz zadovoljstvo. Prenesena značenja glagoli ne ostvaruju samo na osnovu svojih komponenti značenja, već se uvek podrazumeva prisutnost semantičkih komponenti njima nadređenog glagola, *to eat*, odnosno onoga što pojam JESTI podrazumeva i direktno, i indirektno. Tako, na primer, glagol *to devour*, kao komponente značenja sadrži [GREEDILY] i [QUICKLY], a njegovo preneseno značenje podrazumeva ne samo pojmove POHLEPA i BRZINA, već se tiče i unošenja entiteta u sferu agensa, poput unošenja hrane u organizam, što je podrazumevana odlika jedenja. Može se zaključiti da su se semantičke komponente koje ovi glagoli sadrže pokazale kao produktivna u smislu daljeg prenošenja nominacije sa pojma kog označavaju na neki drugi pojam, a kao najaktivnije one komponente koje se odnose na određene prenaplašene karakteristike procesa jedenja, poput halapljivosti ili unošenja preterane količine hrane.

Posmatrano sa kognitivističkog stanovišta, može se zaključiti da u nastanku prenesenih značenja ovih glagola u engleskom jeziku značajan motivacioni faktor

predstavljaju internalizacija, odnosno eksternalizacija čitavog procesa. Odlike agensa, kao vršioca radnje, prvenstveno se odnose na unošenje hrane u organizam, čime hrana “ulazi” u agensa. Kod nastanka prenesenih značenja, internalizacija se ogleda u unošenju apstraktnih entiteta u sferu intelektualnog domena, na njihovu obradu i razumevanje, ali se može odnositi i na personifikovanog agensa i ulazak izvesnog entiteta u sferu neživog agensa. Druga vrsta internalizacije tiče se senzacija koje agens doživljava, a koje se preslikavaju na druge domene i na taj način motivišu nastanak prenesenih značenja. Pri procesu jedenja agens uglavnom ima prijatne senzacije, pa se i u prenesenom značenju ovakva internalizacija prvenstveno odnosi na agensa koji je živ, odnosno na ljudsko biće koje doživljava osećaj zadovoljstva usled unošenja u mentalnu sferu onoga što izaziva osećaj prijatnosti. Sa druge strane, eksternalizacija se odnosi na posledice koje po hranu ima proces jedenja, odnosno na ono što pacijens doživljava prilikom jedenja. Najuočljivija karakteristika tiče se grizenja i žvakanja hrane, čime se hrana transformiše, a što u procesu metaforizacije predstavlja motivacionu bazu za nastanak pojmova koji se odnose na uništavanje, kako fizičko, tako i psihičko. Takav širok opseg preslikavanja na domen uništavanja dozvoljava raznolikost u prirodi samog pacijensa, koji može da bude predstavljen živim bićem, konkretnim, fizičkim objektom, ali i nematerijalnim, apstraktnim entitetom.

5.2. Prenesena značenja glagola jedenja u srpskom jeziku

U srpskom jeziku ustanovljeno je sedam glagola jedenja koji ostvaruju prenesena značenja: *jesti*, *žderati*, *glodati*, *kusati*, *mrljaviti*, *slistiti* i *srkati*.

5.2.1. Glagol *jesti*

Kao prototipičan glagol jedenja i hiperonim za celo leksičko polje glagola jedenja, doslovni smisao glagola *jesti* određen je trima semantičkim komponentama, [STAVITI HRANU U USTA], [ŽVAKATI] i [GUTATI], a komponente koja ga dodatno određuju su [GRISTI], [SITNITI] i [UČINITI MANJOM KOLIČINU HRANE]. Radnja označena ovim glagolom se označava ‘stavljati hranu u usta, žvakati i gutati’, odnosno na procese koji su vizuelno uočljivi, ali i neophodni kako bi se izvesna radnja mogla kvalifikovati kao radnja jedenja. Osim navedenih procesa, koje vrši agens, radnju jedenja prati i proces koji se odnosi na pacijensa (na hranu), i tiče se onoga što se sa pacijensom dešava. Imajući u vidu kompleksan proces na koji se glagol *jesti* odnosi, njegov potencijal za razvoj prenesenih značenja je takođe širok. U *Rečniku Matice*

srpske izdvojeno je pet sekundarnih značenja ovog glagola, u okviru kojih se nalazi i nekoliko njihovih podznačenja, dok *Rečnik srpskoga jezika* navodi četiri prenesena značenja.

Prvo od prenesenih značenja navedeno u rečnicima ima dva podznačenja. Jedno od njih (2.a.) se odnosi na ‘ujed insekta’, i definisano je kao ‘ujedati, gristi, bosti’ (RSJ), odnosno nešto preciznije kao ‘ujedati, gristi, bockati (o insektima)’ (RMS). Očigledno je da je smisao griženja nastao na osnovu komponente [GRISTI]: griženje označava zabadanje zuba u hranu ili neko drugo telo, a time, u zavisnosti od prirode objekatskog pojma, i nanošenje bola, te predstavlja uzrok neprijatnosti. Ovakva realizacija glagola *jesti* uslovljena je leksičkim slaganjem sa semantičkim determinatorom, pa je i značenje ostvarljivo u kontekstu u kom se odnosi na griženje, ujedanje i/ili bockanje insekata, što je leksikografski predstavljeno kao sastavni deo same definicije, gde je semantički determinator naveden u zagradi ‘(o insektima)’. U prenesenom smislu, ovaj pojam se odnosi na radnju čiji je agens najčešće neki štetan insekt, poput muve, komarca ili moljca (Yamaguchi, 2009: 184). Stoga se može smatrati da je ovakvo značenje nastalo metonimijskim povezivanjem griženja, kao sastavnog dela procesa jedenja, sa čitavim procesom, i da je ovde prisutna metonimija GRISTI ZA JESTI. Kod ovog značenja, važno je napomenuti da je pacijens ljudsko biće, i da ono doživljava neprijatnost usled ujeda ili griženja insekta.⁴² Pacijens ne samo da doživljava iritaciju i bol, već može da ima fizički vidljive posledice, u smislu stvaranja crvenila i/ili otoka na mestu ugriza, pa je stoga fokus zapravo na samom pacijensu i neprijatnostima koje on doživljava. Griženje stvara implikaciju fizičke povrede i bola koji nastaje, i predstavlja motivacionu osnovu za nastanak metafore UBOSTI JE (ZA)GRISTI/JESTI. Primeri navedeni uz rečničke definicije, *A mene su cele noći jele vaške.* (RMS) i *Jedu ga buve svu noć.* (RSJ) dodatno ističu iritaciju po pacijensa upotrebom temporalnih odrednica *cele noći* i *svu noć*, čime slika određenog mučenja kroz koje pacijens prolazi dobija na snazi.

Drugo podznačenje (2.b.) blisko je navedenom značenju ‘gristi, ujedati ili bockati’, i odnosi se na ‘dražiti i štipati’ (‘dražiti, štipati’ (RSJ)), odnosno na ‘ugrizati’ (‘dražiti, štipati, ugrizati’ (RMS)). I ovo značenje nastalo je metonimijskim prenosom određenim kao GRISTI ZA JESTI, odnosno prenošenjem nominacije s plana griženja na plan nadraživanja čula. Agens je neživ i predstavljen je kao entitet koji fizički nije opipljiv, poput dima (*Jede ga dim.* (RSJ)) ili svetla (*U sobu... udaralo je sa svih strana neko belo svetlo koje ga je kao lug oštro jelo za*

---

⁴² Iako se mnogi insekti hrane ljudskom krvlju prilikom ujedanja, griženja i bockanja (što, uostalom, predstavlja svrhu ujedanja/griženja/bockanja), ovde je primarna implikacija iritacije, i samog čina zarivanja zuba ili rilice u kožu čoveka.

same zenice. (RMS)). S obzirom na činjenicu da agens ne zagriža pacijensa (čoveka) u fizičkom smislu, pacijens ne trpi fizičke povrede, ali su mu čula iritirana: u primeru *Jede ga dim.* iritacija se (premda nije eksplicitno navedeno) odnosi kako na čulo vida, tako i na čulo mirisa. U ovom primeru na snazi je još i metonimija ČULO ZA TELO jer su iritirana čula poistovećena sa agensom kao živim bićem koje doživljava iritaciju. Sa druge strane, u rečenici *U sobu... udaralo je sa svih strana neko belo svetlo koje ga je kao lug oštro jelo za same zenice.* je jasno označeno da pacijens trpi neprijatnost usled toga što je nadraženo čulo vida, a iritacija je dodatno istaknuta pridevom *oštro* koji implicira snažan zagrižaj i jak bol nastao usled toga.

Sledeće preneseno značenje glagola *jesti*, u rečnicima navedeno pod brojem tri (3.), označava ‘nagrizati dejstvom neke supstance i postepeno trošiti, razarati pacijensa’: ‘nagrizati, izjedati, uništavati’ (RMS), odnosno ‘nagrizati, razarati (dejstvom nečega); postepeno trošiti’ (RSJ). Ovakvo značenje razvilo se metaforičkim prenosom u kom se semantički sadržaj gríženja prenosi na načinjanje i oštećivanje zagriženog objekta, što ukazuje na metonimijski prenos gde gríženje stoji namesto jedenja (GRISTI ZA JESTI). Ono što vodi ka ovakvom prenesenom značenju jeste sličnost na osnovu komponente trošenja objekatskog pojma, a to znači da je u osnovi ovog značenja metafora TROŠITI JE SMANJIVATI KOLIČINU HRANE, odnosno TROŠITI JE JESTI, budući da smanjivanje količine hrane predstavlja deo pojma jedenja. Jasno je da je navedena metafora indukovana na osnovu semantičke komponente [UČINITI MANJOM KOLIČINU HRANE]. Tipičan primer za upotrebu glagola *jesti* u smislu nagrizanja entiteta je *Rđa jede gvožđe*, rečenica zabeležena u oba analizirana rečnika srpskog jezika. U navedenom primeru, agens je personifikovan, predstavljen prirodnom pojavom, rđom, koja svojim stalnim delovanjem nagriza gvožđe (poput konstantnog zagrizanja hrane zubima) usled koje dolazi do postupnog trošenja gvožđa i njegovog verovatnog krajnjeg nestajanja. Kod ovog prenesenog značenja metaforički prenos je nastao na osnovu pojma koji označava SMANJIVATI KOLIČINU HRANE (upravo usled jedenja) i SMANJIVATI GVOŽĐE u obimu i volumenu usled delovanja rđe, kao i POSTEPENO TROŠITI GVOŽĐE. Iz primera se ne može zaključiti da li je rđa delovala u potpunosti i dovela do krajnjeg nestanka gvožđa, odnosno da li je gvožđe u potpunosti pojedeno i uništeno. Međutim, u rečenici *Bilo je nekoliko trgovina mješovite robe koje su konkurencijom jedna drugu jelo, dok najzad najjača nije pojela sve.* (RMS) jasno je da je radnja jedenja dovedena do kraja. U ovom primeru ima nekoliko implikacija. Prva i najočitija se tiče internalizacije, odnosno preuzimanja entiteta od strane drugog entiteta. Za razliku od rđe, koja ne unosi u

sebe gvožđe koje nagrizava, u ovom primeru prisutna je slika trgovina koje nestaju, kao što hrana nestaje iz vidnog polja jer radnjom gutanja odlazi u delove tela koji su nedostupni. Newman navodi da je pojam GUTATI pogodan za konceptualizaciju potpunog eliminisanja ili uklanjanja entiteta, pri čemu ne nosi implikaciju kontinuiranog uništavanja hrane griženjem (Newman, 1997: 227-228). Drugim rečima, gutanjem se konceptualizuje brzo i potpuno eliminisanje nekog entiteta. Metaforički prenos je, prema tome, zasnovan na komponenti [GUTATI], i uspostavljen između nestajanja i jedenja, odnosno gutanja kao dela procesa jedenja, pa je na snazi metafora NESTATI JE JESTI koja se može podvesti pod opštiju metaforu ELIMINISATI JE JESTI. Trgovine su elimisane, obuhvaćene od strane druge, jače trgovine, i na taj način uklonjene iz poslovanja. Slika potpune eliminacije manjih trgovina izražena je perfektivizacijom glagola *jesti* u drugom delu rečenice (*dok najzad najjača nije pojela sve*), čime se dobija slika potpunog završetka radnje. Kako primeri pokazuju, ovo preneseno značenje glagola *jesti* može da se odnosi na fizičko smanjivanje ili eliminisanje entiteta, poput smanjivanja volumena gvožđa, ali i na smanjivanje ili eliminaciju u prenesenom značenju, gde ne dolazi do fizičkog uništenja objekatskog pojma, već do prestanka njegovog delovanja.

Unutar ovog (3.) prenesenog značenja u RMS naveden je još jedan primer, rečenica *Poslednjih dana je ćutala stalno živeći nekim svojim životom koji je jeo, pa je bivala sve bleđa i slabija.*, u kojoj je prisutna slika psihičkog mučenja kroz koje pacijens prolazi. Takvo značenje je u RSJ navedeno kao zasebno (4.): ‘sekirati, moriti, mučiti, iznurivati, slabiti’, i ono se odnosi na loše psihičko stanje u kom se pacijens nalazi usled delovanja izvesnog entiteta. RMS, pak, tek pod (4.v.), navodi značenje ‘gristi, mučiti, peći’. Psiha biva nagrižena, i više ne predstavlja integralnu, jedinstvenu celinu, te se troši. Metafora je ovde nastala uspostavljanjem višestruke asocijativne veze između pojma JESTI i pojma MUČITI, budući da gotovo svi procesi koji se odnose na jedenje predstavljaju motivacionu osnovu pri stvaranju slike psihičkog mučenja. Prva asocijacija povezuje griženje/zagrivanje hrane zubima i spoljnog entiteta koji prodire u psihu. S obzirom na to da se hrana uglavnom zagriža više puta, tako se pojam VIŠESTRUKO, KONTINUIRANO ZAGRIVANJE preslikava na konstantno destruktivno delovanje entiteta na psihu. Dalje se na ovo nadovezuje gutanje hrane, kojim se objašnjava obuzimanje psihe od strane entiteta koji je jede, poput hrane koja gutanjem odlazi u delove tela koji nisu lako dostupni. Na taj način se slika destruktivnih posledica koje jedenje ima po hranu preslikava na mučenje i stres koji čovek doživljava u psihološkom smislu, te se ovakvo preslikavanje može objasniti metaforom PSIHIČKI UNIŠTITI JE JESTI. U

navedenom primeru iz RMS agens je predstavljen apstraktnim pojmom (ŽIVOT), a pacijens je, usled životnih okolnosti, uznemiren. Sam pojam ŽIVOT je predstavljen metonimijskim prenosom ŽIVOTNI DOGAĐAJI ZA ŽIVOT, čime se celokupna slika usložnjava i predstavlja stanje psihičke uznemirenosti i mučenja pacijensa usled delovanja životnih događaja. Loše psihičko stanje u navedenom primeru ogleda se i u fizičkom propadanju, jer je osoba “bivala sve bleđa i slabija”, što dodatno doprinosi intenzitetu mučenja kroz koje pacijens prolazi. Istovremeno psihičko i fizičko slabljenje organizma vidljivo je iz rečenice *I uporedo sa fizičkim patnjama osećao je kako ga muči i jede saznanje da nikad neće uspeti da nađe razumno merilo za ove ljude...* (KSSJ), u kojoj pacijensa mori spoznaja o nerazumevanju određenih ljudi. Očigledno je da se kod ovakvog prenesenog značenja, koje se odnosi na psihičku napetost, radnja označena glagolom *jesti* odvija prvenstveno u mentalnoj sferi pacijensa, gde se njegove misli i razmišljanja, kada jednom dospeju unutra, mentalno obrađuju, baš kao i hrana koja se vari u želucu, i dovode do neprijatnog psihičkog stanja, poput neprijatnosti koju čovek može da iskusi kada pojede hranu koja mu ne prija. Primeri poput ovih potvrđuju činjenicu da internalizacija ne mora nužno da se odnosi na pozitivne senzacije jer, kako navedeni primeri pokazuju, ono što se unosi u organizam nije uvek prijatno ni samom čulu ukusa, a ni organima digestivnog trakta.

Sledeće preneseno značenje, u RMS navedeno pod (4.), ima tri podznačenja. Prvo od njih (4.a.) je ‘podrivajući, podlokavajući odnositi’, a za objašnjenje mehanizma nastanka ovog značenja poslužiće konkretna jezička upotreba glagola *jesti* u rečenici *Morava odista jede plodnu zemlju.* (RMS). Ovde je bitan kako aspekt eksternalizacije, tako i aspekt internalizacije. Definicija ovog podznačenja ukazuje da se ono odnosi na ‘odnositi zemljište’, gde zemljište predstavlja površinski sloj zemljine kore, dok je iz navedenog primera vidljivo da navedeno podznačenje ima implikacije i po agensa, i po pacijensa. Ono što indukuje razvoj ovakvog podznačenja jeste smanjivanje u zapremini ili količini hrane (kao posledica jedenja), što je preslikano na smanjivanje volumena plodnog zemljišta (kao posledica delovanja reka). Važno je napomenuti da pacijens (zemlja) ne nestaje u potpunosti, ali se vremenom količina koja preostaje nakon delovanja agensa (reka Morava) smanjuje. Osim promena koje se događaju pacijensu, posledice ima i agens, budući da agens internalizuje pacijensa, obuhvata ga i odnosi. U navedenom primeru, osim toga što obuhvata zemlju, voda zemlju i razara, prodire u obuhvaćeni deo zemlje i razlaže je na sitne delove. Na snazi je, dakle, metaforički mehanizam TROŠITI JE JESTI, kao deo opštije metafore ELIMINISATI JE JESTI, razvijen na osnovu aspekta jedenja koji se odnosi na smanjivanje količine hrane, a koji je

signaliziran komponentom [UČINITI MANJOM KOLIČINU HRANE]. Drugo podznačenje (4.b.) ‘trošiti (snagu, novac i sl.)’ nastalo je istovetnim metaforičkim prenosom, gde jedenje i trošenje povezuje komponenta smanjivanja i/ili nestanka: *Napinju se žile, pucaju krsta ... i napor jede snagu.* (RMS). Kod ovog podznačenja primetna je personifikacija agensa. U navedenom primeru, fizički napor, kao agens, deluje na pacijensa (koji je poistovećen sa sopstvenom snagom), a snaga se, upravo usled delovanja agensa, troši više nego što je uobičajeno. Rečenica *Lijepo pokućstvo, gravire, uvez knjiga jedu njegova sredstva.* (RMS) pokazuje da agens može da bude i materijalizovan entitet koji, metaforičkim prenosom, poprima odlike živog bića koje jede hranu. Pokućstvo, gravire i uvezivanje knjiga troše finansijska sredstva korisnika i suma novca se smanjuje, poput količine hrane koja se smanjuje, što ima implikacije po korisnika jer se troši novac.⁴³

Preneseno značenje ‘primati, dobivati, odnositi, obilato se naplaćivati’ (RMS) takođe je nastalo na osnovu komponente smanjivanja količine hrane, odnosno smanjivanja u obimu objekatskog pojma i njegovog krajnjeg nestajanja. Fokus radnje je ipak na agensu: *Kad ćeš po zakonu, gonićemo se... Pa neka jedu advokati, rodila je godina.* (RMS) je primer u kom se glagol *jesti* odnosi na internalizaciju, gde u konkretnom primeru advokati (agens) uzimaju novac za svoj rad i unose ga u svoju sferu posedovanja, ali je jednako bitan i pacijens (u navedenom primeru leksički neizražen) i njegovo smanjivanje. Budući da je definicija ovog prenesenog značenja ‘primati i dobijati’, što znači da agens ostvaruje korist, ovde je na snazi pojmovna metafora UZETI ZA SEBE JE JESTI. Sa druge strane, očigledne su posledice po pacijensa, pa je prisutna i druga metafora, UNIŠTITI JE JESTI.

Tabela 11. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *jesti*

semantičke komponente glagola <i>jesti</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: GRISTI/JESTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: TROŠITI/ELIMINISATI/UNIŠTAVATI
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	uzeti za sebe
[ŽVAKATI]	žvakati	nanositi fizički/psihički bol
[GUTATI]	gutati	nestati
[GRISTI]	gristi	1.nanositi fizički bol/neprijatnost 2.nanositi psihički bol, uznemiravati
[SITNITI HRANU]	razdvajati na delove, mrviti	nanositi psihički bol
[UČINITI MANJOM KOLIČINU HRANE]	smanjiti u količini/zapremeni	trošiti, smanjivati, odnositi, nestati, uništiti

⁴³ Podznačenj (4.v.) je ‘gristi, mučiti, peći’ razmatrano je u prethodnom pasusu.

Budući da je nadređen čitavom leksičkom polju glagola jedenja, prirodno je da se glagolom *jesti* izražava prototipičan pojam jedenja. Analiza je pokazala da pored jedenja, ovaj glagol može da leksikalizuje i druge pojmove. Prenesenim značenjima ovog glagola izražavaju se različiti domeni, a svi su nastali preslikavanjem nekog aspekta procesa jedenja ili neke implikacije koje proces jedenja može da ima. Dva najznačajnija motivaciona domena koja indukuju nastanak novih značenja jesu domen GRISTI i domen SMANJITI VOLUMEN i SMANJITI KOLIČINU hrane koja se jede. Prvi domen se najčešće preslikava na domen NANOSITI BOL, i fizički i psihički, kao i osećaj neprijatnosti i nelagode usled doživljenog bola. Kod ovakvog metaforičkog prenosa, pacijens je ljudsko, a agens neživo biće. Domen SMANJIVATI predstavlja osnovu za uspostavljanje asocijativne veze sa domenom TROŠITI, SMANJIVATI i (moguće) krajnje ELIMINISATI pacijensa. Kod ovakvih značenja, i agens i pacijens su neživa bića.

5.2.2. Glagol *žderati*

U doslovnom smislu, glagol *žderati* označava radnju ‘neumereno jesti’, kako u pogledu brzine kojom se jede, tako i u pogledu količine pojedene hrane, pa su njegove komponente značenja [VELIKA KOLIČINA HRANE], [HALAPLJIVO] i [BRZO]. Prenesena značenja ovaj glagol ostvario je u dva pravca. Prvi se odnosi na ‘brzo nestajati’, i u rečnicima je definisano kao ‘gutati, uništavati’ (RMS), (RSJ). Metaforički prenos nastao je preslikavanjem domena halapljivog i brzog jedenja na domen brzog uništavanja. Konkretnije rečeno, asocijativna veza uspostavljena je između žderanja, kao brzog načina konzumiranja hrane, i uništavanja, kao radnje koja se u navedenom značenju takođe odvija brzo, pa je na snazi metafora BRZO UNIŠTITI JE ŽDERATI. U ovoj metafori, fokus je na agensu i načinu na koji vrši radnju – brzo, gramzivo, nezajažljivo, kao da agens želi da se radnja završi što je moguće pre. Primeri u oba rečnika kao agensa navode vatru: *Vatra je ... okretala na zapad, žderući halapljivo zgrade*. (RMS), odnosno *Vatra ždere sve*. (RSJ). U oba primera usled vatre, kao personifikovanog vršioca radnje žderanja, entiteti gore velikom brzinom, a to zapravo implicira da vatra velikom brzinom uništava ono što je pred njom, kao što osoba koja ždere velikom brzinom jede hranu koja je ispred nje. Sličan je i primer u kom je agens takođe personifikovan u vidu radne mašine: *Tako smo dobili buldožer: za neman koja prevrće i ždere zemlju teško bi se bolji naziv mogao naći*. (KSSJ). Buldožer svojim plugom zahvata zemlju i odnosi je, brzo i u velikim gomilama, kao što čovek halapljivo zahvata (ili odgriza) deo hrane i odvaja je od celine čiji je sastavni deo predstavljala. U navedenim primerima

izražena je takođe i slika pacijensa koji trpi radnju žderanja i nestaje usled delovanja agensa. U primerima u kojima je vatra agens, stvara se utisak da vatra uništava i nosi sve pred sobom mnogo brže nego što to čini buldožer, ali je i pored toga, u manjoj ili većoj meri, u sva tri primera izražena slika pacijensa koji nestaje. Pacijens biva uništen do kraja, odnosno potpuno nestaje, te je ovde prisutna i metafora POTPUNO UNIŠTITI JE ŽDERATI. Krovna metafora za nastanak ovog značenja ('gutati, uništavati') je UNIŠTITI JE ŽDERATI, a ona je deo opštije metafore, UNIŠTITI JE JESTI. Pri nastanku ovakvog prenesenog značenja aktivan je motivacioni domen velike brzine kojom se radnja vrši, ali i domen smanjivanja u obimu ili volumenu entiteta koji predstavlja pacijensa. Metaforička upotreba glagola *žderati* je ovde orijentisana kako ka agensu, tako i ka pacijensu, budući da pacijens trpi uništavanje, a agens ga uništava velikom brzinom i svojom voljom vrši radnju izraženu glagolom *žderati*.

Drugi pravac u kom se razvilo preneseno značenje ovog glagola je značenje koje je u RMS definisano kao 'jediti, uzrujavati, sekirati', a na sličan način i u RSJ, '(nekoga) sekirati, jediti'. *Žderati* se, prema tome, može koristiti i u smislu 'psihički uznemiravati'. Kod ovog značenja postoji nekoliko značajnih implikacija i aktivnih domena koji udruženi razvijaju navedeno značenje 'jediti, sekirati'. Prva implikacija jeste ta da je ljudsko biće pacijens i da trpi radnju žderanja. Sledeći je domen koji je u komponentnoj analizi izražen komponentom [GRISTI], jer se zagrizanje hrane zubima u ovom prenesenom značenju preslikava na prodiranje izvesnog entiteta u mentalnu čovekovu sferu. Usled delovanja entiteta koji prodire u psihičku sferu, pacijens doživljava uznemirenost i stres, a takvo stanje je još više pojačano time što se radnja žderanja odvija vrlo brzo i intenzivno. Na taj način se brzina žderanja i velika količina pojedene hrane povezuju sa čovekom koji trpi upravo takvu, brzu i intenzivnu, radnju žderanja i doživljava intenzivan stres. Pored toga, domen destrukcije je takođe prisutan u ovom značenju, jer žderanje hrane vodi brzom smanjivanju preostale količine hrane, što se asocijativno povezuje sa domenom psihičkog slabljenja pacijensa. Na osnovu implikacija koje glagol *žderati* ima u ovom prenesenom značenju, može se zaključiti da je ovde na snazi metafora PSIHIČKI UNIŠTAVATI JE ŽDERATI. Zanimljivo je da svi primeri koji ilustruju ovo značenje navode glagol *žderati* u imperfektivnom obliku, pojačavajući na taj način kontinuiranost psihičkog stresa i stanja uznemirenosti koje čovek oseća: *Ždere ga griža savesti.* (RMS), *Ždere to Janicu što Jaga spava, ali od svađanja nema koristi.* (RMS), *Sama ta pomisao da je taj čovek njen ljubavnik užasno me ždere.* (RMS), *Čovek se ždere, jer ga žderu zahtevi koji prevazilaze njegovu snagu.* (KSSJ). Iz primera je takođe jasno vidljivo da je agens neživ, predstavljen različitim entitetima, poput određenog mentalnog stanja

samog pacijensa (*griža savesti, pomisao da je taj čovek njen ljubavnik*), određene situacije (*to što Jaga spava*), ili izvesnog spoljnog entiteta (*zahtevi*). Pacijens nema kontrolu nad onim što mu se dešava, odnosno nad entitetom koji obavlja radnju žderanja, a ono što se dešava ima negativne posledice po njega. U primeru *Čovek se ždere, jer ga žderu zahtevi koji prevazilaze njegovu snagu*, agens dolazi spolja, a predstavljen je određenim zahtevima koji su takvi da pacijens ne može da ih zadovolji, pa se usled toga pacijens nalazi u stresnom stanju. U ostalim navedenim primerima, pacijensa “žderu” sopstvene misli i mentalni procesi koji ulaze u psihičku sferu čoveka. Zanimljiv primer predstavlja rečenica *Moš' samo da zveraš u izloge i ždereš džigericu*. (KSSJ), gde je agens čovek, kao specifičan vršilac radnje. Čovek jede džigericu, jedan od najvažnijih organa koji prerađuje unesene materije i bez kog život nije moguć, što implicira da jedenjem džigerice agens zapravo jede sam sebe. Takva implikacija je naročito prisutna kod refleksivnog oblika ovog glagola, gde je agens u isto vreme i pacijens, pa tako sam sebe “ždere”, odnosno samom sebi uzrokuje stanje psihičke uznemirenosti: *I tako sam počeo da se žderem zbog svojih hormona*. (KSSJ), *Ženo, žderem se zbog tebe danima* (KSSJ), *Ne vredi da se ždereš, tako je i gotovo*. (KSSJ). Ovde je stoga na snazi metonimijski prenos DEO ZA CELINU, a istovremeno i ustanovljeni metaforički prenos PSIHIČKI UNIŠTAVATI JE ŽDERATI. Kod ovog značenja (‘jediti, uzrujavati, sekirati’), kao kod prethodno navedenog prenesenog značenju (‘uništavati, gutati’), na snazi je metaforičko preslikavanje koje se odnosi na uništavanje pacijensa. Međutim, ovde je taj efekat po pacijensa snažniji jer je pacijens ljudsko biće, a uništavanje se dešava brzo jer je indukovano glagolom *žderati*, odnosno radnjom koja implicira halapljivost i brzinu.

Tabela 12. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *žderati*

semantičke komponente glagola <i>žderati</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: HALAPLJIVO I BRZO JESTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: UNIŠTITI VELIKOM BRZINOM
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	-----
[ŽVAKATI]	žvakati	1. odvajati od celine 2. nanositi psihički bol
[GUTATI]	gutati	smanjivati, nestajati, uništavati
[VELIKA KOLIČINA HRANE]	unositi mnogo hrane	-----
[HALAPLJIVO]	jesti brzo i nezasito	vršiti radnju velikom brzinom, nezajažljivo
[BRZO]	jesti brzo	vršiti radnju velikom brzinom

Analiza pokazuje da su komponente glagola *žderati* produktivne pri ostvarivanju prenesenih značenja ovog glagola, a dominantan pojam na koji se preneseno značenje odnosi je UNIŠTAVATI. Uništavanje može da bude fizičke ili psihičke prirode, a objekat destrukcije ne samo konkretni, materijalizovani entiteti, poput sopstvene džigerice, već i konkretni entiteti koji se ne odnose na hranu (*zgrade, zemlja*), ali i sam čovek, čime destrukcija postaje još upečatljivija.

5.2.3. Glagol *glodati*

Glodati je glagol koji se odnosi na radnju jedenja tako što agens zubima odvaja meke delove hrane sa tvrdih stružuci pri tom zubima po tvrdom delu. Semantičke komponente ovog glagola u doslovnom smislu su [GRISTI], [ZUBIMA STRUGATI] i [ODVAJATI MEKI DEO S TVRDOG]. U pogledu prenesenih značenja rečnici, međutim, nisu jednobrazni. RMS navodi samo jedno preneseno značenje: pod oznakom (2.) definiše ga kao ‘postepeno uništavati odvajajući deo po deo, mrviti, trošiti, nagrizzati’. RSJ navodi dva podznačenja, gde se prvo podudara sa onim navedenim u RMS: (2.a.) ‘postepeno razarati, nagrizzati, trošiti; postepeno uništavati’. Motivacionu osnovu za nastanak ovakvog prenesenog značenja predstavlja domen odvajanja zubima mekih delova hrane sa njenih tvrdih delova, što se preslikava na pojam POSTEPENO ODVAJATI DEO OD CELINE, pa je prisutna metafora POSTEPENO ODVAJATI (DEO OD CELINE) JE GLODATI. Odvajanjem delova od celine agens postupno narušava jedinstvo celine pacijensa, poput čoveka koji glođući odvaja meso od kosti, stvarajući na taj način mogućnost postepenog potpunog uništenja pacijensa. U rečenici *Talasi su glodali obalu*. (RSJ) talasi predstavljaju personifikovano ljudsko biće koje zubima struže po tvrdom delu jestiva. Pri metaforičkom prenosu, talasi udaraju o obalu poput zuba koji stružu čvsti deo hrane, odnoseći tako svakim udarom o obalu jedan njen deo. Slična slika prisutna je u primeru *Svrljiški Timok je doprineo stvaranju Svrljiške kotline izuzetne lepote. Milionima godina je glodao stene Tresibabe i Device*. (KSSJ), gde se reka svojim tokom useca u stene i proticanjem postepeno razara stene. Navedenim primerima ne iskazuje se završetak radnje, već je naglasak na kontinuiranosti procesa glodanja i konstantnom trošenju pacijensa, te se metafora POSTEPENO ODVAJATI (DEO OD CELINE) JE GLODATI može modifikovati kao POSTEPENO TROŠITI JE GLODATI. Ova metafora bi se mogla podvesti pod opštu metaforu UNIŠTITI/TROŠITI JE JESTI, ali kod ovakvog prenesenog značenja glagola *glodati* ona ipak ima specifično određenje jer se odnosi na postepeno trošenje pacijensa glodanjem.

Drugo podznačenje (2.b.) je u RSJ definisano kao ‘tištati, mučiti, uznemiravati’. Ovo značenje se, prema definiciji, odnosi na ‘kontinuirani pritisak koji se vrši na pacijensa’. Fokus je na pacijensu i stanju u kom se on nalazi, a agens je najčešće predstavljen u vidu određenog psihičkog stanja koje tišti i muči pacijensa. Metaforički prenos se odvija između pritiska zuba na hranu i pritiska kog na pacijensa vrši psihičko stanje u kom se sam pacijens nalazi. Mentalna sfera pacijensa nalazi se unutar agensa, tako da agens zapravo vrši pritisak sam na sebe. Kognitivni mehanizam kojim se može objasniti nastanak ovakvog prenesenog značenja je pojmovna metafora VRŠITI PSIHOLOŠKI PRITISAK JE GLODATI. *Glodala ga je sumnja.* (RSJ) je ilustracija značenja ‘tištati, mučiti, uznemiravati’, jer u navedenoj rečenici psihičku sferu pacijensa uznemirava i muči sumnja, kao apstraktan entitet koji se odnosi na nevericu i strahovanje. Sumnja utiče na psihu pacijensa tako što je stalno prisutna: sumnja “struže” po psihu kao što zubi stružu po tvrdim delovima hrane, vršeći na taj način psihološki pritisak na pacijensa. Radnja koja se obavlja zubima ovde je preslikana na ono što sumnja čini čoveku: pod pritiskom zuba hrana puca i zubi otkidaju deo hrane, a takva slika je prenesena na sumnju koja pritiska psihu i odvaja jedan po jedan njen deo.

RSJ navodi i treće preneseno značenje glagola *glodati* i definiše ga kao ‘obrađivati, deljati glodalicom’, što predstavlja tehnički termin koji se koristi u mehanici budući da se odnosi na mašinu koja obrađuje metal ili drvo i kojom se od navedenih materijala prave određeni oblici. Ovakvo značenje nastalo je metonimijskim prenosom jer se glodanje hrane dovodi u asocijativnu vezu sa glodanjem materijala koji se mašinski obrađuje. Materijal se takvom mehaničkom obradom struže, poput hrane koja se zubima struže i odvaja od celine. Zubi u ustima metonimijski su povezani sa zupcima na glodalici, pa je metonimijski prenos koji je doveo do ovakvog prenesenog značenja GLODATI MATERIJAL ZUPCIMA ZA GLODATI (ZUBIMA HRANU). Ni RSJ ni KSSJ ne navode primere upotrebe glagola *glodati* u ovom značenju.

U svom povratnom obliku, glagol *glodati* ima značenje ‘svađati’. RMS ovo značenje definiše kao ‘ugrizati se, klati se; svađati se, goniti se’, dok RSJ razdvaja ove odrednice na dva podznačenja (a.) ‘ugrizati se, klati se’ i (b.) ‘gložiti se, svađati se’, pri čemu se pod (b.) navodi da je ovo podznačenje figurativno. Preneseno značenje kojim glagol *glodati* izražava radnju svađanja i prepiranja nije dovoljno jasno. Najverovatnije je nastalo uspostavljanjem veze između pojma GRISTI, kao sastavnog čina glodanja, što za posledicu ima nanošenje bola objektu grizanja. Ovde je na snazi metonimijski prenos kod kog deo stoji namesto celine, GRISTI ZA GLODATI, a, s obzirom na to da grizanje uzrokuje bol, na ustanovljenu metonimiju

nadovezuje se još i metafora NANOSITI BOL ZA GLODATI. Budući da se glagol odnosi na uzajamno delovanje dva agensa, bol nanose i jedan i drugi agens. Važno je uočiti da je u ovom značenju dominantna eksternalizacija, odnosno ono što radi agens, pa se pojam BOL posmatra upravo sa aspekta agensa, on je taj koji vrši radnju nanošenja bola. Agens je istovremeno i pacijens, jer radnju glodanja koju vrši na drugom pacijensu, on u isto vreme trpi upravo od drugog pacijensa. Objekat glodanja je drugo ljudsko biće, čime komponenta zagrizanja i struganja zubima prilikom glodanja biva još više istaknuta. Rečenica *Supružnici se međusobno glođu oko sve okračalijeg porodičnog budžeta*. (KSSJ) pokazuje da je radnja glodanja uzajamna: supružnici glođu jedno drugo kao što glođu kost, stružući zubima po njoj, odnosno nanoseći bol jedno drugom. Slične su asocijacije i u rečenici *Lokalnim političarima kompromis je poslednje rešenje pa se i dalje glođu braneci sopstvene etničke, verske ili političke interese*. (KSSJ), gde se lokalni političari međusobno svađaju. Radnja glodanja je preslikana na radnju svađanja i prepiranja: struganjem se zubima pritiska hrana, a u svađi se rečima vrši pritisak na sagovornika, pa se tako uspostavlja metonimijski prenos.

Tabela 13. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *glodati*

semantičke komponente glagola <i>glodati</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: GLODATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: TROŠITI/VRŠITI PSIHOLOŠKI PRITISAK
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	-----
[ŽVAKATI]	žvakati	odvajati od celine
[GUTATI]	gutati	-----
[GRISTI]	zagrizati hranu	-----
[ZUBIMA STRUGATI]	strugati po površini hrane zubima	1.nanositi bol 2.vršiti psihički pritisak
[ODVAJATI MEKI DEO S TVRDOG]	razdvajati meke delove hrane sa tvrdih	uništiti, trošiti

Glagol *glodati*, kako analiza pokazuje, produktivan je u svojoj semantičkoj disperziji. Prenesena značenja koja ovaj glagol ima razvila su se u domene kojima se označavaju nepoželjne ili neprijatne pojave, poput UNIŠTAVATI, NAGRIZATI, RAZARATI, TROŠITI ili SVAĐATI. Takva značenja razvila su se na osnovu onoga što se doslovni smisao ovog glagola odnosi na 'strugati zubima i odvajati deo hrane od njene celine', a što daje mogućnost za asocijativno povezivanje sa drugim domenima koji se odnose na odvajanje dela od celine.

5.2.4. Glagol *kusati*

Određenje doslovnog smisla glagola *kusati* odnosi se na ‘brzo, halapljivo jesti usled toga što hrana koja se jede agensu pričinjava zadovoljstvo’, pa su njegove komponente značenja [HALAPLJIVO] i [S UŽIVANJEM]. Upravo usled prijatne čulne senzacije koja prati radnju označenu ovim glagolom, njegova upotreba u doslovnom smislu ima pozitivnu konotaciju.

Nasuprot tome, preneseno značenje ovog glagola je negativno konotirano, jer označava korišćenje tuđeg rada ili tuđe nevolje. RMS daje jednostavnu, ali opštu definiciju (‘koristiti se čime’), dok RSJ detaljnije navodi šta može da predstavlja objekat iskorištavanja (‘koristiti, iskorišćavati tuđi trud, muku, neslogu i dr.’). Kao motivaciona osnova za nastanak takvog prenesenog značenja verovatno su poslužili domeni halapljivosti i uživanja, kao odlike glagola *kusati* u njegovom doslovnom smislu, a koji su se razvili u domene brzog i nezajažljivog korišćenja tuđeg rada, truda, muke i uživanja tome. Ovde su na snazi dva metaforička prenosa, NEZAJAŽLJIVO KORISTITI JE NEZAJAŽLJIVO JESTI i UŽIVATI U TUĐOJ NEVOLJI JE UŽIVATI U JELU. Nezasito i brzo uzimanje hrane iz posude u kojoj se nalazi preslikava se na neprekidno uzimanje i korišćenje izvesnog entiteta, a uživanje u jelu, što podstiče agensa na halapljivost, ovde je preslikano na uživanje u korišćenju entiteta koje stvara neko drugi. Takav entitet najčešće je apstraktan pojam, kako pokazuju i primeri upotrebe glagola *kusati* u prenesenom značenju. U prvoj rečenici, *Tu mržnju okupator rasplamsava da bi kusao plodove bratoubilačke borbe.* (RMS) okupator raspiruje mržnju kako bi, usled međusobne zavade među okupiranimima, mogao da koristi i uzima ono što mu treba i da radi ono što želi. Halapljivo jedenje i uživanje asociraju na pohlepno iskorištavanje posledica zavade, verovatno u vidu materijalnih i ekonomskih resursa. Pri ovakvoj upotrebi glagola *kusati* agens je vrlo aktivan, jer on vrši radnju i doživljava priyatnost i zadovoljstvo. U prenesenom značenju, osećaj zadovoljstva i uživanja pri obavljanju radnje kusanja, za razliku od doslovnog smisla, ima negativnu konotaciju, jer ono što čini agens nije poželjno. U sledećem primeru, *...i da privole političare na tu ponudu: da prvo sami kusaju ono što se spremaju da zakuvaju svima nama.* (KSSJ), u ulozi agensa su političari koji treba da probaju i iskuse na sopstvenoj koži ponudu koju pripremaju drugima, verovatno nešto što je neprijatno po pacijensa. Za razliku od prethodno navedenog primera, u ovom se fokus nalazi na pacijensu i neprijatnosti koju on doživljava usled delovanja agensa.

Tabela 14. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *kusati*

semantičke komponente glagola <i>kusati</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: NEZAJAŽLJIVO JESTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: NEZAJAŽLJIVO KORISTITI
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	-----
[ŽVAKATI]	žvakati	-----
[GUTATI]	gutati	-----
[HALAPLJIVO]	jesti velikom brzinom	uzimati velikom brzinom
[S UŽIVANJEM]	jesti s uživanjem	uživati u tuđoj nevolji

Kod prenesenog značenja glagola *kusati* prisutne su i eksternalizacija i internalizacija radnje označene ovim glagolom. Agens je ljudsko biće, a to je uslovljeno samom semantičkom osnovom ovog glagola, s obzirom na to da se semantički sadržaj odnosi na element uživanja koji je prisutan i u prenesenom značenju, a ostvariv je isključivo ukoliko je agens živo biće.⁴⁴

5.2.5. Glagol *mrljaviti*

Mrljaviti je glagol kojim se označava bezvoljno konzumiranje hrane, a njegove semantičke komponente su [MALA KOLIČINA HRANE] i [BEZ ŽELJE ZA HRANOM].⁴⁵

Preneseno značenje ovog glagola je ‘bezvoljno obavljati neku aktivnost’, i u RSJ određeno je kao ‘raditi nešto preko volje, kao od bede, sporo, mlitavo; raditi nešto brljivo’. RMS takođe navodi slično značenje, ali se u toj definiciji više ističe element nespretnosti vršioca radnje, dok se njegova bezvoljnost ne spominje: ‘mrljati, prljati; nespretno raditi što’. Očigedno je da ovakvo preneseno značenje predstavlja suženje značenja koje se odnosi na bezvoljno jedenje, pri čemu se domen bezvoljnosti pri jelu preslikava na domen bezvoljnosti pri obavljanju neke druge radnje. Jedan aspekt procesa mrljavljenja (bezvoljnost) je metaforičkim prenosom povezan sa istim tim aspektom pri obavljanju neke druge radnje. Metafora koja je dovela do ovakvog prenesenog značenja je RADITI BEZ VOLJE JE MRLJAVITI. Ono što definicija u RMS ističe je zapravo posledica bezvoljnog obavljanja radnje –

⁴⁴ Zapravo se podrazumeva da je agens ljudsko biće, jer jedino od ljudskog bića može da se dobije direktan podatak o određenom stanju, a, u konkretnom pojmu KUSATI, o stanju zadovoljstva.

⁴⁵ U poglavlju 4.2., u kom se analiziraju doslovna značenja glagola jedenja na srpskom jeziku, napomenuto je da RMS kao doslovno značenje ovog glagola navodi ‘mrljati, prljati; nespretno raditi što’, ali je u ovoj disertaciji kao relevantno doslovno značenje preuzeto ono iz RSJ (‘jesti sporo, preko volje, bez apetita; pri jelu bezvoljno preturati hranu, jelo (po posudi)’) pod pretpostavkom da ovaj rečnik odražava savremeno stanje jezika.

nespretnost. Ilustracija je primer *Papiri su bili – “o ke”, rekao je [stražar], pošto je pretao da mrljavi po njima.* (RMS) gde se glagol *mrljaviti* upotrebljava u prenesenom značenju ‘bezvoljno obavljati radnju’. Stražar prelistava papire preko volje, nezainteresovano, poput nekog ko bezvoljno jede. Radnju ne obavlja kako treba, upravo zbog nedostatka želje i motivacije, pa se radnja odvija brljivo i nespretno. U rečenici *Povlačio sam se prema izlazu i mrljavio po koju reč.* (KSSJ) agens radnju takođe obavlja nespretno jer reči ne izgovara razgovetno. Element nedostatka volje prisutan kod doslovnog značenja glagola *mrljaviti* ovde je preslikan na bezvoljnost pri odgovaranju, a tu sliku dodatno pojačava agens koji se pri obavljanju radnje još i povlači prema izlazu, što znači da se i kreće sporo, bez volje, i da govori bez volje.

Tabela 15. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *mrljaviti*

semantičke komponente glagola <i>mrljaviti</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: MRLJAVITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: BEZVOLJNO RADITI
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	-----
[ŽVAKATI]	žvakati	-----
[GUTATI]	gutati	-----
[MALA KOLIČINA HRANE]	malo jesti	-----
[BEZ ŽELJE ZA HRANOM]	bezvoljno jesti	vršiti radnju bez volje

5.2.6. Glagol *slistiti*

Doslovnim značenjem glagola *slistiti* izražava se konzumiranje velike količine hrane u kratkom periodu, i njegove semantičke komponente su [CELOKUPNA KOLIČINA HRANE], [VELIKA KOLIČINA HRANE] i [BRZO]. S obzirom na složenost semantičkog sastava, ovaj glagol je veoma produktivan u smislu proširenja značenja, pa se njime, osim doslovnog, mogu izraziti još tri pojma.

Prvo preneseno značenje je u rečnicima navedeno kao (1.b.), i definisano je kao ‘sve potrošiti’ (RSJ), odnosno kao ‘sve, do kraja potrošiti’ (RMS). Iz ovakvih definicija jasno je da se značenje odnosi na ‘trošiti u potpunosti’, ili na ‘trošiti celokupnu količinu’, što znači da je došlo do suženja doslovnog značenja, odnosno do isticanja jednog njegovog aspekta (‘celokupna količina’), pa je na snazi pojmovna metafora POTROŠITI CELOKUPNU KOLIČINU JE SLISTITI. Domen konzumiranja celokupne količine hrane indukuje dalji prenos pojma CELOKUPNOST na trošenje celokupnog entiteta. Međutim, ono što nedostaje u navedenim

definicijama je upravo entitet, odnosno specifikovanje objekatskog pojma, budući da svi primeri upotrebe glagola *slistiti* u smislu ‘sve potrošiti’ pokazuju da novac predstavlja entitet koji u potpunosti biva potrošen, jer novac predstavlja prototipičan pojam koji se troši. Stoga bi ustanovljenu metaforu trebalo modifikovati u POTROŠITI CELOKUPNU KOLIČINU NOVCA JE SLISTITI. Rečenica *Odoh... za Pariz sa 3500 franaka, smatrajući jedinom srećom prosvirati sebi mozak kada slistim te pare.* (RMS) predstavlja jedan od primera u kom je objekat (zapravo pacijens) eksplicitno naveden: *pare*. Govornik, koji je istovremeno i agens, obavlja radnju trošenja u potpunosti i troši pare sve dok para ima. Takva slika predstavlja preslikanog agensa koji obavlja radnju jedenja sve dok hrane ima. Prema tome, potrošena je celokupna količina i pacijens u potpunosti nestaje. U ovoj slici prisutna je još jedna implikacija, a to je brzina kojom se radnja vrši. Agens koji brzo sve pojede je ovde metaforički predstavljen kao agens koji brzo potroši sav novac koji ima, pa bi pojmovnu metaforu trebalo dopuniti i pojmom brzine: BRZO POTROŠITI CELOKUPNU KOLIČINU NOVCA JE SLISTITI. U primeru *...i bezuslovno prisvaja te tri hiljade, i slisti ih za dva dana sa svojom novom izabranicom!* (KSSJ) tumačenje je gotovo istovetno: i ovde je agens metaforički predstavljen kao osoba koja sve pojede u kratkom periodu, što je dodatno istaknuto vremenskom odrednicom *za dva dana*.

Drugo preneseno značenje je u rečnicima definisano tako da označava dva srodna, ali različita pojma. Prvi pojam se odnosi na UNIŠTAVATI U POTPUNOSTI. RSJ ga definiše kao (2.a.) ‘potpuno uništiti, satrti’, a RSJ navodi proširenu i dopunjenu definiciju, ‘sasvim, potpuno uništiti, istrebiti, iskoreniti, utamaniti’. Na osnovu definicije u RMS, odnosno na osnovu glagola kojima je definisano ovo preneseno podznačenje, može se zaključiti da je ono primenjivo na različite domene, poput uništavanja (fizičkih objekata), istrebljivanja (insekata, gamadi), iskorenjivanja (biljke, apstraktne pojmove). Motivaciona osnova za nastanak ovakvog prenesenog značenja višestruka je. Prva se svakako tiče pojma CELOKUPNOSTI: domen jedenja celokupne količine hrane preslikava se na domen vršenja radnje u potpunosti, do kraja, pa je ovde na snazi metafora U POTPUNOSTI IZVRŠITI RADNJU JE SLISTITI. Druga motivaciona osnova je implicitno prisutna, a tiče se nestajanja pacijensa, kao posledice izvršenja radnje, pa je druga asocijativna veza uspostavljena između nestanka (smanjivanja količine) hrane i nepostojanja pacijensa, što ukazuje na pojmovnu metaforu NESTATI JE SLISTITI. Za razumevanje ovog prenesenog značenja jednako je važna i aktivnost agensa, koji radnju nad pacijensom vrši u potpunosti, ali i pasivnost pacijensa, koji nestaje u potpunosti upravo zbog toga što agens vrši radnju u potpunosti. Prisutan je, dakle, i domen

eksternalizacije i domen internalizacije, ali se preneseno značenje može u potpunosti razumeti samo kombinacijom oba domena. Brojni su primeri upotrebe prenesenog značenja glagola *slistiti*, a oni pokazuju da je semantički potencijal ovog glagola izuzetno veliki, budući da se može primenjivati na čitav raspon različitih agenasa, kao i na pacijense koji mogu da se odnose kako na konkretne, tako i na apstraktne pojmove. Stoga se i pojmovna metafora U POTPUNOSTI IZVRŠITI RADNJU JE SLISTITI može prilagoditi svakoj pojedinačnoj kontekstualizovanoj upotrebi glagola *slistiti* u prenesenom značenju. Rečenica *Ali da su jaki i veliki uvek pobeđivali, Grci ne bi slistili brojnije Persijance...* (KSSJ) označava pobedu Grka nad Persijancima, a preneseno značenje glagola *slistiti* specifičnije određuje kakva je pobeda bila: neprijatelj je u potpunosti pobeđen i uništen. Agens koji je pojeo svu raspoloživu količinu hrane ovde je asocijativno povezan sa Grcima koji su uništili Persijance jer su ih u bici pbedili u potpunosti i učinili da Persijanaca koji su učestvovali u bici više nema. U navedenom primeru i agens i pacijens su živa bića, pa se metafora U POTPUNOSTI IZVRŠITI RADNJU JE SLISTITI može specifikovati kao UBEDLJIVO POBEDITI JE SLISTITI, ili, još konkretnije, POBEDITI JE SLISTITI. Gotovo identično je tumačenje metafore u rečenici *A u prvom meču smo slistili Barselonu, a u drugom Makabi.* (KSSJ), u kojoj se pobeda odnosi na sportsku pobedu, gde agens nije uništio protivnika tako da on više ne postoji, već ga je u potpunosti porazio u rezultatskom smislu. *Klimatski udari bi mogli – nadovezao se izvršni director Fiu Elisara – da sliste 15 ostrvskih državnica, članica svetske organizacije...* (KSSJ) je, za razliku od prethodne dve rečenice, primer gde su i agens i pacijens neživa bića. *Klimatski udari* predstavljaju personifikovanog agensa koji bi mogao da slisti, odnosno da u potpunosti uništi ostrvske državnice u kojima će, usled krupnih klimatskih promena, doći do prirodnih nepogoda ili do ekonomskih posledica velikih razmera. Asocijacija je ovde uspostavljena između domena grženja hrane koja se na taj način deformiše i gubi svoj prvobitni oblik, i klimatskih udara koji svojim delovanjem utiču na reljef i menjaju ga, ali utiču i na ekonomiju jedne zemlje, te je na snazi opšta metafora UNIŠTITI JE GRISTI (gde grženje, kao sastavni deo procesa jedenja, implicira metaforu UNIŠTITI JE JESTI) koja može da se tumači u skladu sa kontekstom u kom se nalazi (kao ekonomsko, geofizičko ili neko drugo uništavanje). S obzirom na to da se glagol *slistiti* odnosi na izvršavanje radnje u potpunosti, implikacija u rečenici je takva da ukazuje na potpuno razaranja ostrvskih državnica, pa se metafora za konkretnu rečenicu može odrediti kao U POTPUNOSTI UNIŠTITI JE SLISTITI. U rečenici...*kad-tad banuti neki veći asteroid iz vedra neba i slistiti nas, ako se prethodno ne uništimo zloupotrebjenom tehnologijom ili ne podlegnemo nekom supervirusu.* (KSSJ) agens je deo nežive prirode (asteroid) i on deluje tako da, u konkretnoj rečenici, može potpuno da

uništi živa bića (ljudski rod). Primetno je da kod ovog prenesenog značenja nije toliko prisutna implikacija brzine, već je naglasak na potpunom obavljanju radnje nad pacijensom.

Sledeće preneseno podznačenje, navedeno u rečnicima pod (2.b.), odnosi se na uklanjanje entiteta. RSJ navodi definiciju ‘ukloniti, odstraniti’, a RMS navodi opširniju definiciju kojom se objašnjava da se uklanjanje vrši silom (‘silom ukloniti, učiniti da nešto prestane da postoji’). Izvesno je da se ovakvo značenje odnosi na primenu fizičke sile kako bi se entitet odstranio. I ovo preneseno značenje se razvilo na osnovu aspekta celokupnosti i vršenja radnje do kraja, pri čemu je fokus na eksternalizaciji i onome što se dešava pacijensu. Kognitivni mehanizam na osnovu kog je došlo do uspostavljanja asocijativnih veza između celokupne pojedene količine hrane i potpunog uklanjanja entiteta je pojmovna metafora U POTPUNOSTI UKLONITI JE SLISTITI. Kontekstualizovanih primera upotrebe ovog glagola u rečnicima i korpusima nema mnogo: pronađen je samo jedan primer upotrebe glagola *slistiti* u smislu uklanjanja nečega, a to je rečenica *Neprijatelj [je] odlučio da po svaku cijenu slistiti tu zapreku.* (RMS). Neprijatelj, poput osobe koja je pojela sve što joj je posluženo, uklanja prepreku koja mu se našla na putu. Prepreka se u potpunosti uklanja, tako da ona više ne postoji.

Tabela 16. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *slistiti*

semantičke komponente glagola <i>slistiti</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: SLISTITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: POTPUNO I BRZO IZVRŠITI RADNJU
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	-----
[ŽVAKATI]	žvakati	-----
[GUTATI]	gutati	ukloniti, uništiti u potpunosti
[CELOKUPNA KOLIČINA HRANE]	jesti celokupnu količinu	izvršiti radnju u potpunosti
[VELIKA KOLIČINA HRANE]	mного jesti	-----
[BRZO]	brzo jesti	vršiti radnju brzo

Sva tri zabeležena prenesena značenja glagola *slistiti* motivisana su komponentom [CELOKUPNOST], odnosno obavljanja radnje u potpunosti i do kraja. Prenesena značenja se međusobno razlikuju po određenim drugim aspektima, poput brzine ili smanjivanja (nestajanja) u količini, i koji su, u manjoj ili većoj meri, prisutni kod pojedinačnih prenesenih značenja ovog glagola. Specifičnost ovog glagola jeste širok opseg njegove primene u

različitim kontekstima, budući da kod njegove metaforičke upotrebe i agens i pacijens mogu da budu i živo i neživo biće, a sam pojam CELOKUPNOST može da se odnosi i na konkretne i na apstraktne entitete. Pored toga, kod svih prenesenih značenja prisutna je implikacija nestanka pacijensa, koji biva potrošen ili uništen.

5.2.7. Glagol *srkati*

Glagol *srkati* označava radnju konzumiranja hrane koja se (najčešće) nalazi u tečnom stanju, pri čemu agens usne postavlja u specifičan položaj i, uvlačeći hranu u usta, stvara specifičan zvuk. Njegove semantičke komponente su [TEČNA HRANA], [PROIZVODITI ZVUKE] i [USTIMA].

Kod definicija prenesenih značenja, primetno je nesaglasje u dva ispitana rečnika: RSJ ne navodi nijedno preneseno značenje koje ovaj glagol ostvaruje, dok RMS navodi čak četiri njegova prenesena značenja. Prvo od navedenih prenesenih značenja podeljeno je na dva srodna podznačenja, (2.a.) i (2.b.), a oba se odnose na žudno uvlačenje dima, odnosno vazduha. Podznačenje (2.a.) je definisano kao ‘pušiti uvlačeći sa slašću, halapljivo dimove’ i označava ‘uvlačenje dima sa slašću i halapljivo’, što implicira stvaranje zvuka jer je prototipično strastveno uvlačenje praćeno postavljanjem usana u okrugao položaj koji odgovara srkanju i stvaranjem karakterističnog zvuka. Prema tome, takvo preneseno značenje je nastalo preslikavanjem domena specifičnog položaja usana pri uvlačenju tečne hrane na domen istovetnog (ili vrlo sličnog) položaja usana pri uvlačenju dima. Metonimijski prenos koji je ovde na snazi je SRKATI ZA UVLAČITI DIM. Kao ilustraciju ovog prenesenog značenja, RMS navodi *Srče dim duvanski i pušta zadovoljno: A-a-a*. Iz primera je vidljivo da agens u sebe uvlači duvanski dim, kao što agens u sebe uvlači tečnu hranu. Vrlo slično ovom je i podznačenje (2.b.), ‘udisati željno, požudno vazduh, miris i sl.’, koje se odnosi na žudno uvlačenje vazduha usnama koje su postavljene u oblik karakterističan za srkanje, te je i ovde na snazi pojmovna metonimija UVLAČITI VAZDUH ZA SRKATI. *Sjela na rub bunara srčući svjež u hladovinu*. (RMS) takođe pokazuje da agens udiše vazduh uz specifičan glasan zvuk koji nastaje kada se hrana srče. Agens udiše svež, hladan vazduh koji prija organizmu, pa osećaj zadovoljstva izražava i stvaranjem specifičnog zvuka. Oba podznačenja su semantički vrlo slična, jer se objekatski pojmovi koji se srčući uvlače nalaze u istovetnom agregatnom stanju, a razlikuju se samo po tome što je duvanski dim vizuelno vidljiv, dok miris ili vazduh,

koji predstavljaju objekatski pojam u podznačenju ‘udisati željno, požudno vazduh, miris i sl.’ nisu vidljivi.

Sledeće preneseno značenje ima čak tri podznačenja. Prvo od njih (3.a.) je određeno kao ‘uzimati tečnost nekim sudom ili pumpom, crpsti’. Kod ovog prenesenog značenja nije došlo do značajnijeg odstupanja od doslovnog značenja, s obzirom na to da se odnosi na crpljenje tečnosti, ali sa izmenama u pogledu agensa i pacijensa: pacijens je izražen objektom koji se nalazi u tečnom stanju, dok je agens personifikovan. Rečenica *Lokomotiva iz debele cijevi srče vodu*. (RMS) predstavlja ilustraciju takvog prenesenog značenja, gde lokomotiva u ulozi agensa izvlači tečnost iz debele cevi koja, kao lokativna odrednica, čini sliku još slikovitijom budući da je cev okrugla, poput usana koje agens namesti u oblik kruga prilikom srkanja. Naglasak kod ovog značenja je na načinu na koji agens obavlja radnju, dok je pacijens stavljen u drugi plan. Aktivni kognitivni mehanizam ovde je pojmovna metonimija SRKATI ZA CRPSTI/IZVLAČITI TEČNOST. Sa druge strane, podznačenje (3.b.), iako semantički i pojmovno vrlo srodno prethodnom, u fokus stavlja agensa i ono što se sa njim dešava (a ne način obavljanja radnje). RMS ga određuje kao ‘uzimati, primati u sebe kakvu tečnost, upijati, usisavati’. U ovom prenesenom značenju dominira internalizacija, jer agens ne samo da uzima tečnost, već tu tečnost upija i ona ga prožima. Agens prima u sebe tečnost, što pokazuju dva primera iz RMS navedena uz ovo preneseno značenje, *Zemlja, kao žedna aždaja, stane srkati... u se ono silno more sa čitave ravnice*. (RMS) i *Mokri gunj, koji je srkao vazda iz oblaka i postao težak kâ olovo, natukao bi' ja gospodi na glavu*. (RMS), u kojima su agensi nežive prirode (*zemlja* i *mokri gunj*), ali su takve tekture koja im omogućava upijanje tečnosti. Tu je na snazi metonimija SRKATI ZA PRIMATI U SEBE TEČNOST, jer se pojam UNOSITI TEČNOST U SEBE može asocijativno povezati sa pojmom UVLAČITI TEČNOST U SEBE PUTEM SRKANJA. Kod podznačenja (3.v.) ‘oduzimati tečnost svojim žarom toplinom, ispijati’ fokus je na stanju pacijensa i na onome što se sa njim dešava. Jedan od ređih primera pronađenih u KSSJ za prenesena značenja glagola *srkati* je rečenica *Letnja oluja valjala se oko peščanih hridina. Daleko ispod more je srkalo šljunak, bučno kao starac sa jednim zubom kad se dočepa lilihpa*. (KSSJ) u kojoj more izvlači tečnost iz šljunka, pri čemu se stvara zvuk koji stvara živ agens kada srče tečnost. Stoga je kod ovog značenja aktivna pojmovna metonimija SRKATI ZA ODUZIMATI TEČNOST. Sva tri podznačenja unutar odrednice pod brojem (3.) semantički su vrlo srodna i odnose se na uzimanje tečnosti, ali se fokusiraju na različite aspekte ovog procesa: u podznačenju (3.a.) fokus se nalazi na samoj

radnji, u (3.b.) fokus je na agensu, a u podznačenju (3.c.) naglasak je na onom što se dešava pacijensu, odnosno na gubitku koji trpi.

Poslednje navedeno preneseno značenje je ‘dobivati, primati, uzimati iz nekog izvora snagu, znanje, slast i sl., napajati se čime’ (RMS). I ovde je očigledno da je internalizacija ono što je osnovna odlika ovog značenja, jer je naglasak na radnji koju agens obavlja i na pozitivnim posledicama po njega. RMS i KSSJ navode po nekoliko primera u kojima nude kontekstualizovanu upotrebu glagola *srkati* u prenesenom značenju. Rečenice *Bosi, goli, a ništa im ne fali... Srću slobode, povazdan...* (KSSJ) ili *Srće umetnost, uživa ... ushićava [se] prevodom.* (RMS) u kojoj je ono što se dešava sa objekatskim pojmom po svom smislu paralelno sa značenjem ‘primati u sebe i crpsti snagu’: agens unosi u sebe slobodu, odnosno umetnost, upija je i ona prožima celo njegovo biće, što mu daje snagu i inspiriše ga da nastavi dalje. Budući da predstavljaju apstraktne entitete, sloboda i umetnost su asocijativno povezane sa tečnošću, kao objektom srkanja. Sa druge strane, iz rečenice *...s uživanjem osmatraju kako liberali Čede Jovanovića i Dinkićeви eksperti srću glasove iz lonca glavnog konkurenta za prvaka među strankama s demokratskim prefiksom u nazivu.* (KSSJ) stiče se utisak da je u konkretnom kontekstu naglašeno i ono što se dešava pacijensu jer on doživljava gubitak glasova, dok agens podsticaj nalazi upravo u glasovima koje je pacijens izgubio i to je ono što agensu pričinjava zadovoljstvo. Slika nadahnuća agensa može se povezati sa slikom koju nosi doslovno značenje glagola *srkati*, jer bi ono što se unosi u organizam trebalo da prija onom ko unosi, pa tako ovde sloboda, umetnost i glasovi glavnih konkurenata koji se doživljavaju čitavim bićem predstavljaju izvor nadahnuća i podsticaja za dalje delovanje. Kognitivni mehanizam kojim se može objasniti ovakav nastanak značenja je pojmovna metonimija SRKATI ZA PRIMATI U SEBE, ali se na nju nadograđuje još i pojmovna metafora OSEĆATI ZADOVOLJSTVO JE SRKATI.

Glagol *srkati* pokazao se kao glagol koji ima višestruka prenesena značenja. Neka od tih značenja predstavljaju suženje doslovnog značenja ovog glagola, poput onih koja se odnose na ‘unositi tečnost’, pri čemu se suženje značenja ogleda u specifikaciji radnje koja se obavlja, ili specifikaciji uloge agensa, odnosno pacijensa. Druga značenja, poput ‘pušiti uvlačeći sa slaću, halapljivo dimove’ ili ‘udisati željno, požudno vazduh, miris i sl.’ takođe predstavljaju modifikaciju doslovnog značenja jer ističu segment specifičnog položaja usana. Agens je najčešće živo biće, a u slučajevima u kojima je neživo, predstavljeno je neživom prirodom. Internalizacija i eksternalizacija procesa prisutni su u zavisnosti od pojma kog pojedinačno preneseno značenje označava.

Tabela 17. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *srkati*

semantičke komponente glagola <i>srkati</i>	domen jedenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: SRKATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ ciljni domen: UVLAČITI U SEBE
[STAVITI HRANU U USTA]	staviti hranu u usta	-----
[ŽVAKATI]	žvakati	-----
[GUTATI]	gutati	-----
[TEČNA HRANA]	jesti hranu koja je žitka, tečna	unositi/uvlačiti u sebe entitet koji je u tečnom ili gasovitom stanju
[PROIZVODITI ZVUKE]	stvarati zvuke pri jelu	osećati zadovoljstvo pri vršenju radnje
[USTIMA]	staviti usne u specifičan položaj	staviti usne u specifičan položaj pri vršenju radnje

5.2.8. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola jedenja u srpskom jeziku

Analiza je pokazala da u srpskom jeziku ima sedam glagola jedenja koji ostvaruju prenesena značenja, odnosno sedam glagola kojima se mogu izraziti i druge radnje, a ne isključivo konzumiranje hrane. Osim glagola *jesti*, kao prototipskog i najopštijeg po svom smislu od svih glagola unutar leksičkog polja glagola jedenja, preostalih šest glagola kod kojih je zabeleženo proširenje značenja imaju specifične semantičke osobine koje su najčešća osnova za nastanak prenesenih značenja glagola jedenja u srpskom jeziku.

Nekoliko semantičkih komponenti koje označavaju određene procese jedenja pokazale su se veoma produktivnim u daljoj semantičkoj produkciji. Kao i u engleskom jeziku, najproduktivnije komponente predstavljaju one koja se odnose na grizenje i žvakanje hrane, [GRISTI] i [ŽVAKATI]. Ove dve komponente prisutne su kod svih ispitanih glagola, a kod onih glagola kod kojih razvijaju metaforička značenja, takva prenesena značenja se, u najvećem broju slučajeva, odnose na ‘mučiti, psihički ili fizički’. Pojam MUČITI je, u zavisnosti od dodatnih značenjskih komponenti koje pojedinačni glagoli sadrže, izražen na različite načine: kod glagola *jesti*, na primer, mučenje se odnosi na nanošenje fizičkog bola i osećaja neprijatnosti, ali i na psihičko mučenje i osećanje uznemirenosti, kod glagola *žderati*, usled njemu svojstvene komponente [HALAPLJIVO], pojam PSIHIČKI MUČITI se odnosi na intenzivno psihičko mučenje, dok je glagol *glodati* i njegova komponenta [ZUBIMA STRUGATI] razvio dalje preneseno značenje u smislu psihičkog mučenja koje nije intenzivno već

konstantno. [GUTATI] predstavlja još jednu značenjsku komponentu koja je zajednička svim analiziranim glagolima, a označava pojam GUTANJA kojim se izražavaju različiti vidovi destrukcije i uništavanja. Na osnovu ove komponente kod glagola *jesti* razvijeno je preneseno značenje ‘trošiti i na kraju nestati’, a kod glagola *žderati* je, uz komponentu [HALAPLJIVO], razvijeno značenje ‘potpuno uništiti, vršiti destrukciju’. Glagol *glodati*, sa druge strane, ima razvijeno značenje ‘postepeno, konstantno trošiti’. ‘Uništavati’ se izražava i glagolom *slistiti*, budući da se njegova komponenta [CELOKUPNA KOLIČINA HRANE] može povezati sa pojmom CELOKUPNOST, čime se ističe da je radnja uništavanja izvršena u potpunosti.

Kognitivnolingvistička analiza pokazuje da se u srpskom jeziku glagolima jedenja mogu izražavati različiti domeni, a svi oni bi se mogli podvesti pod pojam UNIŠTAVATI. Ovako formulisan, pojam UNIŠTAVATI je opšteg smisla, ali, usled specifičnih odlika doslovnog značenja svakog od ovih glagola, kao i usled različitih faza procesa jedenja, izražavanje pojma UNIŠTAVATI razlikuje se po brzini ili načinu kojima agens vrši uništavanje, ali i po stepenu oštećenosti pacijensa. Uništavanje može da se izražava kao postepeno i (konačno) trošenje, nagrizanje ili narušavanje celine i sveukupnosti nekog entiteta, ali i kao brza radnja ili radnja koju agens obavlja sa uživanjem. Uništavanje se može vršiti na materijalnim, fizičkim entitetima, poput nežive prirode ili izvesnih predmeta, ali je u najvećoj meri zastupljena destrukcija u psihičkom smislu koja se tiče ljudskog bića. Takva metaforička značenja različitih vidova destrukcije nastala su stvaranjem asocijativnih veza sa različitim motivacionim domenima na koje se ovi glagoli odnose, prvenstveno sa domenom ŽVAKATI, koji se povezuje sa domenom NAGRIZATI, SITNITI i RAZARATI ENTITET, a potom i sa domenom GUTATI, koji se preslikava na obuhvatanje entiteta od strane drugog entiteta. Kod prenesenih značenja glagola jedenja u srpskom jeziku eksternalizacija i internalizacija predstavljaju dva osnovna motivaciona faktora za nastanak metaforičkih i metonimijskih proširenja, u zavisnosti od motivacionog (na primer, domen HALAPLJIVOST koji se tiče agensa) ali i ciljnog domena na koji se odnosi (poput domena MUČITI koji se tiče pacijensa).

5.3. Prenesena značenja glagola pijenja u engleskom jeziku

U engleskom jeziku zabeleženo je pet glagola pijenja koji proširuju svoja doslovna značenja i označavaju na taj način druge pojmove. To su sledeći glagoli: *to drink*, *to guzzle*, *to imbibe*, *to quench* i *to suck*.

5.3.1. Glagol *to drink*

Glagol *to drink* predstavlja prototipski glagol pijenja, pa se njegovim semantičkim komponentama izražavaju prototipske osobine pijenja, [TAKE LIQUID], [SWALLOW] i [REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]. U analiziranim rečnicima je navedeno nekoliko njegovih prenesenih značenja, ali ne beleže svi rečnici ista prenesena značenja.

Prvo zabeleženo preneseno značenje odnosi se na upotrebu glagola *to drink* u smislu 'konzumirati alkohol'. U nekim rečnicima je definisano vrlo jednostavno, 'to drink alcohol' (CC) odnosno 'consume alcohol' (WN). Većina rečnika ipak nudi detaljnije definicije. Takvim definicijama se izražava 'učestalo konzumirati alkohol, što može da predstavlja naviku' ('consume or be in the habit of consuming alcohol' (OD)), odnosno 'redovno konzumirati alkohol' ('to drink alcohol, especially regularly or too often' (MM)) ili se definicijama izražava 'piti alkohol u prekomernoj količini' ('to drink alcohol; to drink alcohol to excess' (ChD)). LD objedinjuje ova dva aspekta i navodi da se u ovom značenju glagol *to drink* odnosi kako na 'količinu alkohola' koji se pije, tako i na 'učestalo konzumirati alkohol', 'to drink alcohol, especially regularly or too much', što bi bila najobuhvatnija definicija kojom se izražavaju svi značajni aspekti prenesenog značenja ovog glagola. *To drink* se, prema tome, odnosi na 'učestalo konzumirati prekomernu količinu alkohola', premda ovakvo određenje ovog značenja ostavlja otvorenim određenje prekomerne količine alkohola i učestalosti konzumiranja alkohola. Način na koji je nastalo izražavanje pojma KONZUMIRATI ALKOHOL glagolom *to drink* predstavlja zapravo metonimijski odnos pojmova (prototipskog) PITI i KONZUMIRATI ALKOHOL, gde celina stoji namesto dela, te je na snazi metonimija PITI ZA NEUMERENO KONZUMIRATI ALKOHOL. Specifično za ovo značenje jeste i to što *to drink* može da se upotrebljava u netranzitivnom obliku, a da u potpunosti očuva svoj puni semantički smisao konzumiranja alkohola. Ovo je moguće usled činjenice da se ovim glagolom izražava generički proces, budući da uz jedenje predstavlja neodvojivi deo čovekove egzistencije, pa stoga rečenica poput *He drinks.*, u smislu 'On pije tečnost', sama po sebi predstavlja redundantnu rečenicu, jer osoba koja ne pije tečnost ne može da postoji (Næss, 2009: 36). Stoga se rečenica *He drinks.* zapravo tumači kao *He drinks alcohol.* Netranzitivni oblik ovog glagola koji se tumači kao 'drink alcohol' ('piti alkohol') je moguć zbog same prirode glagola: *to drink* (kao i *to eat*) je glagol čiji je agens specifičan jer agens, obavljajući radnju pijenja, zapravo deluje na svoj organizam, te predstavlja agensa koji radnju vrši nad samim sobom. Konzumiranje alkohola ima za cilj postizanje određene posledice po samog agensa – izvestan stepen opijenosti alkoholom, pa rečenica *He drinks* implicira jasnu

nameru agensa da pije alkohol kako bi doveo organizam u određeni stepen intoksikacije, kao i da to čini u relativno čestim vremenskim razmacima (Næss, 2009: 36). Izražene su komponente voljnosti i namere, jer agens svojom voljom uzrokuje radnju pijenja alkohola, a obavlja je s namerom opijanja. Netranzitivnost kod ovog prenesenog značenja najvećim delom je posledica činjenice da ono što se dešava sa direktnim objektom glagola nije od značaja za radnju, već uticaj ili posledica vršenja radnje na agensa. Budući da su voljnost i namera svojstva inherentna čoveku, agens je kod ovog značenja uvek ljudsko biće. Veliki je broj primera pronađenih u korpusu u kojima je glagol *to drink* upotrebljen u netranzitivnom obliku: *She doesn't drink or smoke.* (OD), *It is very important not to drink early in the pregnancy, but even if you give up drinking later it will give your baby a better chance.* (BNC), *This is the pub as social institution, so much more than just a place for drinking.* (BNC). U svakoj od navedenih rečenica *to drink* ima značenje 'konzumirati alkohol', pri čemu se zapravo ističe (najčešće štetan) efekat konzumiranja alkohola po agensa, naročito u rečenici *It is very important not to drink early in the pregnancy, but even if you give up drinking later it will give your baby a better chance.* u kojoj se ističu negativne posledice koje alkohol ima po agensa ukoliko se uzima u trudnoći. *She doesn't drink or smoke.* je još jedna rečenica u kojoj se implicitno podrazumeva da je objekat pijenja alkohol. Obe rečenice zapravo odražavaju značaj konzumiranja alkohola ne samo kao radnje, već i kao teme razgovora u kulturi Zapada, ali i ostatka sveta (Newman—Rice, 2006: 14). *This is the pub as social institution, so much more than just a place for drinking.* je primer u kom se ne ističe primarno posledica po agensa, već sintaksički neizražen objekat (alkohol). Newman—Rice navode da u tranzitivnom obliku, od nekoliko hiljada primera koje su ispitali u BNC, glagol *to drink* najčešće stoji uz imeničke fraze koje označavaju alkoholna pića (Newman—Rice, 2009). Takav je slučaj u rečenici *You start off being coy about drinking brandy.* (BNC).

Sledeće preneseno značenje zabeleženo je u samo jednom od ispitanih rečnika, verovatno zbog toga što se odnosi na uže određenje i specifikovanje doslovnog smisla glagola *to drink*. OD definiše ovo značenje kao 'upijati ili apsorbovati': '(of a plant or a porous substance) absorb (moisture)'. Motivacija za nastanak ovakvog prenesenog značenja zasnovana je na našem telesnom iskustvu, budući da se unošenjem tečnosti u organizam ona dalje širi po celom telu, i dovodi ne samo do zadovoljavanja potrebe (biološkog motiva žeđi), već i osećaja zadovoljstva. Stoga se ovde unošenje tečnosti u organizam preslikava na upijanje tečnosti (ili vlage) od strane entiteta koji ima svojstva poroznosti i može da primi u sebe tečnost. Metonimijski prenos prisutan u ovom značenju je PITI ZA UPIJATI TEČNOST.

Takav personifikovani entitet je istovremeno i agens i pacijens, pri čemu kao pacijens ostvaruje korist od radnje koju obavlja, odnosno od upijanja tečnosti. Značenje ‘upijati tečnost’ predstavlja donekle modifikovano značenje ‘konzumirati tečnosti’, jer subjekat prima tečnost. Radnja pijenja očigledno ne predstavlja voljnu radnju jer subjekat nije ljudsko biće, ali i pored toga, on ostvaruje korist od tečnosti koju prima. U svim rečenicama navedenim u OD subjekat predstavlja izvesnu biljku ili neki njen deo: *Check the water level daily and keep topped up – the tree will drink a lot especially in a warm room.* (OD) je rečenica u kojoj drvo, kao subjekat, upija vodu ne svojom voljom, ali svakako ima koristi od vode koju dobija. Korist po drvo je naročito istaknuta time što se navodi lokacija (*a warm room*) na kojoj se drvo nalazi, jer u toploj prostoriji drvo upija više vode nego u hladnijem okruženju. Analogija sa ljudskim bićem očigledna je: čovek pije više vode kada je u toploj sredini nego u hladnoj, jednako kao i drvo koje upija više vode kada je u toploj sredini. Drvo je ovde asocijativno povezano sa živim bićem koje pije vodu, pa je u navedenom primeru, osim metonimije PITI ZA UPIJATI TEČNOST, na snazi još i metaforički prenos izražen pojmovnom metaforom DRVO JE ČOVEK, odnosno opštijom metaforom BILJKA JE ČOVEK. Tumačenje rečenice *The plants drink a great deal of water.* (OD) je gotovo istovetno prethodnom primeru: na snazi su i metonimija PITI ZA UPIJATI TEČNOST i metafora BILJKA JE ČOVEK, kao i pasivnost subjekta pri vršenju radnje. Kao i u prethodnom primeru, subjekat nije stvarni vršilac radnje, već se rečenica tumači u smislu da neki drugi entitet uzrokuje ili čini da subjekat u sebe unosi vodu, ali da subjekat, i pored toga što usled svojih inherentnih osobina ne može da odlučuje o uzimanju ili neuzimanju vode, ostvaruje korist za sebe tako što u sebe unosi drugi, nametnuti mu entitet (odnosno, tako što upija vodu). Kod prenesenog značenja upijanja/apsorbovanja važan je element internalizacije, budući da subjekat unosi u sebe tečnost, a čini se da je jednako važan i element eksternalizacije, odnosno spoljnog agensa koji omogućava ili uzrokuje da subjekat glagola *to drink* dobije tečnost.

Još jedno preneseno značenje odnosi se na ‘upijati’, ali, za razliku od prethodnog značenja gde dolazi do fizičkog upijanja tečnosti od strane entiteta, kod ovog značenja upijanje se odvija u prenesenom smislu i u mentalnoj sferi agensa’. OD ga definiše upravo na taj način, i pojašnjava da se odnosi na pomno praćenje vizuelnog ili auditivnog sadržaja: ‘drink something in: watch or listen to something with eager pleasure or interest’. WN rečnik takođe navodi da glagol *to drink* može da se odnosi na posvećivanje pažnje nečemu, ali navodi i posledicu po agensa, a to je njegova fasciniranost ili očaranost objektom kome posvećuje pažnju: ‘be fascinated or spell-bound by; pay close attention to’, dok MW određuje

ovo značenje kao ‘primati u svest’ (‘to receive into one’s consciousness’). Potpuna definicija obuhvata sve aspekte navedene u definicijama: ‘pažljivo, svesno i sa zanimanjem posmatrati, odnosno prihvatati u sopstvenu svest’. Upijanje sadržaja, prvo čulima sluha ili vida, a potom i svešću predstavlja ciljni domen koji je nastao metonimijskim prenosom sa izvornog domena unošenja u sebe tečnosti koja potom, prolazeći kroz digestivne organe i krvotok, prožima čovekov organizam. Pojmovna metonimija kojom se objašnjava ovakvo preneseno značenje PITI ZA UPIJATI TEČNOST, a na nju se nadograđuje pojmovna metafora PAŽLJIVO POSMATRATI RADNJU JE UPIJATI TEČNOST. I ovde je dominantan aspekt internalizacije, s obzirom na to da je ovo značenje nastalo prvenstveno preslikavanjem relativno neometanog protoka tečnosti kroz usnu duplju agensa na neometan “ulazak” slika ili zvukova u svest agensa. Agens je pod snažnim uticajem objekta kog posmatra ili sluša, kao što je kod prototipskog značenja glagola *to drink* agens takođe pod uticajem onoga što pije, nekada zbog toga što popijena tečnost prija čulu ukusa, a nekada zbog toga što tečnost poput alkohola ima snažno dejstvo i dovodi do intoksikacije. Takve implikacije ogledaju se u kontekstualizovanoj upotrebi glagola *to drink* u prenesenom značenju ‘pažljivog posmatrati ili slušati’, kao što su rečenice: *From the top, you will have a glorious view, and you can go for a walk, ... , drinking in the views.* (BNC) ili *Of course, Lucy was a runner, Jay a moocher, drinking in the mist and the birds and the rising chill.* (BNC). U obe rečenice agens internalizuje prirodne pojave i pejzaž; drugim rečima, pažljivo posmatra (u navedenim primerima oba doživljaja su vizuelne prirode) i uživa u onome što vidi. Internalizaciju pojačava predlog *in*, kao deo glagolske sintagme, jer se u oba navedena primera *to drink* javlja uz predlog *in*, koji u svom opštem smislu označava situaciju u kojoj se entitet kreće u cilju završavanja unutar nekog drugog entiteta, a u konkretnim primerima sa ciljem da slike prirode uđu u svest agensa. Agens istovremeno ima osećaj prijatnosti, jer ga ono što vidi (slika prirode koju unosi u svoju svest) na neki način opija, kao što čoveka opija alkohol. U rečenici *Any normal man would find it a pleasure just to sit still and look at her, drinking her in.* (BNC) objekatski pojam glagola *to drink* je živo biće, predstavljeno kao osoba ženskog pola, koju agens upija pogledom. Međutim, sam objekatski pojam je metonimijska slika u kojoj agens ne upija žensko biće fizički, već upija sliku njenog izgleda. I ovde je očigledan snažan uticaj internalizacije, i u pogledu unošenja prizora koji gleda u svest, ali i u pogledu osećanja zadovoljstva usled posmatranog prizora.

Tabela 18. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to drink*

semantičke komponente glagola <i>to drink</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/pojam - sredstvo PITI	pojmovni domen nastao metonimijskim prenosom/ciljni domen: UPIJATI /NEUMERENO PITI ALKOHOL
[TAKE LIQUID]	staviti tečnost u usta	-----
[SWALLOW]	gutati	1.fizički upijati 2.mentalno upijati
[REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]	smanjiti količinu tečnosti	-----

Analiza pokazuje da postoji nekoliko značajnih implikacija pri nastanku prenesenih značenja glagola *to drink* u engleskom jeziku. Svakako najistaknutija odlika pojma PITI jeste činjenica da tečnost ne podleže obradi na način na koji se obrađuje hrana, pa se unošenje tečnosti u usta i njen neometani protok kroz organizam preslikavaju na ciljni domen gde objekatski pojam ulazi u sferu agensa, koji, od zavisnosti od svojih osobina, može da upija fizički ili mentalno. Same karakteristike fiziološkog procesa pijenja su takve da pri pijenju tečnost doživljava minimalne izmene svog stanja nakon što dospe u usta, pa tako i entiteti koji se upijaju (voda, prizori) ostaju neizmenjeni. Primetno je da je kod glagola *to drink* semantički najaktivnija komponenta [SWALLOW] kojom se implicira gutanje, odnosno internalizacija objekatskog pojma kako kod doslovnog, tako i kod prenesenih značenja. Međutim, kod označavanja apsorpcije i fizičkog primanja tečnosti, jednako je bitna i eksternalizacija, budući da je kod takvog značenja agens neživ, te zahteva eksternog kauzatora radnje. (Ne)animatnost takođe predstavlja jednu od karakteristika koje utiču na razvoj prenesenih značenja, jer neživ agens ne vrši radnju svojom voljom, za razliku od živog agensa koji radnju upijanja vrši voljno i svesno.

5.3.2. Glagol *to guzzle*

Doslovno značenje glagola *to guzzle* je određeno dijagnostičkim obeležjima [QUICKLY] i [GREEDILY] i ono se odnosi na 'brzo i halapljivo konzumirati tečnost, najčešće alkohol i najčešće u velikim količinama'.

Svoje preneseno značenje ovaj glagol ostvaruje u pravcu domena prekomernosti. U nekim rečnicima ovo značenje je navedeno kao uopštena definicija prekomernog

konzumiranja, ‘to consume to excess’ (YD), (AH), odnosno korišćenja, ‘consume, use up’ (MW), dok drugi rečnici navode specifičnije značenje koje znači ‘prevelika količina goriva koje vozilo troši’, pa je definisano kao ‘to use large amounts of petrol very quickly’ (CD). CC i LD u takvu definiciju dodaju još i komponentu bespotrebne i rasipne potrošnje goriva: ‘(of a vehicle) uses a lot of fuel in a way that is wasteful and unnecessary’ (CC), ‘if a vehicle guzzles petrol, it uses a lot of it in a wasteful way’ (LD). Domeni BRZINA i HALAPLJIVOST pri konzumiranju tečnosti preslikani su na domen brzine pri prekomernom korišćenju izvesnog entiteta, pa je osnovna metafora na snazi kod ovog značenja PREKOMERNO TROŠITI JE HALAPLJIVO PITI, a ona je podložna daljoj modifikaciji u zavisnosti od objekatskog pojma glagola *to guzzle*. Premda se najveći broj kontekstualizovanih primera odnosi na prekomernu potrošnju goriva, pronađeni su i primeri u kojima se *to guzzle* odnosi na upotrebu drugih entiteta. U rečenici *This novel seems, ... , to come from a man who knew nothing but was very opinionated, who checked no facts and guzzled rumour scraps, whose mind was uncouth...* (BNC) konzumirani entitet je neživ, dok je agens živ. Agens je živo, ljudsko biće, kao i kod doslovnog značenja ovog glagola, a entitet kog halapljivo konzumira nije tečnost, već su to glasine, entitet koji se ne unosi u organizam kroz usta. Glasine i govorkanja se unose u mentalnu sferu agensa u preteranoj i nepotrebnoj meri, te se metafora u konkretnom značenju može modifikovati kao PREKOMERNO PRATITI GLASINE JE HALAPLJIVO PITI. Sa druge strane, u rečenici *You can't go down again because if you do you'll be guzzled up at once.* (BNC) objekatski pojam je čovek, i on je taj koji biva potrošen. U ovoj rečenici prisutna je implikacija nestanka objekatskog pojma koji se smanjuje i nestaje, upravo zbog toga što se troši brzo i halapljivo. Primeri sa prekomernom potrošnjom goriva su mnogo češći, i kod njih se osnovna metafora može prilagoditi kao PREKOMERNO TROŠITI BENZIN JE HALAPLJIVO PITI. U primerima poput *The car guzzles a gallon of gas every 15 miles* (BNC) i *Me, I was flying economy, but the plane, churning sideways now, was guzzling gas at seven gallons a mile.* (BNC) agensi, automobil i avion, identifikovani su sa čovekom, kao živim agensom koji halapljivo i brzo pije tečnost, čineći tako dodatnu metaforu u ovom primeru PREVOZNO SREDSTVO JE ČOVEK. Prema tome, ovaj glagol svoje preneseno značenje ostvaruje na domene prekomernosti i brzine u trošenju entiteta koji, kao opšti po svom značenju, mogu da se primene na različite konkretne entitete kod kojih ljudsko biće može da vrši radnju, ali da se i nad njim vrši radnja označena glagolom *to guzzle*. Isto tako, objekatski pojam u prenesenom značenju, osim ljudskog biće, može da bude neživo biće (*gas, petrol*) ili apstraktan pojam (*rumours*), što ukazuje na upotrebu ovog glagola u raznovrsnim kontekstima.

Tabela 19. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to guzzle*

semantičke komponente glagola <i>to guzzle</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: HALAPLJIVO PITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: NEUMERENO TROŠITI
[TAKE LIQUID]	staviti tečnost u usta	-----
[SWALLOW]	gutati	-----
[REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]	smanjiti količinu tečnosti	smanjiti u volumenu, obimu, nestati
[QUICKLY]	brzo piti	brzo trošiti/konzumirati
[GREEDILY]	halapljivo piti	halapljivo trošiti/konzumirati

5.3.3. Glagol *to imbibe*

[ALCOHOL] je komponenta koja karakteriše glagol *to imbibe* u njegovom doslovnom značenju, budući da se odnosi na ‘konzumirati tečnost, naročito alkohol (najčešće u prekomernoj količini)’. Ovaj glagol specifičan je po tome što ima humorističnu konotaciju.

U pogledu prenesenog značenja ovog glagola, rečnici uglavnom navode da se ono odnosi na ‘prihvatati određene ideje ili tvrdnje’: ‘to accept and be influenced by qualities, ideas, values etc.’ (LD). CC definiše ovo značenje na sličan način i određuje ga kao ‘prihvatati ideje i verovati u njih’ (‘to listen to ideas/arguments, accept them and believe that they are right or true’), dok ga MM definiše u smislu ‘doživljavati izvesne ideje, osećanja ili kvalitet’ (‘to experience ideas, feelings, or qualities and be influenced by them’). Neki rečnici navode da se ovo značenje odnosi na upijanje i poredi radnju upijanja sa natapanjem: ‘to take in or absorb something (eg.ideas), as if drinking them in or soaking them’ (ChD), ‘to absorb or take in as if by drinking’ (AH). Prema definicijama, glagol *to imbibe* u prenesenom značenju odnosi se na ‘usvajati i prihvatati ideje, verovanja ili vrednosti’, a motivacionu osnovu za nastanak takvog značenja predstavlja pre svega aspekt koji je zajednički za sve glagole pijenja, a to je primanje tečnosti u organizam putem usta, čime tečnost dospeva u sferu posedovanja agensa. Takav proces se može asocijativno povezati sa procesom unošenja ideja, verovanja ili vrednosti u mentalnu sferu agensa. Kao što tečnost dospeva u čitav organizam i upijaju je sve njegove ćelije, tako i izvesna ideja dospeva u mentalnu sferu koja biva potpuno zaokupljena takvom idejom. Ovo značenje zasniva se na pojmovnoj metafori PRIHVATATI IDEJE/VEROVANJA JE PITI ALKOHOL. Dodatna implikacija tiče se poređenja objekatskih pojmova koji se koriste u doslovnom i prenesenom smislu: konzumiranjem alkohola menja se stanje svesti, a unošenjem ideja, verovanja ili vrednosti, takođe se menja

stanje svesti. Svest se dovodi u stanje opijenosti - usled pijenja alkohola dolazi do fiziološki izmenjenog stanja svesti, dok usled upijanja ideja dolazi do njihovog prihvatanja u svest i izvesne zanesenosti idejama. Pored toga, prisutan je i aspekt uživanja, s obzirom na to da se upijaju one ideje i verovanja koje odgovaraju agensu, bez obzira na njihovu moralnu ispravnost, kao što agens pije onu vrstu alkohola koja odgovara njegovim čulima. Agens je uvek ljudsko biće, a objekat, kako pokazuju primeri, može da bude raznovrsan. U rečenici *The Pont itself is a fine place to imbibe the water effects, an old stone bridge built at a spot...* (BNC) objekat predstavljaju efekti koje voda ostavlja za sobom, dok je agens sintaksički neizražen. Međutim, bez obzira na činjenicu da agens nije eksplicitno iskazan, on je taj na kog efekti vode imaju uticaj te ih prihvata i doživljava njihov uticaj. Rečenice poput *But I like to imbibe history from books, at my own pace, in elegant surroundings, preferably with a background of Mozart's Flute and Harp Concerto.* (BNC) i *...all we students pretended we sped to his lectures to imbibe his humanism.* (BNC) za objekat imaju određene istorijske norme koji utiču na agensa jer one postaju deo njegove svesti. Objekatski pojam mogu da predstavljaju i izvesna politička uverenja, poput radikalizma ili boljševičke propagande, koje agens usvaja i prihvata, opija se njima, poput čoveka koji pije alkohol i opija se: *He wrote the poetry of social conscience in the remarkable Salisbury Plain and imbibed the radicalism of friends...* (BNC), *...being based on the stale Bolshevik propaganda which you imbibed in your youth.* (BNC). RU rečenici *Are we looking for freshness and flavor, ... if we avoid imbibing pesticide residues.* (BNC) objekat je predstavljen ostacima pesticida koje agens udiše i unosi u sebe. Ova rečenica je specifična po tome što agens radnju obavlja bez voljne namere, budući da ne želi da njegov organizam upija pesticide. Uprkos odsustvu voljne komponente, agens ipak “prima” objekat u sebe i potpada pod njegov uticaj. Kod ove rečenice, osnovna pojmovna metafora se može modifikovati UNOSITI PESTICIDE U SEBE JE PITI ALKOHOL.

Analiza prenesenog značenja glagola *to imbibe* pokazuje da se preneseno značenje ovog glagola razvilo iz pojma koji se odnosi na alkohol (a koji je u komponentnoj analizi predstavljen komponentom [ALCOHOL]). Preciznije rečeno, preneseno značenje ‘prihvatati ideje’ je zapravo nastalo na osnovu posledica ili efekata koje konzumiranje alkohola ima po čovekovu svest. S obzirom na to da konzumiranje alkohola menja stanje svesti, domen PITI ALKOHOL se asocijativno povezuje sa različitim drugim domenima koji isto tako izazivaju promene u svesti, bilo da su one fiziološke prirode (usled delovanja pesticida, na primer), bilo

da se tiču isključivo domena psihe (usled različitih političkih uverenja, određenih argumenata ili ideja).

Tabela 20. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to imbibe*

semantičke komponente glagola <i>to imbibe</i>	domen pijača na koji se komponente odnosi/ izvorni domen: PITI ALKOHOL	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: PRIHVATITI IDEJE
[TAKE LIQUID]	staviti tečnost u usta	-----
[SWALLOW]	gutati	unositi u sebe (ideje, uverenja)
[REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]	smanjiti količinu tečnosti	-----
[ALCOHOL]	piti alkohol	opiti se (idejom, uverenjem)

5.3.4. Glagol *to quench*

Glagol *to quench* izražava cilj s kojim agens konzumira tečnost, a to je zadovoljenje potrebe za tečnošću, odnosno zadovoljenje biološkog motiva žeđi. Njegova specifično značenjska komponenta je [TO STOP BEING THIRSTY]. Svoje preneseno značenje *to quench* je razvio u nekoliko pravaca.

Prvo preneseno značenje odnosi se na gašenje, najčešće na ‘gasiti vatru ili požar’. Neki rečnici ((YD), (MW)) daju vrlo jednostavnu definiciju, navodeći da se odnosi na gašenje, bez specifikovanja objekatskog pojma: ‘to extinguish, put out’. Većina rečnika ipak definiše ovo značenje kao ‘gasiti vatru, plamen ili svetlo’: ‘extinguish (a fire)’ (OD), to extinguish (a fire or light, etc.)’ (ChD), ‘to quench a fire/flames’ (LD), odnosno ‘to put out (a fire, flame, etc.), extinguish’ (CC). Samo jedan rečnik (AH) navodi instrument vršenja radnje, vodu: ‘to use water to put out a fire’. Iz svih navedenih definicija može se zaključiti da se ovim značenjem izražava značenje ‘gasiti’, odnosno konkretnije definisano, ‘gasiti vatru, plamen, svetlo ili sličan entitet’. Nastanak takvog značenja motivisan je već spomenutom biološkom čovekovom potrebom za vodom koja, kada se pije, utoljava žeđ. Pijenjem vode žeđ, kao biološka potreba, prestaje da postoji, što predstavlja motivacionu osnovu za preslikavanje na ciljni domen kod prenesenog značenja, a to je domen prestanka (zaustavljanja) vatre. Utaživanje žeđi asocijativno je povezano sa gašenjem vatre, jer je zaustavljanje žeđi jednako važno kao i zaustavljanje vatre od daljeg napredovanja. Žeđ označava nepovoljno (unutrašnje) stanje organizma i signal da organizmu treba pomoć (u obliku tečnosti), kao što vatra označava (spoljašnju) opasnost po organizam, ali i po ostale okolne entitete. Pojmovni mehanizam kojim se objašnjava nastanak ovakvog prenesenog

značenja je UGASITI POŽAR JE UTOLITI ŽEĐ. U rečenici *The flames were quenched by heavy rain.* (AH) agens je nežive prirode. Predstavljen je jakom kišom i upravo jaka kiša dovodi do gašenja, odnosno zaustavljanja vatre. Nasuprot tome, u rečenici *ACTION: Firemen haul on hoses in a desperate bid to quench the flames raging through the flats.* (BNC) agens je živo biće, a instrument kojim se gasi vatra i postiže cilj je isti u obe rečenice. U prvoj je kiša istovremeno i instrument, dok u drugoj rečenici vatrogasci predstavljaju agens i oni manipulišu instrumentom gašenja (verovatno voda ili pena). Agens, prema tome, može biti i živo i neživo biće. Metafora se u navedenim primerima specifikuje kao UGASITI VATRU JE UTOLITI ŽEĐ, što se povezuje i sa metonimijskim prenosom FIZIOLOŠKA MANIFESTACIJA STANJA ZA STANJE, budući da stanje žeđi implicira suvoću grla i usne duplje, kao fiziološku manifestaciju organizma prisutnu u grlu i nakon boravljenja u blizini vatre ili požara. U navedenim primerima takođe je izražena i komponenta zadovoljstva čija se motivaciona osnova nalazi u činjenici da čovek, kada zadovolji motiv žeđi, oseća smirenje i zadovoljstvo nakon zadovoljene potrebe, pogotovo što je reč o zadovoljenju biološkog motiva. Zadovoljstvo se u prenesenom značenju glagola *to quench* ogleda u sprečavanju širenja vatre, kao nepogode koju treba zaustaviti. Postoje primeri u kojima se ovo preneseno značenja glagola *to quench* koristi da označi gašenje cigarete ili svetla, te se metafora određuje kao UGASITI CIGARETU/SVETLO JE UTOLITI ŽEĐ. *After a while Irene quenched her cigarette of its fire and restored it to the pack.* (BNC) je rečenica u kojoj agens, kao živo biće, gasi cigaretu i cigareta prestaje da gori. U rečenici *Quench the light.* (BNC) agens nije izražen, ali je očigledno da imperativnim oblikom jedno ljudsko biće zapoveda drugom da ugasi svetlo. Ovde je prisutna i metafora SVETLO JE ŽEĐ, jer je svetlo potrebno ugasiti, jednako kao što je potrebno utoliti žeđ, ali komponenta zadovoljstva nije izražena, budući da nije relevantna za završetak radnje.

Sledeće preneseno značenje glagola *to quench* znači ‘suzbijati ili sprečavati izvesni entitet’: ‘to suppress’ (AH), ‘to overcome; subdue, suppress’ (YD), ‘to put down or quell; suppress’ (CC). OD razdvaja ovo preneseno značenje u dva pravca: jedan se odnosi na ‘zatamljavati ili prigušivati osećanja’ (‘stifle or suppress (a feeling)’), a drugi na ‘utišavati’ (‘reduce to silence’). Kod ovog prenesenog značenja, slično kao i kod prethodnog, postoji motivaciona veza sa doslovnim značenjem prvenstveno u smislu sprečavanja žeđi, domena koji se preslikava na sprečavanje entiteta u određenom činjenju, pa je ovde na snazi slična pojmovna metafora: SPREČITI JE UTOLITI ŽEĐ. Pacijens, odnosno entitet koji biva sprečen, može da bude živo biće, kao u rečenici *‘You are the heir presumptive,’ hissed the Robeaker,*

'and as such you must be quenched and crushed.' (BNC), ali može da bude i apstraktan pojam, kao u rečenicama *Agnes Diggory was saying, dragging at Araminta's shoulders where she sat, her laughter quenched, tears streaming down her face.* (BNC) i *Theresa sighed, the cold depressing her and quenching her usual defiant optimism.* (BNC), dok je agens uglavnom živo biće. Metaforičko preslikavanje se u navedenim primerima ogleda u uspostavljanju veze između gašenja žeđi i "gašenja", odnosno suzbijanja smeha i optimizma, usled čega pacijens ostaje nezadovoljan jer je sprečeno zadovoljenje njegove potrebe.

Preneseno značenje koje se odnosi na zadovoljenje želje je u rečnicima definisano kao 'zadovoljiti želju' ('to satisfy (a desire)' (OD), (ChD)), odnosno kao 'zadovoljiti potrebu ili želju' ('to satisfy a need or wish' (AH)). Zadovoljenje želje znači da je agens uzeo ili dobio ono što mu je potrebno, te da potreba ili želja za izvesnim entitetom više ne postoje. Za razliku od značenja 'suzbijati ili sprečavati pacijensa i njegove potrebe', kod ovog značenja želja je zadovoljena i kod agensa je prisutno osećanje zadovoljstva. Metafora na kojoj se zasniva ovo značenje je ZADOVOLJITI ŽELJU/POTREBU JE UTOLITI ŽEĐ. Komponenta zadovoljenja žeđi preslikava se na zadovoljenje želje. Pojam BITI ŽEDAN predstavlja motivacionu osnovu za nastanak ciljnog domena izraženog pojmom IMATI ŽELJU, pa se, usled postojanja žeđi (odnosno želje) agens trudi da zadovolji žeđ (odnosno želju). Žeđ se uvek manifestuje kao fiziološka potreba, a želja nije nužno fizičke prirode, već psihološke, premda može da se ispolji i kroz fiziološku reakciju organizma. Budući da se odnosi na zadovoljavanje želje, prirodno je da je kod ovog značenja agens živo biće, iako nije uvek eksplicitno izražen. Takvo određenje potvrđuju navedeni primeri, dok se objekatski pojmovi ne odnose isključivo na želju, već i na ambiciju ili interesovanja koja agens (može da) ima. U rečenici *Paradoxically the woman is also inside the bottle offered but inaccessible; thus the spectator/consumer can only quench his desire by reading the magazine.* (BNC) objekatski pojam je želja posmatrača, a ona se zadovoljava čitanjem časopisa. Metaforičku sliku čine posmatrač/potrošač, koji stoji umesto žedne osobe, a tečnost koju žedna osoba pije je u ovoj slici predstavljena časopisima koje posmatrač/potrošač čita. Kao što se tečnost kod žeđi unosi u usta i u sferu agensa, čija se potreba za žeđu time zadovoljava, tako se ono što agens čita ili posmatra u časopisima unosi u njegovu mentalnu sferu i na taj način zadovoljava njegova želja. Sama radnja utaživanja žeđi je izražena glagolom *to quench*, odnosno već spomenutom metaforom ZADOVOLJITI ŽELJU JE UTOLITI ŽEĐ. Slične asocijativne veze uspostavljene su u primeru *He only pursued her to quench an aching need.* (OD), u kom agens zadovoljava svoju potrebu. Iako rečenica ne navodi kakvu potrebu agens ima, kao ni

instrument kojim se potreba zadovoljava, i ovde je očigledna asocijativna veza uspostavljena između tečnosti koja se pije i utažuje žeđ, i izvesnog nepoznatog entiteta koji deluje na psihološku sferu agensa i zadovoljava njegovu potrebu. Pojam ŽEĐ preslikava se na pojam POTREBA, a pojam ZADOVOLJITI POTREBU na pojam UTOLITI ŽEĐ, te se dobija pojmovna metafora ZADOVOLJITI ŽELJU JE UTOLITI ŽEĐ.

Tabela 21. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to quench*

semantičke komponente glagola <i>to quench</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: UTOLITI ŽEĐ	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: SPREČITI/ZADOVOLJITI
[TAKE LIQUID]	staviti tečnost u usta	zadovoljiti želju/potrebu
[SWALLOW]	gutati	-----
[REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]	smanjiti količinu tečnosti	-----
[TO STOP BEING THIRSTY]	prestati biti žedan	1.ugasiti (vatru) 2.prestati osećati želju/potrebu

Kako analiza pokazuje, glagol *to quench* se odnosi na zadovoljenje izvesne potrebe, kao metafore za zadovoljenje motiva žeđi. Međutim, prenesena značenja glagola *to quench* imaju dvojaku perspektivu, pri čemu se jedna odnosi na zadovoljenje izvesne potrebe, a druga na sprečavanje izvesne potrebe, u zavisnosti od perspektive agensa ili pacijensa. Internalizacija je prisutna prvenstveno kod značenja koje se odnosi na zadovoljenje želje, čime se naglašava komponenta prijatnosti kod beneficijensa, dok je eksternalizacija izražena kod prenesenog značenja koje se tiče suzbijanja ili sprečavanja entiteta u delovanju, pri čemu agens može da bude i ljudsko biće, ali i prirodna pojava.

5.3.5. Glagol *to suck*

Doslovno značenje glagola *to suck* odnosi se na ‘konzumirati tečnost na specifičan način, skupljenih usana kojima se tečnost uvlači u usta usled stvaranja određenog vakuuma’. Semantičke komponente ovog glagola su [WITH MOUTH], [BY CONTRACTING LIPS] i [TO DRAW LIQUID].

Preneseno značenje ovog glagola nije zabeleženo u svim rečnicima, već samo u nekolicini njih i definisano je kao uvlačenje izvesnog entiteta odgovarajuće teksture i stanja (najčešće vazduha, vode, ulja, i sličnih gasovitih ili tečnih supstanci) putem vakuuma.

Različiti rečnici, međutim, definišu ovaj glagol sa različitih aspekata, ali uglavnom naglašavaju aspekt internalizacije budući da ističu pojam UVLAČITI. TS i WN imaju istovetnu definiciju i ona se odnosi upravo na uvlačenje vakuumom ('draw something in by or as if by a vacuum'), dok MM naglašava lokaciju (iako nespecificovanu) u koju dospeva uvučeni entitet ('to pull air or liquid somewhere'). CD u definiciji navodi i instrument kojim se entitet uvlači 'to draw up (water, oil, etc.) by the action of a pump'. Ono što je zajedničko svim definicijama je uvlačenje odgovarajućeg entiteta na specifičan način, putem vakuma. Skupljene usne, kao instrument kojim se odvija radnja definisana doslovnim značenjem, preslikavaju se na agens koji takođe stvara vakuum i na taj način uvlači određenu materiju. Pojmovna metafora na snazi kod ovog prenesenog značenja je UVLAČITI JE SISATI. Očigledan primer takve metafore i prenesenog značenja je rečenica *The fan sucks air in through one vent and pushes it out through the other.* (MM), u kojoj ventilator stoji umesto skupljenih usana, gde je prisutna još i metafora VENTILATOR SU SKUPLJENE USNE. Dalje preslikavanje se odnosi na radnju sisanja, koja je asocijativno povezana sa radnjom uvlačenja vazduha koju vrši ventilator. Primer *The waves came crashing over my head and I could feel myself being sucked under by currents.* (CD) je pasivna konstrukcija, ali su metaforička preslikavanja gotovo istovetna kao i u prethodno navedenoj rečenici: struje (*currents*) stoje umesto skupljenih usana koje sisaju, a umesto tečne hrane, kao prototipskog objekta sisanja, u ovom prenesenom značenju objekatski pojam je ljudsko biće i ono biva usisano od strane agensa. U oba primera agens je neživo biće (*the fan, currents*). Rečenica *Mud was sucking at her feet.* (WN) je još jedan primer koji potvrđuje širok spektar agenasa koji mogu da obavljaju radnju uvlačenja: u ovoj rečenici agens je blato, koje takođe, usled svojih fizičko-hemijskih osobina, može da stvori vakuum i uvlači entitet u sebe. U ovoj rečenici, pacijens, odnosno objekat radnje uvlačenja, jeste ljudsko biće ili, preciznije rečeno, deo tela ljudskog bića.

Tabela 22. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to suck*

semantičke komponente glagola <i>to suck</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: SISATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: UVLAČITI
[TAKE LIQUID]	staviti tečnost u usta	-----
[SWALLOW]	gutati	-----
[REDUCE THE AMOUNT OF LIQUID]	smanjiti količinu tečnosti	-----
[WITH MOUTH]	piti ustima	-----
[BY CONTRACTING LIPS]	skupiti usne	uvlačiti vakuumom
[TO DRAW LIQUID]	uvlačiti tečnost	uvlačiti materiju/entitet

Pri ostvarivanju prenesenog značenja glagola *to suck* pokazalo se da je najproduktivniji domen koji se odnosi na specifičan položaj koji zauzimaju usne, budući da se na taj način stvara određeni vakuum, koji zapravo predstavlja motivacionu osnovu za nastanak prenesenog značenja uvlačenja entiteta.

5.3.6. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola pijenja u engleskom jeziku

Pet je glagola pijenja u engleskom jeziku koji ostvaruju jedno ili više prenesenih značenja. Na osnovu njihove analize, može se zaključiti da se prenesena značenja razvijaju na domene različite od pijenja, a na osnovu određenih semantičkih komponenti, specifičnih za navedene glagole.

Pored nadređenog glagola *to drink*, ostali glagoli koji ostvaruju prenesena značenja izdvajaju se po svojim karakterističnim odlikama koje su, kako analiza pokazuje, karakteristične i za radnje koje se odnose na prenesena značenja ovih glagola. Takve specifične značenjske komponente su, na primer, [QUICKLY] i [GREEDILY], karakteristične za glagol *to guzzle*, kojima se izražava brzo ili prekomerno obavljanje neke druge radnje, poput trošenja. Komponenta [TO DRAW LIQUID], specifična za glagol *to suck*, označava radnju uvlačenja izvesne materije, dok zajednička značenjska komponenta [SWALLOW] kod glagola *to imbibe* označava prihvatanje određene ideje ali, u kombinaciji sa specifičnom komponentom [ALCOHOL] ovog glagola, zapravo označava opijenost određenom idejom, a ne samo njeno usvajanje. Značenjska komponenta glagola *to quench*, [TO STOP BEING THIRSTY], razvila se u dva pravca: jedan se odnosi na gašenje vatre, a drugi na sprečavanje određene potrebe. Glagol *to drink*, odnosno njegova komponenta [SWALLOW], označava unošenje određenog objekta i njegovo potonje upijanje, kako u fizičkom, tako i u mentalnom smislu. Semantičke komponente koje su karakteristične za radnju pijenja obavljenu na specifičan način su komponente na osnovu kojih je došlo do prenosa nominacije na drugu radnju, koja je isto tako karakteristična po takvim specifičnim komponentama, ali ne u domenu pijenja, već u drugim konkretnim ili apstraktnim domenima.

Vrlo produktivan domen je zajednički za sve glagole pijenja u engleskom jeziku, i odnosi se na gutanje. GUTATI predstavlja izvorni domen koji se preslikava na ciljni domen UPIJATI na različite načine. Upijanje može da bude fizičke prirode, kada određeni entitet (zemlja ili biljka) upija tečnost, a može da bude i psihološke prirode, kada se apstraktni pojmovi, poput prizora ili ideja, upijaju u mentalnu sferu agensa. Modifikacije ovog domena

raznolike su, u zavisnosti od specifičnih pojmova koje svaki pojedinačni glagol označava, pa mogu da se odnose na apsorpciju tečnosti (kod glagola *to drink*), na pažljivo posmatranje (takođe kod glagola *to drink*) ili na zanesenost, opijenost idejama (kod glagola *to imbibe*, kojim se u doslovnom značenju označava pojam UZIMATI ALKOHOL). Njemu sličan je i domen uvlačenja, odnosno unošenja u sebe, ali na specifičan način i to kroz okrugli otvor. Ovaj domen izražava se glagolom *to suck*, budući da on označava pojam UVLAČITI KROZ USNE SKUPLJENE U OBLIK KRUGA. Radnje koje se mogu asocijativno povezati sa ovim motivacionim domenom, poput radnje sisanja ili uvlačenja crevom, izražavaju se upravo glagolom *to suck*. Kako bi u potpunosti ostvario svoj smisao, agens je kod ovog specifičnog značenja personifikovan. Još jedan produktivan domen je onaj koji se odnos na brzinu pri obavljanju radnje, preslikan najčešće na pojam PREKOMERNO TROŠITI. Trošenje se, u zavisnosti od pacijensa označenog objekatskim pojmom, najčešće odnosi na nežive entitete, poput prekomernog trošenja novca ili tečnosti poput benzina, ali i na ljudsko biće, čime se naglašava brzina kojom ono biva istrošeno. Još jedan izvorni domen značajan je za nastanak različitih prenesenih značenja, a tiče se prestanka žeđi. Ovaj domen se preslikava na domene GASITI (najčešće vatru) i OSUJETITI (izvesne potrebe), te tako, u zavisnosti od domena na koji se odnosi, više ističe aspekt internalizacije, odnosno eksternalizacije. Internalizacija je kod prenesenih značenja glagola pijenja u engleskom jeziku prisutna u velikoj meri, budući da je značajna za razumevanje različiti domena, poput onih koji se odnose na upijanje, uvlačenje, prihvatanje ideja, ili sprečavanje potreba agensa. Sa druge strane, eksternalizacija je više usmerena ka pacijensu i onome što se sa njim događa, poput trošenja.

Analiza prenesenih značenja glagola pijenja u engleskom jeziku je pokazala da se pojmovno preslikavanje vrši i na osnovu domena koji su zajednički za sve glagole pijenja (kao što je domen GUTATI), ali pre svega na osnovu onih domena koji se razlikuju od prototipičnog pojma pijenja, pre svega domena specifičnog načina na koji se radnja pijenja odvija. Ciljni domeni kod preslikavanja različitih aspekata domena pijenja tiču se najčešće domena PRIHVATITI i/ili UPIJATI, kao izrazite internalizacije procesa pijenja, ali i domena TROŠITI ili SPREČITI, kao eksternalizacije ovog procesa.

5.4. Prenesena značenja glagola pijenja u srpskom jeziku

U srpskom jeziku, na osnovu analize korpusa, uočeno je šest glagola pijenja koji ostvaruju prenesena značenja: *piti*, *gutati*, *ispiti*, *lokati*, *napiti se*, *opiti se*.

5.4.1. Glagol *piti*

U srpskom jeziku, *piti* predstavlja glagol koji je nadređen čitavom leksičkom polju glagola pijenja. U svom doslovnom značenju, *piti* se odnosi na stavljanje tečnosti u usta i njeno gutanje, pa su semantičke komponente koje se odnose na ovaj glagol [UNOSITI TEČNOST], [GUTATI] i [SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI], gde potonje obeležje predstavlja posledicu radnje pijenja.

Prenesena značenja glagola *piti* su u rečnicima određena na različite načine. RMS pod odrednicom (1.a.) navodi definiciju koja se odnosi na ‘prekomerno konzumirati alkohol’: ‘(bez dopune) imati sklonost piću, provoditi vreme pijuci žestoka pića, biti alkoholičar, opijati se’. RSJ takvo značenje navodi pod odrednicom (2.), ali je deli na dve pododrednice. Druga od dve pododrednice (2.b.) je ekvivalentna sa navedenom definicijom iz RMS i jednako određuje ovo značenje kao ‘konzumirati alkohol u prekomernoj količini’ (‘odavati se piću, pijančenju, biti pijanica, alkoholičar, opijati se’). Iako definicija ne navodi da se alkohol konzumira u velikoj količini, lekseme koje su korišćene u definisanju ovog značenja (*pijanica, alkoholičar, opijati se*) impliciraju da se pijenje alkohola vrši ne samo u prekomernoj količini, već i u preterano kratkom vremenskom rasponu, što upravo dovodi do opijanja i alkoholizma. RMS u definiciji eksplicitno izražava da je u ovom značenju glagol *piti* netranzitan. Nepostojanje sintaksički izraženog objekta ima implikacije i na semantiku ovog glagola, budući da takva upotreba podrazumeva alkohol kao neizraženi objekat. Kao i kod glagola *to drink* u engleskom jeziku, i glagol *piti* upotrebljen bez izraženog objekta označava radnju koja ima za cilj isticanje onoga što se dešava pacijensu nakon konzumiranja. Primarni cilj radnje pijenja u ovom slučaju nije pacijens već efekat koji konzumiranje pacijensa ima na agensa. Pacijens je, prema tome, od male važnosti, i ovo neizražavanje pacijensa u sintaksičkom smislu predstavlja jezičku strategiju za naglašavanje onoga što se dešava agensu (Næss, 2009: 36). Primeri upotrebe glagola *piti* u značenju konzumiranja alkohola potvrđuju da neizražen objekatski pojam fokus prenosi na agensa. U rečenici *On pije, svaki dan je pijan.* (RSJ) klauza *...svaki dan je pijan* pojačava efekat neizraženog objekatskog pojma na agensa, budući da radnja pijenja iz klauze *On pije...* podrazumeva pijenje alkohola, a posledica takve radnje jeste da je agens pijan. Slično je i u rečenici *Ali je pio prekomerno, i nije ni srednji vek dočeka.* (KSSJ) u kojoj je posledica po agensa to što je prerano umro. Agens alkohol konzumira svesno, svojom voljom, te je kod ovakvog prenesenog značenja prisutna komponenta voljnosti. Značenje pijenja je suženo, pa je na snazi metonimijski prenos PITI TEČNOST ZA PITI ALKOHOLO U PREVELIKOJ KOLIČINI. Pojam PITI

TEČNOST ZA PITI ALKOHOL U PREVELIKOJ KOLIČINI je blizak pojmu PITI TEČNOST, gde konzumiranje bilo koje tečnosti, kao prototipski pojam pijenja, upućuje na konzumiranje alkohola, budući da oba pojma pripadaju istom domenu, domenu pijenja.

Druga odrednica (2.b.) u RMS se takođe odnosi na pijenje alkohola, ali ne u meri koja dovodi do opijanja, već je definisano kao 'konzumirati alkoholna pića, služiti se, gostiti se takvim pićem'. U ovoj definiciji agens je aktivan u konzumiranju alkohola, ali nije definisano u kojoj količini se alkohol pije niti ima li posledica po agensa. Ovde je, kao i kod prethodnog prenesenog značenja, takođe na snazi metonimijski prenos, određen kao PITI TEČNOST ZA PITI ALKOHOL, kod kog pijenje tečnosti, kao osnovna biološka radnja, omogućava razumevanje domena koji se odnosi na konzumiranje alkohola. Agens radnju takođe vrši svesno i svojevolejno pije alkohol, ali definicija ne navodi, ni eksplicitno, ni implicitno, da li dolazi do intoksikacije agensa alkoholom. Vrsta konzumiranog alkohola se navodi u kontekstu, jer je govorniku iz određenog razloga važno da naglasi kakav alkohol agens pije. Na primer, u rečenici *Čovek koji je pio viski platio je i izašao ni ne osvrnuvši se.* (KSSJ) relativnom rečenicom je naglašeno da je agens konzumirao viski jer se na taj način tačno određuje koji čovek je platio svoj račun i izašao bez osvrta. Rečenica *Pijem pivo, ali rakiju ne pijem.* (RSJ) se tumači na sličan način, jer je fokus upravo na vrsti alkohola koji se pije, te je, iz određenih razloga, govorniku (istovremeno i agensu) važno naglasiti da agens određenu vrstu alkohola pije, a drugu ne pije.

Sledeće preneseno značenje glagola *piti* navedeno je samo u RSJ, i odnosi se na specifičnost objekatskog pojma, a to su lekovi. Ovo značenje se, prema tome, odnosi na 'uzimati ili piti lekove': 'uzimati lekove gutajući ih s vodom'. Kod ovog značenja je došlo do preslikavanja objekta pijenja (tečnosti) na ciljni pojam, lekove. Stoga je i ovde na snazi metonimijski prenos kao i kod prethodnog prenesenog značenja, modifikovan tako da odgovara objekatskom pojmu za značenje 'uzimati lekove': PITI TEČNOST ZA PITI LEK. Pijenje lekova se objašnjava pijenjem tečnosti, jer se lekovi, ukoliko nisu u obliku sirupa, uzimaju najčešće uz vodu i, kao i tečnost kada se proguta, dospevaju u iste digestivne organe, razlažu se i kroz krvotok odlaze do ćelija u organizmu. Kontekstualizovani primeri upotrebe glagola *piti* ilustruju njegovu primenu u ovom značenju: *Nije imala naviku da olako pije tablete, i te je imala u kući samo zato što je nedavno zamolila svog lekara da ih joj prepiše.* (KSSJ), *...koja priznaje da je u početku imala veliku tremu i da je pred svako snimanje pila tablete za smirenje.* (KSSJ), *Lekar je rekao bolesniku da nekoliko dana leži, po mogućnosti, u posebnoj prostoriji, da pije čajeve i lekove.* (KSSJ).

Rečnici beleže još jedno preneseno značenje glagola *piti* i definišu ga u smislu ‘poroznost i apsorpcija’. RSJ navodi definiciju koja određuje ovo značenje kao ‘biti porozan, upijati (vodu, vlagu i sl.)’, iz čega proizilazi da subjekat ne vrši radnju pijenja svojom voljom, već da je prisutan element kauzativnosti, što znači da usled činjenja drugog entiteta subjekat prima tečnost u sebe i to, opet, ne svojim delovanjem, već usled svojih fizičkih osobina koje mu omogućavaju upijanje. RMS, sa druge strane, navodi unekoliko širu definiciju, ‘uvlačiti u sebe, usisavati, upijati’, čime se dopušta razumevanje ovog značenja ne samo u smislu primanja tečnosti, nego i u smislu proaktivnog delovanja subjekta, kada je on istovremeno i agens, vršeći pri tom radnju usisavanja ili uvlačenja entiteta u sebe. Takvo značenje se razvilo na osnovu asocijativne veze uspostavljene između radnje gutanja, kao dela procesa pijenja, i unošenja tečnosti u neki drugi entitet. Osim toga, veza se može uspostaviti i sa posledicom gutanja, odnosno prolaskom unesene tečnosti dalje u organizam, i upijanjem tečnosti ili vlage u sebe. Kao što popijena tečnost “ulazi” u ljudsko biće, tako i upijena tečnost ulazi u entitet koji je upija. Može se zaključiti da je ovakvo preneseno značenje nastalo na osnovu pojmovne metonimije PITI TEČNOST ZA UPIJATI. Ono što rečnici ne navode, ali upotreba glagola *piti* u konkretnim rečenicama pokazuje, jeste činjenica da se preneseno značenje u smislu upijanja razvilo u dva pravca, gde se jedan odnosi na ‘fizičko upijanje’, a drugi na ‘upijanje različitih mentalnih predstava, reči ili drugih apstraktnih pojmova’. Kada se odnosi na fizičko upijanje, subjekat mora da ima određene karakteristike kako bi mogao da upije objekatski pojam. U rečenici *Ta glina je porozna i pije brzo miris jabuke*. (RMS) upija se supstanca koja je u gasovitom stanju, dok je u rečenici *...-samo što će poteći moja krv umesto krvi vašega sina, koju je zemlja trebalo da pije...* (KSSJ) supstanca koja se upija u tečnom stanju. U obe navedene rečenice subjekat (*glina, zemlja*) je zapravo pasivan, i prima gasovitu, odnosno tečnu supstancu u sebe, ne usled svog delovanja, već usled svojih fizičkih osobina, što ukazuje na činjenicu da se ovakvo značenje može ostvariti samo ukoliko i subjekatski i objekatski pojam imaju određene osobine. Pojmovna metonimija se u ovom slučaju može modifikovati u PITI TEČNOST ZA UPIJATI ili, konkretnije rečeno za svaku od navedenih rečenica ponaosob, UPIJATI MIRIS JE PITI TEČNOST i UPIJATI KRV JE PITI TEČNOST. Kada se odnosi na upijanje apstraktnih pojmova, agens prima u sopstvenu mentalnu sferu događaje iz spoljašnje sredine, kao kada agens prima u sopstveno telo tečnost koju pije. Agens takođe doživljava izvesne psihološke posledice, jer ono što upija u svoju psihu utiče na njega. Apstraktni entiteti koje agens upija raznoliki su, dok je agens uvek ljudsko biće. *Ali to nije nikakvo čudo, jer je noćas pio mnogo raznih priča*. (KSSJ) je primer prenesenog značenja koje je nastalo na osnovu asocijativne veze uspostavljene između tečnosti, kao objekta pijenja u doslovnom

značenju, i priče, kao objekta kod prenesenog značenja. Priča ulazi u sferu agensa i on je prima u svoje mentalne kapacitete gde priča biva mentalno obrađena, kao što tečnost ulazi u organizam agensa i obrađuje se u njegovom želucu. Stoga se u ovoj rečenici pojmovna metonimija PITI TEČNOST ZA UPIJATI može preciznije odrediti kao PITI TEČNOST ZA UPIJATI PRIČE, ali joj prethodi pojmovna metafora SLUŠATI PRIČE JE UPIJATI TEČNOST. Slično je i u ostalim primerima u kojima je ostvareno značenje upijanja nečeg apstraktnog. U rečenicama *Mogu da te udavim, nema potrebe, pio si i ti nesreću...* (KSSJ) i *...pošto im alkohol pije pamćenje da bi pojiio osećanja.* (KSSJ) na snazi je pojmovna metonimija PITI TEČNOST ZA UPIJATI NESREĆU/PAMĆENJE kojoj prethodi metafora DOŽIVETI NESREĆU/GUBITI PAMĆENJE JE UPIJATI TEČNOST.

Tabela 23. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *piti*

semantičke komponente glagola <i>piti</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/ pojam-sredstvo: PITI	pojmovni domen nastao metonimijskim prenosom/ciljni domen: UPIJATI /NEUMERENO PITI ALKOHOL
[UNOSITI TEČNOST]	staviti tečnost u usta	unositi alkohol/lekove
[GUTATI]	gutati	1.fizički upijati 2.mentalno upijati
[SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]	smanjiti preostalu količinu tečnosti	-----

Kao prototipičan glagol pijenja u srpskom jeziku, *piti* predstavlja leksemu koja ima relativno širok raspon značenja, ne samo u zavisnosti od semantičkih komponenti koje se razvijaju u prenesena značenja, već i u zavisnosti od sintakstičkih odlika ovog glagola, gde njegova netranzitivna upotreba označava ‘prekomerno konzumirati alkohol’. Alkohol je takođe vrsta tečnosti, te je kod takvog značenja prisutna metonimijska veza sa pojmom pijenja tečnosti uopšte. Sa druge strane, preneseno značenje koje se odnosi na upijanje izvesnog entiteta može da bude i fizičke i psihičke prirode, pri čemu je kod fizičkog upijanja agens neživ, a pacijens mora da bude u obliku koji može fizički da se upije. U slučaju upijanja apstraktnih pojmova agens je uvek živ, budući da se radnja upijanja odvija u kognitivnim strukturama, pri čemu je pacijens neživ, apstraktan pojam čije unošenje u sferu agensa ostavlja (najčešće negativne) posledice po njega.

5.4.2. Glagol *gutati*

Glagol *gutati* se u doslovnom značenju odnosi na ‘fiziološki proces potiskivanja tečnosti niz jednjak do želuca’, pa je semantička komponenta specifična za ovaj glagol [POTISKIVATI GUTLJAJE]. Broj prenesenih značenja koja ovaj glagol ostvaruje je relativno velik, imajući u vidu da ga karakteriše samo jedna distinktivna, semantička komponenta.

Prvo preneseno značenje odnosi se na ‘udisati (najčešće) vazduh ili druge gasovite supstance’. RMS ovo značenje definiše u smislu ‘uvlačiti u pluća gasovite materije (‘dišući uvlačiti u pluća vazduh, zrak; uvlačiti duvanski dim’), a RSJ navodi širu definiciju koja se, osim uvlačenja vazduha u pluća, može odnositi i na ‘uvlačiti druge materije’ (‘dišući uvlačiti u pluća vazduh, udisati (obično žudno); udisati s vazduhom (dim, prašinu i sl.)’). Iz obe navedene definicije može se zaključiti da se ovo preneseno značenje odnosi na ‘uvlačiti u pluća gasovite materije’. Radnja gutanja, u doslovnom smislu ovog glagola, obavlja se voljom agensa (pretpostavljajući da je agens tečnost koju guta svojevolumeno u svoja usta). Međutim, radnja disanja, ovde određena kao preneseni smisao glagola *gutati*, obavlja se instinktivno, pri čemu agens ne odlučuje svojom voljom hoće li disati ili ne. Stoga je naglasak na činjenici da agens uz vazduh, koji spontano udiše, uvlači u sebe i druge gasovite materije. Takvo značenje je nastalo putem preslikavanja izvornog domena gutanja na ciljni domen udisanja gasovitih supstanci, odnosno na osnovu pojmovne metafore UDISATI JE GUTATI. Drugim rečima, preneseno značenje koje se odnosi na udisanje razvilo se na osnovu komponente [UNOSITI TEČNOST]. Dodatna implikacija kod ovog značenja je činjenica da vazduh (i drugi gasovi) u pluća ulaze neometano, poput tečnosti koja, kada se unese u usta, takođe neometano prolazi do želuca. U usnoj duplji ne dolazi do mehaničke obrade ni tečnosti, ni gasa, te oba entiteta odlaze do ciljnog organa bez prepreka. Ovo značenje takođe zahteva da objekatski pojam zadovoljava određene karakteristike (konkretno, da bude u odgovarajućem agregatnom stanju) kako bi mogao neometano da se udiše. Primeri upotrebe glagola *gutati* u ovom značenju izražavaju upravo neometan protok udahnute supstance. *Izronivši, kašljao je, grcao i halapljivo gutao vazduh.* (KSSJ) je rečenica u kojoj se gutanje povezuje sa udisanjem ili, preciznije rečeno, pojedinačni gutljaj sa pojedinačnim udisanjem, koje agens vrši jedan za drugim jer se bori da udahne vazduh, pa se metafora u ovom konkretnom slučaju može specifikovati kao UDISATI VAZDUH JE GUTATI. Ista metafora primenjiva je i na rečenici *Gutao je punim plućima hladan noćni zrak.* (RMS) u kojoj je slobodan prolaz vazduha do pluća naglašen sintagmom *punim plućima*, koja implicira da su pluća puna vazduha. U rečenici *Gutajući prve dimove ... okrenu se Jovu.* (RMS) na snazi je

takođe prilagođena metafora UDISATI DIM JE GUTATI, jer je motivaciona osnova, gutanje tečnosti, preslikana na udisanje dima koji, jednako kao i tečnost, neometano ulazi u sferu agensa.

Sledeće preneseno značenje navedeno je samo u RSJ, novijem od dva ispitana rečnika srpskom jezika, i ima četiri podznačenja. Prvo od njih, (2.a.), definisano je kao ‘primati u sebe; činiti da nešto postane neprimetno, da se izgubi u nečemu’. Ovo značenje se, prema definiciji, odnosi na ‘obuhvatiti entitet od strane agensa’, što za posledicu ima nevidljivost entiteta. Iako definicija ne navodi, kontekstualizovana upotreba glagola *gutati* u ovom smislu pokazuje da je agens personifikovan, i da u prenesenom značenju stoji umesto ljudskog bića koje guta tečnost. *Metro guta u sebe ljude.* (RSJ) je primer upotrebe koji pokazuje da je agens (*metro*), primio u sebe ljude; drugim rečima, ljudi se nalaze u metrou poput tečnosti koja je u ustima. Kod ovog značenja, fokus nije na neometanom protoku, već na dimenziji nevidljivosti objekatskog pojma kada se proguta. Prema tome, tečnost postaje nedostupna čulu vida onih koji se nalaze u spoljašnjoj sredini, pa tako i ljudi ulaskom u metro, kao železnicu ispod zemlje, nisu više vidljivi onima koji su ostali iznad zemlje. Slično je i u rečenici *Magla je gutala šume.* (RSJ), gde magla prekriva šume, čineći ih manje primetnim i vidljivim. I u ovom primeru je agens koji guta pacijensa preslikan na maglu koja, kao agens, guta šume. Magla ne predstavlja isti tip agensa kao i metro, budući da se nalazi u gasovitom stanju, pa ne može da stvori fizičku prepreku između pacijensa i spoljašnjosti. Međutim, upravo tom činjenicom je pojačano delovanje magle, jer je ona toliko gusta da se od nje šuma ne vidi, pa se čini kao da je magla progutala šumu. Oba primera naglašavaju nevidljivost pacijensa, pa je pojmovna metafora prisutna u ovom značenju UČINITI NEVIDLJIVIM JE GUTATI.

Podznačenje (2.b.) iz RSJ sličnog je značenja kao i podznačenje (2.a.), jer se i ono donekle odnosi na primanje u sebe. Rečnička definicija je ‘savladaovati, prisvajati i utapati u sebe; asimilovati’, što znači da se tiče unošenja objekatskog pojma u sferu posedovanja agensa. Metaforički prenos odvija se između domena gutanja i domena obuhvatanja pacijensa od strane agensa. Agens uzima objekatski pojam i unosi ga u sopstvenu sferu posedovanja, kao što kod doslovnog značenja agens uzima tečnost i unosi je u svoj organizam. I kod ovog podznačenja pacijens više nije vidljiv, ali ne zbog toga što ga je nešto prekrilo, već zbog toga što postaje deo agensa, pa je implikacija drugačija u odnosu na podznačenje ‘primati u sebe; činiti da nešto postane neprimetno, da se izgubi u nečemu’. Pojmovna metafora putem koje se razume ovakvo preneseno značenje je, prema tome, PRISVAJATI JE GUTATI. Rečenica *Krupni kapital guta mali.* (RSJ) znači da vlasnici krupnog kapitala preuzimaju mali kapital i postaju

njegovi vlasnici, pri čemu i sama sintagma *krupni kapital* predstavlja pojmovnu metonimiju KAPITAL ZA VLASNIK KAPITALA. Mali kapital nije nužno nestao (mada je i to moguće), već ga je sebi prisvojio krupni kapital (odnosno, vlasnik krupnog kapitala), pa je konkretna metafora za navedenu rečenicu PRISVAJATI KAPITAL JE GUTATI. Sličan, mada donekle modifikovan, metaforički prenos je prisutan i u rečenici *Velika preduzeća gutaju manja*. (RSJ), gde je na snazi pojmovna metafora PRISVAJATI PREDUZEĆE JE GUTATI. Veliko preduzeće preuzima manje preduzeće u ekonomskom i finansijskom smislu, a naglasak je na brzom i potpunom preuzimanju koje se odvija poput brzog gutanja. Ovde implikacija može da bude čak i takva da manje preduzeće prestaje da postoji, premda ni u definiciji ovog podznačenja, a ni u samoj rečenici to nije eksplicitno navedeno. U oba primera agens je personifikovan i ima odlike ljudskog bića koje vrlo brzo guta tečnost, čineći je tako integralnim delog svog organizma, što se asocijativno povezuje sa agensom koji asimiluje drugi entitet.

Pod odrednicom (2.v.) RSJ navodi definiciju 'trošiti, crpsti; satirati, uništavati, upropašćivati', dok RMS gotovo istovetno značenje navodi kao (3.a.), uz oznaku „figurativno”: 'proždirati, uništavati, satirati, trošiti'. Ovo značenje, prema tome, fokus stavlja na smanjivanje volumena pacijensa i njegovo krajnje nestajanje, odnosno na činjenicu da pacijens, usled delovanja agensa, više ne postoji. Gotovo svi glagoli navedeni u definiciji ovog prenesenog značenja, i u RMS i u RSJ, označavaju radnje koje, kako eksplicitno, tako i implicitno, podrazumevaju brzinu, upotrebu sile i/ili uništavanje. Prilikom obavljanja ove radnje, agens svojim delovanjem postepeno troši pacijensa a, u zavisnosti od stepena izraženosti sile kojom se radnja obavlja, može da dođe i do nasilnog nestanka pacijensa, pa je u ovom prenesenom značenju, u zavisnosti od konteksta, izražen domen destrukcije u većoj ili manjoj meri. Agens je izrazito destruktivan po pacijensa, te je i upotreba glagola *gutati* u ovakvom značenju vrlo široka, i primenjiva uz različite tipove vršioaca i trpioaca radnje. Opšta pojmovna metafora mogla bi se odrediti kao UNIŠTAVATI JE GUTATI: do preslikavanja dolazi sa domena gutanja, kao motivacionog domena, na domen DESTRUKCIJA (UNIŠTAVANJE) kao ciljnog domena. Gutanje podrazumeva pre svega unošenje tečnosti u usta agensa, a takav čin, sa druge strane, podrazumeva činjenicu da tečnost postaje nevidljiva i nedostupna u spoljnoj sredini. Nakon unošenja u usta, tečnost prolazi dalje kroz digestivni trakt, i na taj način, obradom u organima varenja, gubi svoj prvobitni sastav i gustinu. Uspostavljanje asocijativnih veza sa domenom trošenja ili uništavanja odvija se, sa jedne strane, između unošenja tečnosti u usta i njene obrade u organima za varenje što implicira destrukciju i, sa druge strane, obuhvatanja objekatskog pojma i njegove obrade (različitim sredstvima, u

zavisnosti od konteksta). Implikacija nestanka objekatskog pojma usled destruktivnog delovanja agensa prisutna je u rečenici *Trgovački aparat, državni i sindikalni aparat, gutaju divovske svote.* (RMS). Agensi, trgovački, državni i sindikalni aparati, uzimaju za sebe i svoje potrebe velike svote novca koje potom potroše. Tog uzetog („progutanog“) novca više nema, jer ono što je potrošeno ne može da se vrati. Slično se tumači i rečenica *...a do 2000. godine socijalna davanja su kasnila i po tri godine, gutala ih je inflacija, pa ih mnogi nisu ni tražili – objašnjava Vesna Stankov.* (KSSJ) u kojoj je na mestu agensa inflacija, kao personifikovani subjekatski pojam. Porast cena tako obezvređuje socijalna davanja i smanjuje njihovu novčanu vrednost, pa na taj način inflacija troši novac namenjen socijalnim davanjima i dovodi do toga da takav istošen novac nema više vrednost. Inflacija crpi vrednost iz novca, te vrednost u potpunosti nestaje. Opšta metafora UNIŠTAVATI JE GUTATI se kod prethodno navedena dva primera može modifikovati u FINANSIJSKI UNIŠTAVATI JE GUTATI. *Ratišta po Galiciji i Ukrajini gutala su bosanske pukove.* (RMS) je još jedan primer kojim se ističe uništavanje. Agens je neživo biće, ali je u osnovi subjekatskog pojma pojmovna metonimija RATNICI ZA RATIŠTA, što zapravo znači da su ratnici ti koji ubijaju. U ovoj rečenici domen uništavanja je izrazito eksplicitno izražen, jer se pojam GUTATI preslikava na pojam UBIJATI, kao ekstreman vid uništavanja. Kada se proguta, tečnost više ne postoji u spoljnoj sredini, kao što ne postoje ni bosanski vojnici koji su ubijeni, pa je konkretna metafora za ovu rečenicu UBIJATI JE GUTATI. Iako je pacijens u ovom prenesenom značenju glagola *gutati* najčešće neživo biće ili apstaktan pojam, rečenica *Avaj, svakodnevni posao gutao ga je.* (KSSJ) pokazuje da pacijens može da bude i ljudsko biće, što dodatno naglašava negativan proces kroz koji čovek, kao pacijens, prolazi svakog dana. Usled okolnosti na poslu, čovek biva progutan, odnosno iscrpljen i istrošen, bilo fizički, bilo psihički. Na taj način dolazi do propadanja, te se i metafora UNIŠTAVATI JE GUTATI ovde modifikuje u uže određenu pojmovnu metaforu TROŠITI JE GUTATI, pri čemu nije isključena mogućnost krajnjeg uništavanja pacijensa (odnosno njegove smrti).

Podznačenje (2.g.) u RSJ istovetno je sa (3.b.) u RMS i vrlo je slično prethodno navedenom podznačenju uništavanja (2.v. u RSJ), ali je specifikovano u smislu uništavanja vatrom. Oba rečnika ga definišu gotovo istovetno: ‘pretvarati u prah i pepeo, sagorevati’ (RMS), odnosno ‘pretvarati u prah i pepeo, sagorevati (o vatri)’ (RSJ). Ovakvo značenje za agensa ima vatru, kao pojavu koja visokom temperaturom dovodi do gorenja objekatskog pojma glagola *gutati*. Stoga je kognitivni mehanizam na snazi kod ovog podznačenja GORETI JE GUTATI, pri čemu dolazi do pojmovnog preslikavanja sa domena gutanja na domen

gorenja. Asocijativne veze su višestruke, prvo usled činjenice da se pojam GUTATI odnosi na obuhvatanje izvesnog entiteta, kao što se pojam GORETI odnosi na obuhvatanje vatrom izvesnog objekta koji gori. Sledeća asocijacija odnosi se na posledicu radnje označenu ovim glagolima: gutanjem entitet nestaje iz spoljašnje sredine (i, verovatno, biva prerađen u organima probave, odnosno u potpunosti gubi svoj oblik), kao što se objekat koji gori pretvara u pepeo i nestaje (delimično, ili u potpunosti). Ilustracija takvih pojmovnih preslikavanja je rečenica *Vatra je buginjala uvis gutajući suhu grabovinu.* (RMS), gde vatra predstavlja personifikovani agens koji obuhvata suvo grabovo drvo i ono gori i nestaje. Istovetan pojmovni prenos prisutan je i u primeru *Mada su plameni jezici sve više „gutali“ cisterne, pripadnici novosadske Vatrogasne brigade stigli su, srećom, na vreme i uspeali da ugase vatru...* (KSSJ). U rečenici je, osim pojmovne metafore GORETI JE GUTATI, prisutan još i metonimijski prenos PLAMENI JEZIK ZA VATRA, gde skup pojedinačnih plamenova stoji umesto vatre. U oba primera, preneseno značenje sagorevanja motivisano je internalizacijom, odnosno činjenicom da agens obuhvata i obuzima pacijensa jer je superiorniji u odnosu na njega. Vatru, kao prirodnu pojavu, Rašeta vidi kao katastrofalnu prirodnu pojavu, a metaforično preslikavanje kod ovog podznačenja određuje pojmovnom metaforom PRIRODNA KATASTROFA JE GLADAN ČOVEK (Rašeta, 2014: 194). Navedena metafora ovde se može modifikovati kao PRIRODNA KATASTROFA JE ŽEDAN ČOVEK. U smislu sagorevanja, vatra se ponaša kao žedan čovek koji guta tečnost. RMS navodi vrlo zanimljiv primer, *Srce mu guta plamen ljubavi.*, koji ima višestruke metaforičke prenose. Dominantno metaforičko preslikavanje je svakako ono koje se odnosi na sagorevanje (uništavanje), izraženo glagolom *gutati*, ali je prisutno još i nekoliko direktnih ili indirektnih preslikavanja, poput metonimije SRCE ZA ŽIVOT (srce stoji kao simbol života), i metafore PLAMEN LJUBAVI, u kojoj čovekova ljubav dovodi njegov organizam i emocije u specifično stanje koje podsećaju na buktanje vatre, pa je pojmovna metafora koja daje ovakvo figurativno značenje LJUBAV JE VATRA. Plamen je predstavljen metonimijom VATRA ZA PLAMEN. Kao što vatra guta i uništava ono što obuhvati, tako i ljubav može da uništi osobu koja datu emociju intenzivno doživljava.

Sledeće podznačenje je u RSJ navedeno pod (3.a.) i definisano je kao ‘suzbijati ispoljavanje nekog mučnog osećanja, prigušivati’. Prema tome, i ovo podznačenje se može podvesti pod izvestan vid uništavanja, pri čemu se uništavanje ne odnosi na fizičko uništavanje, već pripada domenu emocija. Agens doživljava izvesne emocije, ali ih ne ispoljava, već “guta”; drugim rečima, emocije agensa nisu vidljive, kao što nije vidljiva ni tečnost koja se proguta, te se na takvim asocijativnim vezama zasniva metaforičko

preslikavanje koje je dovelo do prenesenog značenja ‘suzbijati ispoljavanje nekog mučnog osećanja, prigušivati’. Pojmovna metafora na snazi kod ovog podznačenja je NE ISPOLJITI OSEĆANJA JE GUTATI, ali je prisutna još jedna metafora, EMOCIJE SU HRANA (Rašeta, 2014: 195), što bi se moglo konkretizovati kao EMOCIJE SU TEČNOST. U rečenici *Mladen gore sa podbočenom glavom, sa ispruženom zgrčenom rukom, slušao je, gutao jed, ljutnju*. (KSSJ) agens ne izražava svoja osećanja besa i ljutine, i ta osećanja ostaju nevidljiva njegovom sagovorniku, poput tečnosti koja, nakon gutanja, ne može više da se vidi. Podznačenje (3.b.) vrlo je slično podznačenju (3.a.) jer se takođe odnosi na neispoljavanje osećanja i patnju usled toga. RSJ ga definiše kao ‘podnositi ćutke, ne reagujući, trpeti’, a RMS gotovo istovetnom definicijom (‘trpeti, patiti, podnositi ne reagujući’). Pojmovna metafora ovde je TRPETI JE GUTATI budući da agensu, usled neispoljavanja osećanja ili nereagovanja, nije prijatno i zbog toga pati. Takav smisao vidi se u primeru *Za to vreme, „mladi konzul“ je, sedeći u svojoj zagrejanj sobi, gutao svoj gnev na Anu Mariju i naročito na samog sebe*. (KSSJ) u kom agens očigledno ne ispoljava svoje osećanje ljutnje na određenu osobu (*Anu Mariju*), pa je zbog toga ljut na samog sebe. Slično zatamljavanje osećanja izraženo je i u rečenici *Od mene se očekuje (po naredbi) da jednostavno ćutke gutam svakojake uvredljive reči i grdnju, a ja na to nisam naučila*. (KSSJ) gde govornik, istovremeno i agens, ne reaguje na uvredljive reči koje su mu upućene. Vređanje prirodno izaziva negativna osećanja kod osobe kojoj su uvrede upućene, bilo da je to osećanje nemoći, tuge, ili besa, a u konkretnom primeru od agensa se očekuje da ne reguje i da ne ispolji takva osećanja, već da ih trpi. Agens prima uvrede, one ulaze u njegovu emotivnu sferu, ali on ne može (ne sme) da reaguje i oseća se loše, jednako kao kada agens proguta tečnost neprijatnog ukusa koja ostaje u njegovom organizmu i koju ne može odmah da izbaci.

Preneseno značenje koje se odnosi na neizgovaranje određenih reči i glasova definisano je u oba rečnika. RMS navodi sledeću definiciju: ‘preskakati, ispuštati reči i glasove (u govoru, u čitanju ili slova u pisanju)’. RSJ daje detaljnije objašnjenje ove radnje: ‘izostavljati, ispuštati, preskakati u govoru poneku reč, slog ili glas, odn. poneko slovo u pisanju’. Shodno definicijama, ovo preneseno značenje glagola *gutati* označava neizgovaranje pojedinih glasova ili reči tokom usmenog ili pismenog izražavanja. Iako definicije ne navode, neizgovaranje glasova ili reči najčešće je posledica nervoze ili zbunjenosti govornika. To je naročito vidljivo u rečenici *Direktor je govorio očinski, šmrkao, i gutao prekinute reči*. (KSSJ), gde je primetno da je agens u posebnom emotivnom stanju, jer drži govor svojim saradnicima ili učenicima kao da im je otac, izostavljajući od uzbuđenja

pojedine reči. Agens je, kao i kod doslovnog značenja glagola *gutati*, živo biće, a u ovom prenesenom značenju guta reči umesto tečnosti. Metaforičko preslikavanje pri nastanku prenesenog značenja odvija se, sa jedne strane, između dimenzije gutanja i nestanka tečnosti, i neizgovaranja reči i njihovog nestanka, odnosno činjenice da se neizgovorene reči ne čuju. U suštini ovakvog prenesenog značenja je pojmovna metafora NE IZGOVARATI JE GUTATI. Rašeta navodi da se navedena metafora zasniva na metonimijskom prenosu KOMUNIKATIVNE JEDINICE ZA HRANU, s obzirom na činjenicu da reči, kao i hrana, nestaju u ustima i u usnoj duplji (Rašeta, 2014: 195). Istovetni kognitivni mehanizmi (NE IZGOVARATI JE GUTATI, odnosno KOMUNIKATIVNE JEDINICE ZA HRANU) prisutni su u rečenici *Zašto smo gutali vokale, skraćivali slogove, kao da uvijek nekud žurimo.* (KSSJ), gde neizgovorene komunikativne jedinice predstavljaju vokali, kao i u rečenici *Lomio je jezik gutajući slova.* (RMS), u kojoj agens ne izgovara pojedina slova.

Preneseno značenje navedeno pod brojem (5.) RMS definiše kao ‘sa žudnjom gledati ili čitati, netremice slušati’, dok RSJ razuđuje ovo značenje na dva podznačenja, (5.a.), koje definiše kao ‘sa naročitim interesovanjem i zadovoljstvom, netremice slušati, pratiti nečiji govor predstavu i sl.’ i (5.b.), koje definiše kao ‘željno, sa strašću i brzo čitati’. Definicije u oba rečnika ukazuju da se ovo preneseno značenje odnosi na željno usvajanje govornog, pisanog ili vizuelnog sadržaja, pa se kao opšta pojmovna metafora za ovo značenje javlja metafora SVESRDNO PRIHVATITI (SADRŽAJ/IDEJU) JE GUTATI. Domen gutanja se na taj način preslikava na intelektualni domen, jer se mogu uspostaviti očigledne asocijativne veze između željnog ispijanja tečnosti i željnog čitanja/slušanja/gledanja. Kao što je neophodno zadovoljiti potrebu za tečnošću, neophodno je zadovoljiti i potrebu za određenim vizuelnim ili auditivnim sadržajima, pa je pored pojmovne metafore PRIHVATITI (SADRŽAJ/IDEJU) JE GUTATI prisutna još jedna pojmovna metafora TEKSTUALNI/AUDIO/VIDEO SADRŽAJ JE TEČNOST, budući da se određeni sadržaj unosi u sferu intelekta kao što se tečnost unosi u organizam. Dodatnu implikaciju predstavlja domen zadovoljstva, jer agens sa velikom željom radi ono što mu prija i što mu stvara zadovoljstvo. Stoga postoji još i asocijativna veza između tečnosti koja prija čulu ukusa i izvesnog sadržaja koji predstavlja intelektualno (i/ili emotivno) zadovoljstvo. Primer koji se odnosi na usvajanje tuđih ideja je *Nevil je gutao svaku njenu reč, očajno tragajući za bilo čim što bi mu pomoglo da se kasnije nakači na metlu.* (KSSJ) gde agens prihvata sve što je drugo lice izgovorilo, pa je na snazi pojmovna metafora PRIHVATITI IDEJU JE GUTATI. Ova metafora objašnjava i rečenicu u kojoj je objekatski pojam predstavljen novinama, kao novim idejama koje su roditelji željno prihvatili: *Roditelji su*

gutali sve te novosti i nadali se da još nije kasno da poprave štetu koju su nehotično naneli svojoj deci. (KSSJ). Sledeći kontekstualizovani primer upotrebe glagola *gutati* je *Bilo je to vreme kada smo naprosto gutali američke filmove u kojima je bilo dosta džez-a i meni se to jako svidelo.* (KSSJ) u kom je prisutna metafora PRIHVATITI VIDEO SADRŽAJ JE GUTATI, što znači da agens sa velikim interesovanjem gleda filmove, a to se može porediti sa radnjom ovog glagola u doslovnom značenju, kada agens željno pije vodu. Pojmovna metafora PRIHVATITI TEKSTUALNI SADRŽAJ JE GUTATI, kojom se objašnjava prihvatanje tekstualnog sadržaja, prisutna je u rečenicama *...jer su milioni dece u celom svetu gutali knjige o Hariju Poteru.* (KSSJ) i *Sećaš li se, gutali smo literaturu.* (KSSJ), u kojima agensi sa velikom željom čitaju i usvajaju tekstualne sadržaje. Domen internalizacije je izrazito prisutan s obzirom na to da agens unosi sadržaj u svoju sferu. RSJ navodi još jedno podznačenje, (3.v.), koje dalje semantički razuđuje na dva, gotovo suprotna: 1) ‘gledati, posmatrati čežnjivo i s izrazom dopadanja’ i 2) ‘gledati, posmatrati oštro, neprijateljski’, pri čemu ispred oba značenja stoji još i odrednica ‘(obično sa dopunom “očima”, “pogledom”)’. Podznačenje 1) je slično navedenim podznačenjima (3.a.) i (3.b.), jer se odnosi na posmatranje i prihvatanje sadržaja koji prija čulima, ali se ipak razlikuje od njih prvenstveno po objekatskom pojmu koji se posmatra, a koji je ovde gotovo uvek ljudsko biće. Tri rečenice ilustruju upotrebu glagola *gutati* u ovom podznačenju, *Satima je sedeo kod nje, igrajući se detetom, ili psima, ali gutajućim očima nju.* (KSSJ), *I ona ga je gutala svojim dobrim i milim pogledom.* (KSSJ) i *Za njegove oči više ništa nije postojalo do njegove majke, koju je gutao pogledom.* (KSSJ), i sve tri potvrđuju rečničku definiciju i odrednicu koja navodi instrument obavljanja radnje, a to su pogled ili oči. Pored toga, u sve tri rečenice objekatski pojam (odnosno pacijens) je ljudsko biće, koje je pri tom suprotnog pola od pola agensa, pa tako ovo preneseno značenje nosi sa sobom izvesne seksualne implikacije po pacijensa, ali ipak ne eksplicitno izražene poput onih u nekim drugim jezicima.⁴⁶ Ovakvo značenje razvilo se na osnovu toga što se u organizam najčešće unosi tečnost koja izaziva priyatnost kod agensa, te se tako guta, odnosno žudno posmatra ono prija čulu vida. Pojmovna metafora koja je prisutna u ovom značenju je POŽUDNO GLEDATI JE GUTATI, a ona se nadograđuje na drugu metaforu, ČOVEK JE TEČNOST, budući da je čovek objekat gutanja kod prenesenog značenja. Drugo podznačenje ovde navedeno (‘gledati, posmatrati oštro, neprijateljski’) specifično je po tome što označava radnju posmatranja koja nema pozitivnu implikaciju. Ovde agens posmatra objekatski pojam i prima ga u svoju mentalnu sferu, ali uz negativne emocije. Nema mnogo primera upotrebe

⁴⁶ Detaljnije o seksualnim implikacijama pojedinih glagola jedenja i pijenja u engleskom, ali i drugim jezicima, govori Newman (Newman, 2009: 11).

glagola *gutati* u ovom prenesenom značenju: RSJ kao ilustraciju navodi sintagmu *gutati nekoga svojim hladnim očima*, a KSSJ primer *Kao god što bajke treba pričati deci samo u sutonu, kada ih ona gutaju razrogačenih očiju, sa jezom i verovanjem, tako treba i o svetu i njegovim tajnama govoriti*. Primer naveden u RSJ ima dodatnu implikaciju neprijateljskog posmatranja objekatskog pojma jer koristi pridev *hladnim* kako bi se opisale oči koje vrše radnju gledanja (odnosno gutanja). Takvo značenje oštrog, neprijateljskog posmatranja nastalo je uspostavljanjem metaforičkih asocijacija između tečnosti koja se guta i potom nestaje u organima varenja (u kojima doživljava izvesnu promenu svog prvobitnog stanja) i pacijensa kog agens posmatra sa očiglednom neprijateljskom namerom, verovatno želeći da pacijens nestane ili prestane da postoji. Stoga je u ovom prenesenom značenju prisutan i domen internalizacije, budući da agens unosi pacijensa u svoju sferu, ali i domen eskternalizacije, jer pacijens trpi izvesne promene svog stanja. Primer naveden u KSSJ se tumači unekoliko drugačije: deca prihvataju bajke, ali ih prihvataju sa jezom i negativnim emocijama koje deluju destruktivno na samog agensa (deca), kao kada se popije neprijatna (ili čak otrovna) tečnost koja tada nepovoljno deluje na agensa. Stoga se može zaključiti da je ovakvo značenje nastalo na osnovu pojmovne metafore NEPRIJATELJSKI GLEDATI JE GUTATI.

Tabela 24. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *gutati*

semantičke komponente glagola <i>gutati</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: GUTATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: UDISATI/UNIŠTITI/GORETI/PRIHVATITI/BITI NEVIDLJIV
[UNOSITI TEČNOST]	staviti tečnost u usta	1.udisati vazduh 2.primiti u sebe, upiti, prisvojiti, asimilovati 3.primiti u sebe, prihvatiti sadržaj/ideju
[GUTATI]	gutati	obuhvatiti, učiniti nevidljivim
[SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]	smanjiti preostalu količinu tečnosti	trošiti, crpsti, uništavati, ubijati
[POTISKIVATI GUTLJAJE]	potisnuti tečnost niz grlo i jednjak	prigušiti emocije/reči

Analiza pokazuje da glagol *gutati* razvija niz prenesenih značenja, te je stoga vrlo produktivan u semantičkoj disperziji. Prenesena značenja koja se razvijaju odnose se na različite domene i pojmove, ali kod svih je internalizacija izrazito prisutna, upravo usled semantičkih karakteristika doslovnog značenja ovog pojma koje se odnose na unošenje tečnosti ne samo u usta, već i njen prolazak u druge organe i delove tela. Internalizacija zavisi

od prirode agensa, kao konzumenta tečnosti: u slučajevima kada se odnosi na udisanje vazduha ili prihvatanje izvesne ideje ili sadržaja, agens je živo, ljudsko biće, dok je kod prenesenog značenja obuhvatanja ili trošenja agens neživo biće. Različita prenesena značenja ovog glagola zahtevaju određene karakteristike agensa i pacijensa, pa tako kod značenja ‘upijati’, na primer, objekatski pojam mora da se nalazi bilo u gasovitom, bilo u tečnom agregatnom stanju, ali i subjekat mora da poseduje fizičke osobine koje dozvoljavaju upijanje. Pojedina značenja, poput ‘trošiti’, obuhvataju širok opseg različitih situacija i dozvoljavaju da agens i pacijens budu i živa i neživa bića, ali i apstraktni entiteti. Eksternalizacija je takođe prisutna, prvenstveno kod prenesenih značenja koja se tiču uništavanja i trošenja, s obzirom na to da se domen DESTRUKCIJA razvio na osnovu onoga što se događa sa pacijensom. Sva prenesena značenja ovog glagola imaju zajednički imenitelj, a to je unošenje objekatskog pojma u sferu agensa. Ono što se nakon toga dešava sa objektom je raznoliko: objekat može da se apsorbuje (ne uvek voljom agensa), može da se smanji u volumenu ili da potpuno nestaje, što ukazuje da je element destrukcije prisutan u većoj ili manjoj meri, u zavisnosti od podznačenja na koje se odnosi.

5.4.3. Glagol *ispiti*

Glagol *ispiti* se u doslovnom značenju odnosi na pijeње celokupne tečnosti, ali je naglasak na posledici, odnosno na činjenici da posuda iz koje se pije ostaje prazna. Semantičke komponente specifične za ovaj glagol su [CELOKUPNA KOLIČINA TEČNOSTI] i [DO PRAŽNENJA POSUDE]. *Ispiti* ostvaruje nekoliko prenesenih značenja.

Prvo preneseno značenje se tiče prihvatanja entiteta u sebe. RSJ a definiše kao ‘primiti, upiti u sebe’, dok RMS u ovu definiciju dodaje lokaciju na kojoj se radnja odvija, a to je mentalna sfera: ‘primiti, upiti u sebe, u svoju svest’. Na taj način definisano značenje tiče se unošenja entiteta u sopstvenu svest, što implicira da agens mora da bude živo, najčešće ljudsko biće. Međutim, primeri upotrebe glagola *ispiti* ne potkrepljuju u potpunosti navedenu definiciju, budući da RSJ navodi primer *Zemlja je ispila svu vlagu.*, iz kog se na osnovu pojma u službi subjekta (*zemlja*) jasno vidi da subjekat (odnosno agens) nema obeležje svesnosti i da ne može da prima druge entitete u svoju svest. Stoga bi preciznije određenje ovog prenesenog značenja bilo donekle redukovano u odnosu na date definicije, i moglo bi se odrediti kao ‘primiti, upiti’, pri čemu bi se dodale modifikacije u smislu lokacije (na primer, ‘u sebe’, ‘u sopstvenu svest’), načina na koji se odvija radnja (postepeno) ili vrste objekatskog pojma nad kojim se obavlja radnja (konkretni ili apstraktni pojmovi). Tako definisano preneseno značenje (‘primiti, upiti’) je izrazito orijentisano ka agensu, odnosno ka

doživljaju agensa koji u sebe unosi izvesni entitet. U zavisnosti od prirode entiteta, različito je iskustvo koje agens doživljava. Motivacionu bazu za nastanak prenesenog značenja predstavlja pojam UNOSITI TEČNOST (U ORGANIZAM). Domen označen ovim pojmom preslikava se na domen unošenja entiteta u (fizičku ili psihičku) sferu agensa. Još jednu značajnu implikaciju predstavlja i aspekt eksternalizacije, jer agens doživljava različita iskustva usled toga što su objekatski pojmovi, odnosno entiteti koje agens unosi u sebe, različiti po svojoj prirodi, pa tako deluju na agensa na različite načine. Osim toga, s obzirom na to da u doslovnom značenju ova radnja znači ‘unositi celokupnu količinu tečnosti’, u prenesenom značenju ta činjenica znači ‘unositi ili upijati entitet u potpunosti’ (odnosno, iz perspektive pacijensa, ‘smanjivati i potpuno nestati’, pri čemu se smanjivanje i nestajanje odnose na pacijensa). Stoga je kognitivni mehanizam koji je doveo do navedenog preslikavanja pojmovna metafora PRIMITI U POTPUNOSTI JE ISPITI TEČNOST U POTPUNOSTI. Navedena pojmovna metafora, budući da nema precizno izražen objekatski pojam, opšteg je značenja i može da se odnosi na širok opseg pojmova, upravo u zavisnosti od odlika objekta, ali i u zavisnosti od specifičnih karakteristika agensa, kao subjekta glagola *ispiti*.

Sledeća grupa prenesenih značenja je u RMS navedena pod brojem (2.) i razučena je na četiri podznačenja, pri čemu sva podznačenja imaju oznaku *figurativno*. Pod odrednicom (2.a.) je navedeno 'ispariti, učiniti da iščezne (što tekuće)'. Prema tome, takvo preneseno značenje označava ‘isparavanje neke tečnosti usled okolnosti koje dovode do prelaženja iz agregatnog stanja tečnosti u gasovito stanje’. Metaforički prenos odvija se sa domena PRAZNITI POSUDU, kao karakteristike doslovnog značenja (izražene semantičkom komponentom [DO PRAŽNJENJA POSUDE]) na domen PRAZNITI SADRŽAJ, odnosno IŠČEZNUTI. Primer ovog prenesenog značenja je rečenica *Sunce ispi vodu kaljuža*. (RMS) kojom se ilustruje prirodan proces delovanja sunčeve toplote koji dovodi do prelaska vode iz tečnog u gasovito stanje. Voda je ‘ispijena’, odnosno ispražnjena iz kaljuža, pa je motivaciona baza za nastanak prenesenog značenja isparavanja upravo pražnjenje posude, radnja koja je specifična za doslovno značenje glagola *ispiti*. Do navedenog prenesenog značenja se dolazi putem pojmovne metafore ISPARITI JE ISPRAZNITI POSUDU. U konkretnoj rečenici sunce je agens usled čijeg delovanja tečnost nestaje iz kaljuže, kao što usled delovanja ljudskog bića tečnost nestaje iz posude.

Podznačenje (2.b.) ‘postepeno istrošiti, potkopati, uništiti’ se tiče trošenja pacijensa usled (očigledno) nepovoljnog delovanja agensa po njega. Ovakvo preneseno značenje razvilo se na osnovu oba domena koja se odnose na doslovno značenje glagola *ispiti*, a to su

domen pijenja celokupne količine tečnosti i domen pražnjenja posude, jer trošenje i uništavanje kod prenesenog značenja podrazumevaju da je pacijens, kao i tečnost, potrošen u potpunosti. Ispijanje celokupne količine tečnosti se preslikava na trošenje objekatskog pojma koje vremenom dovodi do potpunog trošenja ili uništavanja, dok se domen PRAZNITI POSUDU preslikava na potpuno izvlačenje entiteta izvan okvira unutar kojih se nalazi. Stoga su aspekti internalizacije i eksternalizacije podjednako važni kod ovog značenja: eksternalizacija usled posledica delovanja agensa na pacijensa, a internalizacija usled toga što agens unosi u sebe entitet, bilo u celosti, bilo delimično. Prema tome, u osnovi ovog prenesenog značenja nalazi se pojmovna metafora ISTROŠITI/UNIŠTITI JE ISPITI. U rečenici *Oni su te svu ispili* (KSSJ) agens ispija, odnosno troši pacijensa. U ovom primeru i agens i pacijens su ljudska bića: to znači da jedno ljudsko biće uništava svojim delovanjem drugo ljudsko biće. Uništavanje se odvija na metaforičkoj ravni, jer agens deluje na način nepovoljan po pacijensa i na taj način ga troši i, moguće, uništava, pri čemu se trošenje može odvijati i na fizičkom i na psihičkom planu. U navedenoj rečenici nije u potpunosti jasno u kom smislu je pacijent ispijen, ali u rečenici *Ona nema snage da se gura, snagu joj bol ispio*. (RMS) pacijens postaje fizički iscrpljen i gubi snagu usled posledica koje bol, kao agens, ima po fizičku snagu pacijensa. Snaga pacijensa se troši, moguće u potpunosti. Opšta metafora za ovo podznačenje ISTROŠITI/UNIŠTITI JE ISPITI može se konkretizovati kao FIZIČKI ISTROŠITI JE ISPITI, odnosno FIZIČKI ISTROŠITI JE ISPRAZNITI POSUDU. Ovde je agens personifikovan: bol ima odlike živog bića koje ispija piće, te je na snazi još i metafora NEŽIVE STVARI SU LJUDI (INANIMATE OBJECTS ARE PEOPLE) (Kövecses, 2010: 58). Personifikacija je ovde važna jer se na taj način bol konceptualizuje poistovećivanjem sa ljudskim agansom, koji ima svoju volju i radnju vrši svesno. Bol je, međutim, pojava koja je van ljudske kontrole, pa se personifikacijom konceptualizuje kao entitet koji ima nepovoljno dejstvo. Rečenica *...likovi u romanu koji pokušavaju da ispiju ono najvrednije što postoji u čoveku*. (KSSJ) za agensa ima ljudsko biće, a ono što agens pokušava da ispije, odnosno uništi, jeste apstraktan pojam morala i moralnih vrednosti, koji predstavljaju najvrednije i najznačajnije ljudske vrednosti. Ispijanjem tečnosti ona se više ne nalazi u posudi, što se preslikava na ispijanje (odnosno uništavanje) moralnih vrednosti u samom čoveku, pa se opšta metafora ovde konkretizuje kao MORALNO ISTROŠITI JE ISPITI, odnosno MORALNO ISTROŠITI JE ISPRAZNITI POSUDU. Osim toga, u navedenom primeru čovek predstavlja posudu iz koje se ispija tečnost, odnosno moral; stoga je ovde na snazi još i pojmovna metafora LJUDSKO TELO JE POSUDA (THE BODY IS A CONTAINER) (Kövecses, 2010: 74), kojom se čovek bez moralnih vrednosti poredi sa praznom posudom u kojoj nema nikakvog sadržaja.

Preneseno značenje (2.v.), 'lišiti sokova, vlažnih sastojaka, jedrine', se odnosi na izvlačenje vlage i sokova iz pacijensa; drugim rečima, na izvlačenje osnovnih sastojaka neophodnih za rast i razvoj. Iako definicija ne navodi da se ovo značenje uglavnom odnosi na biljke, pronađeni primeri ukazuju da pacijens pripada biljnom svetu: *Sada leži na travi kojoj je septembarsko sunce ispilo zelenilo.* (KSSJ) i *Do kasne je zime stršio... ispijen...crni grozd.* (RMS). U rečenici *Sada leži na travi kojoj je septembarsko sunce ispilo zelenilo.* agens (*septembarsko sunce*) je personifikovan, i obavlja funkciju čoveka koji u potpunosti ispija tečnost iz posude. Takva slika preslikava se na sunce koje svojom toplotom izvlači iz trave esencijalne sastojke usled čega trava gubi svoju zelenu boju. Budući da zelena boja koju biljka ima predstavlja simbol njenog zdravlja, ispijeno zelenilo znači da je biljka izgubila svoju čvrstinu i da počinje da vene. Poput suda koji ostaje prazan kada se iz njega ispije tečnost, tako i trava gubi zelenu boju kada se iz nje ispiju (odnosno, kada nestanu) vlaga i ostali neophodni sastojci. Ovde je prisutna metafora ISTROŠITI JEDRINU JE ISPITI/ISPRAZNITI POSUDU. Sunce predstavlja personifikovanog agensa koji deluje poput čoveka i ima moć da utiče na život drugog živog bića; iako omogućava život svim živim bićima, prekomerno dejstvo sunca može negativno da utiče na njih, pa i da dovede do smrtnog ishoda, te se i ova pojmovna metafora može smatrati kao deo opštije metafore UNIŠTITI JE ISPITI.

Kao jedino preneseno značenje RSJ navodi značenje 'lišiti snage, svežine, iscrpsti, iznuriti', a ono je vrlo slično podznačenju (2.g.), definisanog u RMS kao 'lišiti snage, svežine, zdravlja, iscrpsti'. Ovo preneseno značenje slično je podznačenju (2.v.) budući da se odnosi na pacijensovo gubljenje svežine i zdravlja, ali se razlikuje po tome što je pacijens ljudsko biće. Čovek gubi snagu usled delovanja agensa koji izvlači iz njega snagu i dovodi do iznurivanja i iscrpljenosti. U osnovi takve slike nalazi se pojmovna metafora ISTROŠITI SNAGU JE ISPITI/ISPRAZNITI POSUDU, jer iz čoveka nestaje snaga usled onoga što čini agens, kao što se u posudi postepeno smanjuje i, moguće, nestaje tečnost koju agens ispija. Primeri ukazuju da je bolest najčešći agens koji se upotrebljava u ovom prenesenom značenju glagola *ispiti*. U rečenici *Gleda ga ravno...u oči, mutne, ispijene od bolesti.* (RMS) agens je bolest. Negativan uticaj bolesti u konkretnoj rečenici ogleda se u očima, koje su mutne i ispijene, nedostaju im sjaj i svežina jer je bolest iscrpela snagu i živost iz organizma, poput čoveka koji iz posude izvuče tečnost. Implicitno je prisutna i slika psihičke iscrpljenosti organizma, s obzirom na to da su oči bez živosti ne samo usled fizičkih, već i psihičkih posledica bolesti. Oči, kao pacijens, u ovoj rečenici stoje umesto čitavog ljudskog organizma, što znači da je pored pojmovne metafore ISTROŠITI FIZIČKI I PSIHIČKI JE ISPITI TEČNOST prisutan i metonimijski

prenos OČI ZA ORGANIZAM, kao deo konvencionalne metonimije DEO ZA CELINU (A PART STANDS FOR THE WHOLE) (Kövecses, 2010: 151). Na iscrpljenost organizma ukazuje se putem očiju u kojima se ogledaju iscrpljenost i gubitak snage čitavog tela. Rečenica *Mnogo vas je malarija ispila*. (KSSJ) konkretizuje bolest u vidu malarije, kao štetnog agensa, koji dovodi prvenstveno do fiziološke i fizičke slabosti organizma, te se na taj način troše snaga i fizička jačina pacijensa. Očigledno je da je reč o fizičkom propadanju pacijensa, a metaforičko preslikavanje se odvija između ispijanja tečnosti iz posude i izvlačenja snage iz organizma. Agens je apstraktan pojam, a posledice koje ostavlja po pacijensa su gotovo istovetne onima koje nastanu nakon ispijanja tečnosti iz posude: pacijens je “ispražnjen”, izvučena mu je snaga, kao što je tečnost ispijena iz posude, pa posuda nakon ispijanja ostaje prazna. Osim bolesti, agens u ovom prenesenom značenju može da bude ljudsko biće, što ilustruje rečenica *Zarekao sam se da mi ovog puta Sonedži neće ispiti svu snagu*. (KSSJ), u kojoj su i agens i pacijens ljudska bića. Jedno ljudsko biće “ispija” snagu drugom ljudskom biću, čime se dodatno pojačava slika prazne posude koja ostaje nakon što je tečnost iz nje ispijena i pravi paralela sa pacijensom kom je ispražnjena snaga. Pacijens (čovjek) kom je ispijena snaga se poredi sa praznom posudom, što implicitno ukazuje na njegovo stanje slabosti i nemoći.

Tabela 25. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *ispiti*

semantičke komponente glagola <i>ispiti</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: POPITI U POTPUNOSTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: ISPARITI/ISTROŠITI/ISPRAZNITI
[UNOSITI TEČNOST]	staviti tečnost u usta	upiti, primiti, prihvatiti
[GUTATI]	gutati	-----
[SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]	smanjiti preostalu količinu tečnosti	-----
[CELOKUPNA KOLIČINA]	popiti celokupnu tečnost	obaviti radnju u potpunosti
[DO PRAŽNENJA POSUDE]	popiti sve iz posude	1. ispariti, iščeznuti 2. fizički/psihički/moralno istrošiti 3. izvući čvrstinu, snagu

S obzirom na to da se doslovno značenje glagola *ispiti* odnosi na domene pijenja celokupne količine tečnosti iz posude i na domen prazne posude koja ostaje nakon ispijanja, ova dva domena predstavljaju motivacionu osnovu za dalje preslikavanje na druge domene i ostvarivanje prenesenih značenja. Osim toga, i domen unošenja tečnosti pokazao se kao produktivan, jer predstavlja osnovu za razvoj pojma UPIJATI. Upijanje implicira izraženu

internalizaciju, budući da agens u sebe prima objekatski pojam. Najširi opseg prenesenih značenja nastao je na osnovu pojma PRAZNITI POSUDU, koji predstavlja motivacionu osnovu za izražavanje različitih pojmova, poput ISPARITI, IŠČEZNUTI, ISTROŠITI, IZVUĆI. Svim ovim domenima zajednička je eksternalizacija, budući da su orijentisani ka pacijensu i onome što se sa pacijensom događa, a to je najčešće njegovo trošenje u određenom smislu (fizičkom, psihičkom, moralnom), promeni agregatnog stanja (isparavanje), ili izvlačenje snage ili čvrstine, što bi se moglo podvesti pod pojmove UNIŠTAVATI ili NESTAJATI, do kojih dolazi u većoj ili manjoj meri. Uništavanje se ne odvija na agresivan i destruktivan način: budući da se pojam UNIŠTAVATI razvio na osnovu radnje ispijanja (kod koje ne dolazi do žvakanja i fizičke promene tečnosti) fokus je prvenstveno na posledici, a ne na činu uništavanja, a posledica je nestanak objekatskog pojma. Međutim, nestanak pacijensa podrazumeva štetno delovanje agensa po pacijensa, jer dovodi do nestanka ili trošenja pacijensa na specifičan način, što zahteva izvesnu specifičnost u pogledu (ne)animatnosti i agensa i pacijensa. Bitno je naglasiti da su pojmovi na koje se odnose domeni PRAZNITI i CELOKUPNOST međusobno uslovljeni: pražnjenje posude podrazumeva da je celokupna količina tečnosti iz nje odstranjena na određeni način (u ovom slučaju, celokupna tečnost je ispijena), a ispijanje celokupne količine tečnosti znači da je posuda u kojoj se nalazila ta tečnost prazna. Stoga ovakvo međusobno delovanje utiče na razvoj prenesenih značenja glagola *ispiti*, jer se svi pojmovi koje ovaj glagol označava (ISPARITI, ISTROŠITI, IZVUĆI) i koji dovode do prenesenih značenja odnose na radnju izvršenu u potpunosti.

5.4.4. Glagol *lokati*

Lokati je glagol koji se odnosi na specifičan način pijenja tečnosti, zahvatanjem tečnosti jezikom, praćeno najčešće stvaranjem glasnog zvuka, a uobičajeno za životinje. Semantičke komponente ovog glagola su [ZAHVATATI JEZIKOM] i [GLASNO]. Dalju disperziju značenja ovaj glagol ostvaruje u dva pravca.

Značenje ‘prekomernog konzumirati tečnost’ predstavlja suženo značenje glagola *lokati*, i u RMS je definisano kao ‘prekomerno piti’, dok je definicija u RSJ donekle preciznija, jer navodi ne samo način na koji se tečnost pije, već i vrstu tečnosti koja se pije u prekomernoj količini, a to je alkohol: ‘piti u velikim količinama, piti halapljivo i preko mere (obično alkoholno piće)’. Na ovaj način definisanim prenesenim značenjem izražava se radnja konzumiranja tečnosti koja se upotrebljava u pejorativnom smislu u više aspekata.

Prva negativna konotacija tiče se pijenja tečnosti u preteranoj meri, odnosno u količini koja je preterana po organizam agensa (čime se dalje implicira da agensu takva količina verovatno ne prija). Druga negativna implikacija se odnosi na halapljivost pri pijenju, budući da agens, i pored toga što unosi tečnost u preteranoj količini, to čini nezasito i pohlepno. Treća negativna karakteristika ove radnje ogleda se u tome što se na prethodno opisani način konzumira alkohol, kao tečnost koja u dovodi do promena ne samo u fizičkom, već i u mentalnom stanju agensa. Upotrebljen u navedenom smislu, glagol *lokati* je izrazito negativno konotiran. Takvo značenje i konotacija nastali su uspostavljanjem asocijativne veze između zahvatanja tečnosti jezikom, kao načina na koji životinje piju tečnost, i prekomernog, halapljivog pijenja (alkohola), kao jednog od načina na koji ljudi piju (alkohol). Ljudi se, za razliku od životinja, pri pijenju služe gornjim ekstremitetima (rukama) kako bi prineli tečnost ili posudu sa tečnošću ustima. Stoga je motivacioni domen kod ovog prenesenog značenja pijenje tečnosti na način na koji životinja to čini, a preslikava se na ciljni domen pijenja tečnosti od strane ljudskog agensa pri čemu je fokus pre svega na samom unošenju tečnosti u usta. Ljudsko biće se, kao agens, poredi sa životinjom koja tečnost uzima samo ustima i jezikom, što je u ljudskoj zajednici društveno neprimereno ponašanje. Ovakvim značenjem se izražava pogrdan stav govornika prema agensu glagola *lokati*, a takav stav još je više pojačan upotrebom alkohola kao objekatskog pojma, s obzirom na to da prekomernim unošenjem alkohola dolazi do fiziološke intoksikacije orgnizma koja utiče i na psihološku sferu. Agens nije inhibiran društveno ustanovljenim normama i počinje da se ponaša poput životinje: njegov govor postaje nerazgovetan i nerazumljiv, a agens nije u stanju da stoji samostalno na dve noge. Kako bi se razumelo ovakvo preneseno značenje glagola *lokati*, ključna je pojmovna metonimija LOKATI ZA PITI (ALKOHOL) U PRETERANOJ KOLIČINI, dok je za potpuno razumevanje neophodno još jedno opšte metaforičko preslikavanje, ČOVEK JE ŽIVOTINJA (PEOPLE ARE ANIMALS) (Kövecses, 2010: 125), ili, konkretnije za ovakvo značenje, PONAŠANJE ČOVEKA JE PONAŠANJE ŽIVOTINJE (HUMAN BEHAVIOUR IS ANIMAL BEHAVIOUR) (Kövecses, 2010: 124).⁴⁷ Razumevanje čovekovog ponašanja je omogućeno putem metaforičkog prenosa sa domena ponašanja životinja.⁴⁸ Na osnovu takvog razumevanja ovog

---

⁴⁷ Domen životinja i životinjskog sveta je izrazito produktivan u metaforičkom smislu, budući da se ljudi i ljudsko ponašanje vrlo često razumevaju upoređivanjem sa karakteristikama koje imaju životinje (Kövecses, 2010: 17).

⁴⁸ Kövecses (2010: 125) navodi zanimljivo tumačenje razumevanja ljudskog ponašanja putem ponašanja životinja. On smatra da životinje ne mogu, na primer, da se “žale”, kao što je navedeno u primeru *She bitched about Dan but I knew she was devoted to him.*, ali da je takvo metaforičko značenje nastalo tako što su prvo životinje personifikovane (odnosno, prvo su ljudske karakteristike pripisane životinjama), da bi se potom na osnovu takvih, personifikovanih životinjskih karakteristika, razumelo ljudsko ponašanje.

značenja ('piti poput životinje') razvila se i njegova pejorativna konotacija. Najveći broj primera upotrebe glagola *lokati* u ovom prenesenom značenju ima neku vrstu alkohola kao objekatski pojam. U rečenici *S njim su za stolom sedeli prijatelji i braća, koji su došli da isprate vojnika, lokali rakiju do ručka i složno pevali.* (KSSJ) glagol *lokati* se razumeva ne samo kao zahvatanje tečnosti jezikom, već kao neumereno pijenje rakije, poput životinje. Na sličan način se tumači i rečenica *...svejedno da liste deo nekog marljivog talentovanog tima ili ste deo zombi-ekipe koja danonoćno loče pivo, puši marihuanu i cereka se "blejeći" u parkiću iza zgrade.* (KSSJ) u kojoj agens u neumerenoj količini pije pivo, a štetna posledica takve radnje je dodatno istaknuta drugom radnjom (pušenje marihuane) koja se odvija istovremeno. Rečenica *Imao je priliku već mesecima da posmatra kako Urašani loču alkohol, ali nijednom od njih kao da od toga nije bilo zlo* (KSSJ) ne navodi konkretnu vrstu alkohola koju agens uzima, ali se i ova rečenica razumeva putem poređenja sa životinjama i halapljivim načinom na koji one piju (vodu) kada su žedne. U rečenici *...pio je i do sada kao smuk, ali sada je počeo da loče, očerupao nas je sve redom, predomisliće se on još, i te kako.* (KSSJ) glagol *lokati* nema dopunu u vidu objekatskog pojma kojim se izražava vrsta tečnosti koja se pije, ali je iz konteksta jasno da je objekat ovog glagola istovetan kao i neizraženi objekat glagola *pio je* (alkohol), budući da se glagolom *lokati* u ovoj rečenici intenzivira radnja izražena glagolom *piti*.

Preneseno značenje ovog glagola je 'odnositi vodom'. RMS navodi definiciju 'odronjavati, odnositi svojim tokom (o vodi)', a RSJ 'zadirući duboko u zemlju potkopavati, odronjavati, podrivati, podlokavati (o vodi, reci, moru)'. Ovo značenje je nastalo na osnovu asocijativne veze između procesa zahvatanja tečnosti jezikom, odnosno segmenata ove radnje koji impliciraju "ulazak" jezika u tečnost, zahvatanje određene količine tečnosti i odnošenje zahvaćene količine tečnosti, i procesa odronjavanja, koji implicira prodiranje vode u entitet (zemlju, šljunak, pesak, kamen), obuhvatanje dela entiteta vodom i odnošenje zahvaćenog dela van celine čiji je deo bio. Zahvatanje i odnošenje dela entiteta vodom konceptualizuje se putem radnje koja označava zahvatanje tečnosti jezikom, pa se ovo preneseno značenje zasniva na pojmovnoj metafori ODNOSITI VODOM JE ZAHVATITI JEZIKOM. Ovde je aktivna semantička komponenta [ZAHVATITI JEZIKOM], ali i komponenta [SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI] koja se tiče smanjivanja u količini ili volumenu objekatskog pojma usled činjenice da se njegovi delovi odvajaju od celine i odnose. Primera konkretne upotrebe ovog glagola nema mnogo. RMS navodi samo jedan, a RSJ i KSSJ nijedan. Rečenicom *Put ... je vijekovima voda lokala.* (RMS) se izražava razaranje, ili odronjavanje putem. Agens je voda,

i u ovoj rečenici deluje kao prirodna sila koja svojim delovanjem podriva put i na taj način ga uništava.

Tabela 26. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *lokati*

semantičke komponente glagola <i>lokati</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/ izvorni domen: LOKATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: ODNOSITI
[UNOSITI TEČNOST]	staviti tečnost u usta	upiti, primiti, prihvatiti
[GUTATI]	gutati	-----
[SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]	smanjiti preostalu količinu tečnosti	smanjiti količinu/volumen entiteta
[ZAHVATITI JEZIKOM]	zahvatiti tečnost jezikom	zahvatiti/obuhvatiti entitet
[GLASNO]	proizvoditi zvuke	-----

Kod nastanka prenesenih značenja glagola *lokati* aktivna je specifična semantička komponenta ovog glagola, [ZAHVATITI JEZIKOM], kao i komponenta zajednička za sve glagole pijenja, [SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]. Preneseno značenje ‘prekomerno konzumirati tečnost’ ovaj glagol ostvaruje na osnovu metaforičkog preslikavanja koje povezuje karakteristike životinje i čoveka, dok se značenje ‘podlokavati’ ostvaruje uspostavljanjem asocijativne veze sa vodom kao vršiocem radnje. Oba razvijena prenesena značenja imaju destruktivno dejstvo po pacijensa: kod značenja ‘prekomerno konzumirati tečnost’ agens je istovremeno i pacijens, stoga se ono odnosi na samodestrukciju, dok je kod značenja ‘podlokavati’ u pitanju destruktivno delovanje vode kao prirodne sile.

5.4.5. Glagol *napiti se*

Radnja označena glagolom *napiti se* izražava konzumiranje tečnosti sa ciljem zadovoljenja motiva žeđi. Tečnost se unosi u meri koja dovodi do zadovoljenja agensa, te je količina popijene tečnosti relativno velika. Semantičke komponente ovog glagola u njegovom doslovnom značenju su, prema tome, [U CILJU UTAŽIVANJA ŽEĐI], [DO ZASIĆENJA] i [VELIKA KOLIČINA]. Nekoliko je značenja koja se razvijaju na osnovu doslovnog značenja glagola *napiti se*.

Značenje ‘konzumirati preteranu količinu alkohola’ predstavlja suženje doslovnog značenja. U RMS je određeno kao ‘postati pijan, opiti se’. RSJ takvo značenje određuje kao ‘popiti preveliku količinu alkohola, opiti se’. Očigledno je da se ovako definisano preneseno značenje fokusira ne toliko na popijenu (prekomernu) količinu alkohola, već na posledicu

koju takva radnja ima na pacijensa (koji je istovremeno i agens). Agens pije alkohol kako bi zadovoljio svoju želju (ili potrebu) za alkoholom, kao što se kod doslovnog značenja ovog glagola radnja napijanja odnosi na pijenje tečnosti radi utaživanja žeđi, što se razumeva pomoću metonimijskog prenosa PITI ZA PITI ALKOHOL. Agens u svoj organizam unosi alkohol čime u organizmu dolazi do dodatnih posledica, a ne samo do zadovoljenja biološkog motiva žeđi. Kako definicija u RSJ navodi, agens konzumira veliku količinu alkohola, što implicira da, iako alkohol u izvesnoj meri prija organizmu agensa, u preteranoj količini ne prija i dovodi do promena kako fiziološkog, tako i psihološkog stanja organizma. Agens doživljava izmenjeno stanje svesti koje se manifestuje kroz, po agensa nepovoljno, ponašanje kako prema sebi, tako i prema okolini koja ga okružuje, a usled konzumiranja velike količine alkohola. Stoga se u osnovi ovog prenesenog značenja nalazi pojmovna metonimija NAPITI SE ZA PITI MNOGO ALKOHOLA, odnosno IZMENITI PONAŠANJE I SVEST ZA PITI MNOGO ALKOHOLA, kao deo opšteg metonimijskog prenosa POSLEDICA ZA RADNJU (RESULT FOR ACTION) (Kövecses, 2010: 154). Element voljnosti je izrazito prisutan kod ovog značenja, budući da agens svesno uzima alkohol u velikoj količini, a fokus je na posledicama koje pacijens (odnosno, agens) doživljava usled velikog konzumiranja alkohola.

Kao i glagol *piti*, i glagol *napiti se*, kada se koristi u ovom prenesenom smislu, u netranzitivnom obliku uvek ima značenje ‘konzumirati veliku količinu alkohola’. Iz kontekstualizovane upotrebe netranzitivnog oblika vidljivo je da se radnja napijanja odnosi na pijenje alkoholnog pića u velikoj količini: *Reče mi da je prethodnog vikenda radio nekom Rusu krov na kući, napili se, ostali do kasno u noć, pa mu se pridremalo.* (KSSJ), *U dosijeu je samo bio opisan događaj kada se Kertes napio u kafani.* (KSSJ), *Kad god se napio, tukao me i psovao kako se ni stoka ne psuje.* (KSSJ). U rečenici *Reče mi da je prethodnog vikenda radio nekom Rusu krov na kući, napili se, ostali do kasno u noć, pa mu se pridremalo.* i sam glagol, ali i naše vanjezičko znanje o svetu koji nas okružuje, ukazuju na to da se objekatski pojam, premda neizražen, odnosi na alkohol. Istovetno je tumačenje rečenice *U dosijeu je samo bio opisan događaj kada se Kertes napio u kafani.*, iz koje je takođe jasno vidljivo da je agens radnju napijanja izvršio u kafani, kao prototipu mesta na kom se ljudi opijaju. Rečenica *Kad god se napio, tukao me i psovao kako se ni stoka ne psuje.* dodatno pojačava posledicu radnje napijanja, jer agens ne samo da je sebe doveo u izmenjeno stanje svesti, već se agresivno ponaša i prema govorniku.

Sledeće preneseno značenje odnosi se na ‘upijanje’, a rečnici ga definišu na sličan, ali ipak različit način. Naime, RMS navodi opštiju definiciju (‘upiti (vlagu, tečnost, tekućinu),

natopiti se'), dok je definicija u RSJ orijentisana više ka agensu koji je živo biće i koji svesno deluje, 'upiti u sebe veću količinu vlage, vode, tečnosti uopšte, natopiti se, navlažiti se'. Potonja definicija implicira da agens samostalno unosi u sebe vlagu ili tečnost, dok definicija u RMS dozvoljava kauzativnost, u smislu da agens zapravo samo upija vlagu, a dobija je od spoljnog entiteta. Prenesenim značenjem 'upijati' se zapravo izražava radnja primanja vlage ili tečnosti u sebe (najčešće usled delovanja drugog entiteta). Takvo značenje je moguće ostvariti usled povezivanja domena ZASIĆENOST TEČNOŠĆU (kod doslovnog značenja) na domen ZASIĆENOSTI VLAGOM/TEČNOŠĆU subjekta glagola u prenesenom značenju, što je predstavljeno pojmovnom metonimijom ZASITITI TEČNOŠĆU ZA ZASITITI VLAGOM. Osim toga, pojam PITI TEČNOSTI predstavlja izvorni domen putem kog se objašnjava pojam UPIJANJA, budući da subjekat upija tečnost i ona se razilazi po njemu, kao kada živo biće (najčešće čovek) unosi tečnost i ona se razilazi po čitavom njegovom organizmu, čime se zadovoljava potreba za žedu. Pojmovna metafora koja je takođe prisutna kod ovog prenesenog značenja je UPIJATI JE PITI TEČNOST.

Većina primera glagola *napiti se* u ovom prenesenom značenju ima pasivnog agensa koji vlagu upija u sebe ne usled svesnog i voljnog delovanja, već usled delovanja spoljašnjeg entiteta. U rečenici *Sve je onda bujno listalo i cvalo; napilo se vlage*. (KSSJ) agens (*sve*) se napio vlage ne zato što je samostalno uneo vlagu u sebe, već usled delovanja prirodnih pojava (kiše) ili delovanja čoveka. *Zaletište je mekano, pa se napilo vode*. (KSSJ) je još jedna rečenica sličnog tumačenja, u kojoj agens, *zaletište*, upija vodu usled izloženosti vodi, ali i zbog svog sastava i strukture koji su takvi da omogućavaju upijanje. Ni ovde agens ne deluje svojom voljom, personifikovan je, a vodu je dobio najverovatnije usled kiše. Rečenica *Ako pak mast nije dovoljno zrela, testo se napije masti i ne može se dobro ispržiti*. (KSSJ) je donekle drugačija budući da agens ne prima u sebe vodu, već mast. Mast se nalazi u tečnom stanju jer je u takvom agregatnom stanju najpogodnija za upijanje, a i sam agens (*testo*) je porozne strukture koja mu omogućava upijanje tečne materije. Negativne implikacije koje glagol *napiti se* ima u svom značenju 'prekomerno konzumirati alkohol' ovde su prisutne u izvesnoj meri, jer za agensa (*zaletište, testo*) nije povoljno to što prima vlagu. Međutim, negativna implikacija nije nužno prisutna, jer upijanje vlage može da bude i pozitivno konotirano, kao u rečenici *Sve je onda bujno listalo i cvalo; napilo se vlage* u kojoj na agensa (*sve*, najverovatnije se odnosi na biljke i cveće) povoljno deluje prisustvo vlage i usled toga ima i određenu korist (bujno je listalo i cvalo).

RSJ navodi još jedno preneseno značenje, označeno kao figurativno u ovom rečniku, a to je ‘zadovoljiti se nečim lepim, nauživati se nečega’. Ovo značenje se odnosi na ‘zadovoljiti i uživati’ i ima višestruke implikacije. Prva je ta da je objekatski pojam koji agens unosi u sebe prijatan i da izaziva uživanje i prijatnost. Druga implikacija proističe iz prve, a tiče se dela definicije koji navodi ‘nauživati se nečega’, što znači da agens unosi objekatski pojam do zasićenja, odnosno upravo u količini koja agensa zadovoljava i koja mu prija. Pojmovni mehanizam koji objašnjava takvo preneseno značenje nastao je uspostavljanjem asocijativnih veza između domena UTAŽIVATI ŽEĐ i UŽIVATI, kao posledicu utažene žeđi, i domena ZADOVOLJSTVO usled obavljanja radnje koja agensu prija. Pojam ZADOVOLJSTVO (u ovom slučaju, usled zadovoljenja žeđi) povezuje se sa zadovoljstvom usled obavljanja radnje, pa je na snazi pojmovna metonimija ZADOVOLJITI ŽEĐ ZA UŽIVATI U NEČEMU (ZADOVOLJITI SEBE). Zadovoljenje biološkog motiva žeđi projektuje na sopstveno uživanje usled vršenja radnje napijanja. Ovde do izražaja dolazi i izvesna nedorečenost definicije ‘zadovoljiti se nečim lepim, nauživati se nečega’, budući da se u njoj ne navodi priroda radnje ili entiteta koji dovodi do zadovoljstva, kao ni da li agens sam sebi omogućava zadovoljenje ili mu je zadovoljenje omogućeno usled spoljašnjeg delovanja. Primeri upotrebe glagola *napiti se* u ovom prenesenom značenju nude objašnjenja u tom smislu. Rečenica *Napio se raja sa mednih usana.* (RSJ) ukazuje da agens radnju obavlja svesno, i da se napija objekatskim pojmom sam, svojom voljom napija. Istovetno se tumači i primer *I napije se optimizma, čak i ako su mu prethodno potonule lađe.* (KSSJ) u kom agens takođe sam i svesno unosi optimizam u meri koja mu je potrebna. Primeri upotrebe ukazuju na još jedan važan aspekt ovakvog prenesenog značenja, a to je da su objekatski pojmovi (*raj sa mednih usana* i *optimizam*) apstraktne prirode, te ih je moguće uneti samo u mentalnu sferu. Agens svesno deluje i unosi i prima u sebe objekatski pojam, poput čoveka koji unosi i prima u sebe tečnost. Zbog toga što se objekat (odnosno tečnost kod doslovnog značenja) unosi u meri koja dovodi do zasićenja i zadovoljenja potreba, agens oseća zadovoljstvo. Dodatno zadovoljstvo stvara i činjenica da objekatski pojam koji se unosi izaziva prijatne senzacije.

Tabela 27. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *napiti se*

semantičke komponente glagola <i>napiti se</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/pojam-sredstvo: PITI TEČNOST DO ZASIĆENJA	pojmovni domen nastao metonimijskim prenosom/ciljni domen: ZADOVOLJITI POTREBU/PITI PUNO ALKOHOLA
[UNOSITI TEČNOST]	staviti tečnost u usta	upiti
[GUTATI]	gutati	-----
[SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]	smanjiti preostalu količinu tečnosti	-----
[U CILJU UTAŽIVANJA ŽEĐI]	zadovoljiti žeđ	zadovoljiti sebe
[DO ZASIĆENJA]	popiti tečnost do zasićenja	upiti do zasićenja
[VELIKA KOLIČINA]	popiti veliku količinu tečnosti	popiti veliku količinu alkohola

Glagol *napiti se* produktivan je u svojoj semantičkoj disperziji. Njegova prenesena značenja označavaju različite pojmove, usled toga što su sve tri specifične značenjske komponente aktivne pri razvijanju prenesenih značenja, ali sa različitim implikacijama. Značenje koje se odnosi na ‘prekomerno konzumirati alkohol’ izrazito je negativno jer vršenje radnje napijanja ima negativne posledice po pacijensa, dok značenje ‘upijati tečnost’ ima manje izraženu negativnu konotaciju, u zavisnosti od posledica koje ima po pacijensa. Sa druge strane, značenje ‘mentalnog upijati’ je izrazito pozitivno konotirano, jer agens svesno čini ono što mu prija i na taj način zadovoljava svoje potrebe. Kod svih prenesenih značenja ovog glagola takođe je prisutna internalizacija, jer radnju napijanja u svim prenesenim značenjima agens obavlja na sebi i u sebe unosi tečnost (vodu, vlagu, alkohol) ili apstraktne entitete.

5.4.6. Glagol *opiti (se)*

Iako vrlo sličnog značenja sa glagolom *napiti se*, *opiti (se)* predstavlja glagol kojim se naglašava radnja konzumiranja prekomerne količine alkohola, a prvenstveno stanje opijenosti kao posledica takve radnje. Semantičke komponente ovog glagola su [ALKOHOL], [PREKOMERNA KOLIČINA] i [DO STANJA OPIJENOSTI]. Ovaj glagol koristi se i u refleksivnom i u nerefleksivnom obliku, koji ispoljavaju slična razvijena prenesena značenja, a razlikuju se po tome da li je agens istovremeno i pacijens (kada se koristi refleksivni oblik) ili je radnja napijanja izražena kauzativnim odnosom prema agensu.

Prvo preneseno značenje upotrebljava se u nerefleksivnom obliku i znači 'dovesti u stanje omamljenosti ili opijenosti usled upotrebe opojnih sredstava'. RSJ određuje ovo značenje kao medicinski termin i definiše ga na sledeći način: 'upotrebom opojnih sredstava, anestetika dovesti u stanje omamljenosti, gubitka svesti'. RMS nudi vrlo sličnu definiciju: 'davanjem opojnih sredstava, anestetika, dovesti koga u stanje nesvesti, neosetljivosti'. Ovakvo značenje može se objasniti povezivanjem domena OPIJENOST usled konzumiranja alkohola sa domenom OPIJENOST usled upotrebe određenih opojnih sredstava. S obzirom na to da je reč o nerefleksivnom obliku, subjekat glagola ne vrši radnju unošenja opojnih sredstava ili anestetika u svoj organizam, već to čini spoljni entitet. Subjekt, dakle, ne dospeva u stanje omamljenosti svojim delovanjem, ali oseća posledicu upotrebe opojnih sredstava. Fokus se nalazi upravo na posledici koja nastaje opijenošću, a to je stanje ošamućenosti i omamljenosti usled čega subjekat ne vlada u potpunosti svojim postupcima, poput čoveka koji se opije alkoholom. Takvo preneseno značenje objašnjava se pojmovnom metaforom BITI OMAMLJEN JE OPITI SE. Osim toga, prisutan je i metonimijski prenos sa pojma OPIJENOST ALKOHOLOM na pojam OPIJENOST OPOJNIM SREDSTVIMA, te je na snazi pojmovna metonimija OPITI ALKOHOLOM ZA OPITI OPOJNIM SREDSTVIMA. Opijenost usled delovanja anestetika ili kakvog drugog opojnog sredstva razumeva se putem stanja u kom se čovek nalazi kada se opije alkoholom, što je izraženo doslovnim značenjem ovog glagola, a takvo stanje podrazumeva ošamućenost čula i (veća ili manja) nemogućnost upravljanja sopstvenim telom i postupcima, što se ovim prenesenim značenjem naglašava. Alkohol se u organizam unosi sopstvenom voljom, dok se opojna sredstva, što se može zaključiti na osnovu rečničkih definicija, unose delovanjem spoljašnjeg entiteta. Rečenica *To je zbog toga što su je opili parom od kudelje i opijuma*. (KSSJ) ilustruje navedenu pojmovnu metaforu, DOVESTI U STANJE OMAMLJENOSTI JE OPITI, jer osoba koja je omamljena, kao pacijens, nije svojom voljom upotrebila instrument koji je doveo do omamljenosti (*para od kudelje i opijuma*), već je to učinio neko drugi. U rečenici *U umerenim iznosima kofein osnažuje sposobnost za duhovni i fizički napor, u neumerenim može da opije, izazove nespokoјstvo, razdraženje...* (KSSJ) kofein deluje kao agens koji *može da opije*, odnosno da izazove ne tako izraženu omamljenost i gubitak svesti, već da izazove manji stepen nesvestice, uznemirenosti i fiziološkog stanja koje čovek ne može u potpunosti da kontroliše kada je kofein već unesen u organizam. Kao i kod opijenosti alkoholom, i kod ovog prenesenog značenja entitet na kog direktno deluju opojna sredstva, mora da bude živo biće (prvenstveno ljudsko biće).⁴⁹

---

⁴⁹ Zanimljive rečenice pronađene su u KSSJ: *Aprilsko sunce kao da je opilo crno-bele, u prvih pola sata meča*

Drugo preneseno značenje glagola *opiti* u nerefleksivnom obliku se odnosi na ‘dovesti u stanje ushićenosti’, i, za razliku od prenesenog značenja ‘dovesti u stanje omamljenosti’, ima pozitivnu konotaciju. RMS definiše ovo značenje kao ‘dovesti u stanje zanosa, ushićenja, zaneti, omamiti’, a RSJ daje vrlo slično određenje: ‘izazvati u koga stanje ushićenosti, zanosa (nekim, nečim)’. Potonja definicija naročito ističe aspekt kauzativnosti, odnosno činjenicu da osoba koja biva opijena dospeva u takvo stanje ne sopstvenim delovanjem, već onim koje dolazi spolja. I kod ovog značenja fokus je na posledici radnje opijanja, a to je u konkretnom značenju stanje pozitivnog uzbuđenja, zanosa ili ushićenja. Kognitivni mehanizam koji objašnjava ovakvo preneseno značenje je DOVESTI U STANJE USHIĆENOSTI JE OPITI. Pojmovno preslikavanje odvija se između stanja opijenosti alkoholom i stanja zanesenosti nekim ili nečim. Zanesenost pacijensa dovodi u stanje u kom se pacijens oseća ushićeno, te zanesenost ima pozitivnu implikaciju u tom smislu, iako takvo stanje zanesenosti ne mora nužno da ima pozitivne posledice po pacijensa. Usled zanesenosti i ushićenosti pacijens može da se ponaša na način koji je sličan opijenosti alkoholom, odnosno da gubi moć rasuđivanja i da ne upravlja trezveno svojim postupcima, upravo zbog ushićenosti koja, iako suštinski pozitivna, može da dovede do nepovoljnih ishoda po pacijensa. I ovde, kao i kod značenja omamljenosti alkoholom, entitet na kog se radnja opijanja direktno odnosi mora da bude ljudsko biće. Budući da je opseg entiteta i pojava koje mogu da dovedu do stanja ushićenosti neiscrpan, u zavisnosti od svakog pojedinca i onoga što izvesnu individuu može da opije, instrument kojim se individua dovodi u stanje ushićenosti obuhvata širok raspon, od konkretnih, materijalnih entiteta, do apstraktnih, koji se najčešće sreću u kontekstualizovanim primerima upotrebe ovog glagola u smislu ‘zanesenost’. U rečenicama *Iako je u Indijen Velsu postigao do tada najveći uspeh, to ga nije opilo.* (KSSJ), *To oduševljenje bilo je toliko zanelo tvoga tatu, toliko ga opilo da je potpuno zaboravio da je on samo jedan mali nezaštićeni učitelj.* (KSSJ), *Ipak nisam dozvolio da me opiju varljive nade, dobro sam poznavao dvorske običaje.* (KSSJ) instrumenti koje dovodi do opijenosti su apstraktni pojmovi (*uspeh, oduševljenje, nade*). Stanje opijenosti uzrokovano apstraktnim pojavama razumeva se putem konkretnijeg i češće viđenog stanja opijenosti uzrokovanog konzumiranjem alkohola. *Kao da je novac toliko opio one koji bi da do njega lako dođu.* (KSSJ) je primer u kom su zanesenost i

---

nisu pokazali dovoljnu želju za uspehom. i ... pa ako vas ne opije planinski vazduh, pazite se ovih prirodnih pića. u kojima je očigledno da se značenje glagola *opiti* odnosi na dovođenje u stanje omamljenosti, ali ne davanjem opojnih sredstava ili anestetika, već delovanjem drugog entiteta koji deluje kao prirodna pojava. Stoga bi se definicija koja se odnosi na ‘dovesti u stanje omamljenosti ili opijenosti usled upotrebe opojnih sredstava’ mogla modifikovati, ili bi se moglo izdvojiti posebno podznačenje u smislu ‘dovesti u stanje omamljenosti usled delovanja prirodne sile’.

ushićenost uzrokovane novcem, kao entitetom koji kod ljudi najčešće stvara osećaj izrazitog zadovoljstva, naročito ukoliko ga poseduju u većoj količini. Ovom rečenicom se iskazuje da novac na čoveka može da deluje isto kao i alkohol, odnosno da može da dospe u stanje u kom nije sposoban da razumno rasuđuje i ponaša se, iako mu novac donosi zadovoljstvo i sigurnost u smislu materijalnog zadovoljenja.

Pri refleksivnoj upotrebi ovog glagola, preneseno značenje oblika *opiti se*, gotovo je istovetno prethodno navedenom nerefleksivnom obliku jer se odnosi na ‘zanositi se nečim ili nekim’, a rečnici ga definišu na gotovo istovetan način. RMS navodi ‘pasti u zanos, zaneti se nečim’, dok RSJ daje detaljniju definiciju kojom objašnjava i stanje u kom se agens (istovremeno i pacijens) nalazi: ‘pasti u zanos, delirijum, zaneti se u oduševljenju (nečim, nekim)’. I ovde se stanje opijanja alkoholom asocijativno povezuje sa stanjem u kom se čovek nalazi kada se zanese ili oduševi nekom idejom, dok refleksivni oblik ističe da agens radnju opijanja vrši svojom voljom, i da sam sebe dovodi u zanos svesno birajući instrumente koji će ga dovesti do takvog stanja. I ovde se domen OPIJENOST usled pijenja alkohola povezuje sa domenom OPIJENOST usled određene radnje koja izaziva takvo stanje, pa je na snazi metafora BITI ZANESEN JE BITI OPIJEN.

Tabela 28. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *opiti (se)*

semantičke komponente glagola <i>opiti (se)</i>	domen pijenja na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: PITI DO OPIJENOSTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: BITI ZANESEN/USHIĆEN
[UNOSITI TEČNOST]	staviti tečnost u usta	-----
[GUTATI]	gutati	-----
[SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI]	smanjiti preostalu količinu tečnosti	-----
[ALKOHOL]	konzimirati alkohol	uneti u organizam opojno sredstvo/anestetik
[DO STANJA OPIJENOSTI]	piti do stanja opijenosti	dovesti u stanje opijenosti/ushićenosti
[PREKOMERNA KOLIČINA]	piti prekomernu količinu tečnosti	-----

Glagol *opiti (se)* razvio je svoja dva prenesena značenja na osnovu komponente [DO STANJA OPIJENOSTI], kojom se označava određeni stepen nesvesnog stanja usled delovanja, kod prenesenih značenja, opojnih sredstava ili određenog apstraktnog pojma. Instrumenti kojima se postiže opijenost organizma mogu, dakle, da budu fizički, materijalizovani entiteti (poput opijata) ili čulima nevidljivi, apstraktni entiteti (poput uspeha, nade i slično). Kod oba

prenesena značenja pacijens je ljudsko biće, budući da stanje omamljenosti i nesvesnosti zahteva postojanje svesti. Internalizacija je izrazito prisutna kod pacijensa, s obzirom na to da pacijens u svoj organizam prima opojno sredstvo, ili, kod značenja ushićenosti unosi u sopstvenu mentalnu sferu ono što izaziva pozitivne senzacije. Omamljenost opijatom ima negativne implikacije, dok omamljenost uspehom ili nadom kod pacijensa izaziva pozitivne senzacije (premda takvo stanje omamljenosti nečim pozitivnim ne mora nužno da ima pozitivne posledice po pacijensa). Pojmovi OMAMLJENOST odnosno USHIĆENJE, izraženi prenesenim značenjem glagola *opiti (se)*, slični su, budući da izazivaju slično stanje svesti, ali su implikacije koje imaju različite.

5.4.7. Rekapitulacija prenesenih značenja glagola pijenja u srpskom jeziku

Analiza šest glagola pijenja u srpskom jeziku koji ostvaruju prenesena značenja pokazala je da su ovi glagoli, iako u relativno malom broju, veoma produktivni u smislu svoje semantičke disperzije budući da se odnose na širok raspon različitih domena.

Osnovne karakteristike svih glagola pijenja odnose se na uzimanje tečnosti, njeno gutanje i smanjivanje preostale količine tečnosti. Upravo su se navedene karakteristike, u komponentnoj analizi izražene semantičkim komponentama [UNOSITI TEČNOST], [GUTATI] i [SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI], pokazale kao izrazito produktivne pri daljem razvoju prenesenih značenja ovih glagola. U kombinaciji sa specifičnim semantičkim komponentama pojedinačnih glagola, ove tri komponente u najvećem broju prenesenih značenja izražavaju različite domene upijanja, trošenja i destrukcije. Komponenta [UNOSITI TEČNOST] ispoljava najveću semantičku produktivnost jer, ne samo da je prisutna u semantičkom sastavu svih glagola leksičkog polja pijenja, već predstavlja motivacionu osnovu za razvoj asocijativnih veza između semantičkih sadržaja uzimanja tečnosti, kao unošenja tečnosti u organizam, i upijanja, odnosno unošenja izvesnog entiteta u organizam. U zavisnosti od specifične semantičke komponente sa kojom se kombinuje, [UNOSITI TEČNOST] može da se realizuje u značenju ‘udisati vazduh’ (kod glagola *gutati*), ‘upijati vlagu’ (kod glagola *napiti (se)*), ‘piti lek’ (kod glagola *piti*) ili u značenju ‘unositi opojna sredstva’ (kod glagola *opiti (se)*). Semantička komponenta [SMANJITI KOLIČINU TEČNOSTI] takođe predstavlja fokus pri razvitku prenesenih značenja, i to u dva slična pravca: u domenu TROŠITI i u domenu NESTAJATI. Kod glagola *ispiti*, na primer, ova komponenta razvila se u smislu ‘postepeno trošiti i isparavati’, a kod glagola *lokati* na ‘nestanak entiteta usled delovanja vode’. Sa druge strane, analiza je

pokazala da je glagol *gutati*, iako sadrži samo obeležje [POTISKIVATI GUTLJAJE] semantički izrazito disperzovan budući da ostvaruje niz prenesenih značenja: ‘obuhvatati’, ‘asimilovati’, ‘prisvajati’, ‘prihvatati ideje’, ‘ispuštati glasove’.

Kognitivnolingvistički aspekt analize pokazuje da se glagolima *pijenja* u srpskom jeziku, pored pojma *PITI*, izražavaju i pojmovi *UPIJATI*, *ASIMILOVATI*, *PRISVAJATI*, *ISPARAVATI*, *IŠČEZAVATI*, *TROŠITI*, *SAGOREVATI*, *OPIJENOST*. Navedeni domeni koji se povezuju sa pojmom *PITI* pokazuju da je *PITI* domen koji je pogodan za razumevanje pre svega onih domena koji se mogu podvesti pod dva opšta pojma, pod pojam *UPIJATI* i pod pojam *NESTAJATI*. Pojam *UPIJATI* odnosi se na različite načine na koje agens prima entitet u sebe, u zavisnosti od prirode entiteta, ali i u zavisnosti od prirode agensa. Kod većine prenesenih značenja kojima se izražava upijanje, agens je neživ i kod različitih glagola predstavlja različit entitet, pa može da bude zemlja, koja ima svojstvo poroznosti i može fizički da upije tečnost, a može da bude i, na primer, finansijska institucija, kao personifikovani agens koji radnju obavljanja vrši u prenesenom smislu. Živ agens kod domena *UPIJATI* znači upijanje u psihološkom smislu, gde agens prihvata apstraktni entitet u svoju mentalnu sferu, a takav pojam se izražava različitim glagolima. Pojam *NESTAJATI* vezan je za pojmove *ISPARAVATI* i *TROŠITI*, a oni se mogu odnositi na fizičko nestajanje konkretnih, materijalizovanih entiteta, kao što su voda ili finansije, na gubitak snage iz tela, ali i na nestajanje apstraktnih entiteta, kao što su moralne vrednosti. Slike internalizacije izrazito su prisutne kod značenja u kojima agens prihvata entitet u svoj organizam, bilo da to čini svojom voljom, ili usled spoljnog delovanja, dok je eksternalizacija izražena u onim značenjima koja se tiču trošenja i nestajanja, kod kog pacijensu, odnosno objekatskom pojmu, biva narušena celina i on se postepeno troši. Može se zaključiti da se i internalizacija i eksternalizacija zapravo odnose na nestajanje objekta: kod internalizacije usled toga što je entitet internalizovan u sferu agensa, a kod eksternalizacije usled toga što entitet prestaje da postoji, bilo u celosti, bilo delimično.

6. Glagoli čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’ i ‘piti’

Kako je napomenuto u uvodnom poglavlju (preciznije, potpoglavlju 1.3. koje se odnosi na metodologiju istraživanja), tokom analize korpusa pokazalo se da postoje glagoli čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’ i ‘piti’, dok im doslovna značenja pripadaju drugim domenima iskustva. Takvi glagoli zabeleženi su i u engleskom i u srpskom jeziku, a oni su takođe uključeni u analizu glagola jedenja i pijenja kako bi se ispitalo koja je motivaciona osnova za nastanak značenja ‘jesti’ i ‘piti’, ali i ustanovilo putem kojih kognitivnih mehanizama su takva značenja ostvarili. Analiza glagola se vrši na isti način kao i analiza glagola čija se doslovna značenja odnose na ‘jesti’ i ‘piti’, što znači da se prvo ispituju doslovna značenja ovih glagola, a potom prenesena. Analiza doslovnih značenja nije detaljna kao analiza glagola u poglavlju 4, već se na osnovu rečničkih definicija (a putem komponentne analize) značenje ovih glagola razlaže na semantičke komponente, nakon čega se utvrđuju prenesena značenja ‘jesti’ i ‘piti’ i mehanizmi njihovog nastanka.

6.1. Glagoli u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’

Glagoli u engleskom jeziku koji u doslovnom značenju označavaju radnje različite od jedenja, a čijim se prenesenim značenjima izražava značenje ‘jesti’ jesu sledeći: *to bolt*, *to demolish*, *to peck*, *to pig*, *to polish*, *to shovel*, *to stoke*, *to wolf*.

6.1.1. Glagol *to bolt*

U najvećem broju rečnika definicije doslovnog značenja glagola *to bolt* odnose se na ‘iznenada, naglo bežati, uglavnom usled straha’: ‘to move very fast, especially as a result of being frightened’ (CD), ‘(of a horse or other animal) run away suddenly, typically from fear’ (OD), ‘suddenly start to run very fast, often because something has frightened’ (CC). Radnja označena ovim glagolom događa se kao posledica straha i označava prirodnu reakciju životinje ili čoveka na spoljašnji nadražaj koji izaziva strah, a upravo se takva radnja odvija iznenada i brzo. Stoga se kao semantičke komponente ovog glagola mogu izdvojiti [TO MOVE], [SUDDENLY], [QUICKLY] i [BECAUSE OF FEAR].

Preneseno značenje glagola *to bolt* odnosi se na radnju jedenja, i to na radnju koja se, uopšteno govoreći, odvija brzo. OD daje opštu i vrlo jednostavnu definiciju, ‘eat (food) quickly’, slično kao i CD i LD, ‘to eat food very quickly’. CC rečnik daje detaljnije objašnjenje ove radnje, i navodi način na koji se jedenje obavlja: ‘if you bolt your food, you

eat it so quickly that you hardly chew it or taste it'. Kao sinonimno ovom značenju, LD navodi glagol *to bolt*, odnosno radnju jedenja koja se odvija halapljivo, pa samim tim i brzo. Komponenta [BRZINA] je, očigledno, dominantna u prenesenom značenju ovog glagola, s obzirom na to da agens radnju jedenja vrši brzo, gotovo bez žvakanja, tako da se hrana u suštini brzo guta bez prethodne mehaničke obrade. Takvo je značenje nastalo metonimijskim prenosom sa brzine kojom neko beži, kao sredstva, na brzinu pri jelu, kao ciljnom pojmu kojim se objašnjava naglo i brzo jedenje hrane. Nastanak prenesenog značenja 'brzo jesti, bez žvakanja' polazi od pojma BRZINA prilikom iznenadnog bežanja i dovodi se u vezu sa pojmom BRZINA prilikom halapljivog jedenja, pa je na snazi pojmovna metonimija BRZO SE KRETATI ZA BRZO JESTI. Nagli pokreti sami po sebi impliciraju brzinu i nedostatak koordinacije, a halapljivo, brzo jedenje, takođe implicira neusaglašenost između unošenja zalogaja u usta i njihovog gutanja, pa se ovo značenje može protumačiti i na osnovu činjenice da nepostojanje koordinisanih, usklađenih pokreta vodi ka brzini. Budući da se preneseno značenje glagola *to bolt* odnosi na jedenje, agens je živo biće, i to najčešće čovek. Kod doslovnog značenja ovog glagola, agens takođe ima odlike animatnosti, ali ne kao čovek, već kao životinja, što takođe predstavlja motivacionu osnovu za nastanak prenesenog značenja 'brzo i halapljivo jesti', jer se uspostavlja pojmovna metafora između pojma ŽIVOTINJA, kao izvornog domena, i pojma ČOVEK, kao ciljnog domena. Ponašanje i reagovanje životinje pri naglom kretanju povezuje se sa ponašanjem čoveka pri brzom jedenju, pa se uspostavlja pojmovna metafora ČOVEK JE ŽIVOTINJA. Imajući u vidu navedenu pojmovnu metonimiju BRZO SE KRETATI ZA BRZO JESTI, kao i pojmovnu metaforu ČOVEK JE ŽIVOTINJA, jasno je da je preneseno značenje nastalo delovanjem kognitivnih mehanizama, putem preslikavanja elemenata koji pripadaju izvornom domenu (ŽIVOTINJA, BRZO KRETANJE, NAGLO KRETANJE) na elemente ciljnog domena (ČOVEK, BRZE KRETNJE PRI JELU, NAGLE KRETNJE PRI JELU). Sve zajedno ukazuje na činjenicu da je ovakvo preneseno značenje fokusirano na naglost i brzinu pri procesu jedenja, a da se pri tom jedenje ne obavlja kako bi trebalo, već se hrana samo nekontrolisano guta. Rečenica *It was well into the afternoon by now, and Jackson was feeling the after-effects of a hastily bolted cheese sandwich at lunchtime.* (BNC) predstavlja dobar primer u kom se *to bolt* koristi u smislu glagola jedenja jer označava na brzinu pojeđen sendvič sa sirom, gde utisku brzine i halapljivosti dodatno doprinosi prilog *hastily*. U rečenici *Lack of sleep, food bolted too quickly, the heat and the night jogging gave him a dark-eyed expression of endurance.* (BNC) radnja označena glagolom *to bolt* se takođe odnosi na hranu pojedenu velikom brzinom, pri čemu je velika brzina zapravo definisana kao 'prebrzo' korišćenjem priloške odredbe *too quickly*. Osim toga, u rečenici je prisutna i implikacija

izvesnog stresa, izražena nedostatkom sna (*lack of sleep*), vrućinom (*the heat*) i brzim jedenjem hrane (*food bolted too quickly*), koja se može povezati sa strahom usled kog životinja čini nagle kretnje kod radnje izražene doslovnim značenjem ovog glagola. *People under stress may also bolt their food, creating extra work for their digestive juices.* (OD) takođe osvetljava aspekte brzine i halapljivosti pri jelu, a celokupna slika se bolje sagledava ukoliko se uzme u obzir čitav kontekst, a to je činjenica da ljudi pod stresom hranu jedu na način izražen glagolom *to bolt*: brzo i nekontrolisano, jer pod stresom ne mogu da kontrolišu svoje ponašanje i reakcije. U navedenoj rečenici jasno je izražena veza između straha, kao uzroka naglog kretanja, i stresa, kao određene vrste straha i uzroka brzog i halapljivog jedenja. Prema tome, određeno emotivno stanje uzrokuje istovetno ponašanje: naglost i brzinu pri pokretu, odnosno halapljivost i brzinu pri jedenju. Sudeći prema kontekstualizovanoj upotrebi glagola *to bolt* i implikaciji brzine koju ovaj glagol ima, njegov prevodni ekvivalent u srpskom jeziku mogao bi da bude izraz *brzo pojesti* ili čak (*pro*)*gutati*, s obzirom na to da ovaj glagol označava radnju jedenja kod koje se hrana gotovo ne žvaće.

Tabela 29. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to bolt*

semantičke komponente glagola <i>to bolt</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: IZNENADA/BRZO SE POMERITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: BRZO JESTI
[MOVE]	pokrenuti/pomeriti	-----
[SUDDENLY]	iznenada	-----
[QUICKLY]	brzo	brzo, halapljivo jesti
[BECAUSE OF FEAR]	usled straha	-----

Pri analizi značenja glagola *to bolt* može se zaključiti da je kod prenesenog značenja koje ovaj glagol ostvaruje u smislu 'jesti' fokus na načinu na koji se radnja odvija, a to je brzina. Pojam BRZINA metonimijski se povezuje sa brzinom pri jedenju. Specifičnost leži u agensu, koji je kod ovog prenesenog značenja ljudsko biće, što znači da implicitno poprima odlike životinje (kao agensa kod doslovnog značenja). Takvo preslikavanje životinjskih osobina na ljude Milić naziva *zoosemijom* (Milić, 2013: 198) Konotacija ovakvog prenesenog značenja je negativna, budući da se čovekovo ponašanje poredi sa ponašanjem životinje, pa se takvim identifikovanjem čoveka sa životinjama njegovo ponašanje označava kao nepoželjna karakteristika.

6.1.2. Glagol *to demolish*

To demolish je glagol koji znači ‘rušiti’. Najčešći objekatski pojam na koji se radnja rušenja odnosi jeste zgrada ili građevina, što navode i definicije, počevši od vrlo jednostavnih, kao što je ‘destroy building’ (MM), pa do složenijih, poput ‘to deliberately destroy a building’ (MW), ‘pull or knock down a building’ (OD), ‘to destroy a building completely by knocking down or breaking to pieces’ (MM) AH, međutim, daje mnogo opštiju definiciju kojom doslovno značenje glagola *to demolish* određuje kao ‘rušiti ili lomiti kakvu strukturu’ (‘to tear down or break apart the structure of; raze’). Na osnovu navedenih definicija zaključuje se da se ovaj glagol, u svom najširem smislu, odnosi na ‘rušiti, razarati’, pri čemu treba uzeti u obzir i druge odrednice neophodne za određivanje njegovog potpunog smisla, a koje se tiču aspekata namere i potpunosti. Definicija navedena u MW rečniku ukazuje na nameru agensa, odnosno na njegovo svesno delovanje u cilju rušenja zgrade, dok MM i OD rečnik dodatno ističe da se rušenje odvija u potpunosti, do kraja (*completely*, odnosno *knock down*), te se kao semantičke komponente glagola *to demolish* u njegovom doslovnom značenju izdvajaju sledeće: [DESTROY (A BUILDING)], [COMPLETELY] i [DELIBERATELY].

Preneseno značenje glagola *to demolish* prvenstveno označava ‘jesti celokupnu količinu hrane’, a definicije takvo značenje izražavaju na vrlo sličan način: ‘to eat all of something very quickly’ (MM), ‘to quickly eat all the food’ (CD), ‘eat up quickly’ (OD), ‘to eat all of something very quickly’ (LD). Definicije navode još jednu bitnu značenjsku dimenziju, a to je brzina jedenja, izražena kao ‘quickly’ ili ‘very quickly’. Na taj način se definicija prenesenog značenja dopunjuje i u smislu brzine, pa se preneseno značenje ovog glagola može odrediti kao ‘pojesti hranu brzo i u potpunosti’. Ovakvo je značenje nastalo višestrukim delovanjem kognitivnih mehanizama, pre svega metonimijskim prenosom unutar istog domena, označenog pojmom U POTPUNOSTI/DO KRAJA, unutar kog se pojam RUŠITI povezuje sa pojmom JESTI, pa je na snazi pojmovna metafora DO KRAJA SRUŠITI ZA DO KRAJA (PO)JESTI. Druga asocijativna uspostavljena je između procesa na koje se odnosi radnja rušenja u svom doslovnom i prenesenom značenju; drugim rečima, dolazi do pojmovnog preslikavanja između, sa jedne strane, pojma RUŠITI ZGRADU i onoga što radnja označena takvim pojmom implicira (razbijanje zgrade, kao celine, na manje delove) i, sa druge strane, pojma GRISTI/ŽVAKATI HRANU i implikacija koje ta radnja ima po hranu (raspadanje hrane, kao celine, na manje delove). Metaforičko preslikavanje objašnjava se mehanizmom pojmovne metafore GRISTI/ŽVAKATI HRANU JE RUŠITI ZGRADU. Sliku u kojoj se rušenje poredi

sa jedenjem upotpunjuje još i metonimijsko preslikavanje koje se tiče posledice rušenja, odnosno jedenja, a to je uništavanje objekatskog pojma: kao što se rušenjem objekat razbija, čime ne samo da se narušava njegova celina, već se objekat na taj način uništava, tako i nakon konzumiranja celokupne količine hrane, hrane više nema, pa i ona biva na neki način uništena. Kontekstualizovana upotreba glagola *to demolish* u značenju ‘jesti’ naglašava ne samo da je hrana pojedena do kraja, već i da je agens radnju obavio brzo. Rečenicom *I shrugged and sat beside him, focusing on demolishing my ice cream.* (OD) se izražava radnja jedenja koju agens obavlja tako što hranu (u rečenici je to sladoled) jede sve dok hrane ima i na taj način obavlja radnju do kraja. Nakon završetka radnje, hrane više nema, što ukazuje na to da je hrana u potpunosti pojedena. Agens koji obavlja rušenje zgrade poistovećuje se sa agensom koji velikom brzinom jede celokupnu količinu hrane i time dovodi do njenog nestajanja. U rečenici *He was concentrating on demolishing the last of the lime and liquorice sweets he had brought with him...* (BNC) je aspekt uništavanja hrane i njenog nestajanja pojačan pridevom *the last (poslednji)*, čime se i leksički sugerise da je pojedena i poslednji slatkiš, te da slatkiša više nema. Rečenica *Scarlet had watched amazed as teams of youthful strangers had made unerringly for the fruit bowl, demolishing pears, grapes and even the mango.* (BNC) takođe naglašava da je hrana pojedena do kraja i velikom brzinom, čemu svedoči osoba koja posmatra radnju (*Scarlet*), a koja čitav proces jedenja posmatra začuđeno i u neverici, što implicira na to da jedenje na takav način nije uobičajeno. Odgovarajućih srpskih prevodnih ekvivalenata za ovaj glagol ima više. To bi prvenstveno mogli biti glagoli *slistiti* i *smazati*, s obzirom na to da izražavaju jedenje celokupne količine hrane, dok bi u određenom kontekstu mogao da se koristi glagol *proždirati*, budući da se odnosi na brzo i halapljivo jedenje, kao i glagol *to demolish*.

Tabela 30. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to demolish*

semantičke komponente glagola <i>to demolish</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: DO KRAJA SRUŠITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: DO KRAJA POJESTI
[DESTROY (A BUILDING)]	rušiti, uništiti	narušiti celinu jestiva
[COMPLETELY]	u potpunosti uništiti	pojediti do kraja, u potpunosti
[DELIBERATELY]	sa namerom, svesno	svesno uzimati hranu

Navedeni primeri upotrebe glagola *to demolish* u prenesenom značenju ‘jesti’, agens je ljudsko biće, premda značenje glagola dopušta da agens bude životinja. Agens radnju

obavlja svesno i sa namerom: budući da radnju jedenja obavlja velikom brzinom i da hranu jede sve dok je ne pojede do kraja, agens to čini zbog toga što mu hrana koju uzima prija i koja izaziva prijatne senzacije. Time se ističe aspekt internalizacije i osećaja koji je prisutan kod agensa, ali je kod ovog prenesenog značenja ipak više naglašena eksternalizacija, odnosno ono što se dešava sa pacijensom i sa promenama na njemu u smislu narušavanja njegove strukture.

6.1.3. Glagol *to peck*

Glagol *to peck* se u svom doslovnom i najširem značenju odnosi na 'ključati'. U rečnicima su kao definicije ovog glagola zapravo navedena objašnjenja same radnje kljućanja, poput '(of a bird) strike or bite something with its beak' (OD). U drugim rečnicima navodi se svrha kljućanja, a to je hvatanje (uglavnom hrane) kljunom (if a bird pecks at something or pecks something, it moves its beak forward quickly and bites it' (CC)), premda može da se odnosi i na širi opseg radnji, kao što su udaranje ili hvatanje kljunom, ili pravljenje rupe, kako navodi CD ('when a bird pecks, it bites, hits, or picks up something small with its beak') odnosno LD ('if a bird pecks something or pecks at something, it makes quick repeated movements with its beak to try to eat part of it, make a hole in it etc.'). AH rečnik, na primer, u definiciji doslovnog značenja navodi da se udaranje vrši kljunom, ali već u definiciji doslovnog značenja navodi i izvesno metaforičko značenje, 'udarati zaoštrenim instrumentom', ('to strike with a beak or a pointed instrument'), a sličnu definiciju navodi i MW rečnik ('to strike or pierce especially repeatedly with the bill or a pointed tool'). Imajući u vidu veliki broj definicija, potpuno značenjsko određenje ovog glagola odnosi se prvenstveno na ptice i na udaranje kljunom (ili zaoštrenim instrumentom) u predmet radi odvajanja dela i hvatanja kljunom, ili pravljenja rupe. Ono što definicije ne navode, a što je implikacija s obzirom na instrument kojim se udaranje vrši (kljun ili instrument sa zaoštrenim vrhom) jeste činjenica da se obavljanjem radnje na navedeni način može uhvatiti (ili izvaditi) samo mali deo celine u koju se udara. Stoga se kao semantičke komponente glagola *to peck* mogu izdvojiti sledeće: [STRIKE], [WITH A BEAK], [A SMALL QUANTITY] i [IN ORDER TO BITE/HIT].

Preneseno značenje ovog glagola je 'konzumirati malu količinu hrane': 'to eat in small, sparing bits' (AH). Navedena definicija opisuje radnju jedenja na vrlo jezgrovit način, budući da je naglasak kod ovog prenesenog značenja upravo na maloj količini hrane koju

agens jede. Ipak, većina rečnika bliže određuje način na koji agens jede, a to je najčešće nezainteresovano i bezvoljno: ‘to eat only a small amount of a meal, without much interest’ (MM), ‘eat (food) listlessly or daintily’ (OD), ‘to eat only a little bit of a meal because you are not interested in it or not hungry’ (LD). Preneseno značenje ‘jesti malu količinu hrane ili obroka’ nastalo je na osnovu metaforičkog povezivanja, pri čemu se pojam MALA KOLIČINA, koji se kod doslovnog značenja odnosi na mali deo odvojen od celine, ovde povezuje sa ciljnim domenom, pojmom MALA KOLIČINA HRANE, koji se kod prenesenog značenja odnosi na malu količinu hrane koja se jede. Pojmovna metafora putem koje se razumeva ovakvo preneseno značenje glagola *to peck* je MALA KOLIČINA JE MALA KOLIČINA HRANE, što proističe iz opštijeg metaforičkog prenosa MALO JESTI JE KLJUCATI, kojim se konzumiranje male količine hrane objašnjava kljucanjem, budući da se kljunom ne može uhvatiti velika količina ciljanog objekta.

Definicije pokazuju da agens jede vrlo malo hrane, bilo zbog toga što nema apetit, bilo zbog toga što je nezainteresovan za jelo, čime se zapravo konzumiranje male količine hrane povezuje sa određenom emocijom; drugim rečima, agens svoje stanje bezvoljnosti i nezainteresovanosti manifestuje putem ponašanja na način da vrlo malo jede. Bezvoljnost je uzrok određenog ponašanja - jedenja male količine hrane. Neki kontekstualizovani primeri upotrebe glagola *to peck* u prenesenom značenju ‘jesti’ navode u kakvom se emotivnom stanju agens nalazi, kao što je navedeno u rečenici *Old Lady Lassiter took no part in it, pecking at her food in a listless fashion, eyes fixed on her plate.* (BNC). Ovde osim samog glagola, koji implicira nezainteresovanost, postoje još dve odrednice kojima se izražava bezvoljnost, *in a listless fashion* i *eyes fixed on her plate*, pri čemu potonja dodatno pojačava sliku stanja u kom se agens nalazi, jer nepomičan pogled ukazuje na to da je agens u potpunosti obuzet svojim mislima i da nije fokusiran na hranu. Na gotovo istovetan način može se protumačiti i rečenica *She pecked at her food in silence.* (LD), u kojoj agens svoje emotivno stanje i nezainteresovanost za jelo manifestuje ćutanjem, kao prototipskim načinom na koji se ispoljava bezvoljnost. Ne navode, međutim, svi primeri koji je uzrok slabog jedenja, pa se tako, na primer, u rečenicama *He pecked at his dinner.* (AH) i *Debbie just pecked at her food.* (MM) više ističe činjenica da agens uzima vrlo malu količinu hrane, delić po delić, nego što se ističe njegovo emotivno stanje. Zanimljivo je da i srpski jezik nudi identičan glagol, kao formalni korespondent glagolu *to peck*, a to je glagol *kljucati*, jer se ovim glagolom u srpskom jeziku u prenesenoj upotrebi takođe može izraziti konzumiranje vrlo male količine hrane.

Tabela 31. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to peck*

semantičke komponente glagola <i>to peck</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: KLJUCATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: MALO JESTI
[STRIKE]	udariti, lupiti	-----
[WITH A BEAK]	kljunom	uzimati hranu priborom za jelo
[A SMALL QUANTITY]	malo/mala količina	jesti malu količinu hrane
[IN ORDER TO BITE/HIT]	radi uzimanja zalogaja/udaranja	-----

Prenesenim značenjem glagola *to peck* u domenu jedenja ističe se mala količina hrane koju agens uzima. I kod ovog značenja prisutna je zoosemija, odnosno poređenje čoveka sa pticom, gde se mala količina hrane koju pojede ptica poredi sa ljudskim agensom koji jede vrlo malo, poput ptice. Konotacija prenesenog značenja glagola *to peck* može se dvojako tumačiti. Konzumiranje hrane u maloj količini po agensa svakako predstavlja pozitivnu naviku, ali kod ovog prenesenog značenja takvo konzumiranje hrane predstavlja posledicu lošeg psihičkog i/ili emotivnog stanja agensa. Osim toga, u kulturi u kojoj se govori srpski jezik, poređenje čoveka sa životinjom koja malo jede u većini slučajeva ne shvata se kao pohvalno po agensa, budući da je u našoj kulturi uvreženo shvatanje da konzumiranje veće količine hrane predstavlja odliku velike snage i zdravlja. Internalizacija radnje je stoga izražena u manjoj meri. Preslikavanje se odvija unutar domena male količine, a svoje specifično značenje ‘jesti malu količinu hrane’ glagol *to peck* ostvaruje pripisivanjem osobina životinje (konkretno, ptice) ljudskom ponašanju.

6.1.4. Glagol *to pig*

To pig predstavlja jedan od dva denominalizovana glagola⁵⁰ unutar korpusa engleskog jezika. Iako se doslovno značenje glagola *to pig* u gotovo svim ispitanim rečnicima engleskog jezika odnosi na pojam JESTI, on je uvršten u grupu glagola čija se prenesena značenja odnose na jedenje usled činjenice da značenje ‘jesti’ realizuje putem metaforičkih preslikavanja kojima se osobine životinje prenose na čoveka i njegovo ponašanje. Definicije imenice *pig* u rečnicima engleskog jezika uglavnom navode da ova leksema ima značenje ‘domaća

⁵⁰ Drugi denominalizovani glagol je *to wolf*, analiziran u 6.1.8.

životinja iz grupe svaštojeda koja ima papke, retku čekinjastu dlaku i ravnu njušku kojom rije po tlu, a uzgaja se zbog mesa' ('an omnivorous domesticated hoofed mammal with sparse bristly hair and a flat snout for rooting in the soil, kept for its meat' (OD). Međutim, osnovu za razvoj prenesenog značenja predstavlja ono što u definicijama nije navedeno, a to je način na koji svinja živi (u prljavštini i blatu, te je stoga izuzetno prljava) i jede (halapljivo, proždrljivo). Upravo takve osobine ponašanja svinje predstavljaju semantički sadržaj imenice *pig* na osnovu kog su uspostavljene metaforičke asocijacije sa čovekovim ponašanjem. Kao semantičke komponente lekseme *pig* izdvajaju se one koje se u rečnicima eksplicitno navode u definicijama: [ANIMAL], [OMNIVOROUS], [HAVING FOUR LEGS], [HAVING HOOVES], [COVERED WITH SPARE, BRISTLY HAIR], [HAVING A FLAT SNOUT USED FOR DIGGING], ali i komponente koje su karakteristične za svinju i uslove u kojima živi, a koje se odnose na stanište i ishranu, [DIRTY] i [GLUTTONOUSLY]. Novokmet navodi da je negativna konotiranost lekseme *pig* uslovljena semantičkim komponentama koje se tiču staništa na kom svinja živi (neuredno, prljavo, zapušteno), higijene, ishrane i ponašanja pri ishrani (proždrljivo) (Novokmet, 2017: 545). Veza između svinje i čoveka uspostavljena je kako bi se čovek, kao ciljni entitet, omalovažao, jer negativna percepcija pojma SVINJA potiče upravo usled mesta na kom živi i načina na koji živi i jede. Na takvoj percepciji zasnovana je i motivisanost glagola *to pig*.

Značenje glagola *to pig* definicije određuju na međusobno sličan način, najčešće navodeći da se ovaj glagol odnosi na 'jesti prekomernu količinu hrane' ('to eat an extremely large amount of food at one time' (MW), 'eat a very large amount at one meal'(CC)) ili na 'prežderavanje' ('gorge oneself with food' (OD)). LD ovaj glagol navodi kao frazni glagol, u kombinaciji sa predlogom *out*, i definiše ga u smislu jedenja celokupne količine hrane, 'to eat a lot of food all at once'. CD takođe navodi ovaj glagol kao frazni, *to pig out*, uz definiciju koja se odnosi na 'konzumirati previše hrane' ('to eat a lot or too much'), jednako kao i AH u kom je *pig out* definisan kao 'žderati i jesti preko mere' ('to eat ravenously; gorge oneself'). Ovakvo značenje, prema tome, određuje jedenje kao radnju koja se vrši halapljivo, proždrljivo i uz uzimanje velike količine hrane. Metaforički prenos odvija se između načina na koji jede svinja i načina i količine hrane koju jede čovek, pa se značenje glagola *to pig* razumeva putem pojmovne metafore JESTI PREKO MERE JE JESTI KAO SVINJA, što je deo opštije metafore NEPRIMERENO PONAŠANJE ČOVEKA JE ŽIVOTINJSKO PONAŠANJE (HUMAN BEHAVIOUR IS ANIMAL BEHAVIOUR) (Kövecses, 2010: 124). Uz agensa kao ljudsko biće, glagol *to pig* znači da čovek jede prekomernu količinu hrane, a to nosi i dodatnu implikaciju nepristojnog

ponašanja pri jelu, kao i implikaciju prežderavanja. Prema tome, fokus je na preteranoj, prekomernoj količini hrane koju agens (čovjek) jede najčešće proždrljivo. Na taj način, *navika hranjenja*, koja se odnosi na specifičan način na koji određena životinja jede preslikava se na čovjeka koji ima naviku da jede prekomernu količinu hrane, što predstavlja ponašanje koje nije prihvatljivo (Prčić—Halupka, 1999: 128). Osim toga, svinja hranu u usta uzima njuškom, pa se i čovjek koji se poredi sa svinjom poredi i u smislu načina na koji prinosi hranu ustima. Kod glagola *to pig* značenjske komponente ne ukazuju na to da agens hranu unosi u usta (ne)koristeći pribor za jelo, ali je implikacija nepoželjnog ponašanja tokom jela ipak prisutna. Stoga se navedena metafora može dodatno odrediti kao NEPOŽELJNO PONAŠANJE JE ŽIVOTINJSKO PONAŠANJE (OBJECTIONABLE BEHAVIOUR IS ANIMAL BEHAVIOUR) (Kövecses, 2010: 125). Nepoželjno ponašanje donekle je implicirano i činjenicom da je svinja svaštojed, te da jede hranu i biljnog i životinjskog porekla. Konkretnije rečeno, svinja jede sve što se baci pred nju, pa se upoređivanjem čovjeka sa svinjom indirektno ističe da čovjek jede sve što se nađe ispred njega. U rečenici *They pigged themselves on ice-cream.* (MM), gde agensi preko mere jedu sladoled, izražen je aspekt internalizacije, jer unošenjem preterane količine hrane agens, osim što ispoljava nepoželjno ponašanje, u svoj organizam unosi ono što mu nije potrebno, i tako sebi čini loše. Rečenica *Serves him right for pigging out on egg and pickle sandwiches.* (BNC) naglašava neumereno jedenje agensa, dok predlogom *out* izražava zaokruženost radnje, odnosno njen završetak. Agens ne samo da je jeo prekomernu količinu hrane, već je pojeo celokupnu količinu hrane. Ovde se preslikavanje odvija između ponašanja svinje pri jelu i ponašanja sličnog svinji koje vrši agens, a tumačenje je istovetno i u primeru *Please do not ply me with biscuits; I have no desire to set you a bad example by pigging myself.* (BNC). U kulturi srpskog jezika svinja se doživljava na istovetan način kao i u kulturi engleskog jezika, te su prisutne istovetne negativne implikacije. Srpski jezik, međutim, u svojoj leksici nema glagol koji bi odgovarao glagolu *to pig*, ali ima izraz *jesti kao svinja*, kojim se konceptualizuje proždrljivo jedenje, te bi se mogao koristiti kao prevodni ekvivalent glagolu *to pig*.

Tabela 32. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni imenice *pig*

semantičke komponente imenice <i>pig</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: PRLJAVŠTINA/PROŽDRLJIVOST	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: PROŽDRLJIVO JESTI
[ANIMAL]	životinja	jesti poput životinje
[OMNIVOROUS]	svaštojed	jesti svu ponuđenu hranu

[HAVING FOUR LEGS]	sa četiri noge	-----
[HAVING HOOVES]	sa papcima	-----
[COVERED WITH SPARE, BRISTLY HAIR]	pokrivena retkom, čekinjastom dlakom	-----
[HAVING A FLAT SNOUT USED FOR DIGGING]	ravnom njuškom kojom rije zemlju	ustima uzimati hranu (iz posude/sa poslužavnika)
[DIRTY]	prljavo	biti prljav, neuredan
[GLUTTONOUSLY]	proždrljivo	jesti proždrljivo, nezasito

Glagol *to pig* nastao je na osnovu imenice *pig* i označava čoveka koji se u jelu ponaša poput svinje, a odlikuju ga i druge obeležja karakteristična za svinju (prljavština, neumerenost), pa je upotreba ovog glagola naročito pogodna za negativnu komunikaciju u cilju degradiranja i vređanja. Internalizacija je ovde naročito izražena u konstrukcijama koje sadrže refleksivnu zamenicu, jer se na taj način ističe da nepoželjnu radnju agens vrši na samom sebi. Agens hranu jede preko mere budući da ne može da je se zasiti, pa je jede nezasito, halapljivo, nezajažljivo, poput svinje koja jede sve što se stavi ispred nje. Međutim, primeri upotrebe glagola *to pig* opovrgavaju implikaciju da čovek jede sve što se nađe ispred njega, jer je hrana koja se jede (*ice-cream, egg and pickle sandwiches, biscuits*) privlačna čulima. Tako se dolazi do dvojake interpretacije koju glagol *to pig* ima: sa jedne strane, radnja označena ovim glagolom tumači se kao negativna (usled proždrljivosti kojom je agens obavlja), a sa druge strane, vršenje radnje ima pozitivne implikacije po agensa jer kod njega izaziva prijatne senzacije.

6.1.5. Glagol *to polish*

Doslovno značenje glagola *to polish* je ‘trljanjem činiti površinu glatkom i sjajnom’. Rečnici engleskog jezika najčešće navode aspekte glatkoće i sjaja kao ključne pri definisanju radnje označene ovim glagolom: ‘make the surface of (something) smooth and shiny by rubbing it’ (OD), ‘rub with a cloth to shine’ (CC), ‘to make smooth and glossy usually by friction’ (MW). CD, pored dimenzije sjaja, u svojoj definiciji navodi još i dimenziju čistoće, ali i krpu ili četku, kao instrumente kojima se ostvaruju čistoća i sjaj (‘to rub something using a piece of cloth or brush to clean it and make it shine’ (CD)), dok AH pored trljanja, u definiciju ubraja i hemijsko delovanje (‘to make smooth and shiny by rubbing or chemical action’ (AH)). Semantičke komponente ovog glagola su sledeće: [RUB], [A SURFACE], [BY SOFT FABRIC], [TO BE SHINY]. Iako rečnici ne navode, površina koja se trlja kako bi postala glatka i sjajna mora da ima određenu teksturu, odnosno mora već da ima finu strukturu da bi

mogla da dobije karakterističan sjaj, što je bitan aspekt kod prenesenog značenja ovog glagola.

Preneseno značenje fraznog glagola *polish off* je ‘brzo konzumirati celokupnu količinu hrane’. U rečnicima je naročito istaknuta dimenzija brzine kojom se radnja obavlja, ali i izvršenje radnje do kraja, pa tako OD navodi da *to polish off* znači ‘brzo konzumirati ili završiti’ (‘quickly finish or consume something’), a LD nudi definiciju kojom se radnja određuje kao ‘brzo i lako završiti jelo, posao itd.’ (‘to finish food, work etc quickly or easily’), slično kao i MM rečnik u kom se navodi da je preneseno značenje glagola *to polish* ‘jesti ili piti sve dok se radnja ne obavi do kraja’ (‘to eat or drink something until it is finished’). CD uvodi i komponentu (velike) količine i daje nešto širu definiciju, navodeći da se radnja izražena glagolom *to polish (off)* definiše kao ‘brzo i lako završiti sa nečim, naročito sa mnogo hrane ili posla’ (‘to finish something quickly and easily, especially a lot of food or work’). Veza sa doslovnim značenjem ovde je ostvarena na osnovu nekoliko implikacija, a pre svega na osnovu posledice radnje definisane prenesenim značenjem: budući da se takva radnja odnosi na konzumiranje celokupne količine hrane, logična posledica je da je posuda iz koje je hrana pojedena do poslednje mrvice prazna, pa je used toga potpuno čista. Sa druge strane, sjaj, kao posledica radnje označene doslovnim značenjem, takođe implicira da je površina čista, i stoga predstavlja motivacionu osnovu za razvoj prenesenog značenja. Metafora je POJESTI NEŠTO DO KRAJA JE (IZGLANCATI TANJIR). U osnovi ove metafore leži uzročno-posledični metonimijski prenos u domenu POLIRATI, koji se odnosi na detaljno glancanje površine koja nakon poliranja potpuno blista. Takav metonimijski odnos prenosi se na domen jedenja, u kom je hrana u potpunosti pojedena, a posuda u kojoj se hrana nalazila potpuno čista i sjajna. Prema tome, fokus kod ovog prenesenog značenja nalazi se na posledici same radnje, a to je (relativna) čistoća posude, s obzirom na to da se radnja jedenja obavlja u meri kojom se iz posude pojede sva hrana, te posuda ostaje relativno čista. Kod ovog prenesenog značenja, lakoća s kojom agens obavlja radnju jedenja (i ostavlja posudu čistom) povezuje se sa domenom trljanja posude krpom, kao radnjom koja se takođe obavlja bez većeg fizičkog napora. Osim toga, internalizacija je u ovom značenju takođe prisutna, ali ne toliko u pogledu posledica po hranu koja se unosi u organizam, koliko u osećaju prijatnosti i zadovoljstva unutar mentalne sfere agensa. Agens jede celokupnu količinu hrane koja je ispred njega, što ukazuje na to da mu se takva hrana sviđa i da stvara prijatno osećanje, a ono se može povezati sa aspektom zadovoljstva koje takođe nije eksplicitno izraženo u doslovnom značenju, ali koje proizilazi postizanjem čistoće i sjaja površine usled radnje

poliranja. Domen BRZINA pri vršenju radnje jedenja u prenesenom značenju razvio se upravo usled prijatnih senzacija koje kod agensa stvara hrana, pa se radnja se obavlja brzo. Primeri *He polished off the whole pie.* (CD) i *They polished off most of the sausages.* (OD) pokazuju kontekstualizovanu upotrebu glagola *to polish*, uvek uz partikulu *off* (u smislu ‘ukloniti sa/iz’), koja dodatno ukazuje da je pojedeno sve i da je posuda prazna. Pojam CELOKUPNOST istaknut je leksičkim sredstvima, jer su agensi pojeli celu pitu (*the whole pie*) i većinu kobasica (*most of the sausages*). U rečenicama *This invigorating start to the day ended with a cold shower, and by 07.30 a substantial breakfast had been polished off.* (BNC) i *Well, it didn't take us long to polish off the ice cream.* (MM) više je istaknut pojam brzine, jer se u obe rečenice ističe vreme do kog je agens obavio radnju. 07.30 u prvom primeru označava rane jutarnje časove, a agens je do tog, ranog doba, već pojeo obilan (*substantial*) doručak, što implicira da je agens obrok pojeo brzo, ali i da mu je obrok prijao. Potonji primer navodi dužinu trajanja radnje označene glagolom *to polish off*, a govornik (istovremeno i agens) navodi da nije bilo potrebno puno vremena (*didn't take us long*) kako bi se sladoled pojeo do kraja. Srpski jezik ima ekvivalentnu konceptualizaciju pojma izraženog glagolom *to polish*, a to je *polizati posudu*. Ovim prevodnim ekvivalentom se takođe izražava jedenje do poslednje mrvice, što za posledicu ima čistu i sjajnu posudu.

Tabela 33. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to polish*

semantičke komponente glagola <i>to polish</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: BLISTAVA POVRŠINA	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ ciljni domen: POJESTI DO KRAJA
[RUB]	trljati	-----
[A SURFACE]	površina	površina posude
[BY SOFT FABRIC]	mekanom tkaninom	-----
[TO BE SHINY]	biti sjajan/čist	čista/prazna posuda

Preneseno značenje unutar domena JESTI glagol *to polish* razvio je na osnovu višestrukih implikacija, a najvažnija je ona koja se odnosi na domen ČISTA POVRŠINA, odnosno ČISTA PRAZNA POSUDA nakon jela, kao posledice konzumiranja celokupne količine jestiva. Agens je, kao i kod doslovnog značenja živo biće (čovjek), a radnju jedenja obavlja brzo usled toga što mu hrana koju jede prijia. Pojam UKUSNA HRANA predstavlja inicijalni domen iz kog se preneseno značenje glagola *to polish* u savremenom jeziku koristi, budući da ukusnu hranu čovek brže jede upravo zbog toga što izaziva prijatnost, a brzina i prijatan ukus

navode agensa na jedenje celokupne količine poslužene hrane, nakon čega na poslužavniku/u posudi hrane više nema, pri čemu poslužavnik/posuda ostaju čisti. Očito je da je domen eksternalizacije izraženiji od internalizacije (premda internalizacija unutar mentalne sfere agensa predstavlja početni domen iz kog proizilaze potonje implikacije), jer je naglasak na onome što se dešava izvan sfere agensa.

6.1.6. Glagol *to shovel*

To shovel je glagol koji doslovno znači ‘pomeriti s jednog mesta na drugo koristeći lopatu’. Rečnici doslovno značenje ovog glagola definišu na sličan način, kao ‘pomeriti lopatom’ (‘to move with a shovel’ (CD)), kao ‘pomeriti ili ukloniti lopatom’ (‘to move or remove with a shovel’ (AH)), odnosno kao ‘podići i baciti lopatom’ (‘to take up and throw with a shovel’ (MW)). Neki rečnici u definiciji navode objekatski pojam, odnosno materiju koja se najčešće pomera pomoću lopate (ugalj, kamenje, zemlja, pesak, sneg): ‘move (coal, earth, snow, or a similar substance) with a shovel’ (OD), ‘to lift and move earth, stones etc with a shovel’ (LD), ‘to use a shovel to move something such as soil or snow’ (MM). Prema tome, pri određenju značenja radnje izražene glagolom *to shovel* kao važni aspekti ističu se oni koji se odnose prvenstveno na pomeranje ili prebacivanje entiteta izraženog objekatskim pojmom s jednog mesta na drugo, ali se ističe i lopata, kao instrument kojim se takva radnja obavlja, te se izdvajaju semantičke komponente [MOVE] i [WITH A SHOVEL]. S obzirom na činjenicu da je lopata relativno velika alatka koja nije pogodna za preciznu manipulaciju, njom se zahvata i potom presipa ili prebacuje veća količina mase, pri čemu se masa zahvaćena lopatom baca na gomilu naizgled nemarno jer je bačena masa najčešće rastresita. Stoga se može izdvojiti i semantička komponenta [CARELESSLY]. Navedene implikacije, kako će se pokazati u daljoj analizi, imaju značajnu ulogu pri daljoj semantičkoj disperziji ovog glagola i nastanku njegovog prenesenog značenja koje se odnosi na pojam JESTI.

Preneseno značenje glagola *to shovel* u većini rečnika ima opšte određenje, budući da se odnosi na ‘nemarno prebacivati veće količine s jednog na drugo mesto’, pri čemu se ne navodi instrument kojim se radnja obavlja: ‘to move large amounts of something from one place to another in a careless way’ (MM). CC rečnik ističe brzinu kojom se radnja obavlja, ‘quickly push a lot of something somewhere’. Većina rečnika ipak navodi da se *to shovel* u prenesenom značenju odnosi na ‘jesti’ i to upravo na način naveden u prethodnim definicijama. Drugim rečima, jedenje se obavlja tako što se u usta brzo unosi velika količina

hrane: ‘put or push (something, typically food) somewhere quickly and in large quantities’ (OD), ‘to put something, usually food, somewhere quickly’ (LD), ‘to put large quantities of food into your mouth very quickly’ (CD). MM u definiciju uvodi i dimenziju nemarnosti (‘to move large amounts of something from one place to another in a careless way’), dok MW i AH rečnici u definiciji navode i način na koji se hrana unosi u usta: kao da se ubacuje lopatom (‘to throw or convey roughly or in a mass as if with a shovel’ (MW), ‘to convey or throw in a rough or hasty way, as if with a shovel’ (AH)). Preneseno značenje glagola *to shovel* koje se odnosi na jedenje može se, shodno navedenim definicijama, odrediti kao ‘brzo jesti veliku količinu hrane’. Izvorni domen za nastanak takvog značenja predstavlja pojam UBACIVATI LOPATOM, koji, sa druge strane, nosi sa sobom nekoliko implikacija. Prva se odnosi na instrument (*lopatu*) kojim se radnja vrši, a čiji oblik i veličina ukazuju na to da se takvim instrumentom zahvata veća količina izvesne mase. Druga implikacija tiče se same mase koja se zahvata, a koja je, sama po sebi, rastresita, i ne može uredno da se posloži nakon što se prenese lopatom na željenu lokaciju. Treća implikacija se tiče načina na koji agens obavlja radnju, a to je nemarno, u smislu da ne obraća pažnju na to gde će tačno prenesena masa da padne, već samo na to da se prebaci na već postojeću gomilu. Stoga se i radnja jedenja izražena glagolom *to shovel* obavlja na vrlo sličan način, i to tako što se hrana ubacuje u usta, jede brzo, i odmah se unosi nova količina. Razumevanje jedenja na takav način odvija se putem pojmovne metafore TRPATI HRANU U USTA JE UBACIVATI LOPATOM. Dodatna sličnost između dva domena ostvaruje se i na osnovu asocijativnih veza između instrumenata kojima se obavlja radnja *to shovel*: kod doslovnog značenja, to je lopata, a kod prenesenog značenja to je kašika, kao prototipski pojam instrumenta kojim se hrana unosi u usta, ali i kao pojam koji označava entitet po obliku veoma sličan lopati, samo mnogo manji. Svaka od navedenih implikacija istaknuta je u manjoj ili većoj meri pri kontekstualizovanoj upotrebi glagola *to shovel*. Na primer, u rečenici ‘*Indeed, my father said, and shovelled so much food into his mouth he wouldn’t be able to speak for another minute or so.*’ (BNC) najviše je izražen domen VELIKA KOLIČINA HRANA koju je agens uneo u sebe, a dodatno je istaknut i leksičkim sredstvima, pre svega sintagmom *so much food*, ali i sintaksičkim, odnosno posledičnom klauzom *he wouldn’t be able to speak for another minute or so*. Agens unosi izrazito veliku količinu hrane, i to toliko da ne može da govori used prenatrpanosti usta hranom. U rečenici *He reaches for the spoon and begins shovelling cabbage.* (BNC) pored same radnje “ubacivanja” hrane u usta, istaknut je i instrument kojim se radnja obavlja (*the spoon*), dok je, na primer, u rečenici *He shovelled the last of his roll into his mouth.* (BNC) istaknuta upravo radnja izražena glagolom *to shovel*, kao način na koji agens hranu unosi u

usta. Istaknut je i aspekt nemarnosti, odnosno način na koji agens jede: uzima poslednji komad hrane i natrpava ga u usta (*shovelled the last of his roll*). U srpskom jeziku postoji glagol *lopatati*, ali on ne izražava navedeni domen jedenja – odgovarajući prevodni ekvivalent za pojam JESTI izražen engleskim glagolom *to shovel* bio bi *trpati (u usta)*, kojim se označava ‘uzimati mnogo hrane, bez reda’ (RSJ), odnosno ‘nemarno jesti veću količinu hrane’.

semantičke komponente glagola <i>to shovel</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: UBACIVATI LOPATOM	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: TRPATI HRANU
[MOVE]	pomeriti	staviti u usta
[WITH A SHOVEL]	koristeći lopatu	koristeći pribor za jelo
[CARELESSLY]	nemarno	bez manira pri jelu

Tabela 34. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to shovel*

Preneseno značenje glagola *to shovel* izražava radnju jedenja koja se odvija brzo, stavljajući u usta veliku količinu hrane, pri tom ne vodeći računa o manirima. Internalizacija je stoga vrlo izražena, ne samo u pogledu činjenice da agens unosi hranu u sopstveni organizam, već i u pogledu brzine kojom je unosi. Element zadovoljstva je takođe prisutan, jer agens hranu uzima brzo i ne pridaje pažnju pristojnosti pri jelu, verovatno zbog toga što mu hrana prija i izaziva prijatan ukus u ustima i zadovoljstvo. Aktivni domeni pri nastanku navedenog prenesenog značenja su vezani za način na koji se radnja odvija (NEMARNO, KORISTEĆI LOPATU) i predstavljaju motivacionu osnovu za metaforičko preslikavanje na domene koji se odnose na domen JESTI (TRPATI HRANU U USTA).

6.1.7. Glagol *to stoke*

To stoke je glagol kojim se izražava značenje ‘dodati goriva (uglja, drva) vatri’. Definicije za ovaj glagol navode slična određenja, koja se odnose uglavnom na dodavanje goriva (‘add coal or other solid fuel to (a fire, furnace, boiler, etc.)’ (OD), ‘to add fuel to a fire’ (MM), ‘to add more coal or wood to a fire’ (LD)), dok neki rečnici navode da se, osim dodavanja goriva, radnja *to stoke* označava i ‘rasplamsavati vatru’: ‘to stir up and feed (a fire or furnace)’ (AH), ‘to poke or stir up a fire, flames etc.: supply with fuel’ (MW). S tim u vezi, dva rečnika navode i cilj zbog kog se vatri dodaje gorivo, a to je da se vatra održi (‘add coal or wood to keep a fire burning’ (CC)), ali i da dobro gori i stvara toplotu (‘to add fuel to a large fire and move the fuel around with a stick so that it burns well and produces a lot of

heat' (CD)). Jasno je da se ovim glagolom izražava radnja dodavanja odgovarajućeg goriva vatri kako bi se vatra pojačala i stvorila toplota. Semantičke komponente ovog glagola su [ADD FUEL TO FIRE], [IN ORDER TO BURN WELL] i [IN ORDER TO PRODUCE MORE HEAT]. Prema tome, semantički sadržaj ovog glagola dekomponovan je na objašnjenje i svrhu radnje koja se obavlja.

Kod prenesenog značenja ovog glagola rečnici navode 'jesti velike količine hrane': 'to feed abundantly' (MW), odnosno 'to eat steadily and in large quantities' (AH). CC daje detaljniju definiciju i navodi 'jesti veće količine hrane radi stvaranja zaliha' ('to feed or eat large quantities of; fill (up)'), dok CD preneseno značenje ovog glagola nudi unutar fraznog glagola *stoke up on/with something* i definiše ga kao 'jesti veće količine hrane kako bi se predupredio kasniji osećaj gladi ili slabosti' ('to eat a lot of particular food in order to avoid feeling hungry or weak later'). Takvo određenje prenesenog značenja motivisano je metaforičkim značenjem, odnosno asocijativnom vezom između goriva, kao energenta, i hrane, kao nutritivnog energenta. Gorivo kao što su drva ili uglja koje se dodaje vatri ne samo da je održava, nego je, što se više goriva dodaje, sve više pojačava, a vatra stvara sve veću toplotu (ili toplotnu energiju). Čitav lanac preslikava se na hranu koju čovek konzumira, a koja mu daje energiju. Što je hrana energetske bogatija, čovek dobija više energije, pa se veza između goriva i hrane može razumeti pomoću pojmovne metafore HRANA JE GORIVO, na koju se nadovezuje još jedna metafora, UNOSITI HRANU U ORGANIZAM JE DODAVATI GORIVO VATRI. Kövecses domen VATRA razmatra kao motivacioni domen pri razumevanju pojma emocija, i objašnjava ga pojmovnom metaforom ODRŽAVATI INTENZITET EMOCIJA JE ODRŽAVATI VATRU (MAINTAINING THE INTENSITY OF THE EMOTION IS MAINTAINING THE FIRE) (Kövecses, 2010: 113). U slučaju prenesenog značenja glagola *to stoke* takvo određenje se može modifikovati kao ODRŽAVATI INTENZITET ENERGIJE JEDUĆI HRANU JE ODRŽAVATI VATRU. Implikacije kod ove pojmovne metafore su višestruke i odnose se, pre svega, na vezu između goriva i hrane, kao izvora energije, a potom i na posledice koje gorivo i hrana imaju po vatru, odnosno čoveka: pojačano dodavanje goriva učiniće vatru jačom, a toplotu koja tada nastane većom, kao što i konzumiranje (energetski izbalansirane) hrane čini čoveka jačim. Kövecses takav odnos izražava centralnim metaforičnim preslikavanjem između jačine vatre i intenziteta situacije – *the heat of the fire* ⇒ *the intensity of the situation* (Kövecses, 2010: 116). U konkretnom slučaju kod glagola *to stoke* i njegovog prenesenog značenja, navedeni odnos se može izraziti pojmovnom metaforom IMATI MNOGO ENERGIJE JE INTENZIVNO GORETI. Međutim, ukoliko se unese previše goriva, vatra će prejako goreti, i tako može da dovede do

požara, kao prirodne katastrofe, kao što i prekomerno konzumiranje hrane može da dovede do štetnih (na koncu i katastrofalnih) posledica po čoveka.⁵¹ S obzirom na to da preneseno značenje glagola *to stoke* sadrži i komponentu [VELIKA KOLIČINA HRANE], bitno je napomenuti da se hrana uzima u većoj količini kako bi se izbegao kasniji osećaj gladi, odnosno gubitak energije. Upotrebu glagola *to stoke* u prenesenom značenju ilustruje reklamna poruka *At GROSMONT stoke up on mouthwatering meals and snacks in Signals, our Tea Room on Platform 2.* (BNC) kojom se ljudi pozivaju da se napune energijom u navedenom objektu. U reklami se glagolom *to stoke* izražava jedenje hrane sa ciljem da se u organizmu stvori i održi neophodna energija, kao što je u vatru, da bi se održavala, potrebno dodavati ugalj, drva ili drugo gorivo. Poziv za konzumiranjem hrane dodatno pojačava pridev *mouthwatering*, jer ukazuje da hrana ne samo da daje energiju nego je i izuzetno ukusna. Preneseno značenje glagola *to stoke* možda je najbolje izraženo u rečenici *As it was a cold morning, she stoked up on bacon, eggs and beans on toast.* (CD) u kojoj celokupan kontekst ukazuje na to da se značenje glagola tiče ‘jesti u cilju održavanja i stvaranja zaliha energije’, jer agens radnju obavlja na početku dana, kada je važno snabdeti se energijom. Osim toga, vreme je hladno, što iziskuje dodatnu potrebu organizma za energijom, a toliku količinu potrebne energije organizmu može da obezbedi kalorična, energetska bogata hrana, poput slanine, jaja i pasulja (*bacon, eggs and beans on toast*) koje agens jede. Sličnu implikaciju ima i kontekst u rečenici *Carol was at the coffee machine, stoking up for the day.* (OD). Ovde se zapravo priloškom odredbom *for the day* označava da se svrha radnje izražene glagolom *to stoke*, stvaranje dovoljne količine energije u organizmu, odnosi na celodnevni period. Srpski jezik nema formalni korespondent koji bi se značenjski podudaraao sa značenjem ‘jesti’ engleskog glagola *to stoke*, ali bi kao prevodni korespondent mogao da se koristi glagol *najesti se*, koji implicira da je u organizam unesena količina hrane veća od potrebne, te da se na taj način omogućilo stvaranje zaliha za kasnije korišćenje.

Tabela 35. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to stoke*

semantičke komponente glagola <i>to stoke</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: ODRŽAVATI VATRU	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: ODRŽAVATI ENERGIJU JEDUĆI
[ADD FUEL TO FIRE]	dodati gorivo vatri	uneti hranu u organizam
[IN ORDER TO BURN WELL]	u cilju pojačavanja vatre	u cilju stvaranja energije
[IN ORDER TO PRODUCE MORE HEAT].	u cilju stvaranja veće toplote	u cilju stvaranja zaliha energije

⁵¹ Ovakve implikacije Kövecses naziva *metaforičkim implikacijama* (*metaphorical entailments*), odnosno kao dodatna znanja u vezi sa izvornim domenom koja se potom projektuju na ciljni domen (Kövecses, 2010: 94).

Budući da glagol *to stoke* doslovno znači, šire definisano, ‘održavati vatre’, domen VATRA predstavlja motivacioni domen za razumevanje apstraktnog pojma ENERGIJA. Osnovni značenjski fokus odnosi se zapravo na posledicu dodavanja goriva vatri, odnosno na stvaranje toplote, što se metaforičkim prenosom preslikava na stvaranje energije u organizmu čoveka nakon unošenja hrane. Internalizacija je izrazito dominantna kod ovog značenja i prisutna u više dimenzija i ogleda se pre svega u činjenici da se hrana unosi u ljudski organizam, a potom i u tome da se unutar organizma događa proces prerade hrane i stvaranja energije.

6.1.8. Glagol *to wolf*

Glagol *to wolf* je drugi glagol iz grupe zoonima kojima se u engleskom jeziku može izraziti pojam JESTI. Imenicom *wolf* se u engleskom jeziku označava ‘divlja životinja, nalik na velikog psa, koja živi u čoporu i hrani se mesom’. U određenju značenja ove imenice rečnici polaze od jednostavnijih definicija, poput ‘a wild animal of the dog family’ (CD), ‘a wild animal similar to a large dog that lives in groups’ (MM) ili ‘a wild animal that looks like a large dog and lives and hunts in groups’ (LD), ali navode i definicije kojima se nudi detaljniji semantički opis. Takvu definiciju daje, na primer, AH rečnik, koji, osim činjenice da vuk živi i lovi u čoporu, navodi još i morfološke kategorije imenice *wolf* (Canis), kao i regije koje naseljava (northern regions): ‘any of several carnivorous mammals of the genus Canis, especially the gray wolf of northern regions, that typically live and hunt in packs’. Sličnu definiciju daje i MW rečnik, koji ističe predatorske karakteristike vuka: ‘any of several large predatory canids (genus Canis) that are active mostly at night, live and hunt in packs, and resemble the related dogs’. Semantičke komponente ove imenice su, prema tome, [A WILD ANIMAL], [CARNIVOROUS], [RESEMBLING A LARGE DOG], [USUALLY LIVING IN PACKS]. Definicije ne navode, ali vanjezičko znanje govori da vuka karakteriše i izuzetna proždrljivost i krvoločnost pri jedenju plena, pa je još jedna od semantičkih komponenti vezanih za leksemu *wolf* i [GREEDILY], a odnosi se na način jedenja.

Preneseno značenje ‘jesti’ glagol *to wolf* ostvaruje metaforičkim značenjem kojim se osobine životinje preslikavaju na čovekovo ponašanje. Takvo značenje se pre svega odnosi na ‘proždrljivo, pohlepno jesti’. Rečnici navode definicije kojima se naročito ističe proždrljivost pri jelu: ‘to eat greedily’ (MW), ‘devour food greedily’ (OD), ‘to eat greedily or voraciously’ (AH). CD u definiciju uključuje i dimenzije količine hrane (*velika količina*) i brzine (*jako brzo*), ‘to eat a large amount of food very quickly’, dok CC kod dimenzije

količine navodi da se jede celokupna količina ('eat all food very quickly and greedily'). LD navodi da se radnja jedenja označena glagolom *to wolf* obavlja veoma brzo, pri čemu se hrana ne žvaće, nego guta, i to u velikim komadima, 'to eat something very quickly, swallowing it in big pieces'. Veza između načina na koji jedu vuk i čovek uspostavljena je na osnovu pojmova PROŽDRLJIVO JESTI i POHLEPNO JESTI. Prema tome, proždrljivost i pohlepa koje vuk ispoljava pri jelu predstavljaju izvorne domene na osnovu kojih se razumeva ponašanje čoveka prilikom jela, te je na snazi pojmovna metafora PROŽDIRATI JE JESTI KAO VUK. Navedena metafora deo je složene opšte metafore PONAŠANJE ČOVEKA JE ŽIVOTINJSKO PONAŠANJE (HUMAN BEHAVIOUR IS ANIMAL BEHAVIOUR) jer je zasnovana na još jednoj pojmovnoj metafori, LJUDI SU ŽIVOTINJE (PEOPLE ARE ANIMALS) (Kövecses, 2010: 124-125). Dalje se na ovakvo nadovezivanje pojmovnih metafora nastavlja metafora NEPOŽELJNO PONAŠANJE JE ŽIVOTINJSKO PONAŠANJE (OBJECTIONABLE BEHAVIOUR IS ANIMAL BEHAVIOUR) (Kövecses, 2010: 125). Leksikalizacijom takvih pojmova iskazuje se pejorativan, omalovažavajući odnos prema čoveku koji jede na takav način, budući da vuk hranu proždire velikom brzinom, otkidajući komade (uglavnom mesa), halapljivo ih gutajući. Negativna percepcija takvog načina jedenja predstavlja motivacionu osnovu za nastanak prenesenog značenja glagola *to wolf*. Međutim, kontekstualizovana upotreba glagola *to wolf* pokazuje da, iako se odnosi na nepoželjno ponašanje, konotacija ovog glagola ipak nije u tolikoj meri negativna. Na primer, u rečenicama *I dashed outside and wolfed the meat down as fast as I could.* (OD) i *I was back in the changing-room wolfing tea and sandwiches.* (CC) govornik (koji je istovremeno i agens) nema izrazito negativan stav prema radnji proždrljivosti, verovatno usled činjenice da agens govori o sebi i samo želi da istakne da jede poput vuka usled gladi. Ipak, u rečenicama poput *The boys wolfed the sandwiches (down) and then started on the cake.* (CD) i *They had been eating standing up, wolfing the cold food from dirty tin plates.* (Kövecses, 2010: 125) pejorativni odnos govornika prema vršiocu radnje jedenja izražen je u većoj meri, naročito u drugoj rečenici, kojom se iskazuje da agens jede hladnu hranu i to sa prljavih tanjira. Glagol u srpskom jeziku koji odgovara glagolu *to wolf* u značenju 'jesti' je *proždirati*, jer se odnosi na pohlepno i proždrljivo jedenje, kao kada vuk nezasito i halapljivo jede svoj plen.

Tabela 36. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni imenice *wolf*

semantičke komponente imenice <i>wolf</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: PROŽDRLJIVO/SUROVO SE PONAŠATI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: POHLEPNO/PROŽDRLJIVO JESTI
[A WILD ANIMAL]	divlja životinja	jesti poput divlje životinje
[CARNIVOUROUS]	mesojed	-----
[RESEMBLING A LARGE DOG]	liči na velikog psa	-----
[USUALLY LIVING IN PACKS]	uglavnom živi u čoporu	-----
[GREEDILY]	pohlepno, proždrljivo	pohlepno, proždrljivo jesti

To wolf je glagol čije se preneseno značenje ‘proždrljivo jesti’ razvilo na osnovu metaforičkog preslikavanja odlika vuka na čoveka i njegovo ponašanje pri jelu. Pojmovi POHLEPA i PROŽDRLJIVOST ključni su pri nastanku ovakvog prenesenog značenja jer izražavaju neumerenost agensa pri jelu. Internalizacija radnje izrazita je, jer agens u usta unosi velike komade hrane, brzo ih gutajući.

6.1.9. Rekapitulacija glagola u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’

Glagoli u engleskom jeziku koji kroz svoju semantičku disperziju realizuju značenje ‘jesti’ mogu se podeliti u dve grupe: jednu čine glagoli koji se u svom doslovnom značenju odnose na radnje čiji se pojedini istaknuti segmenti mogu dovesti u vezu sa procesom jedenja (*to demolish, to polish, to shovel, to stoke*), a drugu čine glagoli koji u svom doslovnom značenju označavaju radnje koje uobičajeno obavljaju životinje (*to bolt, to peck, to pig, to wolf*).

Glagoli *to demolish, to polish, to shovel* i *to stoke* označavaju radnje čiji je agens ljudsko biće koje radnju izraženu doslovnim značenjem ovih glagola obavlja svesno i sa određenom namerom: kod glagola *to demolish*, namera je rušenje objekatskog pojma, kod glagola *to polish* namera je glačanje objekta do postizanja sjaja, a kod glagola *to shovel* namera agensa je da masu prebaci lopatom na drugo mesto, dok je kod glagola *to stoke* namera održavanje vatre. Navedeni glagoli svoja prenesena značenja ‘jesti’ ostvaruju na osnovu metaforičkih preslikavanja između, pojmova RUŠITI, GLAČATI, PREBACIVATI OBJEKAT,

odnosno ODRŽAVATI, na različite aspekte domena JESTI. Tako se pojam RUŠITI putem asocijativnih veza povezuje sa jedenjem celokupne količine hrane, a pojam GLAČATI do sjaja sa konzumiranjem hrane sve dok se tanjir ne isprazni, odnosno dok ne bude čist usled toga što hrane na njemu više nema. Pojam PREBACIVATI LOPATOM preslikava se na jedenje hrane velikom brzinom i na takav način da agens hranu stavlja u usta kao da je stavlja lopatom, a pojam ODRŽAVATI VATRU preslikava se na održavanja telesne energije. Prenesena značenja ovih glagola odnose se, prema tome, na 'jesti celokupnu količinu hrane'. Takvo značenje izražava se trima glagolima, *to demolish*, *to polish* i *to stoke*, pri čemu se oni međusobno razlikuju po načinu na koji se jede celokupna ili gotovo celokupna količina hrane, a koji je specifičan za svaki od navedenih glagola. Glagol *to shovel* odnosi se na način jedenja, što znači da agens (ljudsko biće) hranu jede tako što je "ubacuje" u usta u velikim zalogajima. Prenesena značenja ovih glagola razumevaju se najčešće putem pojmovnih metafora kojima jedan konkretan proces (kao što je, na primer, proces dodavanja drva vatri radi veće toplote) služi kao inicijalni domen za potpunije shvatanje i razumevanje drugog konkretnog procesa (kao što je, na primer, proces unošenja hrane u organizam radi veće energije).

Glagoli *to bolt*, *to peck*, *to pig* i *to wolf* specifični su po tome što se u doslovnom značenju odnose na radnje čije su agensi životinje. Specifičnost ova četiri glagola se dalje ogleda u pojmovima koje označavaju u svom doslovnom značenju: *to bolt* označava pojam BRZO SE KRETATI, *to peck* pojam KLJUCATI, a glagoli *to pig* i *to wolf* odnose se na pojmove POHLEPA i PRLJAVŠTINA, odnosno PROŽDRLJIVOST. Pojmovno preslikavanje pri razvijanju prenesenih značenja 'jesti' odvija se između navedenih domena i domena kojima se izražava neki od specifičnih načina jedenja, kao što je domen BRZO JESTI kod glagola *to bolt*, BEZVOLJNO JESTI kod glagola *to peck*, odnosno POHLEPNO i PROŽDRLJIVO JESTI kod glagola *to pig* i *to bolt*. Ove glagole Martsa navodi kao primere nulte derivacije (Martsa, 1999: 81-82). Oni pripadaju grupi glagola nastalih od imenica koje svoje značenje razvijaju na osnovu izvesnih životinjskih osobina i koje putem mehanizma pojmovne metafore mogu da prošire svoja značenja na glagole. *To pig* i *to bolt* se odnose na negativno percipirane osobine životinja označenih imenicama od kojih su navedeni glagoli nastali, a što je uslovljeno vanjezičkim činionicima, u kojima se određene životinje doživljavaju kao izuzetno halapljive, nezasite i neumerene pri jelu, te su stoga ova dva glagola izrazito negativno konotirana. Radnje jedenja izražene glagolima *to bolt* i *to peck*, međutim, nemaju izraženu negativnu konotaciju, što implicira da ne izražavaju sve pojmovne metafore vezane za životinje negativne karakteristike samih životinja. Kövecses, navodeći i druge primere pojmovnih

metafora čiji se inicijalni domen odnosi na životinje i neživa bića, dolazi do uopštenog zaključka da se ljudi razumevaju putem životinja (i neživih stvari), a niz pojmova na osnovu kojih nastaju takve pojmovne metafore naziva *velikim lancem postojanja* (*The Great Chain of Being*) (Kövecses, 2010: 126-127).⁵² Identifikacijom sa životinjama, koje se unutar velikog lanca postojanja nalaze na nižem nivou u odnosu na čoveka (koji se, kao razumno biće, nalazi na vrhu lanca), čovek se zapravo degradira, tako da metafore zasnovane na zoonimima zapravo izražavaju nepoželjne ljudske karakteristike (Novokmet, 2016: 63).

Kao opšti zaključak može se ustanoviti da se u engleskom jeziku domen JESTI izražava i glagolima čija se doslovna značenja odnose na domene različite od jedenja. Međutim, svaki od ovih glagola ima značenjsku komponentu koja se putem nominacije prenosi na neki od domena jedenja, koji se najčešće tiču načina jedenja, kao što je domen BRZIN kod glagola *to polish* ili *to bolt*, ili NEMARNOST kod glagola *to shovel*, zatim KOLIČINA hrane koja se jede, poput male količine (glagol *to peck*), velike količine hrane (*to wolf, to pig*), ili celokupne količine pojedene hrane (*to polish, to demolish*), odnosno koji preneseno značenje 'jesti' ostvaruju na osnovu instrumenta kojim se radnja izražena doslovnim značenjem odvija: kljun, kao instrument vršenja radnje izražene glagolom *to peck*, implicira uzimanje male količine hrane, dok, lopata, kao instrument kod radnje izražene glagolom *to shovel*, ukazuje na jedenje velike količine hrane koja kao da se stavlja lopatom. Kod svih prenesenih značenja ispitanih glagola aspekt internalizacije je izražen u određenom stepenu, jer se sva prenesena značenja odnose na stavljanje hrane u usta i njeno dalje prolaženje kroz organizam agensa, te se stoga najviše tiču fizičkog unosa hrane i njene prerade. Kod pojedinih značenja prisutni su i drugi domeni psihičkog ili emotivnog stanja agensa koji oseća zadovoljstvo usled jedenja (kod glagola *to polish* i *to shovel*), ili domen stvaranja i održavanja energije unutar tela agensa, prisutan kod glagola *to stoke*. Kod glagola *to demolish*, na primer, element internalizacije leži u domenu rušenja, odnosno jedenja hrane u potpunosti, čime ona biva u potpunosti internalizovana. Internalizacija, prema tome, ukazuje na aktivnu ulogu agensa u procesu jedenja.

---

⁵² Na osnovu jednog takvog lanca, gde se konceptualizacija odvija sa nižih ka višim nivoima, živa bića se razumevaju putem neživih, pa se na takav način može objasniti čitav niz naizgled nepovezanih pojmova i pojmovnih metafora (Kövecses, 2010: 128).

6.2. Glagoli u srpskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘jesti’

U korpusu srpskog jezika postoji samo jedan glagol koji svoje preneseno značenje ostvaruje u smislu jedenja, a to je glagol *tamaniti*.

6.2.1. Glagol *tamaniti*

Tamaniti je glagol čije je doslovno značenje zasnovano na domenu UNIŠTAVATI. I u RMS i u RSJ definisan je istovetno: ‘uništavati ubijajući, loveći, trujući i sl., istrebljivati’ Takvo određenje znači da se radnja označena ovim glagolom odnosi na uništavanje koristeći različite načine, od kojih svi vode ka krajnjem razaranju objekatskog pojma. Radnja izražena glagolom *tamaniti* je, stoga, negativno konotirana, budući da se odnosi na krajnje nepostojanje objekta nad kojim se radnja vrši. Semantičke komponente ovog glagola odnose se na uništavanje, i to su [UNIŠTITI] i [UČINITI DA NE POSTOJI].

Preneseno značenje glagola *tamaniti* takođe obuhvata dimenziju uništavanja i razaranja, jer ima značenje ‘konzumirati veliku količinu hrane na način kojim se hrana u potpunosti jede’. Rečnici ga definišu na istovetan način, kao ‘jesti i piti u velikoj količini, satirati jedući i pijući’ (RMS), (RSJ). Naglasak kod ovog značenja je ne samo na jedenju velike količine hrane, kako je navedeno u samoj definiciji, već i na onom što podrazumeva glagol *satirati*, a to je ‘pretvarati u prah’, što znači da hrana u potpunosti menja svoj oblik, odnosno da biva uništena. S obzirom na činjenicu da satiranje označava razaranje objekatskog pojma na koji se glagol odnosi, jasno je da se i preneseno značenje glagola *tamaniti* tiče potpune izmene stanja u kom se hrana nalazi. Imajući u vidu doslovno značenje ovog glagola, može se zaključiti da se preneseno značenje ‘jesti’ razvilo na osnovu sličnosti posledica koje po objekatski pojam ima radnja označena glagolom *tamaniti*. Kod doslovnog značenja objekat se uništava različitim, uglavnom nasilnim putem, a najčešće ubijanjem. Pojam UNIŠTAVATI, odnosno UBIJATI, inicijalni je domen za uspostavljanje asocijativne veze sa uništavanjem hrane, jer hrane, nakon izvršene radnje označene glagolom *tamaniti*, više nema. Posledice po hranu, kao pacijensa, dvostruke su: hrana ne samo da je u potpunosti promenila prvobitno stanje u kom se nalazila pre nego što je pojedena, nego je uopšte više nema. Griženje hrane predstavlja način na koji hrana menja svoju strukturu i putem kog se usitnjava, te je biva sve manje i manje. Fokus radnje je na pacijensu i onom što pacijens trpi; drugim rečima, fokus je upravo na uništavanju onoga što agens jede, i na posledici takve radnje, a to je nepostojanje objekta. Stoga je pojmovna metafora kojom se objašnjava ovakvo preneseno značenje POJESTI SVU HRANU JE TAMANITI. Element agresivnosti, izražen doslovnim značenjem, prisutan je u prenesenom značenju glagola *tamaniti*, ali je u prvom

planu element zadovoljstva agensa, što je vidljivo u primerima u kojima se ovaj glagol upotrebljava u kontekstu. Eksplicitno izraženo zadovoljstvo agensa vidljivo je u rečenici *Ko je on, ta individua rumenih obraza što sedi za stočićem sa salvetom preko grudi i tamani sa uživanjem jelo koje se puši*. (KSSJ) u kojoj je aspekt zadovoljstva i uživanja od strane agensa izražen i na leksičkom nivou (*sa uživanjem*). U ovoj rečenici agens hranu uništava, odnosno jede u velikoj količini, upravo zbog toga što mu hrana prija, pa usled zadovoljstva koje mu hrana pričinjava, on jede sve više. Sliku uživanja dodatno upotpunjuje i sintagma *jelo koje se puši*, budući da hrana iz koje izlazi para ukazuje na sveže pripremljenu hranu, koja pušeci se odaje svoj miris i tako deluje na više čula istovremeno, a ne samo na čulo ukusa. Rečenica *...postade naturalizovani alkoholičar iz novobeogradskih blokova, koji natuca srpski, tamani sarmice za sva tri obroka, plus pečenje za užinu*. (KSSJ) se može tumačiti na sličan način kao i prethodna, budući da agens *tamani* sarmu, jelo koje u kulturi srpskog jezika simbolizuje blagostanje i bogatu trpezu, a doživljaj uživanja upotpunjuje i slika pečenja, kao još jedno od tipičnih jela kod naroda koji govore srpskim jezikom. *Dok je menadžer Gane Pecikoza tamania roštilj zajedno sa svojim pevačem Momčilom, stalno je pogledavao na sat*. (KSSJ) je još jedna rečenica u kojoj se objekatski pojam (*roštilj*) jede u velikoj količini zbog toga što je ukusan i što prija agensu. Meso ispečeno na roštilju takođe predstavlja jedan od simbola ukusne hrane, te se i jede u velikim količinama upravo zbog toga što agensu prijaju njegov ukus i/ili miris.

Tabela 37. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *tamaniti*

semantičke komponente glagola <i>tamaniti</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: TAMANITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: SVE POJESTI
[UNIŠTITI]	razoriti, razbiti na sitne delove	griženjem usitniti hranu
[UČINITI DA NE POSTOJI]	ne postojati	pojesti hranu u potpunosti

Preneseno značenje glagola *tamaniti* indikativno je sa više aspekata, a pre svega u pogledu eksternalizacije, koja je u ovom značenju naročito izražena budući da je fokus na pacijensu i na radnji koja se nad njim odvija. Pacijens biva u potpunosti razoren, a u prenesenom značenju razara ga ljudsko biće koje radnju uništavanja vrši aktivno i svesno. Jedenje hrane u prenesenom značenju se tako upoređuje sa uništavanjem objekta u doslovnom značenju, pa se pojam RAZARATI vezuje za domen RAZARATI HRANU ZUBIMA, što

vodi ka pojmu NE POSTOJATI jer razoreni objekat, kao ni izgrizena hrana, više ne postoje kao prvobitna integralna celina.

6.3. Glagoli u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’

U engleskom jeziku zabeležena su dva glagola koji značenje ‘piti’ ostvaruju kao preneseno značenje; to su glagoli *to drain* i *to neck*.

6.3.1. Glagol *to drain*

U najširem smislu, doslovno značenje glagola *to drain* označava ‘prazniti tečnost iz posude’, budući da rečnici navode različite načine na koje se posuda prazni. Neki od analiziranih rečnika definišu radnju označenu ovim glagolom kao ‘ukloniti tečnost’, poput CC rečnika, koji u definiciji navodi još i da uklonjena tečnost otiče negde drugde (‘remove the liquid (from a place or object) by causing it to flow somewhere else), dok CD daje detaljniju definiciju, navodeći i način na koji se tečnost uklanja (*by pouring it away or allowing to flow away*), i ističući pri tom činjenicu da posuda ostaje prazna (‘remove the liquid from something, usually by pouring it away or allowing it to flow away, and if something drains, liquid flows away or out of it’). Drugi rečnici fokus stavljaju na pražnjenje posude i činjenicu da posuda u kojoj se tečnost nalazila ostaje prazna, a takvu definiciju daje ChD (‘to empty (a container) by causing or allowing liquid to escape’). OD takođe naglašava da radnjom označenom glagolom *to drain* posuda ostaje prazna: ‘cause the water or other liquid in (something) to run out, leaving it empty or dry’. YD takođe naglašava pražnjenje posude: ‘to empty, or cause something to empty of liquid’. Glagol *to drain* se, prema tome, može tumačiti u smislu da se odnosi na ‘ukloniti tečnost iz posude nakon čega posuda ostaje prazna’, budući da je pri definisanju radnje bitan i aspekt koji se odnosi na samu tečnost (odnosno, činjenicu da se ona uklanja), ali i aspekt koji se odnosi na posudu (s obzirom na to da posuda ostaje prazna). Navedene definicije glagola *to drain* koje naglašavaju pojedine aspekte radnje označene ovim glagolom doprinose sagledavanju celokupne radnje kako sa aspekta posude i onoga što se sa njom dešava, tako i sa aspekta tečnosti i posledica koje radnja ima po nju. Takve implikacije imaju uticaja na razvoj prenesenog značenja ovog glagola i na njegovu samu polisemantičku strukturu. Shodno tome, a obuhvatajući raznovrsne dimenzije doslovnog značenja, izdvajaju se sledeće semantičke komponente ovog glagola: [REMOVE THE LIQUID], [FROM A CONTAINER] i [LEAVING THE CONTAINER EMPTY].

Ovaj glagol izražava sledeće preneseno značenje ‘konzumirati ceokupnu količinu tečnosti koja se nalazi u posudi’. Većina rečnika pri definisanju prenesenog značenja glagola *to drain* ističe da je ispijena sva tečnost iz posude. Definicije se kreću od onih jednostavnijih, koje navode da je popijen celokupan sadržaj, poput ‘to drink all the contents of’ (AH), pa do onih koje navode i vrstu posude iz koje se sadržaj pije, kao što su ‘to drink the total contents of (a glass, etc.)’ (ChD), ‘to drink all the liquid in a glass, cup, etc.’ (LD), odnosno ‘drink the entire contents of (a glass or other container)’ (OD). Drugi pravac definisanja naglašava da je posuda ispražnjena (usled činjenice da je tečnost iz nje popijena), pa se i definicijama ističe upravo takav aspekt: ‘to empty the glass by drinking what is in it’ (CC), odnosno ‘to empty by drinking the contents of’ (MM). Radi se, dakle, o dva različita poimanja radnje označene glagolom *to drain*: u prvom slučaju ova radnja se shvata kao potpuno ispijanje tečnosti, u smislu da je tečnost popijena do poslednje kapi, a u drugom kao potpuno pražnjenje posude u kojoj se tečnost nalazi(la), u smislu da je posuda ostala prazna. Oba pravca u kom je razvijeno navedeno preneseno značenje mogu se razumeti putem krovne pojmovne metafore PITI JE ISPRAZNITI, jer prazna posuda predstavlja posledicu kako ispijanja celokupne tečnosti, tako i posledicu pražnjenja posude, pa se preneseno značenje glagola *to drain* disperzuje na dva slična, ali ne istovetna, podznačenja. Kod oboje podznačenja preslikavanje se odvija između inicijalnog domena uklanjanja tečnosti iz posude na domen prazne posude usled konzumiranja tečnosti. Agens je ljudsko biće, a radnju ispijanja obavlja svesno, kao i agens u doslovnom značenju ovog glagola, koji svojim delovanjem prazni tečnost iz posude.

Kod prenesnog značenja glagola *to drain* prisutna je metafora PITI JE ISPRAZNITI POSUDU, ali je ovde prisutan i metonimijski prenos (MNOGO) PITI JE ISPRAZNITI SVU TEČNOST/ČAŠU OD PIĆA. Kod ovako određene metafore naglašava se ispijanje celokupne tečnosti iz posude, odnosno ispijanje tečnosti u meri u kojoj nije ostala ni jedna jedina kap tečnosti. Asocijativna veza između pražnjenja tečnosti i pijenja uspostavljena je na osnovu domena PRAZNITI i posledice pijenja celokupne tečnosti - PRAZNITI POSUDU. *In the flat Frau Nordern drained the last of her coffee, snatched her brief-case, kissed Omi, and swept to the door.* (BNC) je rečenica kojom se ilustruje preneseno značenje glagola *to drain*, gde se glagolom ističe da je tečnost ispijena do samog kraja, do poslednje kapi. Tečnosti više nema u posudi, i na tome je naglasak. Uklanjanje tečnosti, kao integralni deo semantike doslovnog značenja, predstavlja inicijalni domen za preslikavanje na ciljni domen UKLANITI TEČNOST IZ SUDA PIJENJEM. Na istovetan način se razumeva i rečenica *Charles drained his brandy.* (BNC), u kojoj agens do poslednje kapi ispija tečnost, što govornik naglašava navodeći samo

tečnost koja je popijena, a ne navodeći posudu iz koje je celokupna tečnost popijena. Međutim, to nije uvek slučaj, jer, kako pokazuje rečenica *Lifting the glass again, he drained out the remaining contents, his eyes closing as he savored the last drops on the alcohol.* (OD), govornik navodi vrstu posude iz koje agens ispija celokupan sadržaj. Fokus je zapravo dvojak i odnosi se na činjenicu da je tečnost popijena u svojoj celokupnoj količini, ali i na činjenicu da je agens popio celokupnu količinu tečnosti, odnosno da je uneo u sebe svu tečnost koja je bila na raspolaganju. Na taj način se ovakvo tumačenje približava tumačenju drugog (pod)značenja koje je usmereno ka pražnjenju posude.

Takvo značenje predstavljeno je metaforom (MNOGO) PITI JE ISPRAZNITI POSUDU, kojom se pojam PITI (odnosno KONZUMIRATI TEČNOST) razumeva putem pražnjenja posude u kojoj se tečnost nalazi, pri čemu tečnost “izlazi” iz posude i “ulazi” u telo agensa. Ovaj simultani proces pražnjenja posude i, sa druge strane, unošenja istekle tečnosti u organizam, omogućava uspostavljanje veze između pojmova PRAZNITI i PITI. I ovde agens radnju vrši svesno i svojom voljom bira da tečnost popije u meri u kojoj će posuda sa tečnošću na kraju biti prazna. Fokus je na praznoj posudi i implikacijama koje takvo stanje ima. Kako primeri kontekstualizovane upotrebe ilustruju, pražnjenje posude u kojoj se tečnost nalazi podrazumeva da tečnost ističe u neki drugi prostor (ili na neku drugu površinu), a to je u ovom slučaju ljudski organizam, koji svojevolumno (odnosno voljom agensa) prima tečnost u sebe. Rečenica *He had accepted a spilling cup of whisky from Donald McLaggan and drained it as though it was milk to quench a thirst.* (BNC) ističe da agens prihvata piće i ispija ga u potpunosti, ostavljajući posudu praznom. Sliku pijenja viskija do te mere da se posuda (čša) ostavi praznom pojačava poređenje pijenja viskija sa pijenjem mleka, odnosno sa lakoćom i prijatnošću koju blag ukus mleka ostavlja u ustima. U primeru *Taff drained his mug of tea, turned on his side and crawled into his trench muttering to himself, ‘He’s cracking up’.* (BNC) agens prazni šolju jer ispija čaj iz nje, dok u rečenici *She yanked her fridge open and drained the jug of water.* (OD) agens ispija čitav bokal tečnosti. U poslednjoj rečenici posuda iz koje agens pije celokupnu tečnost (*jug*) je velika (što implicira da je agens popio veliku količinu tečnosti), ali je ekstremnost u pijenju ublažena činjenicom da je iz bokala popijena voda, odnosno tečnost neophodna za život svakom živom biću. Ovde je zapravo na snazi metonimija POSUDA ZA SADRŽAJ (CONTAINER FOR CONTAINED), u suštini zasnovana na metaforičkom prenosu, jer se sadržaj posude razumeva putem posude u kojoj se nalazi (Kövecses, 2010: 156). Agens prazni posudu tako što iz nje ispija sav sadržaj. Srpski jezik sadrži glagol koji i pojmovno i funkcijski odgovara glagolu *to drain*, i predstavlja

njegov formalni korespondent kako u doslovnom, tako i u prenesenom značenju – glagol (*is*)*cediti*. Drugi glagol u srpskom jeziku koji se može koristiti u smislu ‘popiti do poslednje kapi’ je glagol *iskapiti*.

Tabela 38. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to drain*

semantičke komponente glagola <i>to drain</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: ISPRAZNITI/UKLONITI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: POPITI SVU TEČNOST
[REMOVE THE LIQUID]	ukloniti tečnost	popiti tečnost
[FROM THE CONTAINER]	posuda	posuda za piće
[LEAVE THE CONTAINER EMPTY]	ostaviti posudu praznom	isprazniti posudu za piće pijenjem tečnosti

Oba pravca u prenesenom podznačenju nedvosmisleno ukazuju na to da se glagol *to drain* odnosi na ispijanje celokupne količine tečnosti, a veza između pijenja celokupne tečnosti i pražnjenja posude predstavlja komplementaran odnos ove dve pojave: podrazumeva se da tečnost koja se iscedi mora isteći na neku površinu ili biti primljena u neki drugi sud. Kod ovakvog prenesenog, metaforičkog značenja, taj sud je naše, ljudsko telo, što predstavlja pojmovnu metaforu TELO JE POSUDA (THE BODY IS A CONTAINER) (Kövecses, 2010: 86) smatra da se metafora posude koristi kako bi se izrazio aspekt intenziteta (na primer, osećaja). Konkretno, kod glagola *to drain*, i njegovog prenesenog značenja pijenja, domen INTENZITET predstavljen je domenom VELIKA KOLIČINA koju agens pije. Agens je živ, i gotovo uvek predstavljen kao ljudsko biće, koje kod doslovnog značenja ovog glagola iz posude prazni sadržaj, a kod prenesenog značenja taj sadržaj unosi u svoj organizam, pa su domeni internalizacije i eksternalizacije podjednako izaženi.

6.3.2. Glagol *to neck*

Glagol *to neck* je glagol nastao denominacijom. Osnova za njegov nastanak je imenica *neck*, kojom se označava deo (ljudskog ili životinjskog) tela koji povezuje glavu sa ramenima, odnosno telom. Rečnici engleskog jezika imenicu *neck* definišu na vrlo sličan način: ‘the part of your body that joins your head to your shoulders, or the same part of an animal or bird’ (LD), ‘the part of the body that joins the head to the shoulders’ (CD), ‘the part of a person’s or animal’s body connecting the head to the rest of the body’ (OD). Kao

semantičke komponente imenice *neck* izdvajaju se sledeće dve: [PART OF THE BODY] i [CONNECTING THE HEAD AND THE REST OF THE BODY]. Iako definicije ne navode, vrat istovremeno predstavlja deo tela kroz koji tečnost (i hrana) unesena u usta mora da prođe kako bi dospela do organa za varenje u kojima će doći do dalje obrade. Shvatanje vrata kao jednog od delova tela unutar kog se odvija jedan deo procesa pijenja (i jedenja) ima implikacije po semantičku produktivnost ove imenice, što se ogleda i u glagolu nastalom na osnovu nje.

Glagolom *to neck* označava se radnja 'brzo piti'. YD glagol *to neck* definiše upravo takvom definicijom, 'brzo piti': 'to drink rapidly'. OD daje još jednostavnije određenje ovog glagola, i svodi ga na gutanje, odnosno definiše glagolom *to swallow*, navodeći još da se najčešće guta neka vrsta pića (*something, especially a drink*), dok, na primer, MM rečnik daje definiciju vrlo sličnu onoj u YD: 'to drink something very quickly'. CD dopunjuje već navedene definicije i navodi da je objekat pijenja alkohol, 'to drink something, especially alcohol, very quickly'. Prema tome, kao potpunije određenje glagola *to neck* može se ustanoviti da je to glagol koji znači 'brzo piti (najčešće alkoholno piće)'. Značenje 'piti' ovaj glagol je verovatno dobio na osnovu toga što prilikom radnje pijenja tečnost prolazi kroz grlo i ždrelo, odnosno kroz vratni deo tela, kada mišići u vratu čine određene pokrete kojima se tečnost unesena u usta potiskuje dalje niz grlo. Takva radnja se kod glagola *to neck* obavlja brzo, jer agens svojom voljom čini specifične pokrete kojima unetu tečnost brzo potiskuje niz grlo. Stoga, tu je i metonimijska veza sa pijenjem. Jedan segment radnje pijenja (prolazak tečnosti kroz vratni deo tela) omogućava razumevanje iste te radnje koja se obavlja brzo, naglašenim pokretima u vratu. Stoga je ovde na snazi pojmovna metonimija PROĆI KROZ GRLO/VRAT ZA BRZO PITI, kao deo opšte pojmovne metonimije DEO ZA CELINU (A PART STANDS FOR THE WHOLE), u kojoj se na nivou vršenja radnje ističe jedan njen deo koji se odnosi na brzinu vršenja radnje (Kövecses, 2010: 151). Radnja (*to neck*) je leksikalizovana na osnovu lokacije (*neck*) na kojoj se obavlja, te je prisutan i metonimijski prenos MESTO ZA RADNJU, kao kontekstu prilagođena pojmovna metonimija MESTO ZA DOGAĐAJ (THE PLACE FOR THE EVENT) (Kövecses, 2010: 144). Osim toga, radnja pijenja sama po sebi podrazumeva neometan i donekle nekontrolisan protok tečnosti kroz grlo i jednjak dalje do želuca i creva, upravo zbog svoje tečne strukture. Dalja implikacija odnosi se na agensa koji nema kontrolu nad tečnošću (za razliku od hrane, koju obrađuje zubima) i na činjenicu da tečnost koja ulazi u telo ne nailazi na otpor unutar tela (Yamaguchi, 2009: 183). Upravo je usled toga naglašeno delovanje vratnih mišića kao specifične radnje izražene glagolom *to neck*. Dimenzija brzine

naročito je istaknuta pri kontekstualizovanoj upotrebi ovog glagola, što pokazuju primeri koji slede. Rečenica *He's necked two bottles of wine already.* (CD) samom upotrebom glagola *to neck* implicira da je radnja obavljena brzo, a obavljanje radnje u kratkom vremenskom periodu dodatno pojačava vremenska odrednica *already*, kojom govornik naglašava da je iznenađen kratkim vremenskim rasponom u kom je radnja obavljena. Brzina je u rečenici *Mark and Will saw me necking my drink in an effort to escape, and saved me by calling me over to tell me something 'very important'.* (OD) osim glagolom, istaknuta i kontekstom čitave situacije, u kojoj agensi žele da izađu iz situacije u kojoj se nalaze, te stoga piće piju brzo. U rečenici *He was ordering two at a time and necking them like it was last orders in a Nottingham nightclub.* (OD) takođe se naglašava brzina kojom agens pije piće, ali se naglašava i relativno velika količina pića (*two at a time*), čime dimenzija brzine dodatno dobija na istaknutosti. Glagol *to neck* ne mora se nužno odnositi na pijenje tečnosti, već može da se koristi i sa objekatskim pojmovima koji se odnose na lekove, kakav je slučaj u rečenici *After sleeping for most of the day and necking another handful of the same vitamin pills as yesterday, I'm feeling a lot better.* (OD), u kojoj agens brzo pije vitaminske pilule. Treba svakako napomenuti da je upotreba glagola *to neck* uz lekseme koje se odnose na lekove manje tipična od njegove upotrebe uz tečnost. Prevodni ekvivalent u srpskom jeziku je *trgnuti*, kao glagol čije se značenje ne podudara u potpunosti sa glagolom *to neck*, ali koji sadrži komponentu [NAGLO], čime se dovodi u vezu sa naglim i brzim ispijanjem pića kod glagola *to neck*.

Tabela 39. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *to neck*

semantičke komponente imenice <i>neck</i>	domen na koji se komponenta odnosi/pojam-sredstvo: GRLO	pojmovni domen nastao metonimijskim prenosom/ciljni domen: PROĆI KROZ GRLO
[PART OF THE BODY]	deo tela	-----
[CONNECTING THE HEAD AND THE REST OF THE BODY]	spajati glavu sa telom	prolazak tečnosti kroz određeni deo tela

To neck je glagol specifične semantike, pre svega zbog denominacije, putem koje se razvilo značenje koje označava radnju 'brzo piti', ali i zbog činjenice da je značenje 'piti' nastalo na osnovu uskog dela tela (vrata) koji predstavlja sponu između glave i tela, što se može povezati i sa slikom flaše okrenute naopako iz koje ističe tečnost. Ovde se iz usta, koja

predstavljaju deo glave, unesena tečnost izliva u vratni deo, a odatle u telo u kom se razliva po čitavom organizmu. Kada tečnost dospe u deo probavnih organa koji se nalaze u vratu, ona usled brzih pokreta mišića u vratu prolazi dalje u želudac, creva, a potom i u ostale delove tela. Agens takve pokrete čini sa namerom i svesno konzumira tečnost brzo, te je stoga i domen internalizacije dvostruko prisutan, kako u smislu unošenja tečnosti, tako i u smislu svesnog obavljanja radnje od strane agensa.

6.3.3. Rekapitulacija glagola u engleskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’

Dva glagola u engleskom jeziku (*to drain*, *to neck*) koji ostvaruju značenje ‘piti’ indikativna su u pogledu svog semantičkog sastava, odnosno u pogledu doslovnih značenja i domena koje unutar njih izražavaju. Glagol *to drain* implicira dvostrukost u smislu aspekta sa kog se radnja posmatra. Jedan se tiče tečnosti, koja se kod doslovnog značenja uklanja, a kod prenesenog značenja pije, pa se prenesenim značenjem izražava ispijanje celokupne količine tečnosti, odnosno pojam PITI DO POSLEDNJE KAPI. Drugi aspekt se tiče pražnjenja posude usled izbacivanja tečnosti iz nje, odnosno usled ispijanja celokupne tečnosti, te se kod prenesenog značenja izražava pojam PRAZNITI POSUDE DO POSLEDNJE KAPI. Na taj način se, u zavisnosti od objekatskog pojma (koji se leksikalizuje kao tečnost koja se pije, odnosno kao posuda iz koje se pije) istim glagolom izražava dvojaka perspektiva iste radnje. Metaforički prenos u oba slučaja polazi od inicijalnog domena prazne posude, koja se i u doslovnom značenju sagledava iz dvostruke perspektive. Sa druge strane, glagol *to neck* nastao je na osnovu mesta unutar ljudskog tela na kom se radnja odvija. Vrat, kao deo tela unutar kog tečnost neometano prolazi, predstavlja osnovu za razvoj radnje kojom se izražava značenje ‘neometani prolazak tečnosti iz usta do digestivnog trakta’. Pojam VRAT, odnosno mesta na kom se nalazi u ljudskom telu, je zapravo inicijalni domen za razvoj pojma BRZO PITI.

Analiza je pokazala da semantičke komponente glagola *to drain* i imenice *neck* u njihovom doslovnom značenju zapravo predstavljaju osnovu pri njihovoj daljoj semantičkoj disperziji, i da su se pokazale kao veoma produktivne u nastanku prenesenog značenja ‘piti’. Domeni pražnjenja posude, odnosno prolaska tečnosti kroz grlo u prenesenim značenjima dobijaju na intenzitetu, pa se tako glagolom *to drain* naglašava da je radnja obavljena u potpunosti, a glagolom *to neck* da je radnja obavljena brzo.

6.4. Glagoli u srpskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’

U korpusu srpskog jezika nalaze se tri glagola koji značenje ‘piti’ ostvaruju kao preneseno značenje. To su glagoli *nategnuti*, *potegnuti* i *trgnuti*.

6.4.1. Glagol *nategnuti*

Glagol *nategnuti* je glagol kojim se označava radnja povlačenja žice, kanapa, kože, platna i njima sličnih predmeta kako bi se zategnuli, odnosno doveli u stanje napregnutosti. Definicija u RMS navodi da su objekatski pojmovi ovog glagola oni poput žice (‘zategnuti, razapeti, napeti (žicu, užu, luk i sl.)’), dok RSJ daje definiciju kojom navodi isključivo radnje sinonimne radnji označenoj glagolom *nategnuti*: ‘vukući, povlačeći, razvlačeći zategnuti, rastegnuti, napeti’. Potonja definicija je unekoliko detaljnija, jer navodi nekoliko načina na koje se objekatski pojam može dovesti u napregnuto stanje (povlačenje, vučenje, razvlačenje), a u cilju potpunog zatezanja objekatskog pojma. Kako bi mogao da se zategne, objekat mora da ima izvestan stepen elastičnosti; drugim rečima, objekat mora da ima odgovarajuću teksturu, a i agens mora da ispolji izvesnu snagu kako bi mogao da dovede objekat do stanja napregnutosti. Imajući u vidu navedene karakteristike glagola *nategnuti*, kao komponente značenja izdvajaju se sledeće: [POVUĆI], [RASTEGNUTI] i [U CILJU NAPREGNUTOSTI].

U prenesenom značenju ovaj glagol znači ‘piti’, sa fokusom na početku same radnje, kada agens ustima povlači tečnost iz posude u kojoj se nalazi, a ona se zatim u tankom mlazu izdvaja iz celokupne tečnosti i kreće ka usnama agensa. U rečnicima je ovo preneseno značenje definisano u smislu ‘privući posudu sa pićem i uzimati početni gutljaj’, pa ga RMS definiše kao ‘nagnuti, privući sud s pićem i početi piti’ (RMS), a RSJ donekle detaljnije, jer navodi da se radnja zapravo odnosi na povlačenje tečnosti usnama (‘(nešto ili bez dopune) uzeti sud s pićem i početi piti, povući’). Prema tome, preneseno značenje je nastalo na osnovu komponente [POVUĆI], budući da se radnja povlačenja vrši i kod doslovnog značenja, ali i kod prenesenog značenja ‘piti’: pojam POVLAČITI OBJEKAT preslikava se na pojam POVLAČITI TEČNOST usnama iz posude u kojoj se nalazi. Stoga se preneseno značenje razumeva putem povlačenja konkretnog, materijalizovanog objekta u čvrstom agregatnom stanju, koje se asocijativno povezuje sa povlačenjem tečnosti i njenim “razdvajanjem” od celine kojoj pripada. Pojmovna metafora na snazi je POVUĆI TEČNOST IZ POSUDE JE NATEGNUTI. Razvlačenje ili povlačenje objekta preslikava se na povlačenje tečnosti iz suda, kao radnjom

kojom se tečnost na neki način “razvlači”, odnosno povlači od sveukupne tečnosti koja se u posudi nalazi. Ovim prenesenim značenjima naglašava se upravo takav aspekt pijenja tečnosti, odnosno početna faza procesa pijenja, kada agens usnama povlači tečnost. Rečenica *...pa onda taj nesrećni konjak sipaju u krigle, dobro ga izmučkaju sa “sprajtom” i nategnu naskap.* (KSSJ) u potpunosti ilustruje značenje ‘povući tečnost iz posude’, pri čemu agens ne samo da je prineo posudu (*kriglu*) usnama, nego je ispio sve iz nje. Kao što kod doslovnog značenja agens razvlači objekatski pojam, tako i u prenesenom značenju agens povlači tečnost, sve dok je u potpunosti ne popije. Međutim, kako primeri pokazuju, ovo značenje moguće je sagledati i sa aspekta posude iz koje se tečnost pije, kao na primer u rečenici *Milovan nategnu flašu, pa rukavom obrisa budže.* (KSSJ), u kojoj je objekatski pojam posuda (*flaša*) i govornik fokus stavlja na činjenicu da je posuda s pićem privučena ustima. Istovetno je tumačenje rečenice *Švejk nategnu čašu, propisno se napi i nastavi.* (KSSJ), u kojoj se naglašava da agens ustima prinosi čašu, ali i da pije znatnu količinu tečnosti.

Tabela 40. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *nategnuti*

semantičke komponente glagola <i>nategnuti</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: NATEGNUTI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: POVUĆI TEČNOST
[POVUĆI]	povući objekatski pojam rukom (rukama)	povući tečnost ustima
[RASTEGNUTI]	rastegnuti objekatski pojam	povući tečnost iz posude
[U CILJU NAPREGNUTOSTI]	u cilju zatezanja objekatskog pojma	-----

Prenesenim značenjem glagola *nategnuti* izražava se pojam PITI, određen prvenstveno početnom fazom procesa pijenja koja se može dvojako tumačiti, kao privlačenje ustima posude ili kao privlačenje ustima tečnosti, u zavisnosti od stava govornika i aspekta kog želi da istakne. Domen POVLAČITI predstavlja i inicijalni i ciljni domen, ali je razlika u objekatskom pojmu koji stoji uz *nategnuti*: kod doslovnog značenja objekat se odnosi na čvrste predmete, a kod prenesenog značenja ‘piti’ na tečnost. S obzirom na to da je pri prenesenom značenju naglasak na onom što se dešava sa tečnošću, eksternalizacija je kod ovog značenja jasno izražena.

6.4.2. Glagol *potegnuti*

Doslovno značenje glagola *potegnuti* označava ‘snažno povući’, a rečnici srpskog jezika ga definišu istovetno: ‘uhvativši kraj čega snažno povući’ (RMS), (RSJ). Iz definicije je vidljivo da radnja označena ovim glagolom, poput radnje označene glagolom *nategnuti*, zahteva primenu određene fizičke sile, odnosno da agens mora da bude fizički dovoljno snažan kako bi mogao da obavi radnju. Implikacija koja proizilazi iz definicije ovog glagola ukazuje da se radnja obavlja naglo, određenim trzajem ruku čime dolazi do povlačenja objekta. Stoga se kao semantičke komponente ovog glagola izdvajaju [UHVATITI] i [SNAŽNO POVUĆI].

Preneseno značenje glagola *potegnuti* u smislu ‘piti’ navedeno je samo u RMS, dok u novijem, RSJ, takvo preneseno značenje nije navedeno, iako KSSJ iz 2013. godine nudi obilje primera sa glagolom *potegnuti* u kojima se odnosi na radnju pijenja, što ukazuje da se ovaj glagol u smislu ‘piti’ koristi u savremenom srpskom jeziku i da njegova upotreba nije neuobičajena. Definicija u RMS označava da se pijenje, izraženo glagolom *potegnuti*, odnosi prvenstveno na isticanje početne radnje procesa pijenja i snažnog povlačenja prvog gutljaja iz posude: ‘povući iz čega pijući’. Kod radnje pijenja leksikalizovane ovim glagolom agens povlači objekatski pojam (tečnost) iz posude tako što pije, odnosno tako što usnama povlači piće iz posude u kojoj se nalazi. Metaforičko preslikavanje se odvija na ravni pojma POVLAČITI, koji kao inicijalni domen pri doslovnom značenju označava povlačenje objekta rukama i uspostavlja asocijativnu vezu sa povlačenjem usnama kod prenesenog značenja ‘piti’. Stoga je pojmovna metonimija prisutna kod ovog prenesenog značenja POTEGNUTI ZA SNAŽNO POVUĆI TEČNOST IZ POSUDE. Kod oba značenja agens je aktivan, i svesno povlači objekat, odnosno tečnost. U prenesenom značenju ‘piti’ agens ne samo da povlači tečnost, već je i unosi u sebe, što je implicirano samim pojmom PITI. Potegnuta tečnost tako ulazi u organizam, a agens verovatno oseća zadovoljstvo usled konzumiranja tečnosti, budući da je u sebe unosi snažno povlačeći, što ukazuje na snažnu želju za (određenom) tečnošću. Rečenice u kojima se glagol *potegnuti* upotrebljava u prenesenom značenju ‘piti’ pokazuju da on kolocira i sa posudom iz koje se pije, ali i sa tečnošću koja se pije. Rečenice takođe pokazuju ono što u definiciji nije navedeno, a to je da se u gotovo svim primerima “poteže” alkoholno piće. *Otvorio sam kofer da uzmem svoj pecački pribor, ali sam odmahnuo glavom, posegnuo za bocom, potegnulo iz nje, vratio je na njeno mesto i prućio se po mekom tlu.* (KSSJ) i *Već pijan, Srećko potegnulo iz flaše.* (KSSJ) su dve rečenice u kojima glagol *potegnuti* stoji uz posudu iz koje se pije (*boca*, odnosno *flaša*) i u kojima agens svojom voljom snažno povlači,

“poteže”, tečnost koja se u posudama nalazi. Govornik naglasak stavlja na posudu, a ne na tečnost, ali same sintagme *potegnuti iz boce* i *potegnuti iz flaše* implicitno ukazuju na to da je tečnost koja se nalazi u boci i flaši – alkohol. Pojmovna metafora POTEGNUTI ZA SNAŽNO POVUĆI TEČNOST IZ POSUDE bi se u konkretnim rečenicama mogla modifikovati kao POTEGNUTI ZA SNAŽNO POVUĆI ALKOHOL IZ FLAŠE. Aspekt svesnosti obavljanja radnje pijača na navedeni način dodatno je pojačan činjenicom da agens alkohol prinosi ustima sopstvenim rukama, što ukazuje na slobodnu volju agensa pri odabiru tečnosti koju pije, ali i načina na koji je uzima. U rečenicama *Za njim ređe posežu usamljeni alkoholičari kojima je lakše i efikasnije da potegnu „žestinu“*. (KSSJ), *Da li mislite da ovo vreme proizvodi takvu atmosferu u kojoj narod više voli da potegne rakiju nego da se vakciniše?* (KSSJ) i *Na pitanje da li i dečaci potegnu koje pivo sa tatama, momci uglavnom odgovaraju „Da“, dok ih očevi prekidaju*. (KSSJ) je eksplicitno izraženo da agens pije alkohol (*žestina, rakija, pivo*), a takođe je prisutna dimenzija svesnosti činjenja radnje, jer sve tri rečenice ukazuju da agens svojom voljom pije različite vrste alkoholnog pića. Namera agensa da uzme alkohol naročito je izražena u rečenici *Da i nežniji pol ume da potegne za alkoholnim pićem dokazale su dve vremešne bake...* (KSSJ), u kojoj je glagol praćen predlogom *za*, kojim se izražava ‘cilj, razlog radnje’ (RSJ), pa se tako jasno ogleda svesnost agensa pri vršenju radnje.

Tabela 41. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *potegnuti*

semantičke komponente glagola <i>potegnuti</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: SNAŽNO POVUĆI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: SNAŽNO POVUĆI TEČNOST
[UHVATITI]	uhvatiti objekatski pojam	uzeti posudu sa pićem
[SNAŽNO POVUĆI]	snažno povući predmet	snažno povući tečnost iz posude

Budući da se doslovnim značenjem glagola *potegnuti* izražava ‘snažno povući’, pojam POVLAČITI (odnosno SNAŽNO POVLAČITI) predstavlja inicijalni domen za razvoj prenesenog značenja ‘povlačiti tečnost iz posude’. Prema tome, pojam POVLAČITI predstavlja osnovu i kod prenesenog značenja, te se na taj način u okviru ovog pojma izražava, sa jedne strane, povlačenje izvesnog objekta i, sa druge strane, povlačenje tečnosti iz posude.

6.4.3. Glagol *trgnuti*

Trgnuti je glagol čije doslovno značenje u opštem smislu izražava ‘naglo i brzo izvući ili povući’. RMS definiše ovaj glagol kao ‘naglo, brzo izvući, izvaditi, iščupati’, dok RSJ daje

detaljniju definiciju, navodeći više radnji koje su sinonimne radnji izraženoj glagolom *trgnuti*: ‘naglim pokretom izvaditi, izvući, iščupati; naglo povući, potegnuti’. Stoga se može zaključiti da se najvažniji aspekti radnje koju izražava glagol *trgnuti* tiču naglog povlačenja ili vađenja objekatskog pojma, što uslovljava i semantičke komponente glagola *trgnuti*, a to su [NAGLO] i [IZVUĆI].⁵³

Preneseno značenje ovog glagola koje se odnosi na ‘piti’ specifično je po tome što se odnosi na naglo ispijanje tečnosti. RSJ preneseno značenje pijenja ovog glagola definiše kao pijenje ili ispijanje, ali u sklopu ove definicije navodi još i da se *trgnuti* odnosi na pušenje: ‘popiti, ispiti; povući pušeci’. Iz ovakve definicije ne može se zaključiti da se radnja pijenja odvija brzo ili naglo, pa se potpuni smisao ovog prenesenog značenja dobija iz definicije navedene u RMS, kojom se ističe da se radnja pijenja vrši naglo (‘naglo popiti, ispiti’). Tako definisano preneseno značenje pruža uvid u način na koji nastalo: asocijativna veza uspostavljena je unutar pojma kojim se označava naglo obavljanje neke radnje, u konkretnom slučaju, to su radnje naglog izvlačenja objekta i naglog ispijanja tečnosti. Izvlačenje, odnosno čupanje ili povlačenje predmeta naglim pokretom predstavlja motivacionu osnovu za razvoj prenesenog značenja naglog pijenja tečnosti. Naglost se zapravo odnosi na nagle pokrete ruke: poput naglog trzaja ruke kojom se objekat vadi (čupa, povlači), kod prenesenog značenja tečnost se prinosi ustima naglim pokretom ruke. Aspekt naglosti i iznenadnosti se tiče posmatrača radnje: budući da agens radnju vrši svojom voljom, očigledno je da agens ima nameru da radnju obavi na određen način. Metaforičko preslikavanje se, prema tome, odvija u okviru domena NAGLOST, kao specifičnog načina vršenja radnje i u doslovnom i u prenesenom značenju, pa je pojmovna metafora kojom se preneseno značenje ‘pijenja’ razumeva NAGLO POPITI TEČNOST JE TRGNUTI. Fokus kod prenesenog značenja je na naglom pokretu kojim agens prinosi ustima sud sa tečnošću, ali i na samoj radnji pijenja, jer naglim pokretom ruke agens trgne ruku u kojoj drži posudu i naglo je i neočekivano prinosi ustima, te počinje da pije. Ni u definiciji prenesenog značenja glagola *trgnuti* (kao ni u definiciji prenesenog značenja glagola *potegnuti*) nije navedena vrsta tečnosti koja se pije, ali se na osnovu kontekstualizovane upotrebe ovog glagola, kao i vanjezičkog znanja zaključuje da je alkohol tečnost koja se pije na ovakav način. U rečenici *Čuj, deda, ne bi bilo naodmet da trgnemo po jednu – rekne on.* (KSSJ) objekatski pojam nije eksplicitno izražen, ali

---

⁵³ Iako bi se navedene dve komponente mogle objediniti u jednu značenjsku komponentu ([NAGLO IZVUĆI]), one su ovde ostavljene razdvojenim budući da se komponenta koja se odnosi na način vršenja radnja ([NAGLO]) odnosi na specifičnost ne samo radnje koja je označene komponentom [IZVUĆI], već i na druge radnje koje glagol *trgnuti* takođe podrazumeva (izvaditi, iščupati, povući, potegnuti).

poznavanje srpskog jezika i kulture ukazuje na činjenicu da agens predlaže da se popije po jedna čašica alkoholnog pića, i to verovatno žestokog alkoholnog pića koje se služi u manjim dozama i koje je pogodno za ispijanje u jednom gutljaju, odnosno jednom “trzaju”: agens čašicu sa pićem naglo podiže i izliva sadržaj u usta, ispijajući piće u jednom gutljaju. Stoga se i kod ovog značenja pojmovna metafora kojom se razumeva preneseno značenje (NAGLO POPITI TEČNOST JE TRGNUTI) može konkretizovati kao NAGLO POPITI ALKOHOLNO PIĆE JE TRGNUTI. Na istovetan način tumači se i rečenica...*morao je uvek napre u kujni dobro da trgne ruma, pa bi tek onda izvršio pregled svih poljskih kujni što su bile oko komore.* (KSSJ), u kojoj agens takođe naglim pokretom ruke prinosi piće (koje se takođe služi u manjim dozama) i ispija ga. U rečenici *Kad trgnete jednog “jelena”, ili “muškarci znaju zašto”, ili energetski napitak...* (KSSJ) agens pije alkoholno piće (pivo), ali je, i pored toga što pivo predstavlja piće koje se pakuje i poslužuje u dozama koje se ne mogu popiti u jednom gutljaju, fokus na naglosti i brzini kojom se pije “jelen” ili “muškarci znaju zašto”. Ovde je, osim prisutne pojmovne metafore NAGLO POPITI ALKOHOLNO PIĆE JE TRGNUTI, prisutan i metonimijski prenos NAZIV PROIZVODA ZA PROIZVOD, kao deo opšte pojmovne metonimije PROIZVOĐAČ ZA PROIZVOD (THE PRODUCER FOR THE PRODUCT) (Kövecses, 2010: 155). Ovde se u stvari nazivom proizvoda i reklamnog slogana (“jelen”, odnosno “muškarci znaju zašto”) objašnjava sam proizvod, pivo.

Tabela 42. Semantičke komponente i izvorni i ciljni domeni glagola *trgnuti*

semantičke komponente glagola <i>trgnuti</i>	domen na koji se komponenta odnosi/izvorni domen: NAGLO POVUĆI	pojmovni domen nastao metaforičkim prenosom/ciljni domen: NAGLO POPITI
[NAGLO]	naglo povući objekatski pojam	naglo uzeti posudu sa pićem
[IZVUĆI]	izvući objekatski pojam	ustima povući tečnost iz posude

Analiza pokazuje da su se semantičke komponente doslovnog značenja glagola *trgnuti*, [NAGLO] i [IZVUĆI], pokazale kao produktivne pri nastanku prenesenog značenja ovog glagola. S obzirom na to da se odnose na pojmove NAGLO DELOVATI i IZVLAČITI, oba pojma predstavljaju inicijalne domene pri nastanku prenesenog značenja glagola *trgnuti*, čija semantika takođe obuhvata i komponentu [NAGLO] i komponentu [IZVUĆI]. Prema tome, preneseno značenje glagola *trgnuti* razvilo se u okviru domena prisutnih kod doslovnog

značenja, a koji su specifični za obe radnje (i radnju trzanja, i radnju pijenja) označene ovim glagolom.

6.4.4. Rekapitulacija glagola u srpskom jeziku čija se prenesena značenja odnose na ‘piti’

Glagoli koji u srpskom jeziku značenja ‘piti’ ostvaruju kao svoja prenesena značenja nisu brojni, s obzirom na to da su u korpusu ustanovljena tri takva glagola: *nategnuti*, *potegnuti* i *trgnuti*. Sva tri glagola se u svom doslovnom značenju odnose na specifičnu manipulaciju objektom uz koji stoje. Zajednička semantička komponenta za sva tri glagola je komponenta [POVUĆI], a glagoli se međusobno razlikuju po načinu na koji se povlačenje odvija, pa se tako povlačenje može odvijati snažno, što je izraženo komponentom [SNAŽNO] kod glagola *potegnuti*, ili se povlačenje može dogoditi naglo, što je kod glagola *trgnuti* izraženo komponentom [NAGLO]. Povlačenje izraženo glagolom *nategnuti* odvija se sa ciljem da se objekat rastegne i dovede u stanje napregnutosti, semantički izraženo komponentom [U CILJU NAPREGNUTOSTI]. Radnje izražene ovim trima glagolima takođe implicira i upotrebu određene sile od strane agensa, odnosno specifične pokrete ruku, a načini na koji se navedene radnje obavljaju prenesene su i na prenesena značenja ovih glagola koji znače ‘piti’.

Posmatrano iz kognitivnosemantičke perspektive, pojam POVLAČITI predstavlja incijalni domen koji se metaforički preslikava na ciljni domen kod sva tri glagola i to tako što se povlačenje objekta na specifičan način preslikava na specifičan način pijenja. Drugim rečima, specifičnosti povlačenja objekta, metaforičkim prenosom preslikavaju se na domen PITI, pa se tako glagolom *nategnuti*, na primer, pojam PITI izražava u smislu povlačenja tečnosti usnama, dok se pojam PITI glagolom *potegnuti* izražava kao ‘snažno povući tečnost’. Glagol *trgnuti* označava ‘naglo povući tečnosti iz posude’. Sva tri glagola se u prenesenom značenju ‘piti’ odnose na konzumiranje alkohola. Prema tome, prenesena značenja ova tri glagola razvijaju se u okviru istog domena, ali se razlikuju po načinima na koje se radnja pijenja (najčešće alkohola) obavlja. Aspekt sile koje agens u izvesnoj meri primenjuje pri radnji izraženoj doslovnim značenjima ovih glagola, nije izražen u prenesenim značenjima, budući da tečnost pri konzumiranju neometano prolazi niz grlo. Iako se prenesena značenja odnose na pijenje i unošenje tečnosti u organizam, naglasak je na onom što se događa izvan organizma i na načinu na koji se tečnost prinosi ustima.

7. Zaključna razmatranja

7.1. Rekapitulacija

Predmet ove analize je ispitivanje glagola u engleskom i srpskom jeziku unutar semantičkih polja jedenja i pijenja, kao dvaju međusobno povezanih semantičkih polja. Konkretnije određeno, predmet istraživanja predstavljaju doslovna i prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku. Glagoli jedenja i pijenja odabrani su za analizu budući da predstavljaju radnje kojima se zadovoljavaju primarne biološke potrebe, a koje se obavljaju svakodnevno. Osim toga, glagoli jedenja, a naročito pijenja, nisu sistematski proučavani ni u engleskom ni u srpskom jeziku, sa izuzetkom istraživanja u engleskom jeziku koje je sproveo Newman (Newman, 1997; Newman, 2009), ali se u njegovim istraživanjima najviše ispituju metaforička proširenja ovih glagola, ponajviše onih koji se odnose na jedenje. U srbističkoj literaturi ispitani su pojedini glagoli jedenja i pijenja sa aspekta njihovog semantičkog sastava i metaforičkih proširenja (Rašeta, 2014; Biljetina, 2017; Biljetina, 2019), ali ne i većina glagola koji spadaju u oba leksička polja. Osnovno teorijsko polazište pri analizi doslovnih značenja glagola predstavlja savremeni model pristupa leksičkom značenju, zasnovanog na kombinaciji tradicionalnog pristupa (Nida, 1975; Palmer, 1981; Lipka, 1992) i teorije prototipa (Rosch, 1975; Taylor, 2003). Analiza prenesenih značenja vrši se na osnovu teorije pojmovne metafore i metonimije, kao kognitivnolingvističkog pristupa tumačenju značenja i uspostavljanja veza između njih (Lakoff—Johnson, 2003; Evans—Green, 2006; Kövecses, 2010). Navedena teorijska polazišta treba da odgovore na ciljeve postavljene u ovom istraživanju, a to su sledeća četiri: (1) ustanoviti doslovna značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku kroz utvrđivanje njihovih semantičkih komponenti, (2) ustanoviti sličnosti i razlike u semantičkim komponentama i značenju ovih glagola u dva jezika, (3) ispitati prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku i mehanizme njihovog nastanka i (4) utvrditi sličnosti i razlike u prenesenim značenjima ovih glagola, njihovoj konceptualizaciji i leksikalizaciji. Istraživanje treba da pokaže da su za nastanak prenesenih značenja, odnosno za semantičke ekstenzije ispitivanih glagola, ključne pojedine semantičke komponente koje služe kao motivacija za nastanak prenesenih značenja.

Prvi cilj ostvaren je na osnovu savremenog, komplementarnog pristupa značenju leksema, kao kombinacije tradicionalnog, strukturalističkog pristupa, i teorije prototipa. Strukturalizam, kao tradicionalni pristup, određuje semantički sadržaj leksema kao skupa

semantičkih komponenti koje se dobijaju postupkom komponentne analize. Otklon od tradicionalnog pristupa ogleda se u tome što se semantičke komponente shvataju kao distinktivne komponente, na osnovu kojih se jedna leksema razlikuje od druge, čime se tradicionalni pristup približava teoriji prototipa, a glagoli jedenja i pjenja u ovom radu se, kao i sve ostale lekseme uopšte, grupišu na osnovu ispoljenosti ili stepena ispoljenosti određenih obeležja, odnosno semantičkih komponenti.

U poglavlju 4 glagoli jedenja i pjenja ispitani su metodom komponentne analize kojom je njihov semantički sadržaj razložen na semantičke komponente. Analizom je obuhvaćeno osamnaest glagola jedenja, odnosno dvanaest glagola pjenja u engleskom i srpskom jeziku. U engleskom delu korpusa ustanovljeno je da svi ispitani glagoli jedenja, budući da pripadaju istom leksičkom polju, dele zajedničke semantičke komponente koje predstavljaju karakteristike glagola *to eat*, kao nadređenog čitavom leksičkom polju, odnosno kao prototipskog glagola jedenja. Svi ostali ispitani glagoli, osim navedenih semantičkih komponenti, sadrže dodatne komponente na osnovu kojih se razlikuju od prototipskog glagola jedenja, istovremeno izražavajući specifičnosti procesa jedenja s obzirom na to da se komponente odnose na različite načine na koje se jedenje odvija. Analiza je pokazala da se unutar leksičkog polja glagola jedenja u engleskom jeziku mogu uočiti određene grupe semantičkih komponenti koje se odnose na različite pojavne dimenzije procesa jedenja, a tiču se količine unete hrane, načina na koji se jede, vrste obroka koji se jede i svrhe jedenja. Najbrojnija je grupa glagola koja se odnosi na veliku količinu pojedene hrane, što znači da u engleskom jeziku ima najviše glagola kojima se izražava prekomerno jedenje, a takvi glagoli najčešće sadrže i dodatne komponente kojima se intenzivira neumerenost u pogledu jedenja, i kojima se izražavaju pohlepa, proždrljivost i/ili velika brzina. Brojna je i grupa glagola koja se odnosi na glasno jedenje, odnosno na stvaranje specifičnog zvuka prilikom jela, kao i onih glagola kojima se izražava specifičan obrok. Sa druge strane, zabeležena su samo dva glagola kojima se izražava jedenje male količine hrane. U srpskom jeziku, značenje prototipskog glagola jedenja, *jesti*, može se razložiti na semantičke komponente koje ovaj glagol deli sa ostalim glagolima jedenja unutar leksičkog polja, a koji se mogu grupisati u tri veće celine: one kojima se izražava količina pojedene hrane, način na koji se hrana jede, kao i one kojima se izražava vrsta obroka koji se jede. Najveći je broj glagola kojima se izražava mala i velika količina hrane koja se konzumira, a takve glagole dodatno karakteriše još i komponenta koja se odnosi na način na koji se navedena količina hrane jede.

U pogledu pijenja, prototipski glagol u engleskom jeziku, *to drink*, svojim semantičkim sastavom izražava radnju koja je zajednička i ostalim glagolima pijenja u engleskom jeziku. Oni u svom semantičkom sadržaju imaju komponente koje se odnose na vrstu tečnosti koja se uzima, količinu tečnosti, način na koji se tečnost pije i na svrhu pijenja. Najčešća semantička komponenta ispitanih glagola je [ALCOHOL], budući da ulazi u semantički sastav četiri glagola pijenja, ali je implicitno prisutna i u semantici drugih glagola, premda u definicijama nije navedena. Glagoli kojima se označava konzumiranje alkohola takođe sadrže i dodatne komponente kojima se izražava prekomernost ili redovnost upotrebe alkohola. Izražena je i upotreba semantičkih komponenti koje se tiču načina konzumiranja tečnosti, poput brzine ili halapljivosti, odnosno organa usne duplje čija je upotreba najistaknutija pri pijenju. Prototipski glagol pijenja u srpskom jeziku je *piti*. U srpskom jeziku najbrojniji su oni glagoli kojima se izražava količina tečnosti koja je popijena, a ona je najčešće velika i izražena različitim stepenima gradacije, što pokazuju semantičke komponente takvih glagola koje se odnose na veliku, prekomernu ili celokupnu količinu, ili na pijenje tečnosti do poslednje kapi i/ili pražnjenje posude. Srpski jezik obiluje glagolima kojima se izražava konzumiranje alkohola, a takvi glagoli sadrže još i komponente koje se odnose na neumerenost u pogledu količine popijene tečnosti, odnosno alkohola.

Drugi cilj istraživanja, utvrđivanje sličnosti i razlika u semantičkim komponentama i značenju ovih glagola u dva jezika, ostvaren je upoređivanjem glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku i njihovih semantičkih komponenti. Ustanovljeno je da nadređeni, odnosno prototipski glagoli jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku, sadrže komponente koje se u potpunosti poklapaju, pa se može zaključiti da se u oba jezika prototipski glagoli (*to eat i jesti*, odnosno *to drink i piti*), kao hiperonimi čitavog ispitanog leksičkog polja, odnose na istovetna svojstva radnje jedenja i pijenja i da obe radnje konceptualizuju pojmove JESTI i PITI na isti način. U oba jezika, ostali glagoli unutar leksičkog polja sadrže bar još jednu dodatnu semantičku komponentu na osnovu koje se međusobno razlikuju unutar leksičkog polja glagola jedenja, odnosno pijenja. Kod konceptualizacije jedenja, zajedničko za oba jezika jesu glagoli kojima se izražavaju specifični obroci koji se jedu, i to komponentama koje se odnose na doba dana u kom se obrok jede, što navodi na zaključak da u kulturi oba jezika postoji potreba za leksikalizacijom glavnih obroka u toku dana. I u engleskom i u srpskom jeziku glagoli kojima se izražava velika količina pojedene hrane najčešće u svom semantičkom sadržaju imaju i komponentu koja se odnosi na različit stepen velike brzine ili proždrljivosti, a srpski jezik, za razliku od

engleskog, sadrži veći broj glagola kojima se izražava mala pojedena količina hrane. U pogledu pijenja, oba jezika sadrže veliki broj glagola kojima se izražava konzumiranje alkohola, pri čemu je konzumiranje alkohola u oba jezika najčešće praćeno neumerenošću u pogledu konzumirane količine, što je izraženo specifičnim semantičkim komponentama takvih glagola. Kontrastivna analiza dva jezika pokazuje da se glagolima jedenja i pijenja u engleskom i srpskom izražavaju slične radnje sa specifičnim semantičkim komponentama. Doslovna značenja glagola jedenja i pijenja u dva jezika odnose se na istu značenjsku dimenziju jedenja, odnosno pijenja (količina hrane/pića, vrsta hrane/pića, način jedenja/pijenja), dok se semantičke komponente koje određuju ove glagole kreću unutar navedenih dimenzija i, u većini slučajeva, izražavaju obeležja podudarna u dva jezika, pri čemu se komponentama specifičnim za pojedinačne glagole vrlo često izražavaju ekstremi duž određene dimenzije. Takvim glagolima izražavaju se radnje kojima se ističe određena karakteristika samog procesa jedenja, odnosno pijenja. Činjenica da se glagolima jedenja i pijenja izražavaju radnje koje su specifične po načinu na koji se vrše ili po količini objekatskog pojma koji se konzumira, vodi do zaključka da u oba jezika postoji potreba za leksikalizacijom i nijansiranim izražavanjem onih radnji jedenja i pijenja koje odstupaju od prototipske radnje, a da određene varijacije koje postoje između dva jezika odražavaju specifičnost kulture i vanjezičkog okruženja u kojima govornici engleskog i srpskog jezika žive.

Ostvarenje trećeg cilja istraživanja, ispitivanje prenesenih značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku i mehanizama njihovog nastanka, jednim delom se oslanja upravo na razlaganje semantičkog sadržaja ispitanih glagola na semantičke komponente. Ovaj deo analize predstavljen je u poglavlju 5. Cilj je da se pokaže da semantičke komponente predstavljaju motivacionu osnovu za nastanak prenesenih značenja u teoriji pojmovne metafore, odnosno da služe kao izvorni domeni kod mehanizma pojmovne metafore ili sredstva kod nastanka prenesenog značenja putem pojmovne metonimije. Analiza engleskih glagola pokazala je da šest (od ispitanih osamnaest) glagola jedenja proširuje svoja značenja, odnosno da su neke od njihovih semantičkih komponenti produktivne u daljoj semantičkoj disperziji glagola. Osim glagola *to eat*, koji označava prototipsku radnju, i sadrži komponente koje izražavaju pojedine segmente radnje jedenja, ostali glagoli koji ostvaruju prenesena značenja u svom semantičkom sadržaju imaju i dodatne komponente kojima se izražava prekomerna količina, brzina ili halapljivost. U kognitivnolingvističkoj interpretaciji, takva svojstva vanjezičkog entiteta predstavljaju

pojmovne domene na osnovu kojih, putem pojmovnih mehanizama, dolazi do prenesenih značenja. Pojmovni domeni ŽVAKATI, GRISTI, HALAPLJIVOST, PREKOMERNA BRZINA i KOLIČINA pokazali su se kao najčešći motivacioni domeni pri uspostavljanju asocijativnih veza i proširenju značenja pre svega na domene SMANJIVATI, UNIŠTAVATI, NANOSITI FIZIČKI i/ili PSIHIČKI BOL, POHLEPNO ili PREKOMERNO OBAVLJATI RADNJU. Pokazalo se takođe da su za nastanak takvih prenesenih značenja bitne ne samo odlike agensa, kao vršioca radnje, i onoga što čini pacijensu, nego i odlike pacijensa i onoga što mu se događa. Pojmovna preslikavanja sa domena jedenja na druge domene raznolika su, ali je primetno da su prenesena značenja u najvećem broju slučajeva negativno konotirana. U srpskom jeziku utvrđeno je postojanje ukupno sedam glagola jedenja koji ostvaruju prenesena značenja. Ovi glagoli se u svom doslovnom značenju odnose na različite stepene i vidove neumerenosti i brzine jedenja, i upravo takve njihove semantičke komponente (one kojima se izražava halapljivost, jedenje prekomerne ili velike količine hrane) predstavljaju motivacionu bazu za razvoj prenesenih značenja koja se odnose na druge radnje. Glagol *jesti* takođe pruža raznovrsnu osnovu za nastanak prenesenih značenja, upravo zbog svoje opštosti i prototipskog značenja, a naročito se produktivnom pokazala komponenta koja se odnosi na grizenje i žvakanje, i to ne samo kod razvoja prenesenih značenja ovog glagola, nego i ostalih glagola jedenja koji proširuju svoja značenja. U pojmovnom smislu, glagoli jedenja u srpskom jeziku razvijaju prenesena značenja na osnovu određenih prototipskih semantičkih komponenti u okviru segmenata/domena ŽVAKATI, GRISTI, VELIKA KOLIČINA HRANE, BRZINA i HALAPLJIVOST. Prototipske komponente doslovnih značenja određenih glagola predstavljaju osnovu za uspostavljanje izvornih pojmovnih domena, a potom i za tumačenje prenesenih značenja. Ove semantičke komponente su u osnovi izvornih domena koji omogućavaju razumevanje drugih pojmova, opštih po svom smislu. Međutim, u zavisnosti od kombinacije sa drugim pojmovima na koje se određeni glagol takođe odnosi, takvi opšti pojmovi dobijaju specifične karakteristike, te izražavaju specifične pojmove unutar ciljnih domena SMANJIVATI, NESTAJATI, UKLANJATI, UNIŠTAVATI, TROŠITI, NEUMERENOST i/ili NANOSITI PSIHIČKI ILI FIZIČKI BOL. Prenesena značenja sa navedenim ciljnim domenima najčešće imaju negativnu konotaciju. Kada se uporede izvorni domeni u engleskom (ŽVAKATI, GRISTI, HALAPLJIVOST, PREKOMERNA BRZINA i PREKOMERNA KOLIČINA) i srpskom (ŽVAKATI, GRISTI, VELIKA KOLIČINA HRANE, BRZINA i HALAPLJIVOST) jeziku, očigledno je da se oni gotovo u potpunosti podudaraju. Navedenim pojmovnim domenima u oba jezika se izražavaju oni segmenti vanjezičke stvarnosti koji predstavljaju iskustvene domene koji se percipiraju kao specifični pri procesu jedenja. Takve specifičnosti preslikavaju se na druge, ciljne domene, i takođe

ispoljavaju poklapanja u pogledu pojmova na koje se odnose (pojmovi SMANJIVATI, UNIŠTAVATI, NANOSITI FIZIČKI i/ili PSIHIČKI BOL, POHLEPNO ili PREKOMERNO OBAVLJATI RADNJU u engleskom, odnosno pojmova SMANJIVATI, NESTAJATI, UKLANJATI, UNIŠTAVATI, TROŠITI, NEUMERENOST i/ili NANOSITI PSIHIČKI ili FIZIČKI BOL u srpskom jeziku). Može se zaključiti da se pojam JESTI u engleskom i srpskom jeziku konceptualizuje na sličan način, i to ne samo u pogledu prototipičnosti radnje označene ovim pojmom, već i u pogledu specifičnih domena, kao osnove za dalja metaforička preslikavanja, što ukazuje na potencijalnu univerzalnost navedene konceptualizacije jedenja, ali i na univerzalnost navedenih izvornih i ciljnih domena. Jedenje se u oba jezika najčešće metaforički proširuje na radnju uništavanja, upravo usled mehaničke obrade hrane zubima, njene destrukcije i potpune transformacije oblika i stanja. Ovi procesi se očigledno u obema kulturama shvataju na isti način, te je konceptualizacija ista, pri čemu leksikalizacija može da se poklapa kao što se, na primer, preneseno značenje engleskog glagola *to eat* u smislu fizičkog nagrizanja entetiteta poklapa sa jednim od prenesenih značenja glagola *jesti* u srpskom jeziku, koje se takođe odnosi na fizičko nagrizanje i propadanje. Sa druge strane, postoje i izvesne varijacije unutar navedenih domena: u srpskom jeziku, na primer, širi je obim ciljnog poddomena NANOSITI FIZIČKI BOL, koji se manifestuje kroz fizičko uništavanje, ubod insekta, griženje i glodanje, a u engleskom jeziku kroz domen FIZIČKI UNIŠTAVATI. Isto tako, različiti glagoli u engleskom i srpskom jeziku unutar sličnih metaforičkih preslikavanja mogu da izražavaju isti pojam: na primer, brzina i uživanje prilikom radnje čitanja u engleskom se izražavaju glagolom *to devour* (tj. čitanje se shvata kao proždiranje), a u srpskom se izražava glagolom *gutati*.

Ispitivanjem glagola pijenja u engleskom jeziku ustanovljeno je pet glagola koji ostvaruju prenesena značenja. Tim glagolima se izražavaju određene specifičnosti procesa pijenja, izražene specifičnim semantičkim komponentama koje se odnose na brzinu ili halapljivost prilikom pijenja, odnosno na stanje opijenosti usled konzumiranja alkohola. Izuzetak predstavlja prototipski glagol *to drink*, čije se semantičke komponente odnose na pojedinačne faze procesa pijenja, prisutne u semantičkom sastavu svih glagola pijenja, a koje se odnose na unošenje tečnosti u usta, njeno gutanje i smanjivanje u količini. Stoga su izvorni domeni na osnovu kojih se razvijaju prenesena značenja ovih glagola i razumevaju drugi domeni sledeći: GUTATI, NEUMERENOST, BRZINA, POHLEPA, OPIJENOST, ŽED (odnosno, POTREBA ZA TEČNOŠĆU). Domen GUTATI deo je konceptualizacije radnji izraženih bilo kojim glagolom pijenja, dok domeni BRZINA, POHLEPA i OPIJENOST predstavljaju specifičnosti radnje pijenja. Ovi pojmovni domeni služe za razumevanje prvenstveno onih pojmova koji se mogu

uže specifikovani na neki od poddomena unutar navedenih domena, pa tako, na primer, putem pojma NEUMERENOST (PRI PIJENJU) razumevamo pojam NEUMERENOST PRI TROŠENJU, ili se pojam OPIJENOST (IDEJOM), kao ciljni domen, razumeva putem pojma OPIJENOST (ALKOHOLOM). Osim domena NEUMERENOST i OPIJENOST, kao ciljni domeni izraženi glagolima pijenja javljaju se još i domeni FIZIČKI UPIJATI, UVLAČITI, PRIHVATATI IDEJE i ZADOVOLJITI POTREBU. Analiza glagola u srpskom korpusu pokazala je da ima šest glagola pijenja koji svoja doslovna značenja dalje razvijaju i ostvaruju prenesena značenja. Takvi glagoli se u doslovnom značenju odnose na pijenje prekomerne ili celokupne količine tečnosti, što je izraženo semantičkim komponentama glagola, a značenje svakog od glagola specifično je usled kombinacije sa drugim komponentama koje se ne odnose na količinu popijene tečnosti, već na domene GUTATI, OPIJENOST, SMANJIVATI, ŽED, ZASITITI, PRAZNITI POSUDU. Ovi pojmovni domeni predstavljaju motivacionu osnovu za asocijativno povezivanje i razumevanje ciljnih domena, odnosno pojmova VELIKA KOLIČINA, ZADOVOLJITI POTREBU, ZASITITI, ISPARAVATI, TROŠITI, OPIJENOST. Kontrastivno poređenje prenesenih značenja, odnosno izvornih i ciljnih domena kod glagola pijenja u engleskom i srpskom jeziku, pokazuje da su i izvorni i ciljni domeni u oba jezika gotovo istovetni; drugim rečima, konceptualizacija pojma PITI podudarna je u oba jezika, jer se sam pojam pijenja odnosi na radnju koja je univerzalna i inherentna svakom živom biću, pa su tako i pojmovi koji se vežu za pojam PITI najčešće univerzalni. Osim toga, univerzalnost konceptualizacije pijenja potkrepljuje i činjenica da se redovno konzumiranje alkohola u prekomernoj količini u oba jezika izražava prototipskim glagolima *to drink* i *piti*, i to kada se ovi glagoli koriste u netranzitivnom obliku. Konzumiranje alkohola ne transformiše sam alkohol, ali dovodi do transformacije organizma, a pre svega do izmenjenog mentalnog stanja koje dovodi do netipičnog i neuobičajenog ponašanja. Određene varijacije između dva jezika svakako postoje, a ogledaju se u tome što se, na primer, pojam OPIJENOST, kao ciljni domen, u engleskom jeziku razumeva putem glagola *to imbibe*, dok se u srpskom jeziku isti pojam razumeva putem glagola *lokati*, *gutati* i *piti*.

Posebnu grupu čine glagoli čija se prenesena značenja odnose na jedenje ili pijenje. Pokazalo se da je u engleskom jeziku grupa glagola koji značenja jedenja ostvaruju kao prenesena relativno brojna, budući da obuhvata čak osam glagola, u poređenju sa srpskim jezikom gde je uočen samo jedan takav glagol. Doslovna značenja ovih glagola u engleskom jeziku mogu se podeliti na dve grupe, pa se u tom svetlu sagledavaju i prenesena značenja jedenja koja ostvaruju. U jednoj grupi nalaze se glagoli koji označavaju radnje izvršene sa

određenom namerom, poput namere da se entitet razruši, razgori, ubaci lopatom ili ispolira, a upravo takva specifična namera predstavlja izvorni domen za nastanak značenja jedenja, pa su ciljni domeni na koje se preslikavaju domeni JESTI CELOKUPNU KOLIČINU HRANE, TRPATI HRANU U USTA ili ODRŽAVATI TELESNU ENERGIJU. U drugoj grupi nalaze se glagoli čija doslovna značenja sadrže specifične značenjske komponente koje se dovode u vezu sa životinjama, odnosno sa domenima koji se odnose na ponašanje životinja, poput BRZO, HALAPLJIVO ili PROŽDRLJIVO JESTI, odnosno JESTI MALU KOLIČINU HRANE. Ciljni domeni iz obe grupe kod gotovo svih glagola su negativno konotirani, pa se može zaključiti da se glagoli čije preneseno značenje izražava jedenje odnose na negativne i nepoželjne karakteristike jedenja. To je naročito ispoljeno kod glagola čije se doslovno značenje vezuje za životinje, pa se upotrebom takvih glagola unutar domena jedenja osobine životinja pripisuju ljudima, verovatno radi potrebe da se drugo ljudsko biće degradira. Samo jedan glagol koji ostvaruje značenje jedenja u prenesenom smislu podudaran je kako u svom doslovnom značenju, tako i u svom prenesenom značenju jedenja sa određenim domenima koji se konceptualizuju u engleskom jeziku, budući da izražava pojmove RAZARATI i CELOKUPNOST, odnosno pojmove SITNITI HRANU GRIŽENJEM i JESTI CELOKUPNU KOLIČINU HRANE. Glagoli čije se preneseno značenje odnosi na pijenje nisu brojni ni u jednom od dva ispitana jezika. U engleskom jeziku se ovim glagolima izražavaju domeni PRAZNITI i BRZINA pri jedenju, dok se u srpskom jeziku prenesena značenja glagola pijenja nalaze unutar istog domena (domena POVLAČITI), ali se međusobno razlikuju po načinu na koji se radnja vrši. Primetno je da se u engleskom, ali i u srpskom jeziku, glagolima čije je značenje pijenja preneseno značenje, ističe određena prenaplašena karakteristika radnje, kao i da se takva prenesena značenja prvenstveno odnose na konzumiranje alkohola. Ovaj segment analize pokazao je da se pojmovi jedenja i pijenja u oba jezika mogu izraziti ne samo putem prototipskih radnji jedenja, odnosno pijenja, već i putem drugih radnji kojima se, kako analiza pokazuje, izražavaju domeni koji nisu izraženi doslovnim značenjima glagolima jedenja i pijenja.

Opšti zaključak jeste da se u oba jezika radnje jedenja i pijenja izražavaju na raznovrsne načine, ističući pri tom određene segmente ovih procesa. Unutar svakog jezika ponaosob, veliki je broj leksičkih varijacija kojima se izražavaju različiti načini konzumiranja hrane ili pića, u zavisnosti od odlika agensa, odnosno pacijensa. Kako istraživanje pokazuje, između dva jezika uočavaju se određene podudarnosti u načinima na koje se procesi jedenja i pijenja konceptualizuju i potom leksikalizuju, čime se potvrđuje univerzalnost samih procesa

jedenja i pijenja, kao i univerzalno iskustvo ljudske vrste prilikom obavljanja ovih radnji. U poglavljima 5 i 6 semantičke komponente svih glagola jedenja i pijenja koji ostvaruju prenesena značenja, odnosno svih glagola koji ostvaruju preneseno značenje jedenja i pijenja, navedene su paralelno sa pojmovnim domenima na koje se odnose. Konkretnije rečeno, paralelno sa semantičkim komponentama ispitanih glagola navedeni su i motivacioni domeni, kao osnova za metaforičko preslikavanje, a potom i ciljni domeni na koje se odnosi specifičan iskustveni, motivacioni domen. Na taj način komponente značenja su dovedene u vezu sa izvornim domenima koji se potom preslikavaju na ciljne domene, čime se ukazuje na to da su za razumevanje prenesenih značenja ispitanih glagola ključne semantičke komponente, kao značenjski elementi glagola. Istovremeno se ukazuje na povezanost tradicionalnog pristupa u kom je značenje neke lekseme objašnjeno razlaganjem značenja na semantičke komponente, i savremenog, kognitivnolingvističkog pristupa, koji segmente određene radnje (pa i samu radnju) izražava pojmovima, a koji se pri tumačenju prenesenih značenja služi teorijom pojmovne metafore i metonimije.

7.2. Perspektive

Rezultati ove analize trebalo bi da doprinesu prvenstveno potpunijem semantičkom opisu glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku, kao i potpunijem uvidu u leksikalizaciju i konceptualizaciju pojmova jedenja i pijenja u navedenim jezicima. Praktičnu primenu ovo istraživanje moglo bi da ima pre svega u leksikografiji, odnosno u sastavljanju preciznih rečničkih definicija glagola jedenja i pijenja, prevashodno u srpskom jeziku. Osim toga, rezultati analize mogu se koristiti pri prevođenju glagola jedenja i pijenja sa jednog jezika na drugi, i to ne samo pri prevođenju njihovog doslovnog značenja, već i pri prevođenju njihovih proširenih, prenesenih značenja. Analiza je takođe ukazala na moguće dalje perspektive vezane za leksička polja glagola jedenja i pijenja. Osnovni pravac budućih istraživanja trebalo bi da se kreće ka vezivanju saznanja iz leksike i semantike sa morfosintaksičkim i semantičkim odlikama glagola jedenja i pijenja. Kako analiza doslovnih i prenesenih značenja pokazuje, istraživanje tog tipa trebalo bi usmeriti ka ispitivanju tranzitivnosti i netranzitivnosti ovih glagola, s obzirom na to da je njihova semantika izrazito nijansirana, a prototipski glagoli jedenja (*to eat, jesti*) i pijenja (*to drink, piti*) ispoljavaju različito značenje u zavisnosti od toga jesu li ili nisu upotrebljeni u svom tranzitivnom, odnosno netranzitivnom obliku. Pored toga, čini se da ni idiomatska upotreba ovih glagola nije dovoljno istražena, te stoga postoje mnoge smernice koje pokazuju u kom pravcu bi se

dalja istraživanja mogla odvijati. Navedene aspekte valjalo bi obraditi prvenstveno u srpskom jeziku, budući da određena istraživanja u tom pravcu u engleskom jeziku već postoje, ali su ona izvedena na ograničenom broju glagola jedenja i pjenja. Polazište za takva istraživanja mogla bi da predstavlja upravo analiza izvršena u ovom radu, budući da jednu od ključnih osnova pri istraživanju leksema predstavljaju njihova precizno ustanovljena značenja.

Literatura:

1. Aitchison, J. (2003). *Words in the Mind. An Introduction to the Mental Lexicon (3rd edition)*. Oxford: Basil Blackwell.
2. Andonov Bjelica, M. (2014). Why do we cook up stories, spice them up, and serve them with relish: some observations about metaphors. U: Prčić, T.—Marković, M. (ured.) (2014). *Engleski jezik i anglofone književnosti u teoriji i praksi. Zbornik u čast Druginji Pervaz*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 51- 65.
3. Aristotle. (1924). *The Works of Aristotle*. Translated under the editorship of W.D.Ross. Preuzeto 10. februara 2019. sa <https://holybooks.com/completes-aristotle-pdf/>
4. Bach, Emmon. (1980). Tenses and Aspects as Functions on Verb-Phrases. In: Rohrer, C. (ed.) (1980). *Time, Tense and Quantifiers*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 19-37.
5. Berlin, Br.—Kay, P. (1969). *Basic Color Terms. Their Universality and Evolution*. Los Angeles: University of California Press, Berkley.
6. Biljetina, J. (2017). The lexical field of verbs of eating in English and Serbian: a contrastive analysis. U: Novakov, P. (ured.) (2017). *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. god. 7, br 7*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 87-108.
7. Biljetina, J. (2019). Pojmovni mehanizmi nastanka proširenih značenja glagola jedenja i pijačja u engleskom jeziku i njihovi ekvivalenti u srpskom. U: Novakov, P. (ured.) (2017). *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. god. 9, br 9*. Novi Sad: Filozofski fakultet. Filozofski fakultet, Novi Sad: 33-53.
8. Binnick, R. I. (1991). *Time and the Verb. A Guide to Tense and Aspect*. Oxford: Oxford University Press.
9. Binnick, R. I. (2005). The Markers of Habitual Aspect in English. *Journal of English Linguistics. Vol 33, Issue 4*, 339-368.
10. Borik, Olga. (2002). *Aspect and Reference time*. Utrecht. Landelijke Onderzoekschool Taalwetenschap.
11. Bull, W.E. (1960). *Time, Tense, and the Verb*. Berkley: University of California Press..
12. Comie, B. (1976). *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.

13. Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Croft, W.—Cruse, D.A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
15. Cruse, D. A. (1991). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Dixon, R.M.W. (2005). *A Semantic Approach to English Grammar (2nd edition)*. Oxford: Oxford University Press.
17. Dragičević, R. (2010). *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.
18. Đorđević, R. (1987). *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
19. Evans, V.—Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
20. Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning. Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
21. Fauconnier, G.—Turner, M. (2002). *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
22. Fellbaum, C. (1998). A Semantic Network of English Verbs. In: Fellbaum, C. (ed.) (1998). *WordNet. An Electronic Lexical Database*. Massachusetts: MIT Press. 69-105.
23. Filipović-Kovačević, S. (2012). Leksičko izražavanje pojma VEOMA DOBRO u srpskom i engleskom jeziku. U: Grković-Mejdžor, J. (ured.) (2012). *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku. LV/2*. Novi Sad: Matica srpska. 239-255.
24. Filipović-Kovačević, S. (2013). Šta je važno i vredno: veliko ili malo? Iz perspektive kognitivne semantike. U: Živančević-Sekeruš, I. (ured.) (2013). *Susret kultura. Zbornik radova. Knjiga I*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 525-537.
25. Filipović-Kovačević, S. (2014). Conceptual Metaphors in English and Serbian Colour Idioms with Red, Pink, Green and Yellow. U: Gudurić, S., Stefanović, M. (ured.) (2014). *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IV/1*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 121-135.
26. Filipović-Kovačević, S. (2016). Mali pojmovnik kognitivne semantike. U: Dražić, J., Bjelaković, I. (ured.) (2016). *Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 575-590.
27. Geeraerts, D. (2010). *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.

28. Gibbs, R. (1994). *The Poetics of Mind. Figurative thought, language and understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Gibbs, R. (2006). Cognitive Linguistics and Metaphor Research: Past Successes, Skeptical Questions, Future Challenges. *DELTA*, 22. *Especial*, 1-20.
30. Gortan-Premk, D. (2004). *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*. (2. izdanje). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
31. Goosens, L. (1990). Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. *Cognitive linguistics*, 1-3, 323-340.
32. Gudurić, S. (2014). *Hleb* u francuskoj i srpskoj jezičkoj tradiciji. U: Gudurić, S., Stefanović, M. (ured.) *Jezici i kulture u vremenu i prostoru, tematski zbornik* (2014). Novi Sad: Filozofski fakultet. 47-59.
33. Hlebec, B. (2007). *English Semantics*. Beograd: Čigoja štampa.
34. Huddleston, R.—Pullum, G.K. (2012). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
35. Johnson, M. (1992). *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
36. Katz, J. & Fodor, J. (1963). The structure of a semantic theory. *Language*, 39, 170-210.
37. Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva,.
38. Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek i Knjižara Krug.
39. Kövecses, Z.—Radden, G. (1998). Metonymy: Developing a Cognitive Linguistic View. *Cognitive Linguistics*, 9-1, 37-77.
40. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor. A Practical Introduction. 2nd edition*. Oxford: Oxford University Press.
41. Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
42. Labov, W. (2004). The Boundaries of Words and Their Meanings. In: (Bas, A., Denison, D.) (ed.) (2004). *Fuzzy grammar: A reader*. Oxford: Oxford University Press.
43. Lakoff, G. (1990). *Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.

44. Lakoff, G.—Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
45. Langacker, R. (2008). *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
46. Lee, D. (2001). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
47. Leech, G. (1981). *Semantics. 2nd edition*. Harmondsworth: Penguin books.
48. Leech, G.—Svartvik, J. (2003). *A Communicative Grammar of English. Third Edition*. Harlow: Pearson Education Limited.
49. Lehrer, A. (1985). *Semantic Fields and Lexical Structure*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
50. Levin, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. Chicago: University of Chicago Press.
51. Lipka, L. (1972). *Semantic Structure and Word-Formation. Verb-Particle Constructions in Contemporary English*. München: Fink.
52. Lipka, L. (1992). *An Outline of English Lexicology. Lexical Structure, Word Semantics and Word-Formation. 2nd edition*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
53. Lyons, J. (1968). *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
54. Lyons, J. (1977). *Semantics. Volume I-II*. Cambridge: Cambridge University Press.
55. Lyons, J. (1981). *Language and Linguistics. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
56. Macaulay, R. K. S. (1971). *Aspect in English*. Doctoral Thesis. Los Angeles: University of California. Preuzeto 29. juna 2020. sa <https://linguistics.ucla.edu/images/stories/Macaulay.1971.pdf>.
57. Marčeta, J. (2015). Voće u francuskoj, italijanskoj i srpskoj frazeologiji. U: Milanović, Ž. (ured.) (2015). *Konteksti. Drugi međunarodni interdisciplinarni skup mladih naučnika društvenih i humanističkih nauka. Zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 157-179.
58. Martsa, S. (1999). On exploring the conceptual structure of folk knowledge: the case of animal terms, *Lingistica c Filologia*, 9, 73–88.
59. Milić, G. (2013). Pristup zoosemiji u okviru teorije konceptualne metafore i metonimije, *Jezikoslovlje*, 14/1, 197-213.

60. Næss, Åshild. (2009). How transitive are EAT and DRINK verbs?. In: Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 27-43.
61. Newman, J. (1997). Eating and Drinking as Sources of Metaphor in English. *Cuadernos de Filología Inglesa*, 6/2, 213-231.
62. Newman, J.—Rice, S. (2006). Transitivity Schemas of English EAT and DRINK in the BNC. In: Gries, S.T., Stefanowitsch, A. (ed.) (2006). *Corpora in cognitive linguistics, Vol. 2: The syntax-lexis interface*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 225–60.
63. Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
64. Newman, J. (2009a). A cross-linguistic overview of ‘eat’ and ‘drink’. In: Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1-27.
65. Newman, J.—Aberra. D. (2009). Amharic EAT and DRINK verbs. In: Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 253-273.
66. Nida, E. (1975). *Componential Analysis of Meaning. An introduction to semantic structures*. The Hague: Mouton.
67. Novakov, P. (2005). *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Futura publikacije.
68. Novakov, Predrag (2008). *A Guide to Time and Tense in English and Serbian*. Novi Sad: Futura.
69. Novokmet, S. (2016). Metaforična značenja leksema iz leksičko-semantičke grupe naziva za pse koja se odnose na ljudske osobine. *Književnost i jezik*, LXIII/1-2, 49-66.
70. Novokmet, S. (2017). Metaforična značenja životinjskih naziva koja se odnose na čoveka nemoralnih osobina u srpskom jeziku. *Srpski jezik*, XXII, 537-554.
71. Ogden, C.K.—Richards, I.A. (1946). *The Meaning of Meaning. 8th edition*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
72. Palmer, F.R. (1981). *Semantics. Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
73. Palmer, F.R. (1987). *The English Verb. Second edition*. Harlow: Longman..
74. Piper, P.—Klajn, I.(2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.

75. Prčić, T. (2016). *Semantika i pragmatika reči. Treće, elektronsko, izdanje*. Novi Sad: Filozofski fakultet,.
76. Prčić, T.—Halupka, S. (1999). Krokodilu moj kontrastivni: od životinja vokativi za ljude invektivi. U: R. Šević i dr. (ur.) (1999). *VI simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja. Zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 125-130.
77. Pulman, S.G. (1983). *Word Meaning and Belief*. Oxford: Taylor and Francis, Oxford.
78. Quirk, R.—Greenbaum, S. (1976). *A University Grammar of English*. Harlow: Longman.
79. Radić-Bojanić B. (2005). Kontrastivna analiza glagola kuvanja u engleskom i srpskom jeziku. *Prilozi proučavanju jezika*, 36, 119-124.
80. Radovanović, M. (2010). O pojmovniku i terminologiji fazi logike u lingvistici. *Južnoslovenski filolog*, LXVI, 407-417.
81. Rasulić, K. (2006). This Could Be You: Metonymy as Conceptual Integration. In: Rasulić, K., Trbojević, I. (ed.) (2006). *ELLSII75 Proceedings, Volume I – International Conference to Mark the 75th Anniversary of the English Department, Faculty of Philology, University of Belgrade – English Language and Literature Studies: Interfaces and Integrations*. Belgrade: Faculty of Philology. 307-317.
82. Rasulić, K. (2010). Aspekti metonimije u jeziku i mišljenju. *THEORIA (Časopis Srpskog filozofskog društva)* LIII, broj 3, 49-70.
83. Rasulić, K. (2017). Shakespeare on the shelf, Blue Helmets on the move. Human-related metonymic conceptualization in English and Serbian. In: Athanasiadou, A. (ed.) (2017). *Studies in Figurative Thought and Language. Human Cognitive Processing 56*. Amsterdam: John Benjamins. 200-229.
84. Rašeta Stamenov, S. (2014). Šta sve možemo progutati – domen jedenja kao izvor metaforičke ekstenzije u srpskom i engleskom jeziku. U: Živančević-Sekeruš, I. et al. (ed.) (2014). *Konteksti. Prvi međunarodni interdisciplinarni skup mladih naučnika društvenih i humanističkih nauka. Zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 185-199.
85. Riđanović, M. (1976). *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*. Cambridge: Slavica Publishers.
86. Rosch, E. (1975). Cognitive representation of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology*, 104 (3), 192-233.
87. Rosch, E.—Lloyd, B.B. (eds.) (1978). *Cognition and categorization*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

88. Saeed, J. (2003). *Semantics. 2nd edition*. Oxford: Blackwell.
89. de Saussure, F. (1959). *Course in General Linguistics*. New York: Philosophical Library.
90. Song, J.J. (2009). What (not) to eat or drink: Metaphor and metonymy of eating and drinking in Korean. In: Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 195-229.
91. Stamenković, D. (2010). Past Progressive i njegovi srpski ekvivalenti u svetlu semantičkih osobina glagola. U: Subotić, Lj., Živančević-Sekeruš, I. (ur.) (2010). *Peti međunarodni interdisciplinarni simpozijum "Susret kultura" - Zbornik radova, Knjiga I*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 663-673.
92. Stamenković, D. (2017). *Jezik i kretanje: kognitivnosemantički ogledi*. Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
93. Stanojčić, Ž.—Popović, Lj. (2008). *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole. Jedanaesto, prerađeno izdanje*. Beograd: Zavod za udžbenike.
94. Stevanović, M. (1967). *Funkcije i značenja glagolskih vremena. Knjiga 422*. Beograd: Srpska akademije nauka. Posebna izdanja.
95. Stevanović, M. (1986). *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma)*. Beograd: Naučna knjiga.
96. Šojat, K. (2012). Struktura glagolskog dijela hrvatskog WordNeta. *Filologija, No.59*, 153-172.
97. Talmy, Leonard. (2000). *Towards a Cognitive Semantics*. Massachusetts: The MIT Press.
98. Taylor, J.R. (2003). *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory. 2nd edition*. Oxford: Oxford University Press.
99. Ungerer, H.J.—Schmid, F. (1996). *An Introduction to Cognitive Linguistics*. London: Longman.
100. Vendler, Z. (1967). Verbs and Times (a revised version). *Linguistics in Philosophy*, 97-109.
101. Verkuyl, H.J. (1993). *A Theory of Aspectuality: The interaction between temporal and atemporal structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
102. Vučković, P. (2018). *Jezik i utelovljenost*. Beograd: Svet knjige.
103. Wierzbicka, A. (1982). Why can you have a drink when you can't *have an eat? *Language. Volume 58, No.4*, 753-779.

104. Wierzbicka, A. (2009). All people eat and drink: does this mean that 'eat' and 'drink' are universal human concepts? In: Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 65-91.
105. Wittgenstein, L. (1922/2018). *Tractatus Logico-Philosophicus*. Preuzeto 8. januara 2019. sa <http://people.umass.edu/klement/tlp/>
106. Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations. Third edition*. Oxford: Basil Blackwell
107. Yamaguchi, T. (2009). Literal and figurative uses of Japanese EAT and DRINK. In: Newman, J. (ed.) (2009). *The Linguistics of Eating and Drinking*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 173-195.
108. Zadeh, L.A. (1965). Fuzzy sets. *Information and Control*, 8, 338-353.

Izvori grade:

Elektronski rečnici engleskog jezika – onlajn i oflajn izdanja:

AHD: *American Heritage Dictionary of the English Language*. Available at: <https://ahdictionary.com/>

CD: *Cambridge Dictionaries Online*. Available at: <http://dictionary.cambridge.org/>

ChD: *Chambers Dictionary*. Available at: <https://chambers.co.uk/>

LD: *Longman Dictionaries Online*. Available at: <http://global.longmandictionaries.com>

MW: *Merriam-Webster's Dictionary*. Available at: <http://meriam-webster.com/>

OD: *Oxford Dictionaries Online*. Available at: <http://oxforddictionaries.com/>

TS: *The Sage*. Available at: <http://www.sequencepublishing.com/l/thesage.html>

YD: *Your Dictionary*. Available at: <https://www.yourdictionary.com/>

WN: *WordNet*. Available at: <http://wordnetweb.princeton.edu>

Rečnici srpskog jezika:

RS: Ćosić, P. (2008). *Rečnik sinonima*. Kornet: Beograd.

RMS: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika. I-VI*. (1967). Novi Sad: Matica srpska, Zagreb: Matica hrvatska.

RSJ: *Rečnik srpskoga jezika*. (2011). Novi Sad: Matica srpska.

Jezički korpusi:

BNC: *British National Corpus*. Available at: <http://bncweb.lancs.ac.uk/>

KSSJ: *Korpus savremenog srpskog jezika na Matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu*. Dostupno na <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/>